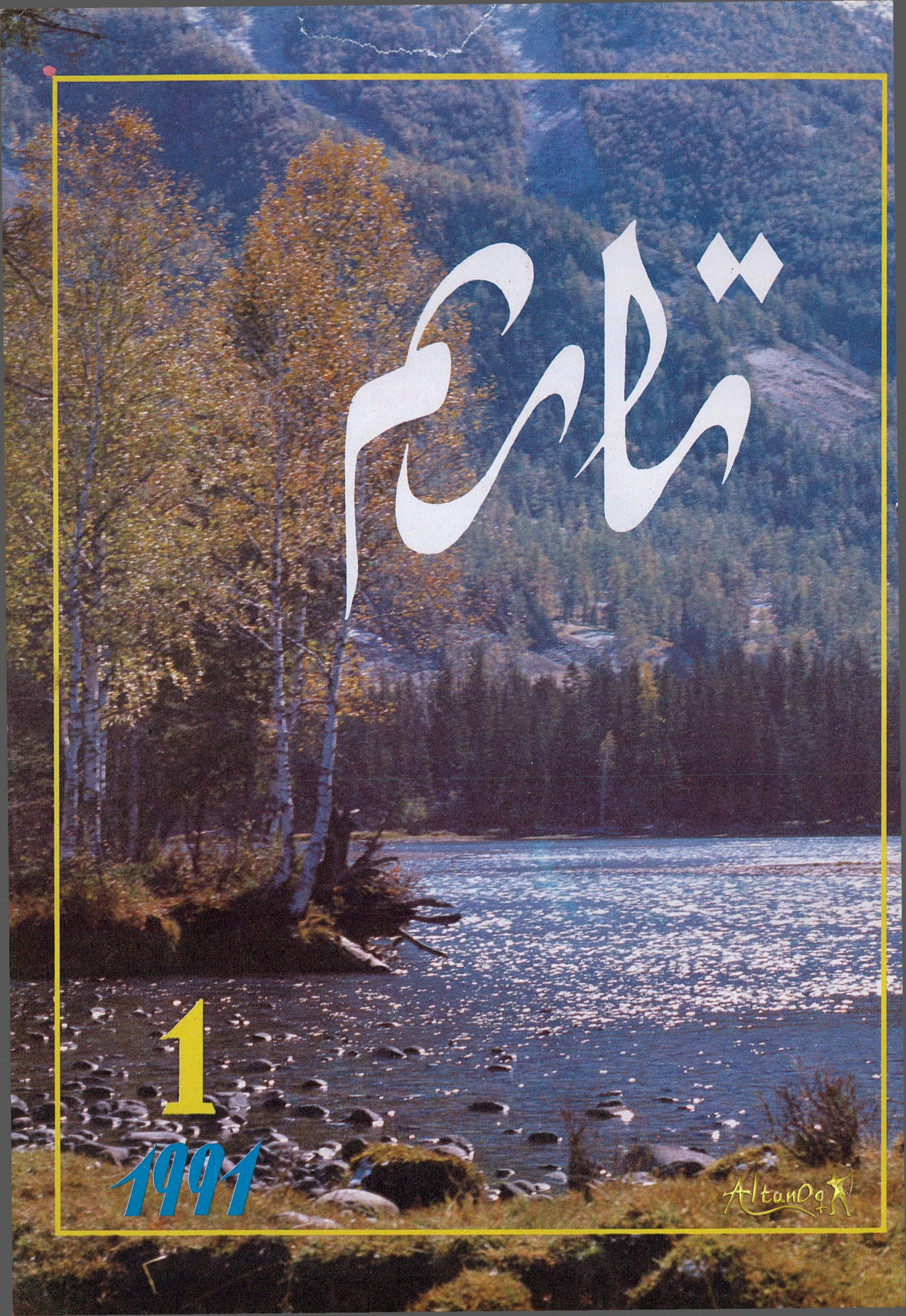
تلاش
1
1991
Altun Oğ

مەرھۇم ياسن ھاجى خۇدا بەردىنىڭ ھاياتىدىن كۆرۈنۈشلەر

يولداش ژاك جېن بىلەن بىللە .

يولداش ژاك مېك ۋە تېيىچجان ئېلىيېۋ بىلەن بىللە .

ئىسمايىل ئەمەت ، تۆمۈر داۋامەت قاتارلىق يولداشلار بىلەن بىللە .

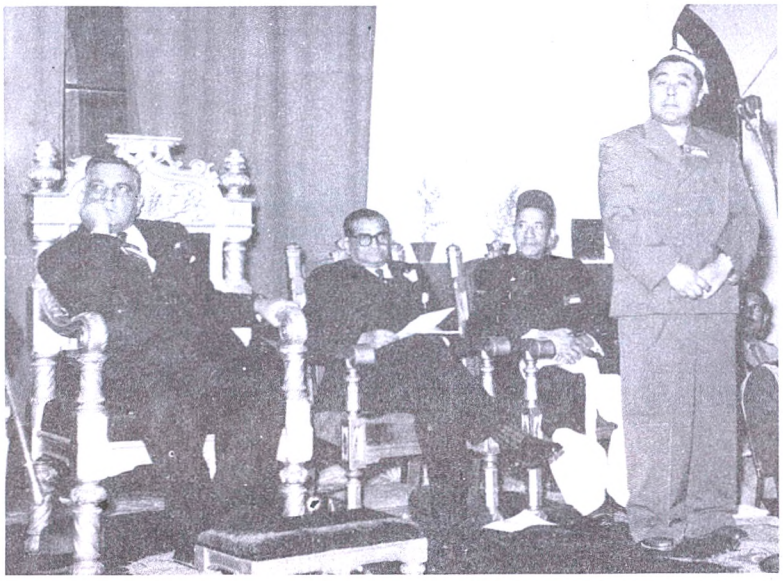

1957 ـ يىلى پاكىستاندا .

تارىخ

(ئايلىق ئەدەبىي ژۇرنال)

1

Altun Yazı

1001

41-يىل نەشرى

پۇسانداۋ

ماقالىلەر

م. شاۋۇدۇن ..... تۇپراق ۋە گۈل (ماقاله)..... 14
ر. ياسىن ..... ئاتىمىز ياققان چىراغ (ئەسلىمە)..... 139
م. ئىسلام ..... ئۇ ئۇمۇمىيەتچىل ئادەم ئىدى (ئەسلىمە)..... 143

نەسرىي ئەسەرلەر

م. هوشۇر ..... بۇرۇت ماجىراسى (هېكايە)..... 20
ي. مۇخپۇل ..... ئىزار سۈيى شاۋقۇنلىماقتا (هېكايە)..... 31
ئا. ساۋۇت..... ئۇپۇقتا قېتىپ قالغان كۈن (پوۋېست)..... 68
ئە. نۇر..... نەسرلەر..... 118

شېئىرلار

ت. داۋاملەت ..... كۈچا تەسىراتلىرى..... 4
ئ. ئەخمەدى ..... ساھىلدىكى ئارمانلار..... 5
ئا. تۇنىياز ..... نۇرلانغاندا سەھرا ئۇپۇقى..... 9
چ. ئاۋۇت..... پاك هەم يۇمران ئەقىدە گۈلى..... 12
ق. ئىمىن ..... چاقچاق توغرىسىدا غەزەل..... 62
م. روزى ..... ئالتۇن رەڭ ئۇپۇقتا پۇركۈنەر زېمىن..... 63
ر. كامال..... كۆل سۈيى تارتقان سۈرەت..... 64
ئە. ئابلىز ..... شەبنەملەردەك جۇلالىق سەھەر..... 64
م. ئەھەد..... ئۆلۈكلەر قىسسىسى..... 66
ئە. هاشىم ..... شېئىرلار 67
م. ئىمىن ..... يۈرەكتىن تامغان تامچىلار..... 131
ھ. ئەخمەت ..... ئىككى شېئىر..... 132
ر. خېۋىر ..... غەزەللەر..... 132
ئە. مەتسەيدى ..... شېئىرلار..... 134

گۈلدىستاندىن گۈلدەستە

ن. سايىم .... هېلىمۇ ئېسىمدە (نەسىر)..... 110
ئا. خۇدابەردى ..... «بىز سۇدا ئېرىپ كېتىدىغان شېكەر ئەمەس» (ئەسلىمە)... 112
ئا. هۈسەيىن ..... ئۇقۇشماسلىق (هېكايە)..... 113
ت. نىياز ..... قىيا تاش ۋە تاغ (شېئىر)..... 114

ئە. مەخسۇم..... تامچىلار (شېئىر)..... 114
غ. ئابدۇراخمان ..... ئىككى شېئىر..... 115
ت. مەجنۇت ..... ياپراقلار بەرگىدە ئۇخلىغان شەبنەم (شېئىر)..... 116
ب. ئازاد ..... ئۆلدى دېمە سۆيگۈمنى ھەرگىز (شېئىر)..... 116
ئا. ئىسھاق ..... ئارام ئال، دادا (شېئىر)..... 117
غ. كەنجىبەك ..... سەن ئېيتقان پەسىل كەلدى، ئەي نىگار (شېئىر)..... 117
ئا. ئوسمان..... سەھرالىقمەن (شېئىر)..... 117

مۇھاكىمە ۋە تەقرىز

ۋاڭ جۇڭمىڭ..... ئىدراك بىلەن شېئىرىي ھېسسىيات بىرلەشتۈرۈلگەن شېئىرىي گۈزەللىك ئىجادىيىتى..... 123
ئە. ھوشۇر ..... يېڭى مەزمۇن، يېڭىچە ئىپادىلەش..... 126

قېرىنداش مىللەتلەر ئەدەبىياتىدىن

ئا. نەۋرۇز..... سۆيگۈ دەپلا سالىمەن چۇقان (شېئىر)..... 137

ئەدەبىي ئىجادىيەتكە دائىر مۇلاھىزىلەر

ۋېن مېيخۇي..... ۋاردىسلىق قىلىش، ئىنتىلىش، ئىزدىنىش..... 146

كىتابخانىلاردىن خەت

ئو. ئىسمايىل..... ماھىرلىق بىلەن سىزىلغان «ئېكران سىرتىدىكى سۆرەتلەر»... 150
ئ. بارات ..... «سىزنى سۆيەتتىم» ھېكايىسىنىڭ بەدىئىي مۇڭەپپەقىيىتى... 152
ن. ئىسمايىل..... «چەت ـ ياقا يۇرت» تىن سادا..... 155

ئەدەبىي ھايات ۋە ئۇچۇرلار

..... 157

* * *

مۇقاۋىدا: تارىم دەرياسىنىڭ ئېقىشىدىن بىر كۆرۈنۈش. يالقۇن ھابىل فوتوسى

مۇقاۋىنىڭ 4 ـ بېتىدە: ئۈستۈنكى سۆرەتتە، بىر قىسىم ئايال ئاپتورلار.

تۆۋەنكى سۆرەتتە: ئۇرۇمچىدىكى بىر قىسىم ياش ئاپتورلار.

بۇ سانىدىكى قىستۇرما رەسىم ۋە ھۆسن خەتلەرنى مەھەممەت ئايۇپ ئىشلىگەن.

كۆچا تەسىراتلىرى

كۆچا قۇچقىدا

يەنە ماڭا قۇچاق ئاچتى
گۈزەل كۆچا باغلىرى.
جىلۋە تۆكتى، كۈمۈش توكتى
ياقۇت تاجلىق تاغلىرى.

سېغىنىپبردە كەلسەم مېنى
بۇ يۇرت كۆمدى ئىپارغا.
شىرنە تامار مېۋىلەردىن،
قىر پۇركەنگەن تاۋارغا.

بارسام قۇمباش يېزىسىغا،
جىق ئىكەن تال باراڭلار.
كىردىم دېھقان ئۆيلىرىگە،
قىزىپ كەتتى پاراڭلار.

بۇغداي، قوناق ئوخشاپ راسا،
تېرىمچىلار يايراپتۇ.
نامراتلىقتىن قۇتۇلغاچقا،
دۇتار، تەمبۇر سايراپتۇ،

كۆچا كۈيى سىڭدى دىلغا،
يەنە قوزغاپ هاياجان.
ئويىنالغاندا ئۇسسۇل، مەشرەپ،
تىترەپ كەتتى گويا جان.

پاقلان سويدۇق قونۇڭ! دەپ چىڭ
تۇتتى ئۇلار كۆپ نۆۋەت.
ئالدىراش، دەپ خوشلاشقاندا،
كۈلۈشتۇق بىز كارامەت.

كۆچا خەلقى باتۇر، ئىشچان،
قىز ـ يىگىتى چىرايلىق.
مېهماندوستلۇق، خۇشچاقچاقلىق،
قوزغار دىلدا ئامراقلىق.

يۇرىكىمنى كۆيدۈردى زەپ
خۇشناۋالىق مۇقاملار.
ئۇزاتتى ئاي، يۇلتۇز چاقناپ،
ئۇزاتتى گۈل بوستانلار.

مۇقام ئىلهامى

باغلاردىن، ئۆيلەردىن ئاڭلىنار مۇقام،
مىڭ يىللىق ئۆتمۈشكە باشلاپ پىكىرنى.
ئاھاڭلار سۆزلەيدۇ تارىخ، هاياتنى،
ئۇتۇقنى، ساۋاقنى، سىرنى، سېهرىنى.

چاچىدۇ هاۋاغا هېس ـ تۈيغۇلارنى،
چاچىدۇ دەرد ـ شادلىق، يىغا ـ كۈلكىنى.
مەست بولۇپ تىڭشايدۇ خەلق بىلەن يەر،
يۈكسىلىش يولىغا سېلىپ ئۆلكىنى.

مىڭ ئۆي

قىزىل مىڭ ئۆي بار ئىكەن،
تىك بىر قىيا ئۈستىدە.
زىننەت بولۇپ تۇرۇپتۇ،
تاشلىق تاغنىڭ ھۆسنىگە.

يەر يۈزىدىن قارىساڭ
كۆرۈنەركەن بەك ھەيۋەت.
بۇلۇتلارنىڭ قېتىغا،
كىرىپ تۇرار رەتسىزەت.

تىك قىيادىن مىڭ ئۆينى
قانداق تېشىپ قازغاندۇ؟
ئىشلەتكىنى ئىرادە
قويۇپ چىققان بازغاندۇ؟!

بۇ، كۇرمىڭ يىل بۇرۇنقى
مۆجىزە بىر ئالامەت.
مەن ئوقۇدۇم ئاپىرىن،
تاڭ قالدۇرغاچ جاسارەت.

ئۆيۈ ئىچىدە كۈسەندىن
ھۇنەر سەنئەت نامايان.
رەسسامسىز تام يوق ئىكەن،
مەزمۇن، ئۇسلۇب بەك ئايان.

رەسسامىلەردە بار چۆچەك،
رىۋايەتتىن ئەندىزە.
رېئال تۇرمۇش، ئەمگەكتىن،
ھەر خىل رەڭدار مەنزىرە.

مىڭ ئۆي تارىخ شاھىدى،
مەدەنىيەت گۆھىرى.
ئەجدادلارنىڭ قان – تەرى
ھەم ئەقىلنىڭ جەۋھىرى.

مىڭ ئۆي قاتار تۇرۇپتۇ
تىك قىياغا قېزىلغان.
مەن ئوقۇدۇم بىر داستان
قاندا تاشقا يېزىلغان.

1989 – يىل سېنتەبىر، كۇچا.

ئىمىن ئەخمەدى

ساھىلدىكى ئارمانلار

ئانا تۇپراق

1

قۇملۇقنى كۆيلىسەم بەزىلەر ماڭا،
دېڭىز – ئوكيانچۇ دەپ قويۇشتى سوئال.
كۆرگىنىم كۆل سەۋەب توۋلىسام ناخشا،
قېيىداپ ئىشەنچتىن كەچتى ئىھتىمال.
نامرات مەھەللەمنى چاغلىسام ئەنىبەر،
دېدى تاغلارنىمۇ كۆيلىگىن خۇشال.
ئانارنى يازغاندا قالدى نىلۇپەر،
ئاتالدىم ۋاپاسىز، مۇھەببىتى گال...
ئالدىراپ پېشىڭنى قېقىش نىھاجەت،
كۆرسەتمە كۆڭلۈمنى قاراڭغۇ جاڭگال.
ساداقەتتىن پۈتكەن مۇنارلار ھەيۋەت،
يۈرەك – غۇرۇرۇمنى قىلمىغىن پايمال.
بىر تامچە سۇدىمۇ قۇياشنىڭ ئەكسى،
شۇ تامچە مەۋجىدىن لەۋلىرىمدە بال.
تۇپراقتا تەئەللۇق پېقىرنىڭ كۆكسى،
بۇگۈن دېڭىزدىنمۇ ئىزدەيدۇ ۋىسال.

ماڭا هايات بەرگەن گىياهلار قىممەت،
ئىشقىغا تەڭ يەتمەي تىترەيمەن غال- غال.
تىرىكلىك ئەقىدەم بەرگىگە زىننەت،
ئۆلسەم هەم ئۇ دۇنيا شاخلىرىدا خال.

2

قونۇپ كۆردۈم ئىچپ جىرالاردا مەي،
ئەسكەي قاپتاللارنىڭ هەمراهى شامال.
ئىرىق – ئۆستەڭلەردە ئاقتىم ئىرىنمەي،
پاهار كۆركى بولۇپ كۆلدى مەجنۇنتال.
دەريادىن دەشتلەرگە ياماشماق نىيەت،
ئىتتىقاد كۆچىدىن ياساپ باقتىم سال.
پىكرىمنى ساماغا هەيدەپ بۇركۈتتەك،
ئۇچۇردۇم پەرلىرى چۈشكىچە تال – تال.
مەن ئەلبەت تىزلىكتە بوران ئەمەسمەن،
جىمى نىگاهىڭغا يەتمەيدۇ ئامال.
بىلسەڭ پۈتۈن قەلبىم سىنىڭدە هەردەم،
بولسىمۇ يۇرىكىم پەقەتلا بىر تال.
هاياتنى سۆيىمەن هاياتىڭنى هەم،
جاپا قىلالمايدۇ ئىلىپ قەددىم دال.
يىتىش تۈپراق بىلەن گۆرده بولۇپ جەم،
چەكلىك ئۆمرۈمدىكى چېكى يوق خىيال...

3

هەر شەهەر، هەر ئۆتەڭ ئۇزگەندەك ئەتره،
ئالىمەن قولۇمغا توپا بىر چاڭگال.
پۇرىسام، مەيدەمگە تاڭسام هەر قەتره،
ئىچپ بىرەر ماڭا تەقدىرىمدىن پال.
كۆزلىرىم ئۇينايدۇ زەڭگەر ئاسماندا،
ئۇپۇقتا ياندىشپ پارلايدۇ ئىقبال.
مىنى مۇساپىرلىق غېمى باسقاندا،
سىنىڭدەك بولمىدى هېچبىر ئاي جامال.
دېمەككى كىندىكىم قېنى تۆكۈلگەن
جايدىلا هاياتىم تاپىدۇ كامال.
دېمەككى بۇ ئۆمۈر شاتتۇر سەن بىلەن،
قىلالماس يېگانە گۈزەللەر قامال.
ئاددىي بىر ئىنسانمەن، قۇچۇقۇم ئاندىن،
سېنى سۆيۈشۈمدىن ياقا يۇرتلار لال.
ئىشەن، مېنىڭ ئىشقىم ئۇرغىماچ قاندىن.
ئۇ ئالەمده يەككه، تەڭداشسىز هالال...

دېڭىز سۇلىرى

سۇغا قىلما ماڭا قۇلۇله،
مەرۋايىتلار تەڭلىمگىن هەم.
باغاش ئەتسەم سېنى كۈپايه،
هەر تامچىسى يارامغا مەلهەم.
چاڭقاپ كەلگەن قۇم مەن شۇ تاپتا،
بۇزغۇنلىرىڭ جىسمىمگه شاراب.
قەدىم بىر چاغ يانغان پىراقتا،
تەلمۈرۈمەن چېھرىڭگه قاراپ.
سەلكىن قىلىپ يەلكەن ئۈستىگه،
قوندۇرۇپ قوي بىرەملىك مېنى.
يەتمەك ئۆچۈن جانان ۋەسلىگه،
هاپاچ ئىتتىپ ماڭمەن سېنى.
ئالەم ئارا ئىقىنلار تولا،
زەمزەملىرىڭ يەككه بىلىنەر.
هاياتىمدا ساهىلىڭ ماڭا،
غايىبانه مەككه بىلىنەر.

چۈشلىرىمنى

ئۆره – تۆپه تىنغان كەڭ دېڭىز،
ساهىللارنى يالاپ ئاۋاره.
كېلىشى تېز، يېنىشىمۇ تېز،
غەزىپىدىن بولىدۇ پاره.
ئويلاپ قالدىم: كۈندۈزى هەسرەت،
كېچىلىرى ئۇيقۇدىن بىدار.
ئەگەر يۈمسا كۆزىنى بىرەم،
كىرەرمىدى چۈشىگه بىر يار؟
ئاشۇ سەۋەب ئۇيقۇدىن كېچىپ،
چۈشلىرىمنى بەردىم ئۇنىڭغا.

ئۇمۇ كۆلۈپ، بىر – بىر سىلكىنىپ،
دولقۇننى قالدۇردى ماڭا.
شۇندىن بۇيان كۆڭلۈم تىنىمسىز،
يۇرىكىمده تۇمەن غەلىيان.
مەنغۇ مەيلى لېكىن شۇ دېگىز،
كۆرگەنمىدۇ چۈشىده جانان؟

مېنى...

مېنى تاغقا كۆمسەڭ تاشلىرى جىمجىت،
باغقا كۆمسەڭ ئۇنىڭ گۈللىرى خازان.
قەبرە – قەبرىلەرگە بولمايدۇ ھال – مۇڭ،
ھېچكىم ھېچكىملەرگە ئەمەس قەدىردان.
تاشلىمىغىن توختام سۈغىمۇ زىنھار،
روھىمنى كۆك مۇزلار ئايرىيدۇ كۆكتىن.
مېنى يول بويىغا قويمىغىن، تىرىك —
يۈرگەنلەر قاچىدۇ بۇدەم ئۆلۈكتىن.
مېنى ئاشۇ بىر كۈن دېگىز ساھىلى،
ئۇستىگە ياتقۇزۇپ قىلغىن ئامانەت.
بۇ ئۆڭۈن سۈپەت كەلگەن دېگىز پەردىسى،
ئالىدۇ قۇچاققا مېنى بىتاقەت.
دولقۇن ئەللەي ئېتەر جىسمىمنى قوغداپ،
بورانلار كۆڭلۈمگە قايتا بېرەر جان.
تىرىكلىكتە نامسىز يۈرگەن بولسام ھەم،
ئۆلۈم ئىچرە بىلەي ئۆزۈمنى خاقان.
ئۇيقۇسىز ئۇپقۇنلار ياساپ چىن سۆيگۈ،
قوغلايدۇ يېنىمدا بىرى بىرىنى.
سۇنىڭ شاۋ – شۇۋلىرى تەڭسىز مۇزىكا،
سۆزلەيدۇ ياش تۆكۈپ ھايات سىرىنى...

كېچە

كۈندۈز كۆك ئاسمان بىلەن كۆك دېگىز،
ئارىسىغا ئۇپۇق قويىدىكەن چەك.
ھەتتا ئادەملەرمۇ كۆڭۈل زوۋقىنى،
ئىسكەنجىگە ئېلىپ تۇرار ھېيىتتەك.
ئەجەب بىر ئەنسىرەش، ئەجەب ئىزتىراپ،
ھېچ ئىش يوق تەلمۈرۈپ قاراشتىن بۆلەك.
كېچە ھەممە نەرسە يېقىنلىشىپ تېز،
ياقار ئىكەن بىرى – بىرىگە كۆكرەك.
مۇھەببەت ئۇچۇنلا يارالغان كېچە،
ئىگەم نەسۈىسى بولماس بۇنىڭدەك.
ئاسماننىڭ بىلىكى دېگىز بويىندا،
دېگىزنىڭ قۇچىقى ئاسمانغا يۆلەك.
دولقۇن بۇلۇت بىلەن پىچىرلىشىدۇ،
جىمى مەۋجۇداتلار ئەمەس يەكمۇ يەك.
ھەتتا قاراڭغۇمۇ پۈتۈن زېمىننى،
ئالىدۇ قوينىغا بولۇپ ئىس – تۈتەك...

ۋىسال

ھاۋا رەڭ ئاسمانىڭ تۈۋرۈكى سۇنۇپ،
زېمىننىڭ تاناۋى ئۇزۇلگەن چاغدا.
تەقدىر سۇ ۋە قۇمنى ئىككىگە بۆلۈپ،
ئۇلارنى ئەسرەپ قالدۇردى داغدا.
بۇگۈن چۆل ئىشقىنى قوينۇمغا سېلىپ،
قۇمنىڭ يالقۇنىدىن ياسىدىم مەشئەل.
ساينىڭ سالقىنىنى يەلكەمگە ئېلىپ،
دېگىز ساھىلىغا ئاقتىم بولۇپ سەل.
قۇم دېگىزنى كۆرۈپ سېرىلىدى پەسكە،
دېگىز قۇمنى بىردىن قوينىغا ئالدى.
غۇر – غۇر سالقىن شامال گويا كى يەلكەن،
بولۇپ ماڭا ھامى قىرغاقتا قالدى.
ھەيۋەتلىك دولقۇنلار تىنچىدى بىردىن،
بۇزغۇنلار پۈتۈمغا قويۇپ قالدى باش.
گويا دانە – دانە قۇم قەتىرسىگە،
دېگىزنىڭ كۆزىدىن تامچىلىدى ياش...

دولقۇنلار

بولسىمۇ بۇ ساھىل ئەركىن بىر ئالەم،
قويمىدىم قەلبىمنى ھىجرانغا باغلاپ،

بەزىلەر پۇتىنى قىلدى قۇمدا نەم،
مەن كەتتىم يىراقتا دولقۇن قۇچاقلاپ.
پۇشايمان يەلكىنى قەلبىمدە ئۇزۇپ،
ۋەسۋەسىلىرىمنى تۇگەتتى تامام.
يېڭى بىر سۆيگۈدە تولدى لىپمۇلىپ،
ھەسەتلەر تۇپەيلى قۇرۇپ قالغان جام.
نىتەي، كۆڭۈلدىكى ئەقلىمنى يۇيۇپ،
روھىمنى ئاندىن قىلدى تۇغما پاك.
گاھ لەيلەپ، گاھ چۆمدۈم دولقۇندا ئۇزۇپ،
قورقمىدىم تاشلاردا بولۇشتىن ھالاك.
بىر ئارمان ئىلكىدە شاراب ئىچمەن،
روھىم سەيناسىغا ئۇمىدلەر پەيدا.
سەن ئەمدى توختام سۇ بىخەتەر جاي دەپ،
ساختا جامالىڭغا كۆتمە خىيالدار...

تارىخنىڭ يېشى

يېشىمنىڭ تەمىنى ئۆزۈم تېتىغان،
تۇزلۇق تامچىسىنىڭ گۈۋاھى تىلىم.
چۈنكى ھاياتىمدا قاندىن تولا ياش،
تۆككەنمەن سۆيگۈدىن سۇنغاندا بېلىم.
دېڭىزنىڭ سۈيىگە تەگكۈزگەندە لەۋ،
بىلىندى ئاچچىقى ياشلىرىمدىن بەك.
ئويلىدىم بۇ زادى ئادەم يېشىمۇ،
يا تۆكۈلگەنمۇ ياش بۇنىڭدىن بۆلەك؟!
زېمىن سۆزلەپ قالدى: بۇ مېنىڭ يېشىم،
ئوتلىساڭ ئايالدۇر ئەسىرلىك قىسمەت.
بىلمەمسەن ئەي يىگىت ئاشۇنچىلىك ياش،
بولمىسا قەيەردىن تاپتۇق ھەقىقەت؟

ھېسلىرىم

قاچانلاركىن خورسىنىپ يۈرگەن،
تالاي - تالاي ئارزۇ - ئىستىكىم.
نېمىلەرنى قىلدى ئىختىيار،
كېتىپ قالغانىدى مېنىڭدىن...
بۇگۈن باقسام كۆزىدە شادلىق،
مۇپتىلادەك يېڭى پىراقتا،
قىيالارنى سۆيۈپ بىر تاتلىق،
تەلپۈنىدۇ يىراق - يىراقتا.
يالغۇز قولۇاق تۇمانلار ئارا،
ساپان كەبى يېرىپتۇ سۇنى.
بولۇپ سەلكىن ھاۋاغا قامچا،
ئۇپۇق تامان سۈرۈپتۇ ئۇنى.
چايكىلارغا تىكىلدىم بىردەم،
قايتىشىمنى تۇگەل ئۇنۇتتۇم.
زەڭگەر ئاسماندىكى تۇرنىلار،
دېدى گويا: ئەقلىڭنى ئۇتتۇم.
شەبنەملەردىن تىترىگەن ياپراق،
كەبى قالدىم قىرغاقتا يالغۇز.
نېمىشقىدۇر باقتى ئالىيىپ،
چىملىقتىكى يېگانە يالپۇز...

قۇياش ۋە سەن

قۇياش يۇزى تاغلار ئۈستىدىن،
ماڭا گۈزەل بىلىنمىدى ھېچ.
ئۇنى كۆر دەپ سۇنىڭ سەتھىدىن،
ئارمانلىق دىل قويمىدى تىنچ.
ئەل ياتقۇدا ساھىلغا كەلدىم،
ئارامگاھىم بولدى قىيا تاش.
دېرىزەڭنىڭ تۇۋىدە سېنى،
ساقلىغاندەك تۇردۇم قەلەمقاش...
ۋە لېكىن سەن كەچتە بىشارەت،
بەرسەم كەچتە چىقاتتىڭ ئويناپ.
داڭگال ئاتسام ئۆگزەڭگە بىر رەت،
تولغىناتتىڭ پېقىرنى ئويلاپ.
ئەگەر كۆتسەم دېگەر بىلەن تەڭ،
يۈلتۇز كەبى بولاتتىڭ پەيدا.
سەھەر كۆتسەم چولپانغا ئوخشاش،

كائىناتنى قىلاتتىك شەيدا.
تۇمانلىق كۆن ئىدى باھانە،
تۇيدۇرماستىن تاپاتتىك مېنى.
كۆلۈپ تۇرساك باغىنىك تېمىدا،
قۇياشمۇ دەپ قالاتتىم سېنى.
گاھ شارىلداپ ئالما شاخلىرى،
كەلگىنىڭدىن بېرەتتى خەۋەر.
ئازدۇرماقچى بولۇپ ئاناڭنى،
قۇيۇلاتتى پېشانەڭدىن تەر.
گاھى داداڭ نامازنى ئوقۇيدە،
ئوقۇيمەن دەپ ئولتۇراتتى جىم.
سەن ئۆتەتتىڭ قورقۇپ يېنىمدىن،
يايماق بولۇپ تالاغا كېيىم.
ئېسىڭدىمۇ سۇغا چىققاندا،
ھەل بولاتتى ئارزۇ – تىلىكىڭ.
ئۇزاق تۇرۇش ئۈچۈن مەن بىلەن،
چۆكۈپ كېتەر ئىدى چېلىكىڭ...

* *

بۇ تاڭ مانا قۇياشنى كۆتۈپ،
ئولتۇرۇمەن قىلالماي مىدىر.
ئىسقىرتىپمۇ باقتىم ئېتىپ تاش،
سوغۇقلاردىن تىترىدىم دىر – دىر.
ئۇنى بىر كىم سۇنۇڭ ئاستىغا،
ئاناڭ كەبى قىلمىسا قامال.
نىگاھىمنى پاتراق كۆرۈشكە،
تاپالمىدى سەنچىلىك ئامال...
ئاخىر يۈزى كۆلچەكتىكى شار،
كەبى ئاستا كۆرۈندى لەيلەپ.

شۇنچە ھارغىن، شۇنچىكى نازلىق،
ئۇخلاتقاندەك دولقۇن ئەللەيلەپ.
ساق بىر كېچە كۆزۈمنى يۇمماي،
كۆرەي بىر رەت دېگىنىم قېنى؟
ئەمدى بىلسەم گۈلگە بۇلبۇلنىڭ،
ئېقىپتىكەن بىكارغا قېنى!
سېنى ساقلاش ئالەمدە يەككە،
چىقىشىڭمۇ بۇ دۇنيادا بىر.
چۆچۈشلىرىڭ، ئىنتىلىشلىرىڭ،
بەلكى ۋىناس ئۈچۈنمۇ ھەم سىر.
قاراپ باقسام بولالمايدىكەن،
ئايمۇ ھەتتا قۇياشمۇ سەندەك.
سېنى تىت – تىت بولۇپ، زارىقىپ،
كۆتمەيدىكەن ھېچكىممۇ مەندەك.
دېگەن بىلەن قۇياش ئۇ ھەر كۈن،
خوشى تۇتسا چىقاركەن پەقەت.
سېنىڭ ئۈچۈن ۋە مېنىڭ ئۈچۈن،
مەڭگۈ ئىكەن ئۇشبۇ مۇھەببەت.
قۇياش ئولۇغ، ھاياتقا ھۆزۈز،
لېكىن ماڭا مۇھەببەت ئاندىن.
قۇياش پەقەت سۈدىنلا چىقار،
ئىككىمىزنىڭ سۆيگۈسى قاندىن...

* *

ئولتۇرۇمەن ساھىل بويىدا،
شەرەت قىلسام چىقسادەپ قۇياش.
دېرىزەڭنىڭ تۈۋىدە سېنى،
قانداق كۈتكەنىدىم قەلەمقاش!

1990 – يىل ئاۋغۇست، بېيدەيخې.

ئادىلجان تۇنىياز

نۇرلانغاندا سەھرا ئۈپۈڭى

قۇشقاچلارغا ئەگىشىپ

مەن بۇۋامدەك، بۇۋام مەندەك كۈنلەردە،
قىش باھاردەك، باھار قىشتەك پەسلىدە.
سەن، مەن بولۇپ، مەن سەن بولۇپ،
قايتىپ كەتكۈم كەلدى كەنتىمگە.

Altun9

قۇشقاچلارغا ئەگىشىپ،
تاڭ سەھەردە ئالما شېخىدا.
ئالما گۈلى پۇراۋاتقان كاككۇكتەك،
قىلغۇم كەلدى ئوماق تەبەسسۇم.

ئېرىق - ئۆستەڭ ئەتراپىدىكى،
ئاددىيغىنا ياۋا ئوتلاردەك.
قول تۇتۇشۇپ شاد - خۇرام،
يۈرگۈم كەلدى شامالار بىلەن.
خىيالىار سۈرۈپ پاك مەسۇم.
قۇشقاچلارغا ئەگىشىپ،
تومۇز ئىسسىقتا.
ساڭگىلىتىپ تىلىنى،
ئاستا - ئاستا سۇ سۈمۈرۈۋاتقان،
بۇلاق بويىدىكى سۆيۈملۈك ئىتتەك،
تۇرغۇم كەلدى بىر ھۇزۇرلىنىپ.
يوغان - يوغان قوغۇننى چۈشەپ،
چۆنەكلەردە ئويقۇغا كەتكەن.
قوغۇن مايسىلىرىنىڭ پىلەكلىرىدەك،
ياتقۇم كەلدى ئۇزۇن سوزۇلۇپ.

قۇشقاچلارغا ئەگىشىپ؛
تۈل چوكانىنىڭ ھويلا تېمىدىن.
كۈندىكىدەك ئارتىلىپ چۈشۈپ،
قۇراق تەكىنى جۈپلەپ پەم بىلەن
يۇلتۇزلار ئاستىدا ئۇيقۇغا كەتكەن،
كۈندۈزدىكى مۆڭ يىگىتنى
كۆرگۈم كەلدى ھاياجان بىلەن
ئۆگزىدىكى ئۇياتسىز ئايدەك.

قۇشقاچلارغا ئەگىشىپ:
پىڭ - پىڭ ئىسسىقتا قوش ھەيدەۋاتقان
چاڭگا ساقاللىق دېھقانىنىڭ،
خەسە كۆڭلىگە چاپلىشىپ كەتكەن
مەيدىسىدىكى قارا تەرلەرنى
قويغۇم كەلدى يېقىملىق سىپاپ،
يەلپۈگۈچلۈك سالقىن ھاۋادەك.

قۇشقاچلارغا ئەگىشىپ:
كۆرگۈم كەلدى ئۇ يەردىكى
رۇس قىزىنىڭ كۆزلىرىدەك
كۆپ - كۆك ئاسمانىنى،
كۆرگۈم كەلدى ئۇ يەردىكى
پەرىلەرنىڭ قاناتلىرىدەك
تىترەپ تۇرغان ئاق بۇلۇتلارنى.
كۆرگۈم كەلدى ئۇ يەردىكى
گۈل چېكىلگەن بادام دوپپىدەك،
قىزىل گۈلگە تولغان دالانى.

مەن بوۋامدەك بوۋام مەندەك چاغلاردا،
قىش باھاردەك، باھار قىشتەك پەسلىدە.
سەن، مەن بولۇپ، مەن سەن بولۇپ
قايتىپ كەتكۈم كەلدى كەنتىمگە.

سەھرادىكى غېرىب كۆلبەمدە

كىم ناتونۇش كىم تونۇش ماڭا،
كىم ئۇ مېنىڭ قەلبىمدە ياتقان؟
يىغلامسىراپ تىكىلسە جاھان،
كىمگە بېرىپ قويدۇم كۆلكەمنى؟
يوقلاپ بېرىپ قارلىق ئەتىگەن
سەھرادىكى غېرىب كۆلبەمنى،
ئۇن - تىنسىز ھەيرەتتىن باشقا
ئۇنتۇپ كەتتىم ھەممە
ھەممىنى.

دالا،
پۇرۇشتۇرۇپ ئاغزىنى ئوماق،
ئۇخلاپ قاپتۇ لېۋىنى تامشىپ.
ئاق گۈلدەستە كۆتۈرگەن باھار،
چۈشلىرىگە قالغاندۇ كىرىپ.
مەن يەنىلا،
چۈشىمىدىم ھېچكىمنى پەقەت
بەلكىم مېنىمۇ،
چۈشىمىدى بىر كىمۇ ھەتتا.

قار تۆكۈلگەن كۆمۈش جىگدىگە،
بەخت تىلەر ئىزغىرىدىن شامال.
پاختەك كونا خاماندا،
كىچىككىنە پۇتلىرى بىلەن
قار ئۈستىگە چىكەر ئاۋايلاپ
قەلبىمدىكى تۈنجى شېئىرىنى.
مەرۋايىتتىن كۆڭلەك كىيگەن قىش،
قاقشال شاختا تۇرىدۇ قونۇپ،
پەرىلەردەك سىلكىپ پېيىنى.
كىملىكىڭنى بىلمەيمەن ئەمما،
سېغىنىمەن سېنى ئىچ سېنى،
كېچە سۈنغان ئاي نۇرى ئوخشاش،
ئەسكى تاملىق غۇربەت خانەمگە،
كېلەلەمسەن يوقلاپ بىر مېنى.

سەھرادىكى غېرىب كۆلبەمدە،
مۇزدەك يىغا سىڭگەن كۆلكەمگە،
ئولتۇرىمەن كۆتۈپ ئەتەمنى.
كىم ئاتونۇش كىم تونۇش ماڭا،
كىملەر كېلىپ ياتار قەلبىمدە ...؟

كۈن غەربتىن چىققاندا

ئايرىلمىز بىز چوقۇم،
كۈن غەربتىن چىققاندا.
يا كۈن چىقار غەربتىن،
بىز ئايرىلماق بولغاندا.

ئاي كۆرۈنەر يىراق دالادا،
ئاق قاناتلىق غېرىبانە قار،
بېسىپ ياتقان گۆھەر تۇخۇمدەك
قىش كېچىسى غەمكىن سەھرادا
قەلبىمدىكى ئۆزۈمدىن بۆلەك
كىمۇ ماڭا بولاركىن ھەمراھ؟
ئەگەشتۈرۈپ جىمجىت خىيالنى
ئايلىنىمەن هويلىدا تەنها.
ئاپئاق كىپەن ئارتىۋالغان قىش،
كۆلۈمسىرەپ تۇرار يېنىمدا.
كىرپىكلىرىدە
بوستان ياساپ ئۈيقۇدىن،
ئانام، دادام ياتار سۈپىدا.
تاتلىق چۈشلەر،
ئۇچۇپ چىقىپ ئۇكىلىرىم كۆزىدىن
كۆڭلىكىنى كىيىپ رەڭگارەڭ
ئۆي ئىچىگە لىپمۇلىق تولۇپ
پەرۋاز قىلىپ ئويناپىدۇ ئوسسۇل.

كەنتتىكى ئىتلارمۇ بۇ كەچ،
قوشاق قېتىپ جۇدالىق ئۈچۈن،
تۈنەپ چىقار تاڭغىچە پۇتۈن.
موريىدا پاكار ئۆيلەرنىڭ
مېنى چوقۇم ساقلاپ ئولتۇرار،
خوشلاشماقتا ئاخشامقى تۈتۈن.
مۇز چاقنىغان قارلىق ئېتىزدا
كۆتىشىدۇ سەھەرنى ئويغاق،
توڭ تېزەكلەر چىقارماي ئۈن ـ تىن.
قۇشقاچ كۆيى،
توكلاپ قالغان جىگدىلىك،
جانلىنارمۇ مۇڭلۇق قوشاقتا،
تىلغا كىرىپ ئەتە مەن ئۈچۈن؟

غەربىي ياقتىن چىققان كۈن بىلەن،
نۇرلانغاندا سەھرا ئۇپۇقى،
خوشلىشارمەن بۇندا ھەممىدىن،
كىرپىكىمدە تاتلىق چۈش يۇقى،
ئايرىلىپ ئېخ خىلۈەت كۆلبەمدىن
يول ئالارمەن يىراق شەھەرگە.
پەرىشتىگە ئايلىنىپ شۇ چاغ
ئۆزۈمدە يوق بولغىنى ئۈچۈن
بەخت شادلىق تىلەپ قالىمەن،
بۇندا قالغان جىسمى نەرسىگە.

يولۇچى

ئۆز - ئۆزۈمنى ئىزدەپ يۈرىمەن،
كۆز يېشىدەك مۇزلۇق دالادىن.
مۇزلاپ كەتتى جىمغۇر يۈرىكىم،
مۇزلاپ كەتتىك قەلبىمدە سەن ھەم.

يىراق - يىراقتا
يالتىرايدۇ تىنىق مۇزلارنىك،
مۇساپىردەك سۈنغان كۈلكىسى،
ياز ھەققىدە مەرسىيە ئوقۇپ
يىغلىشىدۇ قاغىلار توپ - توپ
يېپىنچاقلاپ.
ئىللىق چۈشلەرنى،
قار گۈلىنىك يوغان بەرگىنى
يېپىنچاقلاپ،
ئويچان بۇلاق چانقىدىكى،
تېپتىنچ ئاسمانىنى،
يېپىنچاقلاپ.
كۆك قالپاقلىق مورىلار بەرگەن
گۈگۈمدىكى رەڭدار چاپانىنى
ئاق توشقاندەك ئۇخلايدۇ دالا.

كۈمۈش گۈللۈك جىگدىزارلىقتا
ئېقىپ چۈشۈپ شاخلاردىن ئاستا
قار ئۈستىدە نەپىس ئاي نۇرى
تۇقۇماقتا گۈللۈك كەشتىلەر.
پەرىشتىلەر
ئەللەي ئېيتىپ قوي، كالىلارنى،
زەر قاناتلىق شوخ بالىلارنى
پىچان باسقان ئۆگزىلەرنى ھەم.
تىمتاس كەنتكە،
ئۇلاشتۇرار تاتلىق ئۇيقۇنى،
جىن چىراغنىك سۇس شولىسىدا
كۆرۈنىدۇ نۇرلۇق تىلەكلەر،
كۆتۈرگەنچە سەن ئۇندا
دەستە - دەستە ئۈمىدنى،
شولىلاردىن پىلدىرلاپ چىقىپ،
خىيالىمغا ئۇيۇسەن نەقىش.

يىراق سەھرا ئۇپۇقلىرىدا
كېتىۋاتقان يات يولۇچىنىك،
كۆلەڭگىسى كۆرۈندى غۇۋا.
ئۇ بەكمۇ بەك ئوخشايتتى ساڭا،
ئۇ بەكمۇ بەك ئوخشايتىتى ماڭا،
ھەر ئىككىمىز ئەمەس ئۇ ئەمما.

چىمەنگۈل ئاۋۇت

پاك ھەم يۇمران ئەقىدە گۈلى

ھىجران

چۆچۈگەن كېپىنكىنىك مەسۇم كۆزىدەك —
مۆلدۈرلەپ، تەشۋىشتە ياش تۆكەر چولپان.
تولغىنىپ - تولغىنىپ ھەسرەتلىك تىنىپ،
يامغۇرلۇق يوللارنى ئەسلەيدۇ جانان.

ئەقىدە سۈيىگە چىلاشقان نۇرلار،
ئۇيغان ئويچان كۆز قاراقلىرىغا.
كۆز پەسلى قالدۇرغان ئاداققى ياپراق،
شىلدىرلار شامالىنىك ئاياغلىرىدا ...

ياشلىق

تاراپ كەتكەن ئاپئاق تۇمان ساماغا،
سەبىيلىكنىك كۈلكىسىگە ياندىشىپ.
گىرىمسەن نۇر تېنىڭە قالغان دالىدا،
چۈشلەر يۈرەر خىيال بىلەن ئارلىشىپ.

غايىب سەمەندەر

ئۇيقۇ بىلەن قاپتۇ چىرمىشىپ،
ئوماق كۆلكەم بۆشۈكتە پىنھان.
كۆۋۈجەيدۇ ئالدىمدا دەريا،
ناخشا توۋلاپ مۇڭلۇق ھەم لەرزان.

يۈرىكىمگە تۈيدۇرماي ئۇنسىز
قونۇۋاپتۇ خىيال كەپتىرى.
كۆچۈۋاپتۇ غوۋغاسىز يەرگە
سەبىي تاينىك قىيغىتىشلىرى.

بالىلىقىم ئېزگۈ ھېسلارغا،
ئاھ، يەم بولۇپ تۈگەپتۇ تامام.
ھېس قوينىدا بولدۇم سەمەندەر
ئەمدى قاچان تاپارمەن ئارام؟

قارىسىمان دىلبەر

ئاقۇش نۇردىن سالغا تاشلايدۇ،
سۈت رەڭ بۇلۇت مىسكىن بۇلاققا.
ھىلال ئېيتقان ھېجران كۈيلىرى
سىڭىپ كېتەر نەمخۇش تۇپراققا.

چۆمۈلدۇ ئاچچىق ياشلارغا
پاك ھەم يۇمران ئەقىدە گۈلى.
تېنەپ يۈرەر ئازاب چۆلىدە
ساپ سۆيگۈنىڭ قارەڭ دىلبىرى ...

قارىچۇقلىرىم كۆتۈرۈپ تاغنى

دىل خانەمدە چاقىدۇ چاقماق،
يامغۇرىنى قۇيار كۆزلىرىم،
جۇت ـ شۇدرغان كېلىدۇ باشلاپ،
ھەر دەقىقە ئېيتقان سۆزلىرىم.

سوغ نەزەردە باقسام شاخلارغا،
قاچار قۇشلار ئەنسىز چۆچۈشۈپ،
قارىچۇقلىرىم كۆتۈرۈپ تاغنى،
پاك ئۇيۇقتا كەتتى كۆچۈشۈپ.

ماۋزۇسىز

1

يېشىل قىرغاق قۇچىقىدا نەرگىس گۈلى،
توسۇن تايلار چاپچىپ ئۆتەر قىيالاردىن.
غايىبلىقتىن ئىزدەپ يۈرگەن ناخشىلارنى،
غىلپال تىڭشاپ قالار مىسكىن جىرالاردىن.

قارلىق چوققا شۇدرلايدۇ ئۈزۈپ، ئۈزۈپ،
تېنىق كۆلنىڭ بۇزۇپ شېرىن چۈشلىرىنى.
ئوت كۆتۈرگەن ئىسسىق شامال ئارام بەرمەي،
ئۇخلاتمايدۇ قىيناپ كۆچەت ئۇچلىرىنى.

2

كىرپىكىمدە لىغىلدايدۇ ياش،
چېچەكتىكى شەبنەم سۈيدەك.
ئۇھ، تارتىمەن ھەر دەقىق تىنماي،
بۇلبۇللارنىڭ دەردلىك كۈيىدەك.

ئەمدى قەلبىم يورىغان تېخى،
شۇنچە ئاسان قالدىمۇ ھېرىپ؟
قانداق باسماي ھايات يولىنى،
قىيالارنىڭ لېۋىدە مېڭىپ.

مۇھەممەت شاۋۇدۇن

تۇپراق ۋە گۈل

«تارىم» 40 يىللىق مۇساپىنى بېسىپ ئۆتتى. ئۇنىڭ بۇ مۇساپىسى قىسقا، ئەگرى-توقاي بولسىمۇ، ئەمما تولىمۇ خاسىيەتلىك، تولىمۇ ئەھمىيەتلىك بولىدى. ئۇ 40 يىل جەريانىدا كۆپلىگەن ئەدىبلەرگە ئانا، مېھرىبان تەربىيەچى، سەزگۈر سىنچى، تەلەپچان باشلامچى بولىدى. قىسقىسى، ئۇ تەڭرى تاغ ئېتىكىدىكى ئىجادكارلار بۆشۈكى، ئەدەبىيات ئاكادېمىيىسى بولدى. ئۇ مۇنبەت تۇپراق، كەڭ مەيدان، ئازادە سەھنە بولۇپ، سوتسىيالىستىك يېڭى ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ شەكىللىنىشى ۋە گۈللىنىشىنى ئۆزەل شارائىت بىلەن تەمىن ئەتتى. «تارىم» نىڭ مەيدانغا كېلىشى ۋە تەرەققىياتىغا ئەگىشىپ، سوتسىيالىستىك ئەدەبىياتىمىزنىڭ يېڭى ئاپتورلار قوشۇنى بارلىققا كەلدى ۋە ئۇنىڭ تەرەققىياتىغا ئەگىشىپ ئۆستى، زورايدى، ئەدەبىي ئىجادىيەت ئىلگىرى سۈرۈلدى، گۈللەندى... بۇگۈن «تارىم» نىڭ باغرىدىن ئوۋۇن ئېلىپ، ئۇنىڭ تەربىيىسى ۋە ئەجرى بىلەن ئۆسۈپ يېتىلگەن نەچچە يۈزلىگەن ئەدىبلەر، مۇھەررىرلەر، ئەدەبىي تەرجىمانلار، ئوبزورچىلار ئۇنىڭ ئۆزلىرىگە سىڭدۈرگەن تەربىيىسى ۋە ئەجرىنى ئەسلەپ، «تارىم» نىڭ خىزمىتى ۋە تۆھپىسىگە باركاللا ئېيتماقتا، ئۇنىڭ 40 يىللىق تويىنى مۇبارەكلىمەكتە.

مەنمۇ «تارىم» نىڭ پەرۋىشى بىلەن ئۆسۈپ يېتىلگەن ئاپتورلارنىڭ بىرى. «تارىم» نىڭ ماڭا سىڭدۈرگەن تەربىيىسى ۋە ئەجرى ئاز ئەمەس. مەن يېقىنقى كۈنلەردىن بۇيان بۇلارنى ئەسلەپ، تولىمۇ هاياجانلانماقتىمەن. ئۆتكەن بەزى ئاددىي، كىچىك ئىشلار ھازىر ماڭا ئاجايىپ قىممەتلىك، غايىۋى، تولىمۇ تەسىرلىك بولۇپ تۇيۇلماقتا.

* *

باغجانلاپ ئۆسكەن يوغان قارىياغاچلار ۋە تېرەكلەرنىڭ يوپۇرماقلىرى سارغىيىپ تۆكۈلۈشكە باشلىغان، تىزغىچە كېلىدىغان قويۇق ئوت-چۆپلەر سولىشىپ شالاڭلىشىپ، ئۈ-

رۇمچىنىڭ ياماڭلىق تېغى ئېتىكىگە جايلاشقان بۇك ـ باراقسانلىق سەنپەنكو يېزىسىدا كىشىنى زوقلاندۇرىدىغان يېشىللىق ئازىيىپ، ئەتراپنى كۆز مەنزىرىسى قاپلىغان كۆنلەر ئىدى. ئۇ چاغدا سابىق شىنجاڭ پېداگوگىكا ئىنستىتۇتىنىڭ تىل ـ ئەدەبىيات فاكۇلتېتى مۇشۇ يېزىدا ئىدى. بۇ يېزا شەھەردىن يىراق خىلۋەت جاي ئىدى. ئۇ كەملەردە قاتناش قولايسىز بولغاچقا، ئادەتتە بۇ يەردىن شەھەرگە كىرىپ ـ چىقىدىغان ئوقۇغۇچىلار ئاز ئىدى. شۇڭا شەھەرگە كىرىپ چىقىدىغانلار باشقىلارغا مۇناسىۋەتلىك ئىشلار ياكى بىز قىزىقىدىغان ئىشلار توغرىسىدا خەۋەر ئالغاچ ياكى ئۇنى بەجىرگەچ كېلىشنى ئۇنتۇمايتتى. بولۇپمۇ يېڭى كىتاب، شۇكەمدە بىردىنبىر ئەدەبىي ژۇرنال بولغان «تارىم» نىڭ نۆۋەتتىكى سانىغا فاكۇلتېتىمىزدىن بىرەرسىنىڭ ئەسىرىنىڭ تەييارلانغانلىقى توغرىسىدا ئانچە ئىشەنچىلىك بولمىسىمۇ بىرەر ئۇچۇر ئالغاچ چىقىش بىزنى ھەممىدىن بەك خۇشال قىلاتتى.

كەچلىك تاماق ۋاقتى بولاي دېگەن چاغ ئىدى. بىز ياتاقتا بىرنەچچەمىز بىر نېمە ئۈستىدە غۇلغۇلا قىلىشىپ ئولتۇراتتۇق. شۇ كۈنى شەھەرگە كىرىپ كەتكەن بىر ساۋاقداش ئىشكتىن كىرىپلا، خۇش خەۋەر، دەپ ۋارقىرىدى. ئۇ بىر قولىدا ژۇرنالنى يۆگەپ كۆتۈرۈۋالغانىدى. بىز دەرھال قىزىق پارىكىمىزنى توختىتىپ ئىشىك تەرەپكە بۇرۇلۇپ، ئۇنىڭ ئاغزىغا قارىدۇق. بىرسى ئۇنىڭ قولىدىن ژۇرنالنى تارتىۋېلىپ ئاچتى. بۇ، «شىنجاڭ ئەدەبىياتـ سەنئىتى» («تارىم» نىڭ بۇرۇنقى نامى) نىڭ 1957 ـ يىلىنىڭ 9 ـ سانى ئىدى. مۇندەرىجىدىن مېنىڭ ئىسمىم كۆرۈنگەندە ھەممەيلەن چۇرقىرىشىپ كەتتى. بۇ مېنىڭ بۇ ژۇرنالغا تۇنجى قېتىم بېسىلغان «تاڭدىكى ناخشا ئاۋازى» دېگەن شېئىرىم ئىدى. ژۇرنالنى قولىغا ئېلىۋالغان ساۋاقدىشىم ئۇنى ھاياجان بىلەن دېكلاماتسىيە قىلىشقا باشلىدى...

شۇ كۈنى مەن تولىمۇ ھاياجانلانىدىم. گەرچە بۇ مېنىڭ شېئىرىمنىڭ مەتبۇئاتتا تۇنجى قېتىم ئېلان قىلىنىشى بولمىسىمۇ، بۇ شېئىرىمنىڭ «تارىم» دا ئېلان قىلىنىشى مېنىڭ ئۈچۈن كاتتا ئىش ئىدى. ئۇنىڭ قىممىتىنى ھېچنېمىگە تەڭ قىلغۇم كەلمەيتتى. چۈنكى مەن كىچىكىمدىن باشلاپ شېئىرغا ھەۋەس قىلىپ، ئۇزاقتىن بۇيان «تارىم» نىڭ مەن ئۈچۈن سىرلىق تۈيۈلغان كاتتا دەرۋازىسىغا تەلپۈنۈپ، ئۇنىڭ سەھىپىلىرىدىن ئورۇن ئېلىشنى نەقەدەر ئارزۇ قىلىپ كەلگەن!

ئەسلىسەم، باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ ئىككىنچى يىللىقىدا ئوقۇۋاتقان ۋاقتىمدىن باشلاپ مەندە شېئىرغا ھەۋەس تۇغۇلۇشقا باشلىغانىكەن. مەن شۇ چاغلاردا لۇتپۇللا مۇتەللىپ، ئەلقەم ئەختەم، تېيىپجان ئېلىيېۋ قاتارلىق شائىرلارنىڭ ئوقۇش كىتابىدىكى شېئىرلىرىنى تولىمۇ قىزىقىپ ئوقۇيتتىم ۋە بەزىلىرىنى يادلىۋالاتتىم. بولۇپمۇ ئەلقەمكامنىڭ «قەش»، تېيىپجىنىكامنىڭ «ئەمدى كەلدى پەيتىمىز» دېگەن شېئىرلىرىنى تولىمۇ ياقتۇراتتىم. بۇ شېئىرلارنىڭ بەزى مىسرالىرى ھېلىغىچە يادىمدا. ئوقۇش كىتابىغا شېئىرى كىرگۈزۈلگەن شائىرلار مېنىڭ نەزەرىمدە ئەۋلىيا سۈپەت ئادەملەر ئىدى. مەن ئۇلارنى غايىبانە كۆز ئالدىمغا كەلتۈرۈپ، ئۇلارغا ئىخلاس بىلدۈرەتتىم. ئۇمۇمەن، شېئىر يېزىش، شائىرلىق ماڭا ئاجايىپ سىرلىق، كارامەت ئىش بىلىنەتتى، ھېلىمۇ ئېسىمدە، مەن بىر قىش ئاخشىمى ئۇدۇل ئوچاق ئالدىدا ئوت ئىسسىنىپ ئولتۇرۇپ ئاپامدىن سورىدىم:

ـــ ئاپا، شېئىرنى قانداق ئادەم يازىدۇ؟ ناخشا قانداق چىقىدۇ (ئىجاد قىلىنىدۇ)؟

بۇ مېنىڭ 8 ـ 9 ياش چاغلىرىم ئىدى. كىچىك بالىنىڭ سوئاللىرىدىن نەرسىسى ئاز بولىدۇ. ئاپام بۇ سوئالنى سوئالىمغا مەسلىكى كېلىپ، بېشىمنى سىلاپ تۇرۇپ مۇنداق جاۋاب بەرگەنىدى:

ـــ بىر يەردە شائىر دەيدىغان ئاجايىپ ئادەملەر بارمىش، شېئىرنى شۇلار يازىدىكەن. ئۇنداق ئادەملەر بەك ئازمىش.

ئاپامنىڭ ناخشا توغرىسىدىكى سوئالىمغا بەرگەن جاۋابى تېخىمۇ سىرلىق بولغانىدى:

ـــ بىر يەردە بىر دەريا بارمىش. ھەر كۈنى تاڭ سۈزۈلمەستە بىر پەرىزات دەريادىن چىقىپ ناخشا ئېيتارمىش. تاڭ ئاتقاندا بۇ ناخشا تەرەپ ـ تەرەپكە تارقىلارمىش...

بۇ گەپلەر نەقەدەر غايىۋى، نەقەدەر سىرلىق، نەقەدەر چىرايلىق ـ ھە؟! بۇ، رېئالىيەت ياكى رېئالىيەت تۇسىنى ئالغان خىيالىي گەپلەر بولسىمۇ، شېئىر ۋە شائىرنىڭ غايىۋىلىكىگە نىسبەتەن مەلۇم دەرىجىدە ئۇيغۇن ئىدى. بەلكىم بۇ رېئالىيەتمۇ بىرەر سەۋەب بىلەن پەيدا بولغان بولسا كېرەك. نېمە بولسا بولسۇن، مەن ئاپامنىڭ بۇ گېپىنى راست دەپ قاراپ، بۇنىڭغا شەك ـ شۇبھىسىز ئىشەنگەن. شۇڭا مېنىڭ سەبىي قەلبىمدە شېئىر ۋە ناخشىغا نىسبەتەن ئاجايىپ بىرخىل غايىۋى، سىرلىق قاراش پەيدا بولۇشقا باشلىغان.

شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرسىدە بىزنى مەكتەپتىن كۇچادىكى بىردىنبىر كۇلۇب ھېسابلىنىدىغان «ئىتتىپاق» قا ئېلىپ بارىدى. بۇ مېنىڭ باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ 3 ـ يىللىقىدا ئۇقۇاتقان ۋاقتىم ئىدى. بۇ چاغدا ئىجارە ھەققىنى كىمەيتىپ، زومىگەرلەرگە قارشى تۇرۇش كۈرىشى ئېلىپ بېرىلىۋاتاتتى. شۇ كۈنى بۇ يەردە قانداقتۇر بىر ئامما‌ۋى يىغىن ئۆتكۈزۈلگەن ئىكەن. بىركەمدە يىغىن باشقۇرغۇچى كۇچا 3 ـ باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى ئابدۇرازاق قادىرنىڭ «شىنجاڭ گېزىتى» دە ئېلان قىلىنغان بىر شېئىرنى ئوقۇپ بېرىدىغانلىقىنى جاكارلىدى. شۇئان بويى پاكار، دوغىلاققىنە كەلگەن بىر بالا سەھنىگە چىقىپ، شېئىرنى دېكلاماتسىيە قىلدى. بۇ شېئىر يازغۇچىنىڭ كىچىككىنە بىر بالا بولۇشى، يەنە كېلىپ ئۇنىڭ شېئىرنىڭ كاتتا بىر گېزىتكە بېسىلىشى شۇ كۈنى ماڭا ھەممىدىن قىزىق، ھەيران قالارلىق چوڭ ئىش بولۇپ تۇيۇلدى. بۇ ئىش مېنىڭ ئېڭىمغا پارتلاش خاراكتېرلىك تەسىر كۆرسىتىپ، ماڭا غايەت زور ئىلھام بولدى. شۇنىڭدىن باشلاپ مەنمۇ كۈچلۈك ئىنتىلىش ۋە شېئىر يېزىش جۇرئىتى پەيدا بولدى. قىسقىسى، يۈرىكىمگە بىر ئوت چۈشتى! شۇندىن كېيىن مەن «شېئىر ـ قوشاق» يېزىپ باقىدىغان بولدۇم. ئوتتۇرا مەكتەپكە چىققاندا، مەرھۇم ئۇستازىم ئابدۇرېھىم ئىمىننىڭ رىغبەتلەندۈرۈشى ۋە ئىلھامى بىلەن ئانچە ـ مۇنچە شېئىر، مەسەللەرنى يازدىم. بۇنىڭ بەزىلىرىنى ئۇستازىم ئۆزى تۈزىتىپ، مەكتەپنىڭ قارا تاختاي گېزىتىگە ۋە شاپىگىرافتا بېسىپ چىقىرىلىدىغان ژۇرنالىغا چىقاردى.

مەن شۇ چاغدىن باشلاپ يېڭى بىر ئۇستاز، يەنە بىر مەكتەپ بىلەن تونۇشۇشقا باشلىدىم. ئۇ، «تارىم» ژۇرنىلى ئىدى. بۇ ژۇرنالغا بېسىلغان شېئىرلار ماڭا ئاجايىپ سۆيۈملۈك ۋە قىممەتلىك تۇيۇلاتتى. مەن نېمىشبىھىد ئارمىيە دامولاڭ، ئەلقەم ئەختەم، تېـ

يېڭجان ئېلىيېۋ، ئابلىز نازىرى، ئابدۇكېرىم خوجا، ئەرشىدىن تاتلىق، غەنىزات غەيۇرانى، مەھەممەتجان سادىق، رەخىم قاسىم قاتارلىق شائىرلارنىڭ شېئىرلىرىنى ئوقۇپ سۆيۈنۈپ كېتەتتىم.

مەن 1955 ـ يىلى قىشتا ئۆزۈمچە بىر داستان يازدىم. ئۇستازىم ئابدۇرېھىم ئىمىن ئۇنى «شىنجاڭ ئەدەبىيات ـ سەنئىتى» ژۇرنىلىغا ئەۋەتىپ بەردى. بۇ بەلكىم مېنى رىغبەتلەندۈرۈش ئۈچۈن تەۋەككۇلىسىغا قىلغان بىر ئىش بولۇش مۇمكىن. بۇنى ئەۋەتكەندىن كېيىن، قانداقتۇر ئۆزۈم شۇ ژۇرنالغا باغلىنىپ قالغاندەك، ژۇرنالنى ئويلايدىغان، ئۇنىڭ يېڭى سانلىرىنى تاقەتسىزلىك بىلەن كۈتىدىغان، ئۇنىڭ چىققانلىقىنى ئاڭلىسام نەدىن بولمىسۇن تېپىپ كۆرمەي قويمايدىغان بولدۇم. بۇ ئەھۋال مېنى ژۇرنالغا تېخىمۇ تەلىپۈنىدىغان بىر كويىغا سېلىپ قويدى. شۇنىڭ بىلەن مەن ژۇرنالغا يېپىشتىم، ئۇنىڭغا چىققان شېئىرلارنى ئۆزۈمگە دەرسلىك ۋە ئەينەك، ئۇلگە ـ ئەندازە قىلدىم، شۇنداق قىلىپ ئۆزۈممۇ تۇيمىغان ھالدا بارا ـ بارا تەربىيىلىنىپ قالدىم. لېكىن، يىراقتىن كىچىكرەك كۆرۈنگەن تاغ يېقىنلاشقانسېرى شۇنچە ئېگىز ۋە ھەيۋەتلىك كۆرۈنگەندەك، «تارىم» ماڭا ھەيۋەتلىك، ئىچىگە كىرىش تەس كۆرۈنەتتى. شۇڭا «تارىم» غا تۇنجى شېئىرىمنىڭ بېسىلىشى مېنى ئۇمىد، ئىشەنچىگە ئىگە قىلىپ قاناتلاندۇردى.

تۇنجى ئەسەر ـــ تۇنجى قەدەم، دەسلەپكى كۆك، تۇنجى مېۋە، ئۇمىد چىرىغى! ئەدەبىنىڭ ئىجادىيەت جۇرئىتى ۋە كېيىنكى ئىجادىيەت قەدىمىنىڭ قانداق بولۇشىدا تۇنجى ئەسەرنىڭ تەسىرى ۋە رولى چوڭ. ئۇ توپ ئىچىدىن ئاۋۋال يول ئېچىپ ئىلگىرىلىگەن ياكى بىر ئۆتكەلدىن باشلامچى بولۇپ ئۆتكەن سەركىگە ئوخشايدۇ. تۇنجى ئەسەرنىڭ بېسىلىش ـ بېسىلماسلىقى، كۆپىنچە ھاللاردا شۇ ئاپتورنىڭ ئىجادىيەت بوسۇغىسىدىن كىرىش ـ كىرەلمەسلىكىدە مۇھىم رول ئويناپدۇ. شۇنداق ئېيتىشقا بولىدۇكى، ئۇ يېزىقچىلىقتا كىرىش ـ كىرىشەلمەسلىكنىڭ باشلىنىشى ۋە ئاخىرقى چېكى. بەزى ھەۋەسكارلار بىرىنچى قېتىم تەھرىر بۆلۈم ئىشكىنى چېكىپ بېقىپ، سادا چىقمىغاندىن كېيىن، ئىككىنچى بۇ يەرگە يولىمايدۇ. دېمەك، تۇنجى ئەسەرى چىقمىسا قەلەمنى تاشلىۋېتىدىغان ئىشلارمۇ بولىدۇ. ئۇنىڭ ئەكسىچە، تۇنجى ئەسەر بېسىلسا، ئۇنىڭ ئىلھاملاندۇرۇش رولى چوڭ بولىدۇ، يول ئېچىلىدۇ، ئۇمىد، جۇرئەت، ئىشەنچ تۇغۇلىدۇ. ئۇ سەزنى يېڭى بىر يولغا باشلايدۇ. ئۇ، دەم ـ دەم تۇرۇپ ماڭغان بالىنىڭ تۇنجى قېتىم ماڭغىنىدا مېڭىشى ئوڭۇشلۇق بولسا شۇ ـ نىڭدىن كېيىن تېز ئايىغى چىقىپ كەتكىنىگە ئوخشاپ كېتىدۇ. بولىدىغان زىرائەت كۆكىدىن مەلۇم، دېگەندەك، بەزىدە ئاپتورنىڭ تۇنجى ئەسىرىدىنلا ئۇنىڭ قەلىمىدىن ئۇمىد بار ـ يوقلۇقىنى ـــ تالانتنىڭ ئالامىتى بار ـ يوقلۇقىنى كۆرگىلى بولىدۇ.

ئاشۇ تۇنجى شېئىرىم ئېلان قىلىنغاندىن كېيىن، ئىجادىيەت قىزغىنلىقىم ھەسسىلەپ ئاشتى. شۇنىڭ بىلەن بىللە ئۆزۈمگە يېڭىچە بىر تەلەپچانلىق پەيدا بولدى. شۇنىڭدىن كېيىن مەن كۆپلىگەن شېئىرلارنى يازدىم. بۇنىڭ تولىسى «تارىم» دا ئېلان قىلىندى. ئېلان قىلىنغاندىمۇ ئارقا ـ ئارقىدىن، تۇركۈم ـ تۇركۈملەپ ئېلان قىلىندى. مەن شۇ كۈن ـ

لەردە تەرەپ - تەرەپتىن كەلگەن ئىلھاملاندۇرۇش خەتلىرىنى تاپشۇرۇپ ئالاتتىم. 1959 - يىلى بۇ ژۇرنالنىڭ 7 - سانىدا «يۇرەك تەشەككۇرى» دېگەن تۇنجى داستانىم ئېلان قىلىنىدى. بۇ، 17 ياش ۋاقتىم ئىدى. 1960 - يىلى 5 - سانىدا «جاھان مۇكاپاتى» دېگەن تۇنجى ئوچېركىم؛ 1962 - يىلى 10 - سانىدا تۇنجى قېتىم تەرجىمە قىلغان ھېكايەم — موڭغۇل يازغۇچىسى ئودېسسرنىڭ ھېكايىسى «ئالماس ناخشىسى»؛ 1963 - يىلى 10 - سانىدا تۇنجى چوڭ تىپتىكى شېئىرىي تەرجىمەم — خې جىڭجېڭنىڭ مەشھۇر داستانى «10 يىلغا مەدھىيە» ئېلان قىلىندى. شۇنداق قىلىپ مەن شېئىرىيەت، نەسىر، ئەدەبىي تەرجىمە جەھەتتىن مېۋە بېرىپ، ژۇرنالنىڭ خېلى كۆزگە كۆرۈنگەن تايانچ ئاپتورىغا ئايلىنىپ قالدىم. ژۇرنال مېنى يەنىمۇ ئىلھاملاندۇرۇپ، قولىدىن كېلىشچە قولىلاپ قۇۋۋەتلىدى، يۆلىدى. بولۇپمۇ شۇ چاغلاردا ژۇرنالغا مەسئۇل بولۇپ ئىشلەۋاتقان پەتتارجان مۇھەممەدىنىڭ يار-دەمى ۋە تەربىيىسىنى ھەرگىز ئۇنتالمايمەن. ئۇ، ياش تالانت ئىگىلىرىگە تولىمۇ كۆيۈنىدىغان ئادەم ئىدى. ئۇ بىزگە بەكمۇ كۆڭۈل بۆلەتتى، ئۆز تەكتۈشى، يېقىن دوستلىرىدەك قىزغىن مۇئامىلە قىلاتتى. ھەرگىز كىبىرى كۆرسىتىپ، ئۆزىنى چوڭ تۇتمايتتى. بىزمۇ ئۇنى يېقىن كۆرەتتۇق. بىز ئۇچراشقاندا ئۇ بىزگە ئىجادىيەت توغرىسىدا پايدىلىق گەپ-لەرنى قىلىپ بېرەتتى، ياخشى مەسلىھەتلەرنى بېرەتتى. ئۇ بىزنى ئاشۇ تارىخىي شارائىتتا ئىدىيە جەھەتتىن پات - پات سەگەكلەشتۈرۈپ، ئىجابىي - سەلبىي جەھەتتىكى بەزى ئەھۋال-لار، تەجرىبە - ساۋاقلاردىن ۋاقىپلاندۇرۇپ تۇراتتى. ئىجادىيەتتىكى ئۇتۇقلىرىمىز ۋە ياخشى تەرەپلىرىمىزنى مۇئەييەنلەشتۈرۈپ ماختىسا، كەمچىلىك ۋە نۇقسانلىرىمىزنى ئايىماي كۆر-سىتىپ بېرەتتى. بىز ئۇنى كۆيۈمچان ئۇستاز، ياخشى يېتەكچى ھېسابلايتتۇق. پەتتارجان 1964 - يىلى خىزمەت ۋە داۋالىنىش بىلەن بىر مەزگىل بېيجىڭدا تۇرۇپ قالدى. ئۇ مۇشۇ چاغدىمۇ بىزگە كۆڭۈل بۆلۈشنى ئۇنتۇمايلا ماڭا بېيجىڭدىن خەت يېزىپ، مېنى سىياسىي - ئىدىيە جەھەتتىن ئۆزۈمگە قاتتىق تەلەپ قويۇشقا، تىرىشىپ ئۆگىنىپ، ئىجادىيەتتە داۋاملىق ئالغا بېسىشقا ئىلھاملاندۇرغانىدى.

لۇشۈن «تالانت ئىگىلىرى بارلىققا كېلىشتىن بۇرۇن» دېگەن ئەسىرىدە «ياخ-شى گۈل كۆرىمەن دېسەڭ، جەزمەن ياخشى تۇپرىقلىق بولسۇن، تۇپراق بولمىسا گۈل بولمايدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن تۇپراق گۈلدىنمۇ مۇھىم» دېگەن ئىكەن. شۇنداق، تۇپراق بولمىسا، گۈل بولمايدۇ. تۇپراق قانچە مۇنبەت - ئۇنۇملۇك بولسا، گۈل شۇنچە ئايىنىپ، چىرايلىق ئېچىلىدۇ. «تارىم» 34 يىلدىن بۇيان مەن ئۈچۈن مۇنبەت «تۇپراق» بولۇپ كەلدى. بۇ جەريانىدا مەن ئەمدىلا تۇپراق يېرىپ چىققان بىختىن كۆكىرىپ مايىسىغا، بارا - بارا ئايىنىپ نوتا ۋە كۆچەتكە ئايلاندىم. ئۆزۈمگە تۇشلۇق مېۋە بەردىم.

يېقىندىن بۇيانقى ماقالىلەردە «تارىم» نىڭ تۆھپىسى ھەر جەھەتتىن تىلغا ئېلىنىدى.

مېنىڭچە، «تاريم» نىڭ ھەممىدىن مۇھىمراق بىر تۆھپىسى ئۇنىڭ «ياخشى تۇپراق» بولۇپ كەلگەنلىكىدە. ئۇ، 40 يىل مابەينىدە نۇرغۇنلىغان تالانت ئىگىلىرى – ئۇمىدلىك بىر ۋە مايسىلارغا «ياخشى تۇپراق» بولۇپ كەلدى. يەنى نۇرغۇنلىغان تالانت ئىگىلىرىنى بايقىدى، يېتەكلىدى ۋە يېتىشتۈردى. بۇ «تاريم» نىڭ زور ئۇتۇقى، ئۇزمەي داۋاملاشتۇرۇشقا تېگىشلىك ياخشى ئەنئەنىسى.

ھازىر دۇنيادا تالانت ئىگىلىرى بايلىقى ھەممىدىن مۇھىم بايلىق ھېسابلانماقتا. ئىلىم – پەن، تېخنىكا يۇكسەك دەرىجىدە تەرەققىي قىلىۋاتقان بۈگۈنكى دۇنيادا تالانت ئىگىلىرىگە بولغان تەلەپ – ئېھتىياج ئاشماقتا. تالانت ئىگىلىرى قانچە كۆپ بولسا، بىر دۆلەت ياكى مىللەت ئىقتىساد ۋە پەن – مەدەنىيەت جەھەتتىن قەد كۆتۈرۈپ، تەرەققىي قىلىپ، قۇدرەت تاپالايدۇ، ئۈستۈن ئورۇندا تۇرالايدۇ. شۇنىڭغا ئوخشاشلا، تالانت ئىگىلىرى قانچە كۆپ بولسا، شۇ مىللەتنىڭ ئەدەبىياتى تەرەققىي قىلىپ، يۇكسەك ئورۇندا تۇرالايدۇ. شۇڭا «تاريم» نىڭ تالانت ئىگىلىرىنى بايقاش، يېتەكلەش ۋە يېتىشتۈرۈش جەھەتتىكى ياخشى ئەنئەنىسىنى داۋاملىق جارى قىلدۇرۇشقا ئەھمىيەت بېرىشىمىز كۆز ئالدىمىزدا تېخىمۇ مۇھىم ئىش. تالانت ئىگىلىرى ئەدەبىياتىمىزنىڭ كەلگۈسى. ئۇلار يېڭى باش كۆتۈرگەن ۋاقتىدا بىزنىڭ بايقىشىمىز، يۆلىشىمىز، پەرۋىش قىلىشىمىز ۋە ئۆستۈرۈشىمىزگە تولىمۇ موھتاج. ئۇلار بۇنداق چاغدا تولىمۇ نازۇك، سەبىي ۋە ئاجىز كېلىدۇ. ئەگەر ياخشى تۇپراقتا، ياخشى پەرۋىشكە ئىگە بولالمىسا ياكى زەربە يېسە، ئاسانلا نابۇت بولۇپ كېتىپ قالىدۇ. شۇڭا ئۇلارنى كۆز قارىچۇقىمىزدەك ئاسرىشىمىز، كۆيۈنۈپ پەرۋىش قىلىشىمىز لازىم. مېنىڭچە، بۇ، ژۇرنال تەھرىر بۆلۈمى ۋە ھەربىر مۇھەررىرنىڭ مۇقەددەس ۋەزىپىسى.

مەن «تاريم» نىڭ ھەرقايسى ئۆزگىچە ئېچىلغان، رەڭگى، پۇرىقى، شەكلى، خىلى، تۈرى، قىممىتى، خاراكتېرى بىر – بىرىگە ئوخشىمايدىغان گۈللەرگە تولغان گۈلزارغا زوق لىنىمەن. بۇ گۈلزار «تاريم» نىڭ «ياخشى تۇپراق» دا ئۆسكەن، «تاريم» يېتىشتۈرگەن گۈل – چېچەكلەردىن ھاسىل بولغان. مەن بۇ گۈلزارنىڭ گۈللىرىنىڭ خىلى ۋە تۈرىنىڭ تېخىمۇ كۆپىيىشىنى، ئۇنىڭغا يېڭى – يېڭى گۈل سورتلىرىنىڭ قوشۇلۇشىنى تىلەيمەن. «تاريم» نىڭ مۇنبەت تۇپرىقىلا بولىدىكەن، بۇنداق گۈللەر تېخىمۇ كۆپەيگۈسى، گۈلزار تېخىمۇ كېڭەيگۈسى، ئەل – جاھانىنى تېخىمۇ زوقلاندۇرۇپ، تاڭ قالدۇرغۇسى!

مەمتىمىن ھوشۇر

بۇرۇت ماجراسى

(ھېكايە)

يەكشەنبە كۈنى ئايلىنىپ كەلمەك بولۇپ كوچىغا چىقىۋىدىم، كىمدۇر بىرى ئارقامدىن دولامغا شاپىلاقلىدى، بۇرۇلۇپ قاراپ، ئېسىل كاستيۇم-شىم كىيىپ، قارا كۆزەينەك تاقىغان بىر كىشىنىڭ ماڭا كۈلۈپ، قول ئۇزىتىپ تۇرغانلىقىنى كۆردۈم.

— ياخشىمۇ سىز؟ سىز بىلەن كۆرۈشكەنلىكىم ئۇچۇن ئۆزۈمنى ئىنتايىن بەختلىك ھېس قىلىمەن، — دېدى ئۇ.

— رەھمەت! — دەپ قولىنى سىقتىم.

— رەھمىتىڭىزگە ئېرىشكەنلىكىم ئۈچۈن يەنە بىر قېتىم تەشەككۇر بىلدۈرۈشىمگە رۇخسەت قىلغايسىز! — دېدى ئۇ.

بۇ كىم بولغىيدى دەپ ھەيرانلا قالدىم، كۆزەينىكىنى ئېلىۋېتىۋىدى، ئېسىمغا كەلدى.

— ھە، سىز ھېلىقى ھېكايىنىڭ ...

— شۇنداق، شۇنداق، تونۇۋالدىڭىز، زېھنىڭىزگە ئاپىرىن! سىزگە «سارىڭ» دېگەن ھېكايىسىنى ئاپىرىپ بەرگەن كىشى بولىمەن.

— كېيىم-كېچەك، گەپ-سۆزلىرىڭىز ئۆزگىرىپ كېتىپتۇ، تونۇماي قالغىلى تاسلا قاپتىمەن.

— مەن سىزگە دېگەنتىمغۇ؟ زامان ئۆزگىرىۋاتىدۇ، ئۆتكەنده مەن سىزنىڭكىگە كىيىپ بارغان كونا چاپىنىمنى خوتۇنۇم ھازىر نان ياققاندا تونۇربېشىداكىيىپ يۇرىدۇ. يازغان ئەسىرىمنىڭ ژۇرنالغا بېسىلغىنىنى كۆرۈپلا مانا بۇ كاستيۇم-شىمنى سېتىۋالدىم ... چەت ئەلنىڭ شەپىسىدىن بىرنى دەمسىز؟ ئادەمنىڭ بېشىدا گارشۇكنى دۇم كۆمتۇرۇپ قويغاندەك كۆرۈنىدىغان ئۇ نېمە بىلەن پەقەتلا خوشۇم يوق. ئادەملەر ئۇنى ياراشقىنىدىن كىيىپ يۇرىدۇ، دەمسىز؟ مەن سىزگە ئېيتاي، چەت ئەللىكلەر ھېلىغۇ شىلەپە ئىكەن، بېشىغا شاپاقنى كىيىپ كەلگەن بولسىمۇ، قاراڭلار، بىر ئوبدان يارىشىدىكەن-ھە، نەچچە ۋاقىتتىن بېرى بىز بۇنى نېمىشقا كىيمىگەندىمىز! دەپ شۇنىمۇ كىيىدىغانلار چىقاتتى. سەپسالغانسىز، بەزى زاڭلار ھازىر توي-تۆكۈنلەردە تاۋاقتا ئاز-زىراق پولونى ئاشۇرۇپ قويۇشنىمۇ «مەدەنىيەت» دەپ بىلىدىغان بولدى. ئاڭلىدىڭىزمۇ؟ ياپونلۇقلار سىناق قىلىپ ئاتقان بىر بومبا ئاسمانغا چىقىپ كېتىپ تېخى چۈش-

مەيۈپتىپتۇدەك. ئىككىنچى ئاي كىرە ـ كىر-
مەيلا ئىللىق شامال چىقىۋاتقىنىنى قاراڭ،
بازار چۆگىلەپ يۈرگىچە مەھەللىگىزدە
لەگلەك چىقارسىڭىز بولمامدۇ؟

«ساراڭ» نىڭ ئاپتورى ئەنە شۇنداق
تاغدىن ـ باغدىن سۆزلىگىلى تۇردى، ئۆتە-
كەن ـ كەچكەنلەر نېمە دەپ قېلىۋاتىدىكىن،
دەپ ئەتراپىمغا قاراپ قويدۇم، خۇدايا
شۈكرى، ھېچكىم بىزنىڭ گەپ سۆزىمىزگە
دىققەت قىلماپتۇ.

ـــ پۇلنى تاپشۇرۇپ ئالدىڭىزمۇ؟ ـــ
دېدىم ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈپ.

ـــ ھە، ھە... تاپشۇرۇپ ئالدىم، بىكار-
لا ئەۋەتىپسىز، ئەسەرنى ئۆزىڭىزنىڭ نامى-
دا ئېلان قىلغاندىن كېيىن، قەلەم ھەققى
نىمۇ بەھوزۇر خەجلەۋەرگەن بولسىڭىز بو-
لاتتى، ھېكايەمنى ئوقۇپ قانچىلىك خوش
بولغىنىمنى دېمەمسىز، شۇ خۇشاللىقىمدا يە-
نە بىر ھېكايە يېزىۋەتتىم، شۇنداق قىلىپ،
مەنمۇ يازغۇچى بولۇپ قالىمەنمۇ قانداق؟
يازغۇچى دېگەنلەرنىڭ بەزىلىرىنى خىيالىغا
كەلگەننى توقۇپ، ئوقۇغۇچىنى يالاڭ قات
يىپتا ئۇچۇرۇپ ئۈيناتىدىغان نېمىلەرمىكىن
دەيمەن. بۇمۇ ئىزا تارتماي سۆزلەۋەرسە
چاقچاقچى بولۇپ قالغانىدەك بىر گەپ،
دە ـ گە؟!

ئۇ شۇنداق «مەنسى چوڭقۇر»، چۈ-
شىنىكسىز گەپلەرنى قىلغىنىچە قوينىدىن
بىر تۇتام ئورىگىنالنى ئېلىپ، قولۇمغا تۇت-
قۇزۇپ قويدى.

ـــ ھېلىقى تۇكۇرۈك تىوغرىسىدىكى
ئەسىرىڭىزمۇ نېمە؟

ـــ ئۇ گەپلەرمۇ ئېسىڭىزدىن چىق-
ماپتۇ ـ ھە؟ ئۇنىمۇ يېزىپ قالارمەن، بۇ-
نىڭدىكسى باشقا گەپ، ـــ ئۇ بۇرۇلۇپ ماڭدى-
دە، بىر ـ ئىككى قەدەم باسمايلا يەنە ئار-
قىسىغا قاراپ، ـــ ھېلىقى كېلىشكىنىمىز بويى-
چە بۇنىمۇ ئۆز نامىڭىزدا ھەيدەۋېرىڭ، ـــ
دەپلا كىشىلەر ئارىسىغا كىرىپ غايىب
بولدى.

قولۇمدىكى ئورىگىنالغاقاراپ بىردەم تۇرۇپ
قالدىم، كوچا ئارىلاشتىن يالتىيىپ، ئۇدۇل
ئۆيگە يېنىپ كەلدىم، ئوقۇسام، ئۇنىڭ بۇ
يېڭى ھېكايىسىدا مۇنۇ ۋەقەلەر يېزىلغانىكەن.

* *

بۇرۇت قويغانلارنى تىزىملاۋېتىپتۇدەك،
دەپ ئاڭلاپ ھەيران قالدىم، نوپۇسقا خەت-
لىگەننى، مەھەللىدە ساۋاتسىزلارنى، ئەخلەت
پۇلى تۆلىمىگەنلەرنى تىزىملىغاننى كۆرگەن؛
مۇشۇ ياشقا كېلىپ بۇرۇت قويغانلارنى تە-
زىملىغاننى ئاڭلاپ باقمىغانىكەنمەن، توغرا،
ھېلىقى بىر يىللاردا ساقال ـ بۇرۇتلارنى
قايچىلىغاندەك ئىشلار بولۇۋىدى، يەنە شۇنە-
داق بىر پالاكەت يۈز بەردىمۇ ـ يە؟!

تۇرۇپلا ئۆز ـ ئۆزۈمدىن ئەندىشىگە
چۈشۈپ قالدىم. كوچىغا چىقسام، مەھەللە-
مىزنىڭ قوغداش ھەيئىتى ئۆمەرجان كې-
لىۋاتقانىكەن، نېمىلا بولسۇن، بىر سوراپ-
باقاي، دەپ ئالدىغا بېرىپ سالاملاشتىم.

ـــ ئۆمەرجان، بۇرۇتى بارلارنى تە-
زىملاۋېتىپتۇدەك، دەپ ئاڭلىۋىدىم، راستمۇ؟

ئۆمەرجان توختاپ، ماڭا تازا بىر قا-
رىۋەتتى ـ دە:

ـــ بەللى، سىلە قاچانىڭياقى بۇرۇت
قويۇۋالغانتىڭلار؟ ـــ دەپ ھەيران بولدى.

ـــ بىرەر يىلچە بوپقالدى، قارىماي-
سىلە، بىزنىڭ ھېلىقى چوڭ ئوغۇل ئەخەت-
جان قىلغان ئىشنىڭ تايىنى يوق، ھالىغا
باقماي بۇرۇت قويۇۋېلىپ، مېنى خىجىل
قىلىپ قويدى، بالا بۇرۇت قويغان يەردە
ئاتا بولغان ئادەم تاپتاقىرلا يۈرسەك بىر

قسما تۇرىدىكەن.

— مۇنداق دەڭلا، — دەپ ئەترايىغاقاراپ پىچىرلىدى ئۇ، — سىلىنىڭ ماۋۇ بۇرۇتۇڭلىغۇ ئۇنچە گۈمانلىنىپ كەتكۈدەك بۇرۇت ئەمەسكەن. تۆت - بەش كۈنىنىڭ ئالدىدا مۇنۇ بازاردا سىلىگە ئوخشاش ئېگىز بوي، شاپ بۇرۇتتىن بىرسى كۆپكۈندۈزدىلا پىچاق كۆتۈرۈپ ئادەم بوغۇزلىماقچى بولغان ئوخشايدۇ، هازىر بازار باشلىقىنىڭ ئۆزى بۇ ئىشنى تەكشۈرۈۋاتىدۇ...

ئۆمەرجان شۇنداق ئۇچۇر بېرىپلا ئۆتۈپ كەتتى، بۇ گەپنى ئاڭلاپ مېڭەمدىن تۇتۇن چىقىپ كەتتى، بويۇمنىڭ ئېگىزلىكى بېشىمغا بالا بولامدۇ، قانداق؟ ئۆمەرجاننىڭ «سىلىنىڭ بۇرۇتۇڭلىغۇ ئۇنچە گۈمانلىنىپ كەتكۈدەك بۇرۇت ئەمەسكەن» دېگىنىگە قارىغاندا، خۇداغا شۈكرى. هېلىقى قاتىلىغا بويۇم ئوخشىغان بىلەن بۇرۇتۇم ئوخشىمسا كېرەك. شاپ بۇرۇت دېگىنى قانداق بۇرۇت بولغىيدى؟ بۇرۇنلاردا هەۋەسكە بۇرۇت قويۇپ، بۇرۇتىنىڭ ئىككى ئۇچىنى قۇلىقىغا يۆگىۋالىدىغانلار بولىدىغان، دەپ ئاڭلىغۇدەك. شاپ بۇرۇت دېگىنى شۇنداق بولسا كېرەك. بۇرۇتۇمنى سىيلاپ قويدۇم، هەر هالدا مېنىڭ بۇرۇتۇم يوقىنىڭ ئورنىدىكى كۆتىمەك بۇرۇتلاردىن ئىدى. ئازراق خاتىرجەم بولۇپ هويلىغا قايتىپ كىردىم. پېشايۋاندا ئېگىشىپ تۇرۇپ ئايىغىنى مايلاۋاتقان ئوغلۇمنى كۆرۈپ، يەنە ئەرۋاھىم هۇركىدى. ئۇنىڭ بۇرۇتىنىڭ مۇنچۇۋالا يوغانلىقىنى نېمىشقا بايقىمىغاندىمەن!

— ئەخمەتجان، ماڭا بىر قارىغىنا!

— نېمە؟ — دەپ مەن تەرەپكە قارىدى ئۇ.

خۇداغا ئامانەت! ئوغلۇمنىڭ يۇقىرى قىسى كالپۇكىنىڭ ئۈستىدە خۇددى كىچىك رەڭ بىر ياقىلىقنى بېكىتىپ قويغاندەك قويۇق، قاپقارا بۇرۇت ئېسىلىپ تۇراتتى، مۇنداق بۇرۇتنى قويۇپ بېرىدىغان بولسا تۆت كۈندىلا قۇلاقنى يېتىدۇ - دە!

— ئاۋۇ نېمەگىنى بۇگۈنلا يوقات!

— نېمىنى دەيسەن؟

—بۇرۇتۇڭنى دەيمەن.

— مېنىڭ بۇرۇتۇم نېمىگە تاقاشتى، دادا؟ سېنىڭمۇ بۇرۇتۇڭ بارغۇ، هازىر هەممە ئەركىشى...

— قۇرۇق گەپنى قوي، هازىرلا ئىكىز كىمىز ساتىراشخانىغا بېرىپ بۇ بالا - قازانى يوق قىلىمىز، ئاڭلىدىڭمۇ!؟

مەنغۇ مەيلى، ئوغلۇمغا بۇرۇتنى ئالدۇرۇش خۇددى كالىلىسىنى ئالدۇرماقچى بولغاندەك ئېغىر كەلدى. بۇ يەرگە كەلگەندە ئاتلىق هوقۇقۇمنى ئايىماي ئىشلەتتىم. هېچبولمىغاندا بىر رەسىمگە چۈشۈۋالاي، دېگىنىگە قويماي هەيدەپ ئاپىرىپ، كالپۇكىنىڭ ئۈستىدىكى هېلىقى يالىقىنى ئالغۇزۇۋەتتىم، ئاتا - بالا ئىككىمىز تۇمشۇقىمىزنى چوپسا سالغان بوتىدەك پارقىرىتىپ، ساتىراشنىڭ ئورۇندۇقىدىن قوپتۇق. ئەينەككە قاراپ، قىلغان ئىشىمدىن مەمنۇن بولدۇم، ئىسمايىل ساتىراش بەرگەن پۇلۇمنى غەلىگە سېلىپ تۇرۇپ:

— توۋا دەيمەن، ئاتا - بالا ئىككىلارنى قوشقاندا، بۇگۈن ساتىراشخانىمىزغا كېلىپ بۇرۇتىنى غىرىدىتۇەتكەنلەر يىگىرمىدىن ئېشىپ كەتتى، — دەپ ماڭا قاراپ سىرلىق همجىيىپ قويدى.

بۇ ساتىراش ماڭا ئوخشاش تىزىملىنىپ قېلىشتىن قورقۇپ بۇرۇتىنى ئالدۇرۇۋەتكەنلەرنى پايلاپ يۈرەمدۇ - قانداق، دېگەن ئويدا ئىدى.

گەن بىر گۈمان كۆڭلۈمدىن كەچتى.

ئويلىغىنىمدەك بولدى، كەچتە ئۆيگە كىرىپ ئەمدىلا بىر يۇتۇم چايىنى ئوتلاپ تۇرۇۋىدىم، ھويلىدىن بىرسىنىڭ چاقىرغان ئاۋازى ئاڭلاندى، دېرىزىدىن قارىسام، دەرۋازا ئالدىدا قوغداش ھەيئىتى ئۆمەرجان تۇرۇپتۇ، ئالدىراپ ئالدىغا چىقتىم.

ـــ بۇرۇت قېنى؟ ـــ دېدى ئۇ ئەپتىمگە قاراپ.

ـــ سىلىدىن ھېلىقى گەپنى ئاڭلاپ، بىرپىلا چۈشەرگۈزۈۋەتتىم.

ـــ نېمانداق خۇدۇكى بار ئادەمدەك ئىشلارنى قىلىپ يۈرىيدىغانسىلەر! ـــ دېدى ئۇ تېرىككەندەك بولۇپ، ـــ بۇرۇتۇڭلىنى ئالغۇزۇۋەتكىنىڭلار بازار باشلىقىنىڭ قۇلىقىغا يېتىپتۇ، سىلىنى ئەتە ئەتىگەندە بازارلىق ھۆكۈمەت ئىدارىسىگە بىر كەلسۇن، دەيدۇ...

يېڭى كەلگەن بازار باشلىقىنى ناھايىتى ئاچچىقى يامان ئادەم، دەپ ئاڭلىۋىدىم، قوغداش ھەيئىتىنىڭ خەۋىرى ئارامىنى بۇزدى.

* *

كەچلىك تامىقىمنى ئىچىپلا ئۆزۈمنى ئورۇنغا تاشلاپ خىيالغا پاتتىم، ئايالىم قاچا ـ قومۇچىنى بېسىقتۇرۇۋېتىپ، دۇگىلەكلىرى ئالغان توشۇڭ يىپلىرى بىلەن ئۆزۈن بېگىزلىرىنى ئېلىپ، ئۇدۇلۇمغا كېلىپ ئولتۇرىدى. ئۇ پوپايكا توقۇشقا ناھايىتى چىۋەر ئىدى، بىكار بولۇپ قالسىلا بۇزۇلغان، كونىرىغان يۇڭ كىيىملەرنى چۆۋۈپ، باشقىدىن توقۇش بىلەن مەشغۇل بولاتتى، قولىغا بېگىز چىقىشى بىلەن ئاغزىمۇ تەڭ گەپكە تېگەتتى. گەپنى توختاپ قالاتتى.

ـــ ئاتا ـ بالا ئىككىڭلار نېمە بولدۇڭلار؟ ـــ دېدى ئۇ توقۇشىنى باشلاپ.

ـــ نېمە بوپتىمىز؟

ـــ بۇرۇت قويۇپ تاراقشىپ كېتىۋېرىدىكلار، بۇگۈن بىرىڭ تەڭلا يوق قىلىپ كەپسىلەرغۇ؟

يۈرىكى ئاجىز بۇ خوتۇنىغا راست گەپنى ئېيتقۇم كەلمەي:

ـــ بۇرۇت دېگەننى بىر قېتىم ئالغۇزۇۋەتكەنگە يوق بولۇپ كېتىدىغان نەرسە دېۋىدىكمۇ؟ قويغىمىز كەلسە يەنە ئون كۈنگە قالمايلا ئۆسۈپ تەييار بولىدۇ، ـــ دەپ قويدۇم.

شۇنىڭ بىلەن ئايالىم پالانچىنىڭ بالىسى بۇ يىلمۇ ئىمتىھاندىن ئۆتەلمەپتۇ دەك، پوكۇنچى ئىزا تارتماي ئۆزىنى مېنىڭدىن ئىككى ياش كىچىك دەپ يۈرگىدەك، پۇستانچى يەنە ئېرىدىن ئاجرىشىپ كېتىپتۇ، دېگەندەك ئۆزىنىڭ ئۇششاق گەپلىرىگە چۈشۈپ كەتتى. قولىقىمغا ئۇنىڭ بىرمۇ گېپى كىرمەيتتى، كۆزۈمگە ئۇنىڭ توختىماي مىدىرلاۋاتقان كالپۇكلىرى قاداقتۇر بىر مۇزىكىنى ئورۇنداۋاتقاندەك، قولىدىكى بېگىزلەر بولسا شۇ مۇزىكىغا كەلتۈرۈپ ئۇسسۇلغا چۈشۈپ كەتكەندەك كۆرۈنگىلى تۇردى. ئۆمەرجان دېگەن ھېلىقى شاپ بۇرۇت نېمە دەپ ئادەم بوغۇزلىماقچى بولۇۋىدىكەنە؟ بىر بۇرۇتلۇق ئىش تېرىسا ھەممە بۇرۇتلۇقلارنى تىرىمىلايدىغان بۇ قانداق تەكشۈرۈشتۇ؟ مەنمۇ نېمىدەپ ئالمان ـ تالمان بۇرۇتۇمنى چۈشۈرگۈزۈۋېتىپ يۈرگەندىمەن، قېرىشقاندەك، ھېلىقى شاپ بۇرۇتنىڭ بويىنىڭمۇ ماكا ئوخشاش ئېگىز بولۇپ قالغىنىنى قارىمامدىغان ... شۇنداق

گادىرماش خىياللار بىلەن تۇن يېرىمىغچە ئۇخلىيالمىدىم.

سەھەرگە يېقىن دەھشەتلىك بىر چۈش كۆرۈپ، قورقۇنىمدىن ۋارقىرىۋەتكەن بولسام كېرەك. ئايالىم مېنى تۇرتۈپ ئويغىتىۋەتتى.

— ھوي، ھوي، كۆزىڭىزنى ئېچىڭ، كۆزىڭىزنى!

كۆزۈمنى ئاچسام تاڭ يورۇپ كېتىپتۇ.

— نېمە بولدۇڭ؟ — دېدىم بېشىمدا ھەيران بولۇپ قاراپ تۇرغان ئايالىمغا.

— نېمە بولدىڭىز؟

— مەن نېمە بوپتىمەن؟

— نېمانچە ۋارقىرايسىز؟

— ھە، چۈشەكەپ ۋارقىرىغان ئوخشىمامدىمەن؟ — يوتقانىنى قايرىۋېتىپ، كارىۋاتتا پۇتۇمنى ساڭگىلىتىپ ئولتۇرۇپ، كۆرگەن چۈشۈمنى ئېسىمگە ئالدىم، — توۋا! ئادەم غەلىتە نېمىلەرنى چۈشەيدۇ-ھە.

— نېمە چۈشەپسىز؟

— چۈشۈمدە ئىككىمىز مۇشۇ كارىۋاتتا ئولتۇرغىنىمىزدا، سەن ھەدەپ بىر نېمىنى توقۇۋاتقۇدەكسەن، نېمە قىلىۋاتىسەن دەپ سورىسام، سىزنىڭ كونا پوپايكىڭىزنى چۈۋۈغانتىم، شۇنى بالىلارغا ئەپلەپ بىر نېمە قىلىپ بېرەيمىكىن دەيمەن، دېدىڭ. مەن ئويلىنىپ تۇرۇپ كېتىپ، خۇشال بولۇپ مېنىمۇ چۈۋۈپ، باشقىدىن توقۇپ باقسام بولامدۇ؟ دېدىم، كۈلىمە، راست ئاشۇنداق دېدىم، سەن، شۇنداق قىلسامغۇ بولاتتى، بىراق، چۈۋۈپلا قويغاندىن كېيىن بەزى ئۇزۇلگەن-بۇزۇلغان يەرلىرىنى چىقىدۇ، قايتا توقۇغاندا بۇرۇنقىدىن كىچىكلەپ كېتىسىز، دېدىڭ، مەن كىچىك لەپ كەتسەم تېخى ياخشى، سادىغاڭ كېتەي خوتۇن، مېنى ھازىرلا چۈۋۈپ، تاڭ ئاتقۇچە بۆلەكتىن توقۇۋەتسەڭ، دەپ يالۋۇرۇدۇم. سەن ماقۇل دەپ، كارىۋاتقا مېڭىپ ئالدىراچ قىلىپ ياتقۇزۇپ، پۇتۇمنىڭ بارماقلىرىدىن باشلاپ چۈۋۈغىلى تۇردۇڭ. بەدىنىمنىڭ چۈۋۈلۈۋاتقان يەرلىرىدە بىرسى مېنى يېنىڭ غىدىقلاۋاتقاندەك سېزىدىم ھاسىل بولدى، قىلچە ئازاب ھېس قىلماي ناھايىتى ھۇزۇرلىنىپ ياتتىم، چۈۋۈلۈپ كانىيىمغا كەلگەندە، يېپىنىڭ بىر يېرى چىگىلىپ قېلىپ بوغۇلۇپ قالدىم، سەن قانچە ۋارقىرىساممۇ ئاڭلىماي يېنىمنى تارتىۋەردىڭ. دەم ئالالماي ئۆزۈمنى ھەر تەرەپكە ئۇرۇپ، كۆزۈمنى ئاچسام چۈشۈم، سەن يېنىمدا ئۇرە تۇرۇپسەن...

ئايالىم بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ كۈلۈپ تېلىقىپ قالدى.

— كۈلىدىغان نېمىسى بار؟ بۇ دېگەن چۈش!

— ساراڭ بولدىڭىزمۇ، ئادەمنى قانداق چۈۋۈپ توقىغىلى بولىدۇ؟ قويسىكە، ئورۇن-كۆرپىلەرنى يىغىۋېتەي، — دېدى ئۇ.

شۇ چاغدا ئېسىمگە بازارلىق ھۆكۈمەت ئىدارىسىگە بارىدىغان ئىشىم كەلدى-دە، ئالدىراپ كىيىندىم.

بازارلىق ھۆكۈمەت ئىشخانىسىدىكى يوغان ئۈستەلدە قوغداش ھەيئىتى ئۆمەرجان بىلەن كېلەڭسىز سەمىرىگەن يەنە بىر كىشى كىتىرلىتىپ نېمىلەرنىدۇ يېزىۋېتىپتۇ. ئىشىكنىڭ يېنىغا قويۇلغان ئۇزۇن بەنىدىكىدە تازىمۇ پاكار بىر ئادەم ئولتۇرۇپتۇ. مۇنداق پاكارلارنى چۈۋۈپ باشقىدىن توقۇيدىغان بولسا ھېچنېمىلا چىقمايدىغۇ دەيمەن، دەپ ئويلىدىم-دە، سەل نېرىراق

سۈرۈلگىلار، دەپ ئۇنىڭ يېنىغا قىستالدىم.

ـ بۇ بىزنىڭ بازارلىق ھۆكۈمەتكە يېڭىدىن تەيىنلىنىپ كەلگەن بازار باشلىقى بولىدۇ، ـ دەپ تونۇشتۇردى ئۆمەرجان ھېلىقى سېمىز زاتنى، ـ سىلەردىن بەزى ئىشلارنى ئېنىقلىۋالماقچى بولۇپ چاقىرتقان.

بازار باشلىقى ماڭا كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا قاراپ قويۇپ:

ـ قېنى، سۆزلەۋېرىڭ! ـ دەپ بۇيرۇق قىلدى يېنىمدا ئولتۇرغان پاكار ئاغىنىگە.

پاكار ئاغىنە بايا تىن بېرى ئەھۋال تونۇشتۇردۇاتقان بولسا كېرەك، سۆزىنى داۋام قىلدى.

ـ تۆت ـ بەش كۈنىنىڭ ئالدىدىكى ئىشقۇ، دەيمەن، ـ دېدى ئۇ، ـ ھە، ھە، توغرا شۇ كۈنى يەكشەنبە ئىدى. مەن گۆش پۆش ئالاي دەپ بازارغا چىقىۋىدىم. بىر چاغدا ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ بولۇپ كەتتى، قارىسام، ئاپتوبوس بېكىتتىگە يېقىن يەردە ئۇچ ياش نەمە بىر كىشىنى ئاردىغا ئېلىپ دۇمبالىغىلى تۇرۇپتۇ، تاياق يېگۈچى ئۇچىگە تەڭ كېلەلمەيدىغانلىقىغا كۆزى يەتتىمۇ، شارتتىدە قىلىپ يېنىدىن پىچاق چىقاردى. پارقىراپ تۇرغان پىچاقنى ھەممەيلەن كۆردۇق. ئەتراپتا قىقاس چىقىپ كەتتى. سەي سېتىۋاتقان خوتۇنلار قورقۇنىدىن چىرقىرىۋېتىشتى... شۇ ئاردا قانداق بولدى، ئارقىدىن كەلگەن بىرسى چاقىنالىق قىلىپ ئۇنىڭ قولىدىن پىچاقنى تارتىۋالدى، ئۇ يەنە بىر پىچاقنى چىقاردى، يەنە بىرەيلەن ئۇ پىچاقنىمۇ يۇلۇپ ئېلىپ چۆرۈۋېتىۋىدى، ئۇنىڭ قولىدا تېخىمۇ يوغان يەنە بىر پىچاق پەيدا بولدى، شۇنىڭ بىلەن بازار ئىچىدە قاچ ـ قاچ بولۇپ كەتتى، مەنمۇ قاچتىم... كۆرگەنلىرىم مانا شۇ.

ياۋاللا! نېمانچە جىق پىچاق بۇ، شۇنچىلا پىچاقنى ئۇ ئوغرى نەرىگىمۇ ئېسىپ يۈرگەن بولغىيدى؟! دەپ ياقامنى تۇتتۇم. بازار باشلىقى بېشىنى كۆتۈرۈپ:

ـ پىچاق كۆتۈرگەننىڭ تەققى ـ تۇرقى قانداقراق؟ ـ دەپ سورىدى.

ـ ئېسىمدە قالماپتۇ. ئىشقىلىپ، بۇرۇتلۇق، ئېگىز ئادەمدەك قىلغان.

ـ بويىنىڭ ئېگىزلىكى ماۋۇ يېنىڭىزدا ئولتۇرغان ئادەمگە ئوخشامدۇ؟

يۈرىكىم قارتتىدە قىلىپ قالدى، پاكار ئاغىنە بېشىمدىن ئايىغىمغىچە بىر قاراپ:

ـ ياق، ياق، بۇ كىشىدىنمۇ ئېگىز، رەكمىكىن دەيمەن، ـ دېدى.

ئۇھ، دەپ يېنىك بىر تىنىدىم. پاكار ئاغىنە كۆزۈمگە خېلى ئىسسىق كۆرۈنۈپ قالدى، ئۇنى چۆۋۈمسىمۇ بولغۇدەك دەپ ئويلىدىم، بازار باشلىقى ئۇنىڭ سۆزىدىن تازا قانائەت ھاسىل قىلمىغان بولسا كېرەك:

ـ بولىدۇ، ھازىرچە قايتىپ بېرىپ ئوبدان ئويلىنىپ، شۇ كۈنى بازاردا كۆرگەنلىرىڭىزنى، ھېلىقى پىچاقچىنىڭ چىرايىشەكلىنى تەپسىلىي يېزىپ، ئەتىگەنچە بىزگە ئەكېلىپ بېرەرسىز، ـ دېدى.

پاكار ئاغىنە چىقىپ كەتتى، ئەمدى بازار باشلىقىنىڭ كۆزى ماڭا قادالدى.

ـ خوش، ـ دېدى ئۇ بىر تال تاماكا تۇتاشتۇرۇپ تۇرۇپ، ـ بۇرۇتىنى نىمانداق ئالدىراپلا چۇشۇرۈۋەتتىڭلا؟

ئۆمەرجاندىن بۇرۇتلۇقلارنى تىزىملاۋاتقانلىنى ئاڭلاپ قورقۇپ كەتكىنىمنى ئېيتماقچىدىم، تىلىمنىڭ ئۇچىغا كېلىپ قالغان بۇ گەپنى كۆچەپ بوغۇزۇمغا يۇتۇپ، يالـ

غاننى توقۇدۇم.

— بىزنىڭ قولۇم - قوشنىلارنىڭ مەجەزىنى سىز بىلمەيسىز، مانا ماۋۇ ئۆمەر-جان بىلىدۇ، — دېدىم، — بىرەرسى ياخشىراق بىر نەرسە سېتىۋالسا، ئوبدانراق بىر كىيىم كىيسە، ئىشقىلىپ، ئازغىنە بىر يېڭىلىق بولغانلىنى كۆرسىلا يۆيىمىز دەپ ئون-يىگىرمە تەڭگە خەجلەتكۈزمەي قالمايدۇ. يېقىنىدىن بېرى ئۇلار، پاھ مۇنۇ بۇرۇت سىلىگە تازىمۇ يارىشىپتۇ، بۇرۇتنىڭ چىيىنى قاچان ئىچىمىز؟ سىلەرنى ئوبدان بىر يۇيىمساق زادى بولمايدۇ، دەپ ماڭا يېپىشىۋېلىشتى، ئىش - ئوقەتنىڭ يوقىدا قاراپ تۇرۇپ بىر مۇنچە پۇلنىڭ كۆزىگە ياغاچ تىقماي، دەپ تۇنۇگۈن ئىسمايىل ساتىراشنىڭكىگە بېرىپ، پاك - پاكىز قىردۇرۇۋەتتىم.

بازار باشلىقى قولىدىكى تاماكىسىنىڭ كۈلىنى قېقىپ، كۆزۈمگە قاراپ تۇرۇپ كەتتى.

— بازاردا بولغان ۋەقەنى ئاڭلىدىڭىزمۇ...

— مېنىڭ زادى ئەقلىم يەتمەيۋاتىدۇ. بازاردىكى ۋەقە بىلەن مېنىڭ بۇرۇتۇمنىڭ نېمە مۇناسىۋىتى بار؟

— بىلەمسىز! — دەپ ئۇستەلنى پاققىدە بىرنى ئۇرۇپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى بازار باشلىقى، — بۇرۇتى بارلارنىڭ يېنىدا چوقۇم پىچىقى بولماي قالمايدۇ. ھەجەب بۇرۇنمۇ ئەمەس، كېيىنمۇ ئەمەس، دەل بىز بۇرۇتلۇقلارنى تىزىملايمىز دەۋاتقان چاغدا سىزنىڭ بۇرۇتىڭىزنى قىردۇرۇۋېتىش خىيالىڭىزغا كەپقاپتۇ - ھە؟! ئىش ئوندىق ئادەمدەك ئەمەس، ئوتكەن يەكشەنبە بازاردا بولغان ۋەقەنى سىز ئادەمدەك بىر ماجرا دەپ ئويلامسىز؟ ياق، ياق، مەسىلىگە ئونداق ئوزە قارىغىلى بولمايدۇ، شۇ كۈنى ھېلىقى يوغان بۇرۇت بازاردىكىلەرنى پىچاق كۆتۈرۈپ قوغلاپ قېچىپ چىقىپ كەتكەندە، شۇ يەرگە بىر سومكىسى چۈشۈپ قالغان ئىكەن، ئەكىلىپ تەكشۈرسەك، ئىچىدىن يەنە ئوتتۇز - قىرىقچە پىچاق چىقتى.

— ئەمىسە ئۇ پىچاق ياساپ ساتىدىغان تۆمۈرچى ئوخشىمامدۇ؟

— گېپىمنى بۆلمەك! تۆمۈرچىنىڭ يېڭى سوققان پىچاقلىرىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى بىز سىزدىن ئوبدان بىلىمىز. ھېلىقى بۇرۇتلۇقنىڭ سومكىسىدىن چىققان پىچاقلارنىڭ ھەممىسى بىر - بىرىدىن يوغان، تۇتۇلغان پىچاقلار. خوش، سىز بۇ ئىشنى قانداق چۈشەندۈرىسىز؟ سىزچە ئۇ شۇنچە پىچاقنى سەھەرگەرلىك قىلغىلى ياكى قىرىقچىلىق كۆرسەتكىلى كۆتۈرۈپ يۈرگەنمىدۇ. بىر ئاغىنەمنىڭ سۆزلەپ بېرىشىچە، نەچچە مىڭ يىلنىڭ ئالدىدا، ئىسكەندەر دېگەن بىرسى ئۆزىنىڭ لەشكەرلىرىنى باشلاپ مۇشۇ جايغا كەلگەندە بىر توپ پىچاقچىلارغا يولۇقۇپ، بىرمۇنچە ئاۋارىچىلىق تارتقانىكەن. ئۇ پىچاقچىلارنىڭ ھەر بىرى نەچچە ئون-دىن پىچاقنى يېنىغا ئېسىۋالىدىكەن. قارىماي تۇرۇپ ئاتقان پىچاقلىرى كېلىۋاتقان ئادەمنىڭ پىشانىسىگە سانجىلىپ ئارقىسىغا ئۆچۈرۈۋېتەركەن. نەچچە يۈز يىلنىڭ ئالدىدا چىنگىزخان بۇ يەردىن ئۆتكەندە، يەنە شۇنداق پىچاقچىلار ئۇلارنىڭ سېپىگە قوشۇلۇپ، غەربكە ماڭغانىكەن. بۈگۈنگە كەلگەندە ئارىمىزدا يەنە شۇنداق پىچاقچىلار باش كۆتۈرۈپ چىقىۋاتقانىدەك قىلىدۇ.

ئۇلارنى بىرەر پالاكەت تېرىمايدۇ، دەپ كىم ئېيتالايدۇ!؟ قايتىپ بېرىپ، بۇرۇتىنى قاچان قويغانلىقىنى، نېمە سەۋەبتىن چۈشۈرۈۋەتكەنلىكىنى، بۇرۇتسىز قىلىنى، شەكلىنى، شەكلى دېگىنىم: توم بۇرۇتمۇ، بوم بۇرۇتمۇ، شاپ بۇرۇتمۇ، سىم بۇرۇتمۇ ھەممىنى ئېنىق يېزىپ ئەتىدىن قالدۇرماي بىزگە تاپشۇرۇڭ!

* *

بازارلىق ھۆكۈمەت ئىدارىسىدىن خۇددى بىرسى مېنى چۆگىلىتىپ قويۇۋەتكەندەك بېشىم گاڭگىراپ قايتىپ چىقتىم. ئۆيگە كېلىپمۇ قولۇم ئىشقا بارمىدى، راست، دېگەندەك ھېلىقى بۇرۇت سومكىسىغا ئوتتۇز ـ قىرىق پىچاقنى سېلىۋېلىپ نېمىشقا ئادەم قوغلاپ يۈرگەن بولغىيدى؟ ئىسكەندەر، چىنگىزخان دېگەنلەر تۇغرىسىدا ئانچە ـ مۇنچە ئاڭلىغان. ئۇلارنىڭ بۇ پىچاقچىغا باغلىنىشلىق چىقىپ قالغىنى قىزىق. ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ ئىشقا مېنىڭ چېتىلىپ قالغىنىمچۇ!

كەچتە قاغا پۇتى خەتلىرىم بىلەن بۇرۇتۇمنىڭ تۇغۇلۇشىدىن تارتىپ ئۆلگۈچە بولغان قىسقىچە تارىخىنى يېزىشقا ئولتۇردۇم. ئايالىم بېشىمغا كېلىپ قاراپ:

ـــ سىزگە بۇ بىر ـ ئىككى كۈندىن بېرى نېمە بولدى؟ ـــ دېدى.

ـــ نېمە بوپتۇ؟

ـــ بىردەم بېرىپ بۇرۇتىڭىزنى چۈشۈرۈۋېتىپ كېلىسىز، بىردەم ھۆكۈمەت ئىدارىسىغا يۈگۈرەيسىز، بۈگۈن كەچكىچە قويغان ـ تۇتقىنىڭىزنى بىلمەي، پىرقىراپ يۈردىڭىز، مانا ئەمدى تەكشۈرۈش يېزىشقا ئولتۇرۇپسىز.

ـــ تەكشۈرۈش ئەمەس، ھاكىۋاقتى! بۇرۇتۇمنىڭ تارىخىنى يېزىۋاتىمەن.

ـــ بۇرۇتۇمنىڭ تارىخى!؟

ئايالىم ماڭا چەكچىيىپ قاراپلا قالدى، ئۇ چوقۇم مېنى ئالجىپ قاپتۇ، دەپ ئويلىدىغۇ دەيمەن.

ـــ بۇ دېگەن سىياسەت، خوتۇن خەق ئارىلىشىدىغان ئىش ئەمەس، ـــ دەپ ۋارقىرىدىم ئۇنىڭغا، ـــ ماڭ جۇگۇ، ئۆزۈڭنىڭ قازان ـ قومۇڭنى بىل.

شۇ كېچە يەنە دەھشەتلىك چۈش كۆرۈپ ئويغىنىپ كەتتىم، چىراغنى يانداۋ ـ رۇپ، كۆرگەن چۈشۈمنى ئەسلەشكە تىرىشىپ بىر ھازا ئولتۇرۇپ قالدىم، ئايالىم ئويغىنىپ:

ـــ يەنە نېمە بولدىڭىز؟ ـــ دېدى.

ـــ قارا بېسىپتۇ، قارىمامسەن، چىلىق ـ چىلىق تەرگە چۆكۈپ كەتكىنىمنى.

ـــ يەنە غەلىتە چۈش كۆرگەن ئوخشىمامسىز؟

ـــ غەلىتە بولغاندا قانداق دېمەمسەن، چۈشۈمدە ئۇخلاۋاتقۇدەكمەن، قۇلقىمغا بىر نېمىلەرنىڭ گۇلدۇرلىگەن، تاراقلىغان ئاۋازى ئاڭلانغۇدەك. مېڭىپ كېتىۋاتقان ھارۋىنىڭ ئۈستىدە ئۇخلاپ قاپتىمەن ـ دە، دېگۇدەكمەن؛ تۇرۇپلا يەنە: ياق، ھارۋىدا ئەمەس، تۆگىمەندە ئۇخلاپ قاپتىمەن، دېگۇدەكمەن، گۇلدۇر ـ غالاپ ئاۋاز بارغانسېرى كۈچىيىپ، تۆگىمەنىڭ ئىچىگە گۇرۇلدەپ سۇ كىرگىلى تۇرۇپتۇ، بىر چاغدا قارىسام، تۆگىمەندە ئەمەس، كىر ئالغۇنىڭ ئىچىدە پىرقىراۋاتقۇدەكمەن. شۇنچە ۋارقىرىسامۇ ئاۋازىمنى ھېچكىم ئاڭلىمىغۇدەك. تېپچەكلىگەنسېرى ماغزاپنىڭ ئىچىگە

چۆكۈپ كېتىپ بارغۇدەكمەن. مىڭ تەستە كۆزۈمنى ئاچسام ئۆينىڭ ئىچى قاپقاراڭغۇ، قورققىنىمدىن چىراغنى ياندۇرۇۋالدىم. ھېلىقى كىر ئالغۇنىڭ تاراق - تۇرۇقى ھازىرمۇ قۇلقىمغا ئاڭلىنىپ تۇرىدۇ ...

* *

ئەتىگىنى ناھايىتى ھارغىن ھالدا ئورنۇمدىن تۇردۇم. بېشىم ھېلىمۇ پىرقىرىغاندەك بولۇپ قېيىپلا تۇراتتى، چۈشكە يېقىن بۇرۇتۇمنىڭ «تارىخى» يېزىلغان قەغەزنى كۆتۈرۈپ بازارلىق ھۆكۈمەتكە باردىم. ئىدارىنىڭ ئىچىدە بۇرۇت ماجىراسى بىلەن چاقىرتىلغان يەنە بىرنەچچەيلەن سوراق قىلىنىۋاتقانىكەن، ئىچكىرىگە كىرىشكە پېتىنالماي، قولۇمدىكى بىر پارچە قەغەزنى بوسۇغىدا تۇرۇپلا سۈنۈپ بەردىم.

ئىدارىدىن چىقىپ بېشىم تۆرەپ، ئۈدۈل بازار تەرەپكە كېتىپ قاپتىمەن، بازارنى ئارىلاپ ماڭدىم، كۆزۈمگە ھەممىلا يەردە پىچاق بىلەن بۇرۇت كۆرۈنگەندەك قىلاتتى، مۇنۇ بۇرۇتلۇق قاسساپنىڭ قولىدىكى پىچاقنىڭ ھەيۋەتلىكلىكىنى قارىماماندىن، ھېلىقى بۇرۇتنىڭ سومكىسىدىن چىققان پىچاقلارمۇ مۇشۇنداق تىرىك جانلىنىڭ قېنىنى ئېقىتىدىغان نېمىلەر بولسا كېرەك. ئاۋۇ تاۋۇزچىنىڭ قولىچتىكى ئۇزۇن، ئەگرى پىچىقىچۇ؟ ھەرقانچە بولسىمۇ ئۇنداق يوغان پىچاقلاردىن ئوتتۇز - قىرىقىنى بىر سومكىغا سىغدۇرغىلى بولماس. ماۋۇ يايمىچىلارنىڭ ئالدىدا تۇرغان پىچاقلارچۇ؟ بۇ يەردىن داڭلىق يېڭسار پىچاقلىرىدىن تارتىپ سېپىغا خىلمۇخىل كۆز قويۇپ نەقىشلۇەتكەن قەشقەر پىچاقلىرى، ئىككى بىسلىق خەنجەرلەر، تۆمۈر غىلاپلىق موڭغۇل پىچاقلىرى، ئىچكى ئۆلكىلەرنىڭ قىڭ راقلىرى، يەرلىك ئۇستىلار سوققان ھەر خىل قەلەمتىراشلارغىچە بولغان تىغلىق ئەسۋابلارنىڭ ھەممە تۈرىنى تاپقىلى بولاتتى، ئېلىم - بېرىم قىلىشۇاتقانلارنىڭ تىلىسى بۇرۇتسىز ئىدى. (ھەقىچان ئۇلارنىڭ ئىچىدە چاندۇرماي بۇرۇتسىنى ئالغۇزۇۋەتكەنلەرمۇ خېلى بار). ئەگەر بۇ بۇرۇتسىز پىچاقچىلارغا بازار باشلىقى ئېھتىقان ھېلىقى بۇرۇتلۇق پىچاقچىلارنى قوشساق، ھەقىقەتەنمۇ بىر چوڭ خەۋپكە ئايلىناتتى. كۆزۈمگە ئالارمەن - ساتارمەنلەرنىڭ ۋاراڭ - چۇرۇڭلىرى بىلەن گۈرۈلدەپ تۇرغان بۇ بازارمۇ يوغان بىر كىرئالغۇنىڭ ئىچىدە توختىماي پىرقىراۋاتقاندەك كۆرۈندى. ھەقاچان بازار باشلىقى بۇ بازارنى ئۆزۈن ئۆتمەي چوقۇم باشقىدىن توقۇيدىغۇ، دەيمەن، دەپ ئويلاپ قالدىم.

شۇندىن باشلاپ دەكىكە - دۈكىكىدە تالا - تۈزلەرگىمۇ چىقمىدىم، بىرەرسىنىڭ بازارنى چۈۋۈپ توقۇۋاتقانلىقى توغرىسىدا خەۋەرمۇ ئاڭلىمىدىم. ئارىدىن ئىككى ئايچە ۋاقىت ئۆتتىمىكىن، بىر كۈنى غەيرەت قىلىپ كوچىغا چىقىپ، سودىلىقمىنى پۈتتۈرۈپ ئۆيگە قايتىپ كېلىۋاتسام، ئالدىمدىنلا بازار باشلىقى چىقىپ قالدى، ئۆز كۆزۈمگە ئىشەنمەي قالدىم، ئۆزەدكتەك ئېغاڭلاپ كېلىۋاتقان بۇ كېلەڭسىز ئادەم قاملاشتۇرۇپ بۇرۇت قويۇۋالغان ئىدى، يېقىنلاپ كېلىپ قارىسام، خاتاسىز بىزنىڭ بازار باشلىقى.

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم.

بازار باشلىقى توختاپ ماڭا قارىدى - دە:

— سىز كىم بولىسىز؟ — دېدى.

ـــ ئىككى ئاينىڭ ئالدىدا سىزگە بۇ رۇتۇمنىڭ تارىخىنى يېزىپ ئاپىرىپ بەرگەن كىشى بولسىمەن.

ـــ ھە، ھە... شۇ چاغدا مېڭىمىز قىزىپ كېتىپ، بىرمۇنچە ئادەملەرنى ئاۋارىچىلىققا ساپتىكەنمىز، شۇلارنىڭ ئىچىدە سىزمۇ بار ئىكەنسىز ـ دە؟! قارىمامسىز، ھېلىقى كېكەچ ھەممىمىزنى تەڭ پاراكەندە قىپتۇ.

ـــ قايسى كېكەچنى دەۋاتىسىز؟

ـــ ئاڭلىمىدىڭىزمۇ، ھېلىقى بازاردا پىچاق كۆتۈرۈپ ئادەم قوغلىغان بۇرۇتچۇ؟ ئەسلىدە ئۇ، قۇشخانىنىڭ خىزمەتچىسى ئىكەن. قۇشخانىنىڭ توك چاقى بۇزۇلۇپ قېلىپ، شۇ كۈنى ئۇ قاسساپلارنىڭ مال سويىدىغان پىچاقلىرىنى يىغىپ، بازارغا چاقلاتقىلى ئېلىپ كىرگەن ئىكەن، ئاپتوبۇستائۇچ يانچۇقچى ئۇنى ئارىغا ئېلىۋېلىپ، قىستىغان بولۇپ يانچۇقىدىكى پۇلىنى سوقۇۋاپتۇ. كېكەچ پۇلىنىڭ يۇتكەنلىكىنى سېزىپ قېلىپ، ئاپتوبۇستىن چۈشۈپلا ھېلىقىلارغا ئېسىلۇاپتۇ، يا ئولاشقان خەققە گېپىنى ئۇقتۇرالماي، يا ھېلىقىلارنى قويۇۋەتمەي چىڭ تۇتۇۋالغاندىن كېيىن، يانچۇقچىلار ئۇنى ئۇرۇپ قۇتۇلۇپ قاچاقچى بوپتۇ، تاياق ئۆتكەندىن كېيىن كېكەچمۇ پىچاق چىقىرىپتۇ. بولغان ئىش شۇ.

ـــ شۇنچىلىك ئىشكەن دەڭ!

ـــ شۇنداق، شۇنچىلىكلا بىر ئىشكەن، مەن ئۇنى ئارتۇقچە چوڭقۇر ئويلاپ كېتىپتىمەن. يۇقىرى رەھبەرلىكىمۇ مېنى چاقىرتىپ، بىر بۇرۇتلۇقنىڭ ئىشىنى دەپ جەمئى بورۇتلۇقنى پاراكەندىچىلىككە سالىدىغان قانداق باشلىقسەن!؟، دەپ قاتتىق تەنقىدلەپ كەتتى، خاپا بولمايسىز. بۇرۇتۇمغا قاراپ ھەيران بولۇۋاتامسىز؟ ئاڭلىسام، يەنە بەزى رەھبەرلەر مېنى بازار باشلىقى ئەزەلدىن بۇرۇتقا ئۆچ ئادەمتى، دەپ يۇرگۈدەك، رەھبەرلەرنىڭ پىكرىگە دىققەت قىلمىسا بولمايدۇ، مانا ئەمسە دەپ مەنمۇ بۇرۇت قويۇۋالدىم. يارىشىپتىمۇ؟

بازار باشلىقى ھەجايدى، مەنمۇ دەردىمنى ئىچىمگە يۇتۇپ جىلمايدىم ـ دە:

ـــ يارىشىپتۇ، بەستىكىزگە قارىغاندا بۇرۇتىڭىز سەل كىچىكرەك بولۇپ قاپتۇ، بولسا ئوبدانراق ئۆستۈرۈپ، قۇلقىڭىزغا يۆگىۋالسىڭىز بولغۇدەك، ـــ دېدىم.

ـــ پاھ، پاھ... بۇ چاقچىقىڭىز قالتىس كەلدى ـ دە، ـــ دەپ دىققاق قوللىرى بىلەن مۇرەمگە ئۇرۇپ قويۇپ ئۆتۈپ كەتتى ئۇ.

تۇرغان ئورنىمدا تۇرۇپ قالدىم. بۇ بازار باشلىقىمۇ كىرىئالغۇغا چۈشۈپ كېتىپ چۆگىلەۋاتقىنىغا خېلى بولغان بىر نەمىكەن ـ دە. مۇنداق كېلەڭسىز ئادەملەرنى سۈزۈۋېلىپ، ئاپتاپقا سېلىپ قۇرۇتۇپ، ئاندىن چۈۋۈپ باشقىدىن توقۇسا خېلى ئىخچاملىشىپ قالارمىدىكىن دېگەنلەر خىيالىمدىن كەچتى.

ئۆيگە يېقىنلاپ قالغاندا، قوغداش ھەيئىتى ئۆمەرجان ئۇچراپ قالدى.

ـــ ھاي ئۆمەرجان! ـــ دەپ قىچقىرىۋالدىم، ـــ بولغان يېڭىلىقلاردىن خەۋەرلەندۇرۇپمۇ قويمايسىلەنا.

ـــ نېمە يېڭىلىقلاردىن؟

ـــ بۇرۇت تىزىملايدىغان ئىش ئەمەلدىن قاپتۇ، بازار باشلىقىنىڭ ئۆزى بۇرۇت قويۇۋاپتۇ ...

ـــ كىمدىن ئاڭلىدىلا؟

— مانا هازىر كوچىنىڭ دوقمۇشىدا بازار باشلىقىنىڭ ئۆزىنى كۆردۈم.

— نېمە دېدى؟

— بۇرۇتۇم يارىشىپتىمۇ؟ — دېدى، يارىشىپتۇ، بىراق بەستىگىزگە قارىغاندا سەل كىچىكرەك بولۇپ قاپتۇ، ئوبدانراق ئۆستۈرۈپ، قۇلقىگىزغا يۆگىۋالسىگىز بولغۇدەك، دېدىم.

ئۆمەرجان قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى - دە:

— بازار باشلىقىنىڭ بۇرۇتى ئۆسمەيدىغان بۇرۇتلاردىن - دە! — دېدى.

— نېمە دەيدىغانسىلە، ئۆسمەيدىغان قانداق بۇرۇت ئۇ؟

— سىلە تېخى بىلمەمسىلە؟ بىزنىڭ بازار باشلىقىمىز كوسا، بۇ قېتىم هەممىسى ئۇنىڭ كۆزىگە قولىنى جۇنۇپ، زادى بۇرۇتى بارلار ساڭا نېمە قىلغان؟ دەپ ئارامىنى قويمىغاچقا، سەنئەت ئۈچۈن مەكتىن ئاشۇ بۇرۇتىنى تېپىپ ئەكىلىپ تاقىۋالدى.

ئۆمەرجان كەتتى. بولغان ئىشلارنى باشتىن - ئاياغ خىيالىمدىن ئۆتكۈزۈپ، يەنە بىر هازا تۇرۇپ قالدىم، شۇنچە ياشقا كىرىپمۇ دۇنيانىڭ مۇنچە قىزىقلىقىنى چۈشەنمەپتىكەنمەن.

مەسئۇل مۇھەررىر ئارسلان

ياسىن ھۇخپۇل

ئىزارسىۋېي شاۋقۇنلىرىغا

(ھېكايە)

1

ئۇنىڭ بېشى چىڭقىلىپ ئاغرىشقا باشلىدى. بىر ئىستاكان ئىسسىق قەھۋە بولسىچۇ، دەپ ئويلايتتى ئۇ قولىدىكى رولنى قىمىرلىتىپ. سەللا بىخەستەلىك قىلسا يىلانباغرى تاغ يولىدا خەتەر چىقاتتى. ئۇ ئاخىرى غەيرەت قىلىپ چوققىغا چىقتى. چوققىدىكى كىچىك مۇلازىمەت بوتكىسى ئالدىدا ساياھەتچىلەر توپلىشىپ قەھۋە ئىچىشۋاتاتتى. پروفېسسور يورگىن ماشىنىسىنى چەتكە توختىتىپ بوتكا ئالدىغا كەلدى ـ دە، كىشىلەر توپىغا قوپالىق بىلەن قىستىلىپ كىردى. ئۇلارنىڭ ئۆزىگە قانداق نەزەر تاشلاۋاتقانلىقى ۋە قانداق مۇئامىلىدە بولۇۋاتقانلىقى بىلەن ھېسابلىشىپمۇ ئولتۇرمىدى.

ـــ بىر ئىستاكان قەھۋە بېرىڭ، ـــ دېدى يورگىن كۇتكۇچىنى بىلەن سالامىلىشىپمۇ قويماستىن. ئۇ كۇتكۇچى ئۇزاتقان ئاچچىق قەھۋەنى شېكەرمۇ سالماي قىزىق ـ قىزىق ئوتلىغاندىن كېيىن ئەسەبلىرى سەل بوشاشقاندەك قىلدى. ئۇ سول تەرەپتىكى «خان ئورۇندۇقى» دەپ ئاتالغان تەكچىگە كەلدى ـ دە، ھەيدىلبېرگنىڭ ① كىچىك ئۇرۇنلۇق مەنزىرىسىگە نەزەر سالدى. تۇمانلىق شەھەر ئۈنىڭ كاللىسىدىكى خىيالىلارغا ئوخشاش خىرە ۋە تۇتۇق... ئۇ چوقىغا نېمە ئۈچۈن چىقتى؟ نېمە ئۈچۈن «خان ئورۇندۇقى» تەكچىسىگە كېلىپ ئولتۇردى؟ ھەيدىلبېرگتە تۇغۇلغانلىقى ئۈچۈنمۇ ياكى باللىق چاغلىرىدىكى كۆڭۈللۈك خاتىرىلەرنى ئەسلەپ كۆڭلىنى تىنىدۇرماقچى بولدىمۇ؟ بۇلار ئۇنىڭغا ئېنىق ئەمەس ئىدى. ئۇ پەلتوسىنىڭ ياقىسىنى كۆتۈرۈپ، ئۆزىدىن بىر غۇلاچلا يىراقتىكى

① ھەيدىلبېرگ (Heidlberg) غەربىي گېرمانىيەدىكى كۆزەل ساياھەت شەھەرلىرىنىڭ بىرى. ئەسەرـدە نېمىسچە تەلەپپۇزى ئاساس قىلىندى.

ئورۇندۇقتا ئولتۇرغان قىز - يىگىتكە كۆز تىكتى. يىگىت تاسمدا باغلاپ يېتەكلىگەن ۋالغان ئېگىز قارا تايغان قۇلاقلىرىنى سالپايتىپ ئۇنىڭغا غەمكىن قارايتتى. ئالتۇن چاچلىق نەمىس قىزنىڭ ئېتىكىدىكى پىستە كۆچۈك سالۇا تۇماقنىڭ تۆكلىرىدەك ئۇزۇن يۇڭلىرىنى سوغۇقتا شۇمشەيگەندەك ھۆرپەيتىپ، ئۇنىڭ بويىنى ۋە يۇزلىرىنى يالماقتا ئىدى. قىزمۇ كۆكۈنىڭ باش - كۆزىنى مېھرىبانلىق بىلەن سىلاپ، سۆيەتتى. پروفېسسور ئاستا بېشىنى ئىككى قولى بىلەن چىڭ قاللاپ قاتتىق سىلكىپ قويدى. قىز - يىگىت پىچىرلاشماقتا.

— مادۇ، مۇزلىدىڭىزمۇ، سۆيۈملۈكۈم؟ — يىگىت پىچىرلاپ سورىدى.

— كونياكنىڭ كۆچى تۆگىدى. سىزمۇ تىترەۋاتقاندەك قىلىسىزغۇ؟

— سىزگە شۇنداق بىلىنۋاتقان بولسام كېرەك.

— شۇنداق بىلىنۋاتمايسىز بەلكى تىترەۋاتىسىز، خۇددى مۇنۇ قارا تايغاندەك، — قىز قاقاقلاپ كۈلدى. يىگىتمۇ قىزغا قاراپ كۈلۈپ قويدى. قىزنىڭ جارانلىق زىل ئاۋازى چوققىدا ياڭرىدى.

— ئۇنداقتا بىز ئىسسىنايلى.

يىگىتنىڭ تەكلىپى قىزغا ياقتى. ئۇلار پەلتولىرىنىڭ تۆگمىلىرىنى يېشىپ، قېلىن كىيىم ئىچىدىن قۇچاقلاشتى. سۆيۈشۈپ ئىسسىنىشتى. كۆكۈ مېھرىبانلىقتىن مەھرۇم بولغاندەك توختىماي غىڭشىغىنىچە ئۇلارنى ئايلىناتتى. پات - پات قىزنىڭ پۇتلىرىغا ئېسىلىپ، ئاياغلىرىغا تۇمشۇقىنى سۈركەيتتى. يورگىن بۇلاردىن نەزەرىنى ئۈزمەي قاراپ ئولتۇراتتى. بىردىن ۋاڭ قىلغان دەھشەتلىك بىر ئاۋاز ئاڭلانغاندەك بولدى. ئۇ قاتتىق چۆچۈپ كەتتى. قىز - يىگىت بولسا بۇ ئاۋازنى ئاڭلىمىغاندەك بەھۇزۇر سۆيۈشمەكتە. تايغانمۇ بۇرۇنقى ئورنىدا قىمىرلىماي ئولتۇرۇپتۇ. پىستە كۆچۈك بولسا يەنىلا ئورۇندۇقنى چۆگىلىمەكتە ئىدى. پروفېسسور ئاستا بېشىنى تۆتۈپ باقتى. باشمۇ جايىدا، دېمەك ھەممە ئىش جايىدا. ئەمما مۇنۇ بىر غۇلاچلا يىراقلىقتا ئولتۇرغان قىزنى يورگىن بىر يەردە كۆرگەنىدەكلا قىلاتتى. توغرا بۇ ئېلىزاۋېتا ئەمەسمۇ؟ مۇنۇ مۇلايىم يىگىت يورگىننىڭ ياش ۋاقتى. دەل شۇ... بۇنىڭدىن 33 يىل ئىلگىرى، دەل مۇشۇ چوققا، دەل مۇشۇ ئورۇندۇق. ئەمما مۇنۇ ئېگىز قارا تايغان بىلەن كۈلرەڭ تۈكلۈك پىستە نەدىن پەيدا بولۇپ قالدى؟ ياق، بۇلار ئېنىق كېلىپ قالغان بولسا كېرەك. ئۇنداقتا نېمە ئۈچۈن ياش يورگىن تايغاننىڭ يىپىنى قويۇۋەتمەي چىڭ تۇتۇۋالدۇ؟ يورگىن نېمە ئۈچۈن بىردەمدىلا ئىككى بولۇپ قالدى؟ مومايغا ئايلانغان ئېلىزاۋېتا قېنى؟ بۇلارنىڭ قايسىسى روھ، قايسىسى تەن؟... ئەلۋەتتە پروفېسسور يورگىن روھ بولۇشى كېرەك - تە. ئادەم قېرىيدۇ، ئۆلىدۇ، بۇ قانۇنىيەت! ياشلارچۇ؟ ئۇلارمۇ قېرىيدۇ، ئۆلىدۇ، روھقا ئايلىنىدۇ. ھەي، مۇنۇ پىستە كۆچۈك ئۇنىڭ خىيالىدىنى نېمىشقا چېچىۋېتىدۇ؟ نېمىشقا پروفېسسورنىڭ ئاياغلىرىغا ئېسىلىپ غىڭشىيدۇ؟ نالە قىلىدۇ؟ ياكى بۇمۇ دەردىنى ئېيتىدىغان بىرەرسىنى ئىزدەۋاتامدىغاندۇ؟ ئاھ، خۇدا، مەن راستىنلا روھقا ئايلىنىپ قالدىممۇ؟ ئەمىسە ئېلىزاۋېتانىڭ روھى نېمىشقا كەلمەيدۇ؟ ئاھ، ئېلىزاۋېتا! ئېلىزاۋېتا!...

پروفېسسور ئىختىيارسىز ئورنىدىن

تۇرۇپ كەتتى. بۇ خىيالـلار ئۇنىڭ كالـلـسىدىن ناھايىتى تېز ئۆتتى.

«ياش يورگىن» نىڭ لەۋلىرىنى ئـۆزىنىڭ ئوتلۇق لەۋلىرى بىلەن كـۆيـدۈرۈۋاتقان «ياش ئېلىزاۋىتا» دېگـەندەك تـىنىق كۆزلىرىنى ئۇدۇلـغا تـىكتى. ئۇلارنىڭ يېنىدىكى ئورۇندۇقتا ئولتۇرغان مۇنۇ ئادەم نېمىشقا ئورنىدىن تۇرۇۋالدى؟ بۇ كىشىنىڭ تۇرقى نېمىشقا مۇنچە سۇرلۇك ۋە قورقۇنچـلـۇق؟ ئۇنىڭ كـۆزلىرى نـېمىشقا بۇلارغا نەشتەردەك قادىلىپلا تۇرىدۇ؟ ئۇنىڭ كـۆز قارىچۇقى نېمىشقا مىدىرلىمايدۇ؟ يۈزىدىكى قورۇقلارچۇ تېخى، خۇددى ياغاچ ئويمىغىلا ئوخشايدۇ. ياغاق بـەشـىدىكى شالاڭ ئاق چاچلىرىنىڭ شامالدا يەلپۈنۈپ تۇرۇشـلىرىـنى دېمەيلا قويۇڭ، بـەشى خـۇددى كاۋـدەكلا، شالاڭ چاچلىرى بولسا كـىرپـىنىڭ تىكەنلىرىگە ئوخشايدۇ. قاراڭ، بۇ مەخـلۇق نىڭ يىرگـىنىشلىك ئەپتى ـ بەشـىرىـسىنى. بىرەر قېتىم كـىرپىك قـېقىپ قويـسـىمغۇ كاشـكى! ياق، بۇ مەخـلۇق چـوقۇم بىزنى قەستلىمەكچى.

ئالتۇن چاچلىق قىز يىگىتنى ئاگاھـلاندۇرماقچى بولۇپ لەۋلىرىنى ئاستا قاچۇرـدى. تەشنا يىگىت قىزنىڭ بەللىرىـنى تېـخىمۇ چىڭ قىسىپ، ئۇنى ئىشـتىياق بىلەن سۆيۈشكە باشلىدى. قىز ئەمدى پـۈتۈنـلەي ئىپادىسىز، ھېسسىياتـسىز تەنگە ئايـلاندى. ئۇنىڭ تىنىق، كۆك كـۆزلىرى ھەيـرانـلىق بىلەن يـورگـىنغا تـىكـىلىپلا قالـغانـدى. يىگىتنىڭ ئوتتەك ھېسسىياتى ھاۋاغا شىلـتىغان قىلىچتەك بىكارغا كەتتى. ئۇ قوللـلـرىنى قىزنىڭ قوينىدىن چـىقىرىپ، كەيـنىگە ئۆرۈلدى. ئەمما پروفـېسسور كـۆزلىرىـنى مىت قىلىپمۇ قويمىدى. شامالدا يەلـپۈنۈپ تۇرغان شالاڭ ئاق چاچـلىرىـنى ھـېسابقا ئالمىغاندا، ئۇنىڭ ئىپادىسىز چىرايى، قاتـقان قەددى خۇددى ئـىنچىكە تاراچـلـىغان ھەيكەلگىلا ئوخشايتتى. كۆزلـىرىگە غەلـىتە مەخـلۇقتەك يىرگـىنچـلىك كۆرۈنـگەن بۇ ئەپتى ـ بەشىرە قىز ـ يىگىتنى ھودۇقتۇرۇپ قويدى. ئۇلار ئاستا ئورنىدىن تۇرۇپ كەيـنىگە داجـىشتى، ئۇلارنى ۋەھـىمە باسـتى. ئۇلار يانلىرىغا بۇرۇلدى ـ دە، ئالاقزادىلىك بىلەن ئورمانغا قاراپ ماڭدى، كـېيىن يۈـگـۈردى. ئۇلار قاچـتى، قورقۇنـچ ئـىچىدە ئالدى ـ كەيـنىگە باقـماي قاچـتى. ئەمـما 20 ـ 30 قەدەم نېرى بارا ـ بارمايلا قىز توختاپ قالدى. قېشىدا پىستە كۆچۈكـىنىڭ يوقلۇقىنى سەزگەنـدى. ئۇ تـىترەك ئاۋاز بىلەن «شىلا ـ شىلا» دەپ چاقىردى. كۆكۈ ئويناقلىغىنىچە قىزغا قاراپ يۈگۈردى. يـىـگىت كەيـنىگە ئىككى قەدەم يـېنىپ، بىر قولـىدا قـىزنىڭ قولـىنى، يەنە بىر قولـىدا تايغانىنىڭ تاسمىسىنى تۇتقىنىچە ئورمانـلىققا كىردىم غايىب بولدى.

ـ ئەقىلدىن ئازغان بولسا كېرەك، ـ دېدى بالا يېتىلۈالغان ساقاللىق ئىتالىيان قولىدىكى قەھۋە ئىستاكىنىنى بوتـكـىنىڭ تەكچىسىگە قويۇۋېتىپ.

ـ بىر نېمە دېمەك تەس، ـ پوسما كىيۈالغان ئېگىز ئايالمۇ ئـېچىنىش بىلەن بوۋايغا قاراپ قويدى.

ـ بىز بېرىپ ئەھۋالـىنى ئۇقۇپ باـقايلى، ـ دېيىشتى بايا تىن بېرى بوۋاينىڭ ھەرىـكـىتىگە سەپسـېلـىپ قاراپ تۇرغان ئىككى ستودېنت.

ـ كـىشىلەرنىڭ شەخسىي تۇرمۇشـىغا ئارىلاشماسلىق كېرەك. ئۇ سىزنىڭ نېمىگىز ئىدى؟ دادىڭىزمۇ، تاغـىڭىزمۇ؟ ياكـى سىز

ئۇ كىشى بىلەن بۇرۇندىن تونۇشمۇ؟ — ئېگىز بويلۇق قاتاڭغۇر كىشى ئاغزى - ئاغزىغا تەگمەي سۆزلەپلا كەتتى.

— سۆزىگىزنى ھېچ چۈشىنەلمىدىم، — دېدى قىسقا قوڭۇر چاچلىق بەستىلىك ستودېنت دادىللىق بىلەن، — كىشىلەرگە يار-دەم كېرەك بولغاندا چوقۇم تونۇشلارنى ئىزدەش شەرتمۇ؟ سىز قايسى زامانلاردىكى گەپنى قىلىۋاتىسىز؟

— ئەنە، مەرھەمەت! «دادىگىز» نىڭ قېشىغا بېرىۋېرىڭ! ئەگەر تەلىيىگىز ئوڭدىن كەلسە، ئۇ مىليونېر چىقىپ قېلىشىمۇ مۇمكىن، بىرەر - ئىككى يۈز مارکقا ئېگە بولۇپ قېلىشىگىز ھېچگەپ ئەمەس، تېز بولۇڭ، پۇرسەتنى قولدىن بەرمەڭ. بۇنداق ئامەت كۆندە كېلىۋەرمەيدۇ. ئاھ، خۇدا! مۇشۇ ياشلار نېمىشقا دائىم باشقىلارنىڭ شەخسىي ئىشلىرىغا چېپىلىپلا يۈرۈيدىغاندۇ، ئۇنى بىر يەردە كۆرۈپ قالغان بولسىمۇ كاشكى... — قاتاڭغۇر بوۋاي غوتۇلدىغىنىچە ماشىنىسى تەرەپكە كېتىپ قالدى.

— ھۇ، زەھەرخەندە قېرى! — دېدى پاكار بويلۇق قارا چاچ ستودېنت. بوتكا ئالدىدىكىلەرمۇ كېتىۋاتقان قاتاڭغۇر بوۋايغا ھومىيىپ قاراشتى.

— تېخىچە قىمىرلىمايدىغۇ، — دېدى ئېگىز بويلۇق ستودېنت، — مېخائىل، يۈر، بېرىپ باقايلى.

— مەنمۇ شۇنداق ئويلاۋاتاتتىم. ياخشى كۆڭلۈڭلەرگە رەھمەت! — دېدى ساقالىق ئىتالىيان مەمنۇنىيەتلىك بىلەن. ئىككى ستودېنت ئەمدىلا يورگېن تەرەپكە مېڭىشقا ئۇ بىر قولىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ ھاۋادا بىر شىلتىدى - دە، ئۆز يېشىغا ماسلاشمىغان تېزلىك بىلەن كەينىگە ئۆرۈلۈپ، ماشىنىسى تەرەپكە يۈرۈپ كەتتى. ئىككى ستودېنت يېرىم يولدا توختاپ قېلىشتى. يورگېن ماشىنىسىنى ئوت ئالدۇرۇپ، ئەگرى - توقاي تاغ يولىدىن ئۇچقاندەك پەسكە چۈشۈپ كەتتى.

— ئاھ، خۇدا، — دەپ ۋارقىرىۋەتتى ئېگىز بويلۇق پوسمىلىق ئايال ئەنسىزلىك بىلەن، — بىرەر خەتەرگە يولۇقمىسلا بولاتتىغۇ!

2

پروفېسسور يورگېن ئۇچ كۈندىن بۇيان دەرسكە چىقمىدى. ھەيدىلىبەگتە ئۇنىڭغا تومۇ تېگىپ قالغانىدى. پروفېسسور ئېغىر ئايالىرىنى ئاران - ئاران يۆتكەپ، قەھۋە دەملىدى، ئۇ قەھۋە ئىچكەچ ئۆزىنى كرېسلوغا تاشلاپ، يەنە خىيالغا چۆكتى. ئۇ ئۇچ كۈندىن بۇيان قىزىدى. پۈتۈن بەدىنى ئۇرۇپ چېقىۋەتكەندەك ئاغرىدى، ئازابلاندى. ئەمما ھازىر ئۇنىڭغا ئۆيدە ياردەم قىلغۇدەك ئادەم يوق. خوتۇنى، ئوغلى، قىزلىرىچۇ؟ ياق... بۇنداق ئازابلىق خىياللارنى ئويلىغۇدەك كۈچ-قۇۋۋىتى ئۇنىڭدا قالمىدى. ئۇ تېخى ئالدىنقى كۈنلا ئېلىزاۋېتانىڭ تامغا ئېسىپ قويغان سۈرىتىگە تىكىلىپ، كۆزلىرىنى يېرىم يۇمدى.

يورگېن 19 ياشقا كىرگەندە ئۇنىڭ ئاپىسى قازا تاپتى. يورگېن بۇ ئائىلىنىڭ بىردىنبىر ئوغلى ئىدى. شۇنىلا خانىم ئامراق ئوغلىنىڭ توي مۇراسىمىنىمۇ كۆرەلمىدى. يورگېننىڭ دادىسى روبېرت بېتكى مەشھۇر بىئولوگىيە ئالىمى ئىدى. يورگېن ئاتا كەسپىگە ۋارىسلىق قىلىش

نيمتنده بهرلنده بىئولوگىيه ئوقۇدى. كېيىن ئامېرىكىدا ئاسپىرانت بولدى. ئۇ ئوقۇش پۈتتۈرۈپ قايتىپ كەلگەن يىلى دادىسى زىققا كېسىلى بىلەن قازا تاپتى. نىكار دەرياسىنىڭ بويىدىكى ئۆسۈملۈكلەر ئەۋرىشكىسى بىلەن تولغان بۇ خىلۋەت باغچىدا ئۆچ قەۋەتلىك بىرلا بىنا بار ئىدى. ياش بېتكى بۇ باغچىنىڭ يالغۇز خوجايىنىغا ئايلىنىپ قالدى. ئۇ بوش ۋاقىتلىرىنى ئۆسۈملۈكلەر ئەۋرىشكىسىنى ئاسرايدىغان فرانسۇز بوۋاي راندىل بىلەن شاھمات ئويناپ ئۆتكۈزىدىغان بولدى. بىر كۈنى ئۇ ئىچ پۈشۈقىنى چىقىرىش ئۈچۈن ھەيدىلبەگىنىڭ ئىستىراھەت چوقىسىغا چىقتى. بۇ دەل روژدېستۋا بايرىمىنىڭ ھارپىسى ئىدى. يورگىن ھەيدىلبەگىنىڭ مەنزىرىسىنى سۈرەتكە تارتىۋاتاتتى. ئاپپاراتنىڭ كونۇپكىسىنى بېسىشىغا ئېكراندا ئالتۇن چاچلىق گۈزەل بىر قىز پەيدا بولۇپ قالدى. يورگىن تېرىكىكەندەك تەلەپپۈزدا قىزغا ئېتىراز بىلدۈردى:

— باشقىلار مەشغۇلات قىلىۋاتقاندا دەخلى قىلماسلىقىڭىز كېرەك، چۈشەندىڭىزمۇ؟

قىز دەسلەپتە سەل ھودۇقىغاندەك قىلسىمۇ، دادىللىق بىلەن رەددىيە قايتۇردى:

— سىلەردەكىلەرنى كىم بىلمەيدۇ، ھەرخىل ئۇسۇللار بىلەن گۈزەل قىزلارنىڭ سۈرەتلىرىنى تارتىۋالسىلەر، ئۇلارغا ئازراق ھەق تۆلەشتىن قېچىپلا باھانە - سەۋەبلەرنى كۆرسىتىسىلەر. مېنىڭ سۈرىتىمنىمۇ بەلكى بىرەر ژۇرنال تەھرىراتىغا ياكى بىرەر فوتو سۈرەت سودىگىرىگە ساتماقچى بولغانسىز. ئاۋارە بولماڭ. بىر ھەسسە يۇقىرى ھەق تۆلەيمەن. ئۆزۈمگىلا سېتىپ بېرىڭ!

قىز تەمكىنلىك بىلەن يورگىننىڭ ئالدىغا كەلدى. يورگىن ھودۇقۇپ قالدى.

— نېمىلەرنى دەۋاتىدىغانسىز؟ گېپىڭىزنى ھېچ چۈشىنەلمىدىم.

— ئەگەر سىز چەت ئەللىك بولسىڭىز مىغۇ كەچۈرۈشكە بولاتتى، ئۆزىنىڭ نېمە قىلۋاتقانلىقىنى چۈشەنمەيدىغان ئادەمۇ بولامدۇ؟ ئېلىشىپ قالمىغانسىز؟

يورگىن ھە دېگەندىلا بۇ قىزغا سۆزدە تاقابىل تۇرماقنىڭ قىيىنلىقىنى پەملىدى.

— كەچۈرۈڭ خانىم، مەن بۇنداق بولۇشىنى ...

— كىشىلەرنىڭ تەقدىرى - تۇرقى، ياشقۇرامىغا قاراپ مۇئامىلە قىلىشنى ئۆگىنىۋالغان بولسىڭىزمىغۇ كاشكى. مۇشۇ ئەپتىڭىز بىلەن جان باقالايمەن دەپ ئويلامسىز؟ مۇشۇنداق تاقا - تۇقا گەپلىرىڭىز بىلەن بۇ سۈرەتلىرىڭىزنى كىمگە ساتالايسىز؟ ئۆزىڭىزنىڭ بۇنداق ئىشقا يارىمايدىغانلىقىڭىزنى چۈشەنمىسىڭىز كېرەك.

— توغرا - توغرا...ياق، مەن پەقەت ھەۋەس ئۈچۈنلا مۇنداقلا ئويناپ ...

— بولدىلا، چۈشەندۈرمەيلا قويۇڭ!

يورگىننىڭ دەسلەپكى ئاچچىقى خۇددى سوپۇن كۆپۈكىدەك يوقالدى. ئەكسىچە ئۇ پىلىكىتەك يۇمشاپ كەتكەندى. ئۇ تۇنجى قېتىم جۈرئەت قىلىپ، ئۆزى سۈرەتكە تارتقان ئوبيېكتقا تىكىلىپ قارىدى. توغرا، قىز ئەمدىلا 17، 18 ياشلارغا كىرگەندەك قىلاتتى. يورگىن ئۆزىنىڭ سۆزدە كەتكۈزۈپ قويغانلىقىنى ھېس قىلىپ، تېخىمۇ ھودۇقۇپ كەتتى.

ـــ كەچۈرۈڭ خانىم، ياق ياق... قىزچاق! ئەگەر سۈرىتىڭىز كېرەك بولسا، سىزگە چوقۇم قايتۇرۇپ بېرىمەن، ـــ ئۇ ئاپپاراتنى قېپىغا سالماقچى بولدى. ئەمما قانچە ھەپىلەشسىمۇ تەتۈر تۇتۇۋالغاچقا ئاپپارات قېپىغا چۈشمەيتتى.

ئالتۇن چاچلىق قىز قاقاقلاپ كۈلۈۋەتتى، ئۇنىڭ كۈلكىسى چوقىدا ياڭرىدى. قىزنىڭ يورگىنىغا ئىچى ئاغرىپ قالدى.

ـــ ئەكىلىڭ، مەن ياردەملىشەي، ـــ قىز قىلچە تارتمىپ تۇرمايلا يورگىنىڭ قولىدىكى ئاپپاراتنى ئېلىپ ئەپچىللىك بىلەن قېپىغا سېلىپ بەردى. يورگىنىمۇ قىزغا قاراپ زورىغا ھىجىيىپ قويدى.

ـــ رەھمەت سىزگە!

ـــئەسلىدە مەن سىزگە رەھمەت ئېيتىشىم كېرەك. چۈنكى سىز مېنىڭ سۈرىتىمنى تارتقاندىن كېيىن چىقىمدار بولمىسىز ئەمەسمۇ، ـــ قىز يورگىنىڭ ئۆزى ئويلىغاندەك رودىپايلاردىن ئەمەسلىكىنى، ئەكسىچە سەمىمىي، مۇلايىم يىگىت ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىپ قالدى، ـــ ئەمىسە مۇنداق بولسۇن، سىز مېنىڭ سۈرىتىمنى تارتىپ بەرگەن بولۇڭ، مەن سىزنى قەھۋە ئىچىشكە تەكلىپ قىلاي. بىراق بىر ھەپتىدىن كېيىن دەل مۇشۇ ۋاقىتتا، مۇشۇ چوقىدا، مۇشۇ ئورۇندا. چۈشەندىڭىزمۇ؟ ئەگەر كەلمىسىڭىز قەيەردىن بولسىمۇ سىزنى ئىزدەپ تاپىمەن. قايتقاندا گىرامماتىكىنى قايتا بىر تەكرارلاپ قويارسىز. خەير خوش! ـــ قىزچاق خوشلىشىپ تېز يۈرۈپ كەتتى.

يورگىن ھوشىنى يىغىپ قىزغا قاراپ توۋلىدى:

ـــ قىزچاق! ئىسمىڭىز نېمە؟ ئادرىسىمنى ئالغاچ كېتىڭ.

قىز كەينىگىمۇ قايرىلماستىن جاۋاب قايتۇردى:

ـــ ھاجىتى يوق، بىز تېخى كۆرۈشىمىز.

ئۇلار ۋەدە بويىچە بىر ھەپتىدىن كېيىن كۆرۈشتى. يورگىن قىزنىڭ سۈرىتىنى چوڭايتىپ كۈپىيىسى بىلەن قوشۇپ ئېلىپ كەلدى. قىزچاق ئۇنى قەھۋە ئىچىشكە تەكلىپ قىلدى.

ـــ تېخنىكىڭىز يامان ئەمەس ئىكەن، ـــ دېدى قىز سۈرەتنى كۆرۈۋېتىپ، ـــ بۇ ئىش بىلەن دائىم شۇغۇللىنامسىز؟

ـــ ياق، سىز خاتالىشىۋاتىسىز، مەن ئۆسۈملۈكلەرنى تەتقىق قىلىمەن. فوتوگرافىيە مەن ئۈچۈن ئەمەك.

ـــ ئۆسۈملۈك ئەۋرىشكىلىرى ئۈچۈن ماتېرىيال توپلىماقچىمەن دېمەكچىمۇسىز؟ خاتالىشىۋاتىسىز. بىرىنچىدىن، مەن ئۆسۈملۈك ئەۋرىشكىسى ئەمەس، ئىككىنچىدىن، قىش پەسلى ئۆسۈملۈك ئەۋرىشكىلىرىنى سۈرەتكە ئالىدىغان مۇۋاپىق پەيتمۇ ئەمەس.

ـــ شۇنداق، بۇ بىر تاسادىپىيلىق. مەن ئۇ چاغدا كۈن قايرىلغاندىن كېيىنكى قىيپاش نۇردىن پايدىلىنىۋاتاتتىم. ئەمما ئويلىمىغان يەردىن سىز كۆرۈنۈشكە قىستىلىپ كىرىۋالدىڭىز. بۇمۇ بىر مۆجىزە. قاراڭ بەدىئىي سۈرەتتىن قېلىشقۇچىلىكى يوققۇ.

يورگىنىڭ سەممىي سۆزلىرى قىزغا تەسىر قىلماي قالمىدى. قىز ئۆزىنى ئۇنتۇغان ھالدا يورگىنىغا تىكىلىپ قارىدى. يورگىنىڭ كۆزىمۇ قىزدا ئىدى.

ـــ كەچلىك غىزاغا تەكلىپ قىلسام قارشى ئەمەستۇرسىز؟ ـــ دېدى يورگىن قىزنىڭ قاراشلىرىغا بەرداشلىق بېرەلمەي.

ـــ رەھمەت سىزگە، ـــ دېيىلدى

قىزمۇ تىترەك ئاۋاز بىلەن ئارانلا. ئۇلار نىكار دەرياسىنى بويلاپ يۇرۇپ كېتىشتى.

ئۇلارنىڭ مۇھەببىتى مانا مۇشۇنداق باشلانىدى. شۇ كۈندىن باشلاپ يورگىن كېچە – كۈندۈز پەقەت بىرلا كىشىنى خىيال قىلىدىغان بولۇپ قالدى. ئۇ – ئېلزاۋېتا ئىدى. ئۇلار پات – پاتلا ئۇچرىشىدىغان بولدى. ئۇزۇن ئۆتمەي ئېلزاۋېتا يورگىننىڭ خىلۋەت باغچىسىغا كۆچۈپ كەلدى. ئېلزاۋېتا ھەيدىلمەگ ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ ستاتىستىكا فاكۇلتېتىغا ئوقۇشقا كىردى. ئۇچ يىلدىن كېيىن ئۇلار توي قىلىشتى. يەنە بىر يىلدىن كېيىن ئۇلارنىڭ تۇنجى ئوغلى يوھانداس تۇغۇلدى. بۇ چاغ ئۇلارنىڭ سېرىقتال ۋاقىتلىرى ئىدى. يورگىن گېزىت – ژۇرناللارغا يازغان ئانچە – مۇنچە ئىلمىي ماقالىلىرى بىلەن بىر ئائىلىنى قامداپ كېتەلمەيتتى. باغۋەن راندىل ئىككى يىل بۇرۇنلا مىيونخېنغا كېتىپ قالغانىدى.

– سېنى قىيناپ قويۇۋاتىمەن ئېلزاۋېتا، – دېدى يورگىن ئۆز ھالىدىن زارلىنىپ، ئەگەر مۇشۇنداق تېجەپ ئىشلەتسەك دادامدىن قالغان ئەڭ ئاخىرقى پۇل 2 ئايغا ئاران يېتىشى مۇمكىن. بۇ ئايدا ھەتتا قەلەم ھەققىدىنمۇ ئۈمىد يوق.

– كۆڭلىڭىزنى يېرىم قىلماڭ، سۆيۈملۈكۈم. ئاللا بېشىمىزنى سىلايدۇ، – ئېلزاۋېتا غەمكىن ئولتۇرغان يورگىنغا لەپپىدە قاراپ قويىدى. يورگىننىڭ خىيالىدا بولسا پۈلدىن باشقا ھېچنەرسە يوق ئىدى. ئىشىك قوڭغۇرىقىنىڭ جىرىڭلىشى ئۇلارنىڭ خىيالىنى بۆلۈۋەتتى. يورگىن خۇش ياقماسلىق بىلەن قورۇ دەرۋازىسىنى ئاچقىلى ماڭدى. ئەمما ئۇ ئۆيگە كىچىك باللاردەك سەكرىگىنىچە كىرىپ كەلدى.

– خۇش خەۋەر، ئېلزاۋېتا، خۇش خەۋەر. بىزگە خەت كەپتۇ، راندىلدىن خەت كەپتۇ. ئۇ ماڭا مېيونخېندىن خىزمەت تېپىپتۇ. مۇئاشىمۇ يامان ئەمەسكەن. سەن بايا نېمە دېدىڭ؟ ئاللا بېشىمىزنى سىلايدۇ دېدىڭمۇ؟ توغرا، سەن ھەممىنى ئالدىن بىلىسەن. سەن مېنىڭ پەرىشتەم، ھەقىقىي پەرىشتىسەن، – يورگىن يۇگۇرگىنىچە كېلىپ ئېلزاۋېتانى كۆتۈرۈۋېلىپ، ئۇنىڭ يۈزكۆزىگە توختىماي سۆيۈپ كەتتى. ئۇلار شۇ كېچە مەسلىھەتلىشىپ، قورۇ – جايىنى سېتىپ مېيونخېنغا كەتمەكچى بولۇشتى...

پروفېسسور ئاستا قەمىرلاپ كۆزلىرىنى ئاچتى. چۈش ياكى خىيالى ئىكەنلىكىنى ئۇنىڭ ئۆزىمۇ بىلمەيتتى.

3

پروفېسسور ئۇچ كۈندىن بۇيان تۈزۈكرەك بىر نەرسە يېمىگەنلىكىنى ئەسلىدى. ئۇنىڭ قورسىقى ئاچقاندەك قىلدى. ئۇ توڭلاتقۇدىن بولكا، قېيىزا، سېرىق ماي ئېلىپ ئۈستەلگە قويىدى. ئەمما گېلىدىن ئۆتمىدى. ئۇ يەنە كرېسلوغا ئۆزىنى تاشلىدى. يان تەرەپتىكى تەكچىدە تۇرغان ماربېينىڭ كىچىك رامكىلىق سۈرىتىگە كۆزى چۈشتى. ئۇ ماربېينىڭ تۇغۇلغان ۋاقتىنى ئەسلىدى...

يوھانداس بەش ياشقا كىرگەن يىلى ماربي تۇغۇلدى. بۇ دەل يورگىننىڭ كەسپىتە كۆزگە كۆرۈنۈۋاتقان چاغلىرى ئىدى. ئۇ ئېلزاۋېتانىڭ ئۆزىگە قۇيۇپ قويغاندەك ئوخشايدىغان ئالتۇن چاچلىق بىر قىز تۇغۇپ بەرگەنلىكىگە تولىمۇ خۇشال ئىدى. ئۇ بىكار بولسىلا ماربېينى قولىغا ئېلىپ، ئۇزۇنغىچە

ئەركىلىتىپ ئويىنىتاتتى. ھەش ـ پەش دېگۈچە ئارىدىن 5 يىل ئۆتۈپ كەتتى. يورگىننى مىۋىنخېن ئۇنىۋېرسىتېتىغا پروفېسسورلۇققا تەكلىپ قىلىشتى. ئېلىزاۋېتا بولسا مىۋىنخېندىكى ستاتىستىكا ئىدارىسىگە ئورۇنلاشتى. گۈزەل كۈنلەر ئۈزۈنغا سوزۇلمىدى. ئېلىزاۋېتا يورگىننىڭ تۇرمۇشىغا قانداق تاسادىپىي كىرىپ كەلگەن بولسا، شۇنداق تاسادىپىي غايىب بولدى. ئۇ جىددىي خاراكتېرلىك يۇرەك كېسىلى بىلەن قازا تاپتى. يورگىننىڭ ھەسرىتى مانا شۇنىڭدىن باشلاندى. بۇ چاغدا ماردي 13 ياشقا كىرگەن ئىدى. ئىككى بالىنىڭ تۇرمۇشى ۋە ئۆگىنىشىنى ئورۇنلاشتۇرۇش، ئۇنىۋېرسىتېتتىكى دەرس ۋە كەسپىي تەتقىقات يورگىننى ھالدىن كەتكۈزدى. ئارىدىن ئۆتكەن 3 يىل يورگىنغا 30 يىلدەك ئۇزاق بىلىندى. دەل مۇشۇ پەيتتە ئۇنىڭ تۇرمۇشىغا ژېننى بۆسۈپ كىردى. ئۇلار مېركۇرى رېستۇرانىدا تونۇشۇپ قالغاندى. يورگىن ئادەتتە شەنبە، يەكشەنبە كۈنلىرىدىكى دەم ئېلىش ۋاقتىلىرىدا مۇشۇ رېستۇراندا تاماقلىناتتى.

ـ كەچۈرۈڭ، بۇ ئورۇندۇقتا ئادەم بارمۇ؟ ـ ئايال كىشىنىڭ زىل ۋە يېقىملىق ئاۋازى يورگىننى خىيالدىن ئويغاتتى. شۇ ھامان يورگىنغا ئەتىرنىڭ يېقىملىق ھىدى ئۇرۇلدى. بۇ دەل ئېلىزاۋېتا ئەڭ ياقتۇرىدىغان داڭلىق ئەتىرنىڭ پۇرىقى ئىدى.

ـ ئادەم يوق، مەرھەمەت! ـ دېدى يورگىن قولىدىكى كونياك رۇمكىسىنى ئۈستەلگە قويۇۋېتىپ.

ـ رەھمەت سىزگە، بىللە ئولتۇرۇپ تاماقلىنىدىغان بولدۇق، ـ دېدى ئايال خۇشپېئىللىق بىلەن.

ـ شۇنداق خانىم، رېستۇراندا پات ـ پاتلا ناتونۇش كىشىلەر بىلەن بىرگە تاماقلىنىپ قالىسىز.

ـ شۇنداقمۇ؟ ـ دېدى ئايال كۈلۈپ، ـ مېنىڭ بۇ رېستۇرانىغا تۇنجى كىرىشىم. سىز دائىم كېلىپ تۇرامسىز؟

ـ ئەلۋەتتە.

ـ ئۇنداقتا تاماقلىرىغا كۆنۈپ قاپسىزدە، تەمى قانداقراق؟

ـ نېمە دېسەم بولار، مەن كۆنۈپ قالغاندەك قىلىمەن. تەمسىمۇ ياماق ئەمەس.

ـ ماڭا تەمى ئەڭ ياخشى تاماقلاردىن تاللىشىپ بەرسىڭىز قانداق؟

ـ بۇنىڭدا قانداق بولىدۇ، خانىم؟ مەن تاماقنىڭ تەمىنى سىزنىڭ تىلىڭىز بىلەن تېتىمايمەن ـ دە.

ئايال قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى. ئۇنىڭ كۈلكىسى ئېلىزاۋېتانىڭ كۈلكىسىگە ئوخشاپ كەتتى.

ـ ئوھۇي، ئەپەندىم، ئەجەبمۇ قىزىقچى كىشى ئىكەنسىز، ئەمىسە ھازىر مەن سىزگە تىلىمنى ئارىيەتكە بېرىپ تۇراي، قېنى مەرھەمەت، ـ ئايال كۈلۈپ ئىككى جەينىكىنى ئۈستەلگە ئالدى ـ دە، ئېڭىكىنى ئىككى ئالقىنى ئارىسىغا ئېلىپ، نېپىز لەۋلىرى ئارىسىدىن ئىنچىكە تىلىنىڭ ئۇچىنى چىقاردى.

ـ ھېچ چۈشەنمىدىم خانىم، رېستۇراندا مۇشۇنداق قىلىپ ئولتۇرۇشنىڭ نېمە ھاجىتى بار؟

ـ كەچۈرۈڭ ئەپەندىم، رەنجىتىپ قويدۇممۇ قانداق؟ بۇ پەقەت سۆزىگىزگە جاۋابەن قىلىنغان چاقچاق. مەن دائىم ھەممىلا يەردە شۇنداق. چاقچاقنى ياخشى كۆرىمەن. ئەگەر سىزنى راستىنلا رەنجىتىپ قويغان بولسام، ئەپۇ سورايمەن.

ـ ياق، ياق، هېچ رەنجىتكىنگىز يوق. مەن ئۆزۈمچە مۇنداقلا...گاھىدا ئۆزۈممۇ گەپ ـ سۆزگە تازا دىققەت قىلالماي قالىمەن.

ـ رەنجىمىگەن بولسىڭىزلا كۆپ خۇشالمەن، ئەمما تاماق تاللاپ بېرىش نىيىتىڭىزدىن يالتىيىپ قالمىغانسىز؟

ـ ياق...ياق، ئەگەر سىز خالىسىڭىزلا، بىراق سىزگە يارامدۇ يوق، بۇنى بىلمەيمەن.

ـ رەھىمەت سىزگە، ئالدى بىلەن سىز تاللاپ بەرگەن تاماقنى تېتىپ كۆرەي. ئەگەر يارىماي قالغۇدەك بولسا، ئۆزۈمنىڭ تىلىنى ئىشقا سالارمەن.

ئايال يەنە چاقچاق قىلىپ كۈلدى. بۇ قېتىم يورگىنىمۇ كۈلۈپ كەتتى. ئۇلار بىر-دەمدىلا ئىجىل بولۇشۇپ قالدى، ئۇزاقتىچە پىكىر-لەشتى. ئايالنىڭ دادىلىق قىلىقى، سۆزگە ئۇستىلىقى، ئاۋازى، كۈلۈشلىرى، ھەرىكەتلىرى، چاچلىرى، لەۋلىرى، زىننىقى ھەتتا ئەتىر ئىشلىتىشلىرىدىن تارتىپ ئىلىزاۋىتاغا ئوخشاپ كېتەتتى. مۇشۇ ئۇچ يىلدىن بۇيان يورگىنىغا ئەڭ قىزغىن مۇ-ئامىلىدە بولغان تۇنجى ئايال ژېننى ئىدى. ئۇلار كېلەر ھەپتىدە يەنە مۇشۇ رېستۇرانـ دا ئۇچراشماقچى بولۇپ ئايرىلىشتى. ژېننى ياش ۋە گۈزەل ئىدى. ئۇ يورگىنىغا ئىلىـ زاۋىتانىڭ ئورنىنى باسالايدىغاندەكلا بىلىنەتتى. ئەلۋەتتە، ئائىلىدە بالىلار ئۈچۈن تەربىيىچى كېرەك، يورگىنىڭمۇ مەڭگۈ يالغۇز ئۆتۈپ كېتەلىشى تەس. 3 ئايدىن كېيىن يورگىن ژېننىغا كۆچۈنۈپ كېلىش تەلىپىنى قويغاندا ژېننى رەت قىلمىدى. چۈنكى ئۇ ھازىر تۇل، ئۇنىڭ ئۇستىگە بالىسىمۇ يوق ئىدى. ژېننى كەلگەندىن كېيىن يورگىنىڭ يۈكى كۆپ يېنىكلىدى. ژېننى كېلىپلا ماردي بىلەن ئىجىل بولۇپ كەتتى، يوھانداسمۇ بۇرۇنقىدىن تېتىكلىشىپ قالدى. ئاردىدىن ئۈچ يىل ئۆتۈپ كەتكەن بولسىمۇ، يورگىن نىكاھ مۇراسىمى ھەققىدە سۆز ئاچمىدى. ئەمما ژېننى يەنە تاقەت قىلىپ تۇرالمايتتى. روزدىبىستۇا بايرىمى كېچىسى يورگىن بىلەن ژېننى ئۇزاققىچە پاراڭلاشتى. كونياكنىڭ تەسىرىدە يورگىن خېلى خۇش كەيىپ بولۇپ قالغان ئىدى. ژېننى ئۇنىڭ بوينىغا گىرە سېلىپ تۇرۇپ، ئۇنىڭغا توي قىلىش تەكلىپىنى قويدى. ژېننىڭ تەلىپىنى رەت قىلىشقا يورگىنىڭ قۇربى يەتمەيتتى. ئەتىسىئۇلار چېركوۋغا بېرىپ نىكاھ مۇراسىمىنى ئۆتـ كۈزدى. ھەممە پېشكەللىك ئەنە شۇ توي-دىن باشلاندى. يورگىنىڭ ھەسرىتى قايتا قوزغالدى. ژېننى تېزلا ئۆزگەرگەنىدى. ئۇ يورگىنىڭ نەچچە يىلدىن بۇيان يىغـ قان ـ تەرگىنىنى خالىغانچە بۇزۇپ ـ چېچىشقا باشلىدى. ماردىغا زادىلا كۈن بەرمىدى، يوھانداسنى بولسا كۆرەر كۆزىمۇ يوق ئىدى. ماردي بىلەن يوھانداس بۇ ئۆيدە ئەركىنلىكتىن پۈتۈنلەي مەھرۇم قىلىندى. ئۇنى ئاز دەپ ژېننى بىر پوچتىكەش گىرىك بىلەن دوست بولۇۋالدى. يورگىن بۇ ئەلەمنىمۇ جىمجىتلا ئىچىگە يۇتۇشقا مەجبۇر بولدى.

ـ سىلەر تونۇشمايسىلەرغۇ دەيمەن، قېنى مەن تونۇشتۇرۇپ قويай، ـ دېدى ژېننى بىر شەنبە ئاخشىمى پوچتىكەشنى ئۆيگە باشلاپ كىرىپ، ـ فوگېل، پوچتا ئىدارىسىدە ئىشلەيدۇ. ئۆزى گىرىك.

ـ ياخشىمۇسىز؟ ـ دېدى فوگېل قىزغىنلىق بىلەن يورگىنىغا قول ئۇزىتىپ، ـ تونۇشقىنىمغا خۇشالمەن.

— هه، ئەلۋەتتە، مەنمۇ شۇنداق... نېمىسچە ئىسىم قويۇۋاپسىز، مۇبارەك بولسۇن!

— رەھمەت، سىزگە ياقامدۇ؟

— سىز نېمىسلارنى ياقتۇرامسىز؟

— بۇ ئىسمىنى ماڭا ژېننى قويغان، ئەلۋەتتە ياقتۇرىمەن.

— ئىسمىمۇ ياكى ژېننىمۇ؟

— ھەر ئىككىلىسىنى. ژېننى سەمىمىي، خۇش چاقچاق ئايال. سىز ئايالىڭىزدىن پەخىرلىنىشنى بەخت ھېسابلىشىڭىز كېرەك.

— بۇ ئارستوتېلنىڭ پەلسەپىسىمۇ؟

— بۇ ئارستوتېلغا قىلىنغان ھاقارەتمۇ ياكى ماڭىمۇ؟

ژېننى ئارىدىكى بىئەپ ھالەتنى ئۆزگەرتىمەكچى بولۇپ، چاقچاق ئارىلاش دېدى:

— سىلەر تونۇشا - تونۇشمايلا كونا قەدىناسلاردەك قىزىشىپلا كەتتىڭلارغۇ؟ فوگېل، مەن ئېرىمنى سىزگە تونۇشتۇرۇپ قويماي، پروفېسسور بورگىن بېتكى، مۇلايىم، ئاق كۆڭۈل ئادەم.

ئۇلار كەچلىك تاماقنى جىمجىت يېيىشتى. ژېننى تاماقتىن كېيىن «Risiko»① ئويناشنى ئېيتتى. بورگىننىڭ ھېچ ھەپسىلىسى قالمىسمۇ بىرقانچە قول ئويناشقا مەجبۇر بولدى.

— مېنىڭ بىرئاز بېشىم ئاغرىۋاتىدۇ. يۇقىرىغا چىقىپ ئارام ئالسامممكىن دەيمەن. كەچۈرۈڭ، بىللە بولالمايدىغان بولدۇم، — بورگىن فوگېلدىن ئەپۇ سوراپ ئۈستىگە چىقىپ كەتتى. ھېچكىم ئۇنىڭغا قارشىلىق بىلدۈرمىدى. ئۇلارنىڭ كۆتكىنىمۇ دەل مۇشۇ ئىدى. ئۇلار تۆۋەنكى قەۋەتتە ھېچ دەخلىسىز ئەركىن - ئازادە قېلىشتى. يوھاننىداس بۇندىن ئۇچ ئاي ئىلگىرىلا ئۆيدىن چىقىپ كەتكەنىدى. ماريې تاماقتىن ئىلگىرىلا بىر دوستىنىڭ تويلۇق كىيىمىنى كۆرۈپ كۆرىشكە چىقىپ كەتكەن.

بورگىن كىتابخانىسىغا چىقىپ ئىككى تال ئاسپىرىن ئىچتى - دە، ئۆزىنى كرېسلوغا تاشلاپ مۈگدەشكە باشلىدى. بىر ھازادىن كېيىن شىرىقلىغان بىر ئاۋاز بىلەن كۆزىنى ئاچتى. بۇ نېمە ئىش؟ ئۇنىڭ چىرىغىنى كىم ئۆچۈرۈپ قويدى؟ ئۆزى ئۆچۈرۈپ ئۇنتۇپ قالدىمۇ - يا؟ چىراغ يانمىسمۇ دېرىزىدىن بىرخىل كۆكۈچ ئاق نۇر چۈشۈپ، ئۆي ئىچىنى يورۇتۇپ تۇراتتى. بورگىن ئاستا ئورنىدىن تۇردى. بۇ قانداق ئىش؟ بۇ كۆكۈچ ئاق نۇر قەدىمىي پەيدا بولۇپ قالدى؟ قورۇنىڭ چىرىغى ئەسلىدە سارغۇچ يانىتتى. بورگىن كارىدورغا چىقماقچى بولدى. ئىشىكنىڭ تۇتقۇچىغا قولىنى ئۇزىتىشىغا ئىشىك ئۆزلۈكىدىن ئېچىلدى. ئۇ ئۆز - ئۆزىگە كۈلۈپ قويدى. كارىدوردا بىر ئەر، بىر ئايالنىڭ سۆزلىشىۋاتقانلىقى ئاڭلانغاندەك قىلدى. «بۇلار چوقۇم ژېننى بىلەن ھېلىقى ئەبلەخ، — دەپ ئويلىدى ئۇ ئىچىدە، — قارا، بۇنىڭ بىشەملىكىنى، تېخى ئەيمەنمەستىن ئۆز ئۆيۈمدە مېنى ئاياغ ئاستى قىلىشقا پېتىنىۋېتىپتۇ - ھە» بورگىن كارىدورغا چىقىۋىدى، ھېچكىم كۆرۈنمىدى. كارىدورمۇ شۇنداق يورۇق. كۆكۈچ ئاق نۇر ھەممە بولۇڭ - پۇچقاقىنى يورۇتۇپ تۇراتتى. بورگىن ھەيرانلىق بىلەن ئەتە-

① «Risiko» — قارامايمۇ دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ. شىمشەكال ئېتىپ، ئۇرۇق يۆتكەپ ئويناىدىغان بىر خىل ئويۇن.

راپقا سىنىچىلاپ قارىدى. كارىدورنىڭ چىراغلىرىمۇ يانمىغان. بۇ نۇر قەيەردىن كىرىۋاتىدۇ؟ توغرا، توغرا... تاپتىم! ماـ رىينىڭ هوجرىسىدىن چىقىۋتىپتۇ. ئۆيىنىڭ ئىشىكى ئوچۇق بولسا كېرەك. ئۇ ماريىنىڭ هوجرىسىنىڭ ئالدىغا كەلدى. هېلىقى نۇر مۇشۇ ئۆيدىن چىقىۋېتىپتۇ. يورگىن هاڭـ تاڭ بولۇپ قېتىپلا قالدى. ئاه، ماريي! بۇ دەردنى ئەمدى سەن تارتىدىغان بوپـ سەن ـ دە، بۇ نېمىدېگەن نومۇسسىزلىق، قىزىم، خوتۇنۇم ... ياق هېلىقى ژېننى، هەممىسلا ئوخشاش بۇزۇق ئىكەن ـ دە. تېخى ساددا قىياپەتكە كىرىۋېلىپ، مېنى ئالداپ يۈرگىنىچۇ بۇ قانجۇقنىڭ.

يورگىن ئۆيي ئىچىگە كىرىشكە پېتىـ نالماي تامغا يۆلىنىپ تۇرۇپ قالدى.

ـ بۇ ئىشلارنى دادىگىز ئۇقمىسۇن، مېنىڭ كەلگەنلىكىمنىمۇ ئېيتماڭ. بولمىسا ئۇنىڭغا تېخىمۇ ئېغىر كېلىدۇ.

ئەر ياكى ئايالنىڭ بىلگىلى بولـ مايدىغان ناتونۇش كىشىنىڭ ئاۋازى ئاڭـ لىنىۋاتاتتى. هۆ ئىپلاسلار! دادىگىز ئۇقـ سىمۇن دەۋاتقىنىنى تېخى. مەن بىلمەسـ مىشمەن. مەندىن نېمىنى يوشۇرماقچىدىڭـ لار؟ هەممە ئىش ئاپئاشكارا بولۇـ ۋاتسا. يورگىن شۇنداق دەپ پىچىرلىدى. ئۇنىڭ غەزىپى ئۆرلەپ، ئۆيىگە باستۇرۇپـ لا كىرمەكچى بولدى.

ـ خەير ـ خوش، سۆيۈملۈكۈم، ـ دېدى هېلىقى ئاۋاز. ئۆيدىن بىر ئايال چىقتى. ئۇنىڭ كۆزلىرى ناهايىتى نۇرـ لۇق ئىدى. هە، ئەمدى بىلدىم. بۇ كۆـ كۈچ نۇرلار مۇشۇ ئايالنىڭ كۆزلىرىدىن تارقاۋېتىپتۇ ـ دە. يورگىن سەل ئەيمەنـ گەن هالدا ئايالغا قارىدى. ئايال باشتىن، ئاياغ ئاق كىيىم كىيىۋالغان. ئۇنىڭ كۆكۈلىكىنىڭ ئېتىكى يەردە سۆرۈلۈپ تۇـ راتتى. ئۇ بۇ ئايالنى بىر يەردە كۆرگەنـ دەكلا قىلدى. لېكىن ئەسلىيەلمىدى. ئايال ئەدەپ بىلەن «خەيرلىك كەچ» دېدى يورگىنغا.

ـ خەيرلىك كەچ، ـ دېيەلمىدى يورـ گىنمۇ ئارانلا.

ـ كەچۈرۈڭ، كەچتە سىزگە دەخلى قىلىپ قويدۇممۇ قانداق؟

ـ سىز كىم بولسىز؟ ـ دېدى يورـ گىن هودۇقۇپ.

ـ شۇنچە تېز ئۇنتۇپ كەتتىڭىزما؟ تونۇيالمايۋاتامسىز؟ بەزىلەر سىزنى ئېلـ شىپ قالدى دېسە زادىلا ئىشەنمەپتىكەنـ مەن. ئۇنتۇپ كەتكىنىڭىزمۇ ياخشى بوپتۇ. ئۆتمۈشنى ئەسلەش، توغرىسى، كۆكۈلسىزـ لىكلەرنى ئەسلەش كىشىگە بىر ئازاب. قاراڭ، هازىر مەنمۇ هەممىنى ئۇنتۇپ كەتسەملا دەيمەن. بەلكى ئۇنتۇپمۇ كەتكەندىمەن. ئۇچامدىكى بۇ كىيىممۇ يېڭى مودا. بۇنـ دىن 400 يىل بۇرۇن ئىختىرا قىلىنغان. ئەمما زامانىغا لايىق قىلىپ ئۆزگەرتتىم. نۇر قايتزرۇش خۇسۇسىيىتىگە ئىگە. هاـ زىر ئېلېكترون دەۋرى ئەمەسمۇ، كىشـ لەرمۇ شۇنىڭغا ماسلاشمىسا بولمايدۇ ـ دە. ئۇچىنىزدىكى مۇنۇ كىيىملەرنىڭ يەڭگۈشـ لىنىدىغان ۋاقتىمۇ ئاللىقاچان ئۆتۈپ كېـ تىپتۇ. بۇ كىيىملىرىڭىز خۇددى پادىشاه لىيودۇڭ زامانىسىدىكى مۇلازىملارنىڭ كىيىملىرىگىلا ئوخشاپ قاپتۇ. سىز بىلەن هېچكىمنىڭ كارى يوق ئوخشايدۇ. دوستـ لىرىڭىزمۇ يوقمۇ؟ كۆپ سۆزلەپ ۋاقتىڭىزـ نى ئالدىم، كەچۈرۈڭ... خەير خوش! يوـ هانداسقا مەندىن سالام ئېيتىپ قويۇڭ!

ئايال خوشلىشىپ تۆۋەنگە چۈشۈپ كەتتى. يورگىن ھاڭ - تاڭ بولغىنىچە قېتىپلا قالدى. بۇ ئايال كىم؟ ماردىينىڭ ياتقىدا نېمە ئىش قىلدۇ؟ ۋاي، مېنىڭ قاپاق كاللام، ئېسىم قۇرۇسۇن مېنىڭ. بۇ ئېلىزاۋېتا ئەمەسمۇ... نېمىشقا بايا تۇنۇمىدىم، نېمىشقا تۇزۇكرەك گەپمۇ قىلمىدىم. يورگىن ئۆز - ئۆزىگە سۆزلەپلا كەتتى. ئۇ ئەمدى قاتتىق قورقۇپ كەتكەن ئىدى. ئايالىرى ماغدۇرسىزلىنىپ پۈكۈلۈپلا قالدى.

ئېلىزاۋېتانى ئاشۇ تويلۇق ئاق كۆڭلىكى بىلەن دەپنە قىلىشقان ئەمەسمىدى؟ ئاھ، ئېلىزاۋېتا، ئېلىزاۋېتا! يورگىن قاتتىق توۋلىۋەتتى. ئۇ قانداقتۇر بىرخىل سەھرى كۈچىنىڭ تەسىرى بىلەن بىردىنلا تېتىكلىشىپ كەتتى. ئۇ ماردىينىڭ ھوجرىسىغا ئېتىلىپ كىردى. ماردى كۆرۈنمەيتتى. ئۇ ئەسەبىيلىك بىلەن ماردى، ماردى دەپ ۋارقىرىغىنىچە تۆۋەنكى قەۋەتكە چۈشۈپ كەتتى. ژېننى بىلەن فوگېل بەھۇزۇر پەيزى قىلىشماقتا ئىدى.

— سىزگە نېمە بولدى؟ نېمانچە ھودۇقسىز؟ — دېدى ژېننى تەئەددى بىلەن.

— ماردى قېنى؟ ئۇ نەگە كەتتى؟

— كاللىگىز جايىدىمۇ سىزنىڭ، ئۇ بايىلا دوستىنىڭ ئۆيىگە چىقىپ كەتتىغۇ. ئۇنىڭغا بۇرۇنراق قايتىپ كىرىشنى تاپىلىغانمۇ ئۆزىڭىز. ئەمما ئۇ قايتىپ كىرگىنى يوق. مەن ئېيتتىمغۇ، بۇ ئۆينىڭ بالىلىرى كېچىكىدىنلا تەربىيىسىز قالغان. ئەما سىزچۇ؟ سىز ئاتىڭىز چىققان پروفېسسور. ئۆيگە مېھمان كەلگەندە بولسمۇ ئۆزىڭىزنى بىرئاز تۇتۇۋېلىشىڭىز كېرەك. دوختۇردا يېتىپ داۋالىنىڭ دەپ قانچە قېتىملاپ ئېيتتىم. بىراق سىز قېتىڭىز-غىمۇ ئېلىپ قويمىدىڭىز. سىزنى دەپ مەنمۇ ئېلىشىپ قالايلا دەۋاتىمەن... بىرەر رۇمكا ئېچىپ ئۇخلامسىز؟ — ژېننى بوتۇلكىغا قولىنى ئۇزاتتى.

— ياق، رەھمەت... كەچۈرۈڭ ئەپەندىم، — يورگىن فوگېلدىن ئەپۇ سوراپ ئېغىر قەدەملەر بىلەن پەلەمپەيدىن يۇقىرى ئۆرلەشكە باشلىدى.

شۇنىڭدىن كېيىن ژېننى فوگېل بىلەن ئاشكارا مۇناسىۋەت قىلىشقا باشلىدى. پوچتىكەش ھەر كۈنى دېگۈدەك «Risiko» ئويناشنى باھانە قىلىپ كېلەتتى. يورگىنمۇ ئامالسىزلىقتىن بىرنەچچە قول ئوينايتتى-دە، ئارام ئېلىشنى باھانە قىلىپ ئۈستۈنكى قەۋەتكە چىقىپ كېتەتتى. فوگېلنىڭ بۇ ئۆيدىن قاچان چىقىپ كەتكەنلىكىنى ھېچكىم بىلمەيتتى. يورگىن بولسا بىلىشنىمۇ خالىمايتتى. بىر كۈنى ئۇلار يەنە «Risiko» ئويناشقا ئولتۇرۇشتى.

— يەنە ئۇتتۇرۇپ قويىدىغان بولدىڭىز، — دېدى فوگېل بىر قولى بىلەن دائىم تاقۇلدىغان قارا بانتىكىنى تۈزەشتۈرۈپ.

— يورگىن ئۇتتۇرۇپ كېلىۋاتقىلى خېلى ئۇزۇن زامان بولۇپ قالدى، — دېدى ژېننى مەسخىرە ئارىلاش.

— ئۇتۇش - ئۇتتۇرۇش دائىم بولۇپ تۇرىدىغان ئىش، — دېدى يورگىن شىشخالنى قولىغا ئېلىۋېتىپ. ئۇ ئۇچ تال شىشخالنى ئۈستەلگە ئېتىۋىدى، ئۈچىلىسى بىر تال چېكىتنى كۆرسەتتى.

— دېگىنىمدەكلا بولدى، — دېدى ژېننى قاقاقلاپ كۈلۈپ، — ئامەت پەرىشە-

تىسمۇ بۇ ئادەمدىن بىزار بولۇپ قېچىپ كېتىپتۇ.

ژېننى توختاۋسز كۆلەتتى، فوگېلمۇ قوشۇلۇپ كۈلۈشكە باشلىدى. ئويۇن بىر چەتكە قايرىلىپ قالدى. يورگىننىڭ ئەسەبلىرى تارتىشىپ تىترەشكە باشلىدى. ئۇ زادىلا تاقەت قىلالمىدى. ژېننى بىلەن فوگېلنىڭ مەسخىرىلىك كۈلكىسى تېخىمۇ ئەۋجىگە كۆتۈرۈلۈۋاتاتتى. يورگىننىڭ قۇلاقلىرى غوڭۇلداپ ئۆي پىرقىراۋاتقاندەك تۇيۇلدى. يورگىن ئالدىدا ئولتۇرغان ئىككىسىنىڭ چىرايىنى خۇددى ھەجۈيە ئەينەكتە كۆرۈۋاتقاندەك ھېس قىلدى. ئۇلارنىڭ چىرايلىرى ئىنتايىن تېز ئۆزگىرىپ غەلىتە مەخلۇقلارغا ئايلىنىپ قېلىۋاتاتتى. ئەنە كۈلكىدىن فوگېلنىڭ ئېڭىكى پەسكە ساڭگىلاپ ئېقىپ چۈشتى. ژېننىمۇ بىردىنلا قورقۇنۇنچلۇق مەخلۇققا ئايلىنىپ قالدى.

دەسلەپتە ژېننىنىڭ بېشى كىچىكلەپ بىر چېكىتكە ئايلاندى. ئۇنىڭ گەۋدىسى بىلەن ئېكىكى قوللا مىدىرايتتى. ئۇنىڭ قوللىرى ئۇزاردى. بۇ بىر جۈپ قول گويا ماھارەتلىك ئۇسسۇلچىنىڭ قوللىرىدەك نەپىس ھەرىكەتلەر بىلەن يورگىننىڭ ئالدىغا سوزۇلۇپ كېلىپ ئۇنى قۇچاقلىماقچى بولدى. يورگىن سەسكىنىپ كىرىسىلوغا چىڭ تىرىلىپ قالدى. بىر جۈپ قول پروفېسسورغا شەپقەت قىلغاندەك قىسقا-راپ كەينىگە قايتتى... ئەمدى ئاستا-ئاستا ژېننىنىڭ بېشى كۆرۈنۈشكە باشلىدى. كۈلكە بارغانسېرى ئەۋجىگە كۆتۈرۈلۈپ، كۈچلۈك ئەكس سادا قايتۇرۇۋاتقاندەك ئاڭلىناتتى. ژېننىنىڭ ئاغزى چوڭ ئېچىلىدى. ئۇنىڭ قېپقىزىل تىلى ئۇزىراپ، تولغىنىپ يورگىنغا قاراپ كېلىۋاتاتتى. يورگىن تەشۋىشكە چۈشتى. ئۇزۇن تىل ئۇستەلدىكى شامنى يالاپ ئۆچۈرۈپ قويدى. دەل مۇشۇ چاغدا يورگىن ژېننىنىڭ پېشانىسىدە بىر تاللا كۆزى بارلىقىنى كۆرۈپ قالدى. ئۇ كۆزدىن بىر خىل ۋەھىمىلىك ئوت چاقنايتتى. ئۇزۇن تىل سوزۇلۇپ كېلىپ يورگىننىڭ بۇرنىنىڭ ئۇچىنى يالاشقا باشلىدى. ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا جان قالمىدى. ئۇ قىمىر قىلىشقىمۇ جۈرئەت قىلالماي كرېسلوغا چاپلىشىپلا قالدى،

چىرايى ئۆلۈكتەك تاتىرىپ كەتتى. بىردىنلا ژېننىڭ يالغۇز كۆزىدىن بىر ئالماچ يىلان بېشىنى چىقاردى. ئۇنىڭ تىلىنىڭ ئۇچىدا غەلىتە بىرخىل كۆكۈچ ئوت چاقنايتتى. يىلان ژىشىلداپ تولغانغىنىچە كېلىپ، تىلىنىڭ ئۇچىدىكى ئوت بىلەن ئۇستەلدىكى شامنى ياندۇرۇپ قويدى ھەمدە سۈرلۈك ژىشىلداپ يورگىنىغا ئېتىلدى. خۇددىنى يوقاتقان يورگىن ئۆزىنى كەينىگە قاتتىق تاشلىدى. ئۇ كرېسلو بىلەن بىللە يىقىلدى. ئۆمىلەپ يۇرۇپ ئورنىدىن تۇردى - دە، دەھشەتلىك ۋارقىراپ پەلەمپەيگە ئۆزىنى ئاتتى. ئۇ پەلەمپەيدە يىقىلىپ، مۇدۇرۇپ ئۆمىلىگىنىچە ئىككىنچى قەۋەتكە چىقىپ كەتتى. يورگىن شۇندىن كېيىن ژېننىغا تىكىلىپ قاراشقىمۇ جۈرئەت قىلالمايدىغان بولۇپ قالدى. ژېننىي بۇ پۈرسەتنى غەنىمەت بىلدى - دە، فوگېلنىڭ كېچىكمىنە ئىككى ئېغىزلىق ھوجرىسىغا كۆچۈنۈپ كەتتى ...

پروفېسسور ماريېنىڭ رەسىمىدىن كۆزىنى ئېلىپ ئاستا ئورنىدىن تۇردى - دە، ماريېنىڭ ياتاق ئۆيىگە كىردى. ئۇنىڭ كۆزى ئۇستەلدىكى خەتكە چۈشتى.

«سۈيۈملۈك دادا!

ھەسرىتىگىزگە ھەسرەت قوشۇۋاتقانلىقىمنى بىلىمەن. چارىسىز قىزىگىزنى كەچۈرىدىغانلىقىڭىزغا ئىشىنىمەن. ئىنسان ئۆز ئەركىدىن ئايرىلسا قەپەستىكى قۇشقا ئوخشاپ قالىدۇ. قەپەستە سايرىغان قۇشنىڭ نېمە دەيدىغانلىقىنى چۈشىنىسىز ئەلۋەتتە. ئاپامدىن ئايرىلغاندىن كېيىنكى جۇدالىق كۈنلەرنىڭ مەن ئۈچۈن نەقەدەر ئېغىر ئىكەنلىكىنى سىز ھېس قىلىپ باققانمۇ؟ ئۇ چاغدا سىزمۇ مەندىن پەرق لەنمەيتتىڭىز. يۈرەك يارىڭىزغا تۇز سېپىشنى خالىمىدىم. مېنىڭ مۇڭداشقۇدەك ئادىمىم يوق ئىدى. ئۇ چاغلاردا يوھاننا داسمۇ تىلسىز مەخلۇققا ئايلىنىۋالغان ئىدى ...

سۈيۈملۈك دادا، سىزمۇ بىلىسىز، بىز بۇرۇن قانداق بەختلىك ئائىلە ئىدۇق - ھە... دەم ئېلىش كۈنلىرىدىكى ئائىلىۋى ساياھەتلىرىمىز مەڭگۈ ئېسىمدىن چىقمايدۇ. يوھانداس ئىككىمىز ئۇ چاغلاردا ئەركىن قۇش ئىدۇق. ھازىرچۇ؟ ئۇ ھازىر خۇددى بويىنى باغلانغان كېيىكتەك پانكلاردىن① ئايرىلالمايدىغان بولۇپ قاپتۇ. مەن ئۇنى ئالدىنقى كۈنىلا «ماريېيام پلاتىس»②تا كۆردۈم، ئۇنىڭ روھى چۈشكۈن، چىرايى مۇ غەلىتىلا بولۇپ قاپتۇ. ئۇ بەلكى خرۇستىن بىلەن زەھەرلەنگەن بولسا كېرەك. مەن ئۇنىڭغا گەپ قىلىشقا جۈرئەت قىلالمىدىم. شېرىكلىرىنىڭ ئەلپازىمۇ ناھايىتى قورقۇنچلۇق ...

مەن بۇرۇن ئىنتايىن جۈرئەتسىز ئىدىم، ئاپامۇ مېنىڭ بۇ مىجەزىمنى ئەيىبلەيتتى. ئەمدى ئۆزۈمنىڭ ئىنسان ئىكەنلىكىمنى تونۇپ يەتتىم.

سۈيۈملۈك دادا، ئېسىڭىزدىمۇ، بىز بىر يىلى تۇركىيىگە ساياھەتكە باردۇق. (ئەلۋەتتە ئاپامنىڭ تەلىپى بويىچە) سەل

① پانكلار — جەمئىيەتكە ئىمارازلىق بىلدۈرگۈچىلەر. ئۇلار جەمئىيەت قانۇن - تۈزۈملىرى ۋە ئىمارازلىق قائىدە - يوسۇنلارغا ئىمارازلىق بىلدۈرىدۇ. چەكسىز ئەركىنلىك تەلەپ قىلىدۇ، ئەڭ غەلىتە مودىلاردا يۈرۈشىدۇ.

② «ماريېيام پلاتىس» — بۇنى مەريەم مەيدانى. مۇنخېن شەھىرىنىڭ مەركىزىگە جايلاشقان بۇنى مەريەم چېركاۋىنىڭ ئالدىدىكى ئاتاۋات مەيدان.

چۈق شەھەرنىڭ يېنىدىكى چوققىغا چىقىپ بۇزرۇكۇار مەريەم ئانىمىزنىڭ ئىبادەتخانىسى ۋە ئۇنىڭ مىستىن ياسالغان نەپىس ھەيكىلىنى كۆرگەن ۋاقتىم زادى ئېسىمدىن چىقمايدۇ. ئۇ چاغلاردا مەن 12 ياشلاردا بولسام كېرەك. مەن شۇ چاغدا ئاپامنىڭ قولىقىغا پىچىرلاپ:

— بۇ ھەيكەل سىزگە بەك ئوخشايدىكەن،— دېدىم، ئاپام ماڭا لەپپىدە بىر قاراپ قويدى ۋە شۇ ئانلا چىرايىغا كۈلكە يۈگۈرتۈپ:

— ئۇنداق بولۇشى مۇمكىن ئەمەس، ئۇ بىز — بارلىق خرىستىئانلارنىڭ بۇزرۇك ۋار ئانىسى، — دېدى.

بىلەمسىز دادا، ئاپامنىڭ ۋاپاتىدىن كېيىن مەريەم ئانا پات - پاتلا چۈشۈمگە كىرىدىغان بولۇپ قالدى. مېنىڭ بوش ۋاقتىم بولسلا «ماريىام پلاتىس» قا بېرىشىمنىڭ سەۋەبىمۇ شۇ ئىدى.

سۆيۈملۈك دادا، سىز بىلەمسىز، ئەركىنلىكتىن مەھرۇم بولۇش ئۆلگەنگە بارا-ۋەر ئىكەن. مەن ئۆلگەن بولسام كېرەك. تۇغرىسى، ئۆلگەن روھىم كېرەكسىز تېنىمنى كۆتۈرۈپ يۈرۈۋاتىدۇ...

ھازىر مېنىڭ كۆز ئالدىمدا پەقەت بىرلا سىما — يەنى سەلچۈق شەھرىنىڭ شەرقىي جەنۇبىدىكى چوققىدا قەد كۆتۈرۈپ تۇرغان بۇزرۇكۇار مەريەم ئانىنىڭ گۈزەل مىسى ھەيكىلىلا بار.

بۇزرۇكۇار مەريەم ئانىمىز پۈتكۈل دۇنيادىكى ھەققانىيەتنىڭ، ئەركىنلىكنىڭ بۈيۈك ھامىيسى. ئۇ ئىنسانىي مېھرى - مۇھەببەتتىن مەھرۇم بولغانلارنىڭ قەلبىگە، مېھرى شەپقەت ۋە دوستلۇق - مۇھەبەت ئۇرۇقىنى چاچقۇچىدۇر.

خەير - خوش، دادا! سىزنى سۆيۈپ:

قىزىڭىز ماريې»

پروفېسسورنىڭ قوللىرى تىترەپ، ئاغزى بىر تەرەپكە قىيسىيىشقا باشلىدى. قولىدىكى خەت ئۇنىڭ كۆز ياشلىرى بىلەن نەملەندى.

4

پروفېسسور يورگىن شۇندىن كېيىن تېخىمۇ خىيالچان بولۇپ كەتتى. بىراق ئۇنىڭ ئۇنىۋېرسىتېتتىكى دەرسنى تاشلىمىدى. ئۇ دەرس ئۆتكەندىلا غەمدىن بىزئاز خالاس بولاتتى. ئۇنىڭ دەرد ئېيتىپ ئېچىنىدىغان بوشاتقۇدەك بىرەر ئادىمى قالمىدى. يوھانداسنىڭ ھېچقانداق خەۋىرىنى ئالالمىدى، ئۇنى ئاز دەپ ماريىمۇ چېركاۋغا كېتىپ قالغان ئىدى. ئۇ ماريىنى بىرقانچە كۈن ئىزدىدى، ئەمما ھېچ نەتىجە چىقمىدى. ئۇ ئاخىرى كۆڭلىدىكى دەردلىرىنى ئېيتىش ئۈچۈن رېگىنا خانىمنى تاپتى. رېگىنا بېرلىندا پسىخولوگىيە ئوقۇغان بولۇپ، ھازىر مېيۇنخېندا ھال ئېيتقۇچىلارغا مەسلىھەت، تەسەللى بېرىدىغان مەخسۇس كەسىپ بىلەن شۇغۇللىناتتى. ھەمدە ئۇنىڭ نامى خېلىلا چىقىپ قالغان ئىدى. ئۇنىڭ ئىشخانىسىدىن دەردمەنلەرنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمەيتتى. پروفېسسور يورگىنمۇ رېگىنا خانىمنىڭ دائىملىق خېرىدارلىرىنىڭ بىرىگە ئايلىنىپ قالدى. ئۇ ھە دېسىلا رېگىنا خانىمغا كۆڭلىدىكى دەرد - ھەسرەتلىرىنى تۆكۈپ ئۇنىڭ تەسەللىلىرىنى ئاڭلاپ، مەسلىھەتلىرىنى ئالاتتى - دە، خېلى يېنىكلەپ قالغانىدەك ھېس قىلاتتى. ئۇ رېگىنا خانىمنىڭ ئىشخانىسىغا ھەپتىدە بىر قېتىم، گاھىدا بىرنەچچە قېتىم كېلىدىغان بولۇپ قالدى. ھەر قېتىم كەلگەندە ئۇنىڭ بىلەن

ئۇزۇندىن ئۇزۇن سۆھبەتلىشەتتى، كۆڭلى يورۇپ قالاتتى. ئۇ بۇگۈنمۇ رېگنا خانىمغا تېلېفون بېرىپ، چۈشتىن كېيىن سۆھبەتكە بارماقچى بولدى.

— ياخشىمۇ سىز خانىم، كەيپىياتىڭىز قانداقراق؟ — دېدى يورگىن ئىشكىتىن كىرىۋېتىپ.

— ياخشىمۇ سىز پروفېسسور، سىزنىڭ كەيپىياتىڭىزنى كۆرۈپ، تېخىمۇ خۇشال بولۇۋاتىمەن.

— ياخشى كۆڭلىڭىزگە رەھمەت،— دېدى يورگىن ئۇنىڭ ئۇدۇلىغا ئولتۇرۇپ،— سىز بىلىسىز خانىم، بىر مەزگىل بەزىلەر مېنى «ئېلىشپ قالدى»، دېيىشتى. بۇ پەقەت ژېننىنگلا ئويۇنى. ئۇ ھەتتا مېنى روھىي كېسەللىكلەر دوختۇرخانىسىغا ئاپىرىپ بەرمەكچىمۇ بولدى. ئەمما مەقسىتىگە يېتەلمىدى. ئۇ ھازىرمۇ مەندىن نەپ ئېلىپ كېلىۋاتىدۇ. قانۇنىي جەھەتتىن ئۇنىڭ مەندىن نەپ ئېلىشى يوللۇق. ئەمما ئۇ ماڭا ۋىجدان بىلەن بەرەر ئېغىز گەپ قىلالامدۇ؟... ئۇ مېنى ھەممىدىن ئايرىدى، ئەمما ئۆزى نېمىگە ئېرىشتى؟ ئاشۇ ھەر ئايدا ئالدىغان بىرقانچە يۈز مارك پۇلغىمۇ؟

— ئەلۋەتتە، كىشىلەرنىڭ ھەۋەس - ئىشتىياقى ئوخشاش بولمايدۇ، پروفېسسور. ئەر - خوتۇنلارنىڭ كېلىشىلمەسلىكى دائىم بولۇپ تۇرىدىغان نورمال ھادىسە. سىز پىكرىڭىزنى بۇ تەرەپكە چاچماڭ. ئەڭ مۇھىمى يوھانداس بىلەن مارىينى ئىزدەپ تېپىشىڭىز، ئۇلارنىڭ ئىستىقبالى ھەققىدە باش قاتۇرۇشىڭىز كېرەك.

— شۇنداق، مەن يەنە گېزىتكە ئېلان چىقاردىم. ئۇلارنىڭ نەگىلا بارسا ئىسمىنى ئۆزگەرتىۋېتىشى ئېنىق. ئەمما قاچانلا بولسۇن بىر كۈنى قايتىپ كېلىشىگە ئىشىنىمەن.

— توغرا ئېيتتىڭىز. ئۇلار بىر كۈنى ھەممىنى چۈشىنىدۇ. ئۇلارنىڭ ئۆيدىن چىقىپ كېتىشى پەرزەنتلىك مېھرى - مۇھەببەتكە ئېرىشەلمىگەنلىكى ۋە ئەركىنلىكتىن مەھرۇم بولغانلىقدىن.

— بۇ تەقدىرنىڭ ماڭا قىلغان رەھمىسىز چاقچىقى. توغرا، مەن بىر مەزگىل چۈش كۆرۈۋاتقان ئادەمدەك خامۇش يېشىدىم. دەردلىرىمگە نېرۋىلىرىم بەرداشلىق بېرەلمىدى. داڭلىق دوختۇرلارغىمۇ كۆرۈنۈپ باقتىم، پايدىسى بولمىدى. سىزلا، پەقەت سىزلا مېنى بۇ ئازابتىن قۇتقۇزىدىڭىز. سىزنىڭ تەسەللى - مەسلىھەتلىرىڭىز، توغرىسى سەمىمىي دوستلۇقىڭىز مېنى قۇتقۇزۇپ قالدى. بىزدە دوستلۇق كەم. راستىنى ئېيتقاندا بارغانسېرى كەملەپ كېتىۋاتىدۇ. بۇ نېمە ئۈچۈن؟ ئېيتىڭچۇ، بۇ زادى نېمە ئۈچۈن؟

— بۇنىڭ سەۋەبلىرى نۇرغۇن. ئەمما سىز قانائەتلەنگۈدەك جاۋاب بېرەلىشىم ناتايىن،— دېدى رېگنا خانىم تەبىئىي كۈلۈمسىرەپ،— سىز ناھايىتى مۇھىم بىر مەسىلىنى ئوتتۇرىغا قويۇۋاتىسىز. ھەقىقەتەن بىزدە دوستلۇق ئاز، كۆندىن - كۈنگە ئازلاپ كېتىۋاتىدۇ. گەرچە بەزىلەرنىڭ ئېتىراپ قىلغۇسى كەلمىسىمۇ... قىسقىسى مەن ئۆزۈمنىڭ بۇ كەسىپ بىلەن شۇغۇللىنىپ قېلىشىمنى ھەتتا ئويلاپمۇ باقمىغان. ئەمما تۇرمۇش يولى ۋە ئارزۇ - ئىستەكلىرىم مېنى شۇنداق قىلىشقا مەجبۇرلىدى. ھازىر گېرمانىيەنىڭ چوڭ شەھەرلىرى ئەمەس، ھەتتا ھەرقانداق بىرەر كىچىك يېزىسىغا بارسىڭىزمۇ مېنىڭ كەسپداشلىرىم

نى تاپالايسىز. ئۇلار بارغانسېرى كۆپىيىۋاتىدۇ، سىزنىڭچە بىز بۇ كەسىپتىن قول ئۈزۈشىمىز كېرەكمۇ؟

— ياق، رېگنا. دەل ئۇنىڭ ئەكسىچە. سىز دوستلۇقتىن مەھرۇم بولغان نۇرغۇن كىشىلەرگە دوستلۇق ئاتا قىلدىڭىز. ئۇلارغا ئىنسانىي مېھرى - مۇھەببەتنىڭ ماھىيىتىنى تونۇتتىڭىز. كىشىلەر سىزگە ۋە سىزنىڭ كەسپداشلىرىڭىزغا موھتاج.

— مېنىڭچىمۇ ھازىر شۇنداق. ئەمما مەڭگۈ شۇنداق بولۇشى ناتايىن. مەن قانچىلا بۇاسۇن بۇ كەسىپ بىلەن شۇغۇللانىدىغانلارنىڭ ھازىرقىدىن ئازىيىشىنى، ئەكسىچە جەمئىيەتنىڭ ھەممە بولۇڭ - پۇچقاقلىرىدا كىشىلەرگە ۋەز - نەسىھەت ئېيتىپ يۈرمەسلىكىنى خالايمەن. بۇ ھەرگىز، جەمئىيەتتە پىسخولوگلار بولمىسمۇ بولىدۇ، دېگەنلىكىم ئەمەس. مەن پەقەت كىشىلەردە ئىنسانىي مېھرى - مۇھەببەتنىڭ ئۇلغىيىشىنى، دوستلۇقنىڭ كۆچىيىشىنى ئۈمىد قىلىمەن. مەن ئاسىيادا نۇرغۇن دۆلەتلەرگە باردىم. ئاسىيالىقلار مېھماندوست خەلق. ئاسىيادىكى بەزى دۆلەتلەرنىڭ ئىقتىسادىي ئەھۋالىنى گېپىرماتىسىگە سېلىشتۇرغىلى بولمايدۇ. ئەمما ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ يېگۈدەك نەرسىسى قالمىسىمۇ مېھمىنىنى ئاچ قويمايدۇ. بىزدىكى دوستلۇقنىڭ خاراكتېرى ئوخشىمايدۇ، چۈنكى بىزدە ئاچ - توقلۇق مەسىلىسى مەۋجۇت ئەمەس... مەن نۇرغۇن دۆلەتلەرنى كەزدىم. پسىخولوگىيە ساھەسىدىكى بەزى مەسىلىلەرنى بېرەرسى بىلەن ئورتاقلاشقۇمۇ بار.

— مەن ئورتاقلىشالماسمەنمۇ؟

— سىز خالىسىڭىزلا، بىراق ئۇ چاغدا بىز ئورنىمىزنى ئالماشتۇرىمىز.

— راستىنلا شۇنداق ئويلاۋاتامسىز، رېگنا؟— دېدى پروفېسسور ئەجەبلىنىپ.

— تاڭ قېلىشنىڭ ھاجىتى يوق،— دېدى رېگنا يېقىملىق كۈلۈمسىرەپ،— كىشىلەر ھامان ئۆزئارا يارەمگە موھتاج. بولۇپمۇ روھى جەھەتتىن. بۇ ئىنسانلار مۇناسىۋىتىنىڭ نازۇك تەرىپى. بىز بۇرۇن بۇ نۇقتىغا سەل قارىغان. لېكىن ھازىر كىشىلەر بۇ مەسىلىنى بارغانسېرى چوڭقۇر ھېس قىلماقتا... نېمە ئۈچۈن بىزدە ھازىر دوستلۇق ئازىيىپ كەتتى؟ بۇنىڭ سەۋەبلىرى ناھايىتى نۇرغۇن ۋە مۇرەككەپ. كىشىلەر ئۆزۈن يىللاردىن بۇيان بايلىق يارىتىش ئۈچۈن جان تىكىپ ئىشلىدى. موھتاجلىقتىن قۇتۇلۇپ مۇستەقىل ياشاش يولىنى ئىزدىدى. بۇنىڭ ئۈچۈن ۋاقىت مۇھىم ئامىل ئەلۋەتتە. ۋاقىتنىڭ قىسقىلىقىنىڭ كىشىلىك مۇناسىۋەتىنى سۇسلاشتۇرىدىغانلىقى ئېنىققۇ. بىز ئىشقا كەلگەندە ياپونلاردىن قېلىشمايمىز. ئەنە شۇ تىنىمسىز ئىش ئىزچىللىقى نۇرغۇن كىشىلەرنى ماشىنا ئادەملەرگە ئايلاندۇرۇۋەتتى... بۇنىڭدىن باشقا يەنە بىرمۇنچە سەۋەبلەرمۇ بار. سىزگە مۇنداق ئىككى مىسالنى سۆزلەپ بېرەي. ماڭا ھال ئېيتىپ كەلگەن ئىككى موماي بار. ھەر ئىككىلىسىنىڭ يېشى 70 تىن ھالقىغان، ھەر ئىككىلىسى ياشانغانلار كۈتۈنۈش ئۆيىدە تۇرىدۇ. ئۇلارنىڭ ئوخشاش ئايدىغان يېرى شۇكى، ھەر بىرسىنىڭ بىردىن ئوغلى ۋە بىردىن قىزى بار. ئەمما ئۇلارنىڭ تەلەپلىرى بىر-بىرىنىڭكىگە زىت. ئۇلارنىڭ بىرى پەرزەنتلىرى بىلەن بىرگە تۇرۇشنى، ئاخىرقى ئۆمرىنى ئۇلارنىڭ يېنىدا ئۆتكۈزۈشنى خالايدۇ. ئەمما پەرزەنتلە-

ری ئۇنىڭ ئەكسىچە. ئۇلار ئۇنىڭ مېھ-
ری - مۇھەببىتىنى چۈشەنمەيدۇ. ھەتتا چۈ-
شىنىشنىمۇ خالىمايدۇ. قىسقىسى، ئۇلارنىڭ
ئاپىسىدىن خەۋەر ئالغۇدەك ۋاقتى يوق.
ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ تۇرمۇشىنى ناھايىتى پە-
لانلىق ئورۇنلاشتۇرۇپ قويغان. باشقىلار-
نىڭ دەخلى يەتكۈزۈشىنى خالىمايدۇ. قانۇن
بويىچە ئۇلارنىڭ ئاتا - ئانىسىغا قاراش
مەجبۇرىيىتى يوق - تە، يەنە بىر مومای
ئۇنىڭ ئەكسىچە. ئوغلىنىڭ ئۆيىدىن ئۆزى
تەلەپ قىلىپ كۈتۈنۈش ئۆيىگە كەتكەن.
ئۇ بىر قېتىم قاتتىق ئاغرىپ قالغاندا ئوغ-
لى ئۇنى ئالغىلى كەپتۇ. ئەمما مومای ئۇنى-
ماپتۇ. ئوغلى ئامالسىز قايتىپ كېتىپتۇ.
مومای باشقىلارنى ئاۋارە قىلىشنى خالىمای-
كەن. ئۇنىڭ نەزەردە قېرىغاندا باللىرىغا
يۈك بولۇپ قېلىش بىر خىل روھىي ئازاب
ھېسابلىنىدىكەن. چۈنكى ئۇنىڭ پەرزەنتلە-
ىۋ جەمئىيەتتىكى بارلىق كىشىلەرگە ئوخ-
شاشلا ئۆز تۇرمۇشىنى كۆڭلىدىكىدەك ئو-
رۇنلاشتۇرۇش ھوقۇقىغا ئىگە - دە.

— ئوغرا ئېيتتىڭىز، خانىم. بىز
ئەلۋەتتە پەرزەنتلىرىمىزنىڭ ئىستىقبالىنى،
ئۇلارنىڭ تۇرمۇشىنى ئويلىشىمىز، ھەرگىز
ئۇلارغا يۈك بولۇپ قالماسلىقىمىز لازىم. —
پروفېسسور رېگنا خانىمنىڭ سۆزىنى قۇۋ-
ۋەتلىدى.

— بىرەر ئىستاكان قىزىق قەھۋە ئى-
چەمسىز؟

— ئەلۋەتتە، تەكلىپىڭىزنى يەردە
قويمايمەن.

رېگنا كۈتكۈچىسىگە قەھۋە بۇيرۇپ
قويۇپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى:

— ھېلىقى مومای ماڭا مۇنداق دې-
دى: «مەن ئوغلۇمنى 18 ياشقىچە تەربې-
يىلىدىم. شۇنىدىن كېيىن ئۇنىڭغا مۇستە-
قىل تۇرمۇش كەچۈرۈش يولىنى تېپىش
تەلىپىنى قويدۇم. ئۇ بىر تېخنىكا مەكتىپىگە
ئوقۇشقا كىردى. دەرستىن چۈشكەندە بۇل
كەمخانا ۋە پارۇايغانلاردا ئىشلەپ قوشۇمچە
كىرىم قىلىدىغان بولدى. ئۇ ئاخىرى ئۆيى-
دىن چىقىپ كەتتى. ئۇنىڭ بىرسىتېتتىمۇ ئو-
قۇيالمىدى. ئۇ كېيىن ئۆيگە زادىلا يولا-
مىدى. دادىسى بىلەن ئىككىمىز قاتتىق
ھەسرەت چەكتۇق. بىز ئۇنىڭ ئانچە-
مۇنچە ئۆيگە كېلىپ تۇرۇشىنى ئۆتۈندۇق.
ئۇ يىلدا ئىككى قېتىم، يەنى دادىسىنىڭ
ۋە مېنىڭ تۇغۇلغان كۈنۈمىدە ئۆيگە كې-
لەتتى. روڭ دېستۇا ۋە يېڭى يىل بايراملىرى-
دا بولسا تېلېفون بېرىپ بىزدىن ئەھۋال
سورايتتى. بىز ئەينى چاغدا ئۇنىڭغا رە-
ھىمسىز مۇئامىلە قىلغان. بۇ ئىش ئۇنىڭ
ياش قەلبىگە قانداق تەسىر قىلغانلىقىنى
بىلمەيمەن، ئەمما ئۇ چاغدا جەمئىيەت،
ئۆرپ - ئادەت ۋە ئىقتىسادىي تۇرمۇش
بىزنى شۇنداق قىلىشقا مەجبۇر قىلغان.
ئوغلۇم ئۇ ئىشلارنى ئونتۇپ كېتەلمىدى.
ئۇ كېيىن دادىسىنىڭ ۋاپاتىدا ئۆيگە كەل-
دى، لېكىن قونمىدى. مەن ئۇنىڭ بىلەن
بىر كېچە بولسىمۇ مۇڭدىشىپ، كۆڭلۈم-
دىكى گەپلىرىنى ئېيتىۋالغۇم بار ئىدى.
ئەمما ئۇ كەتتى... ھازىر مەن پېنسىيە
پۇلۇمنى ياشانغانلار ئۆيىگە يۆتكىدىم. ئۆم-
رۇمنىڭ ئاخىرىغىچە مۇشۇ يەردە ياشىماق
چىمەن. مەن سىزنىڭ ئوغلۇم توماسقا بۇ
ئەھۋاللارنى چۈشەندۈرۈپ بېرەلەيدىغانلى-
قىڭىزغا ئىشىنىمەن.» ئەمدى چۈشەنگەنسىز،
پروفېسسور. كىشىلىك مۇناسىۋەت ئىنتايىن
نازۇك ۋە مۇرەككەپ. كىشىلىك مۇناسىۋەتـ
مۇ جەمئىيەت تەرەققىياتىنىڭ قانۇنىيىتىگە

ماس هالدا ئۆزگىرىپ باردىۇ.

ـــ توغرا ئېيتتىڭىز، رېگنا! مەن بەزى نەرسىلەرنى، يەنى بىز بۇرۇن نەزەر سالمىغان ساقت قىلىپ كېلىۋاتقان بەزى مەسىلىلەرنى ھېس قىلۋاتىمەن، چۈشىنىۋاتىمەن. بىزدە ماددىي تۇرمۇش ئېھتىياجىغا كېرەكلىك ھەممە نەرسە تېپىلىدۇ، قىسقىسى بىز جەمئىيەتتە بېجىرىدىغان تېگىشلىك نۇرغۇن ئىشلىرىمىزنى تېلېفون ئارقىلىق ئالاقىلىشىپ بېجىرىمىز. تېلېفون، تېلېفاكسلار بىز ئۈچۈن تەسەۋۋۇر قىلغۇسىز قولايلىق شارائىتلارنى يارىتتى. بىز ھەتتا ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرىمىز ۋە ئەڭ يېقىن دوستلىرىمىز بىلەنمۇ بىۋاستە كۆرۈشۈشىنىڭ ئورنىغا تېلېفون بىلەن ئالاقىلىشىمىز، ئايلاپ ھەتتا يىللاپمۇ كۆرۈشەلمەيمىز.

ـــ شۇنداق، ھازىر بىر قىسىم ياشلار بەزى مەسىلىلەرنى، بىزدىن بۇرۇنراق بايقىدى. ئۇلار بۇ ھەقتە بەزى ئەمەلىي ئىشلارنى كۆرۈۋاتىدۇ. گېزىت ـ ژۇرناللارغا ماقالىلەر ئۈيۇشتۇرۇۋاتىدۇ، دوستلۇق جەمئىيەتلىرىنى قۇرۇۋاتىدۇ. بۇنداق ياشلارنى ھازىر گېرمانىيەنىڭ ھەممىلا يېرىدىن تاپقىلى بولىدۇ.

بۇنداق سۆھبەتلەر يورگېن بىلەن رېگنا ئوتتۇرىسىدا ئۇزۇلمەي داۋاملاشتى. بارا ـ بارا رېگنا خانىمنۇ ئۆزىنىڭ شەخسىي تۇرمۇش مەسىلىلىرى توغرىسىدا پىروفېسسور بىلەن ئازادە سۆزلىشىدىغان بولدى. تۇرمۇشنىڭ ئەگرى ـ توقاي يوللىرىدا نۇرغۇن ئوڭۇشسىزلىقلارغا ئۇچراپ 40 ياشقىچە توي قىلمىغان رېگنا خانىم، ئۆزىدىن 17 ياش چوڭ يورگېننى قانداق ياخشى كۆرۈپ قالغانلىقىنى سەزمەيلا قالدى، ئەمما بۇ ئىشنى ئۇ ھازىرچە كۆڭلىدە سىر تۇتۇپ ماقچى بولدى.

بىر كۈنى ئۇ پروفېسسوردىن كەلگەن تېلېفونىنى ئالدى.

ـــ ياخشىمۇ سىز، رېگنا! كەيپىياتىڭىز قانداق؟

ـــ ياخشىمۇ سىز، ئەھۋال سورىغىنىڭىزغا رەھمەت!

ـــ ئەتىكى پروگراممىڭىز زىچمۇ؟

ـــ مەن تېخى ئورۇنلاشتۇرۇپ بولمىدىم.

ـــ دېمەكچىمەنكى، ئەگەر ۋاقتىڭىز يەتسە ئەتە مېنىڭ تۇغۇلغان كۈنۈمنى ئۆتكۈزۈشكە قاتنىشىپ بېرەرسىزمۇ؟

ـــ نېمە؟ نېمە دېدىڭىز؟

ـــ سۆيۈملۈك رېگنا، ئاڭلاۋاتامسىز، ئەتە مېنىڭ تۇغۇلغان كۈنۈم. مەنغۇ ھېچقانداق مېھمان چاقىرغىنىم يوق. پەقەت سىزنىڭ مەسلىھەتىڭىزنى ئالماقچىمەن.

ـــ بۇ ... بۇ، قانداق بولغىنى؟ ـــ رېگنا ھەيران بولغىنىدىن قېتىپلا قالدى.

ـــ كەچۈرۈڭ رېگنا، كەچۈرۈڭ. مەن مۇنداقلا ... پەقەت سىزنىڭ مەسلىھەتىڭىز بىلەن ئىش كۆرۈشنى ئويلىغانىدىم ... سىزنىڭ راستىنلا باشقا ئىشلىرىڭىز بارمىدى؟ ئەگەر شۇنداق بولسا ...

ـــ ياق ... ياق، پروفېسسور، دېمەكچىمەنكى، ئەتە مېنىڭمۇ تۇغۇلغان كۈنۈم.

ـــ شۇنداقمۇ رېگنا، ـــ ئەمدى يورگېنمۇ قۇلاقلىرىغا ئىشەنمەي قالدى، ـــ بىر كۈندە ھە ... بۇ ... بۇ كىمنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى بولغىيدى؟

ـــ تەقدىرنىڭ، پروفېسسور، تەقدىرنىڭ. ـــ رېگنا ھاياجان ئىچىدە ئارانلا شۇ سۆزنى ئېيتالىدى. ئۇنىڭ ئاۋازىمۇ خۇددى تۇنجى مۇھەببەت باغلىغان يىگىتكە سۆزلى-

گەندەك تىترەپ كەتتى. ئۇ تېلېفون تروپ كىسنى قويۇشنىمۇ ئۇنتۇپ تەسۋىرلىگۈسىز بىر خىل شېرىن خامۇشلۇق ئىلكىدە كىرىسلوغا چۆكۈپ كەتتى.

5

پەۋا بايرىمىنىڭ يېتىپ كېلىشى بىلەن گۈزەل مېۋىنچىن شەھىرى تېخىمۇ ئالاۋاتلىشىپ كەتتى. ھەر يىلى بۇ چاغدا مېۋىنى خېنىغا ئامېرىكا، ئەنگلىيە، فرانسىيە، ئىتالىيە، ئىسپانىيە، بېلگىيە، بۇلغارىيە، شۋېتسارىيە، چېخوسلوۋاكىيە، گوللاندىيە، تۈركىيە، ئاۋستىرىيە، ياپونىيە قاتارلىق 100 گە يېقىن دۆلەتتىن كەلگەن ساياھەتچىلەر مىليوندىن ئېشىپ كېتەتتى.

شەھەر ھۆسنىگە ھۆسن قوشۇپ تۇرىدىغان گۈزەل ئىزار دەرياسى خۇددى كۆمۈش بەلباغدەك شەھەرنى ئىككىگە بۆلۈپ تۇرىدۇ. دەريا بويىدىكى كوچىلارغا تىكلەنگەن خىلمۇخىل ھەيكەللەر، قەدىمكى ئۇسلۇبتا سېلىنغان ھەشەمەتلىك بىنالار، كوچىنىڭ ئىككى قاسنىقىدىكى چىملىقتا بۆكىكىدە سايە تاشلاپ تۇرغان دەل-دەرەخلەر ۋە دەريا بويىدا ئەركىن پەرۋاز قىلىشىپ يۈرگەن قۇشلارنىڭ تىنىمسىز سايراشلىرى بۇ شەھەرنى تېخىمۇ ساماۋى بىر تۇسكە كىرگۈزۈپ قويىدۇ.

پروفېسسور يورگىن بۆگۈن باشقا كۈنلەردىكىدىن بۈرۈنراق ئورنىدىن تۇردى. ئۇ ئۆزىنى بۈرۈنقىدىن تېتىكلىشىپ، ياشىرىپ قالغاندەك ھېس قىلدى. ئۇ بۆگۈن شۇنداق خۇش چاغ ئىدىكى، ھەتتا ساقلىنى ئېلىۋېتىپ قانداقتۇر بىر ئاھاڭغا غىڭشىپمۇ قويدى. ئەتىگەنلىك ناشتىدىن كېيىن رېگىنا خانىم ئۇنىڭغا تېلېفون بەردى:

— ياخشىمۇ سىز، پروفېسسور. تۇغۇلغان كۈنىڭىزنى قۇتلۇقلايمەن!

— رەھمەت سىزگە، رېگىنا، سىزنىڭمۇ تۇغۇلغان كۈنىڭىزنى چىن دىلىمدىن تەبرىكلەيمەن! سىزگە خۇش خەۋەر، رېگىنا، تۈنۈگۈن كەچتە ماربېنىڭ تۇغۇلغان كۈنۈمنى تەبرىكلىگەن كارتىسىنى تاپشۇرۇپ ئالدىم. ئۇ بۈگۈن ئۆيگە كېلىپ قالىدىغاندەكلا تۇرىدۇ. ئەگەر ماربي كەلسە قانداق ياخشى بولاتتى — ھە...

— ئەلۋەتتە تەسەۋۋۇر قىلغۇسىز خۇشاللىق بولاتتى. ماربي بىلەن كۆرۈشۈش ئارزۇيۇمۇ ئەمەلگە ئاشقان بولاتتى. مېنىڭچە، پروفېسسور، مېھمان چاقىرىشىنىڭمۇ ھاجىتى يوقتەك تۇرىدۇ. ھازىر ۋاقتى ئەمەس.

— تۇغۇلغان كۈنىمىزنى مېنىڭ غېرىب خانەمدە ئۆتكۈزسەك قارشى ئەمەستۇرسىز؟

— دېمەكچى بولغانلىرىڭىزنى چۈشەندىم. كەچ سائەت 7 دە مېنى كۈتۈڭ، خەير — خوش!

— خەير — خوش، رېگىنا، — پروفېسسور تىروپكىنى قويۇۋېتىپ بىر خىل تەسۋىرلىگۈسىز شېرىن ھېسقا چۆمدى.

ئۇ چۈشكە يېقىن ئۆيدىن چىقتى. كوچىدىكى مىغلىدىغان ئادەملەر بىر دەمدىلا ئۇنى قوينىغا ئالدى. ئۇنىڭغا گۈل — گىياھلار، دەرەخلەر، بىنالار، ئادەملەر، كۆك ئاسمان ۋە قۇياش... ھەممىسلا تەبەسسۇم قىلىۋاتقاندەك بىلىندى. ئۇ كوچا ئايلىنىپ رېستۇرانلاردا تاماقلاندى ۋە قانغۇچە پەۋا ئىچتى. ئۇ خۇددى دۇنياغا يېڭىدىن كۆز ئاچقان بوۋاقتەك ئەتراپتىكى ھەممە نەرسە

سىگە زوق بىلەن تىكىلمەكتە، ھەممىلا نەرسە ئۇنىڭغا يېڭى بىلىنمەكتە ئىدى. ئۇ كوچا ئايلىنىپ ئاخىرى «Olimpiasenturm»① غا كېلىپ قالدى.

ـ ياخشىمۇ سىز، بېتكى ئەپەندى؟

پروفېسسور ئاۋاز چىققان تەرەپكە قارىدى.

ـ تونۇيالمايۋاتامسىز؟ مەن راندىل ئەمەسمۇ؟

ـ ئوھوي، سىزمىدىڭىز، ياخشىمۇسىز؟ قانداق قىلىپ مىيۇنخېنغا كېلىپ قالدىڭىز؟ كەچۈرۈڭ، چاچ ـ ساقاللىرىڭىز پۈتۈنلەي ئاقىرىپ كېتىپتىغۇ، ئەمما ئۆزىڭىز ناھايىتى تېتىك، مەڭزىڭىزمۇ قىپقىزىللا تۇرۇپتۇ، ـ يورگىن كونا يارەمچىسى بىلەن قۇچاقلىشىپ كۆرۈشتى.

ـ رەھمەت، سىزدىمۇ ئاز ـ تولا ئۆزگىرىش بوپتۇ، ئەمما كۆزىڭىزدىن بىلىنىپ تۇرۇپتۇكى، سىز بۇگۈن ناھايىتى خۇشال.

ـ شۇنداق، ئۆزگىرىشلەر ئاز ئەمەس. ۋاقىت ناھايىتى رەھىمسىز، ئۇ ئىنسانغا شەپقەت قىلمايدۇ.

ـ كۆرۈشمىگىلى ئۇزۇن يىللار بوپتۇ. بۇگۈن بىر پەيزى قىلساق قانداق؟

ـ شاھمات ئويناپمىزمۇ ياكى باشقىچە ... ـ يورگىن فرانسۇز بوۋاينىڭ مەقسىتىنى ئاڭقىرالمىدى.

ـ نەدىكى گەپنى قىلۋاتىسىز، بۇگۈن پىۋا بايرىمى ئەمەسمۇ؟ قانغۇدەك ئىچەيلى، مۇڭدىشايلى، رازىمۇسىز؟ ... بۇ كۈنلەردە مۇڭداشقۇدەك ئادەم تاپماقمۇ تەس بولۇپ قالدى، ھەممىلا ئادەم ئالدىراش. 30 يىل دىن ئاشتى، بويتاق ئۆتۈۋاتىمەن. بۇنى سىزمۇ بىلىسىز، ئۆگىنىپمۇ قالدىم. ئەمما گاھىدا ئىچىم سىقىلىدۇ. سىزنىڭمۇ بويتاق ياشاۋاتقانلىقىڭىزنى ئاڭلىدىم.

ـ بۇمۇ تەقدىرنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى. ـ بەلكى شۇنداقتۇر. مەن مىيۇنخېندىن كېتىپ فرانكفورتتا بىرقانچە يىل تۇردۇم. كېيىن ھامبۇرگدىن خىزمەت تاپتىم. يېقىندا مىيۇنخېن ئۇنىۋېرسىتېتىدىن ھامبۇرگقا دەرس ئۆتكىلى چاقىرىپ قالدى. پروفېسسوردىن سىزنىڭ ئەھۋالىڭىزنى ئاڭلىدىم. مەن بۇگۈن مىيۇنخېنغا پىۋا بايرىمىنى قۇتلۇقلىغاچ، ئۆسۈملۈكلەر تەتقىقات مەركىزىدىكى بىر بۇرادىرىم بىلەن كۆرۈشكىلى كېلىۋىدىم، تاساددىپىي سىزگە يولۇقۇپ قالدىم. سىز بىلمىسىز، مەن بۇ شەھەردە توپتوغرا 18 يىل ياشىغان ئەمەسمۇ؟ يۇرۇڭ، «شىمالىي قۇتۇپ رېستورانى»غا بارايلى.

ـ سوغۇق يېمەكلىكلەر بىلەن پىۋا ئىچمىزمۇ؟

ـ ئەمىسە سىز تاللاڭ، دۇنيادا ئۇچىلا ئەلنىڭ تامىقى ئەڭ مەشھۇر، فرانسۇز يېمەكلىرى، تۈرك يېمەكلىرى ۋە جۇڭگو قورۇمىلىرى ... قايسىسىنى خالايسىز.

ـ سىز بىلەن بىللە تاماقلىنىش پۈرسىتىگە ئىگە بولسامىلا فرانسۇز يېمەكلىرىنى تېتىپ كۆرگۈم كېلىپ قالدۇ.

ـ ماڭا ھۆرمەت قىلغىنىڭىزغا رەھمەت، ئەمىسە كەتتۇق، ـ راندىل پروفېسسورنىڭ قولتۇقىدىن ئالغىنىچە يۇرۇپ كەتتى.

ئۇلار رېستۇراننىڭ ئەڭ ئۈستۈنكى قەۋىتىگە چىقىپ دېرىزىدىن مىيۇنخېننىڭ مەنزىرىسىگە كۆز تىكىپ ئولتۇرۇشتى. تاماقتىن كېيىن بىرنەچچە بوتۇلكا پىۋىنى

① «Olimpiasenturm» ـ مىيۇنخېندىكى مەشھۇر ئولىمپىك تەنتەربىيە مەركىزى.

بىكارلاپ خېللا قىزىپ قېلىشتى. بولۇپمۇ راندىل توختىماي سۆزلەيتتى. ئۇ ئۆمرىنىڭ مۇتلەق كۆپ قىسمىنى گېرمانىيە تۈپرىقىدا ئۆتكۈزگەنلىكى ئۈچۈنمۇ، ھېچكىم ئۇنىڭ فرانسۇز ئىكەنلىكىنى پەرق قىلالمايتتى.

— ئىنسان دۇنيادا نېمە ئۈچۈن ياشايدۇ؟ بايا شات تۇرمۇش كۆچۈرۈش ئۈچۈنلىمۇ؟ ... ياق، جانابىي پروفېسسور. بۇ پەقەت ئىشنىڭ بىر تەرىپى. بايىلقىم يېتىپ ئاشىدۇ، بىراق مىراسخورۇم يوق. بىرلا ئوغلۇم بار ئىدى. ئەپسۇس، زاكىسىدىلا ئۆلدى. نېمە ئۈچۈنلۈكىنى بىلەمسىز؟ ... دادامدىن ماڭا نۇرغۇن مىراس قالغان ئىدى، ئايالىم تۈغۈتتا ئۆلۈپ قالدى. مەن قايتا ئۆيلەنمىدىم. كېيىنكى خوتۇنۇم مىراسخورۇم بارلىقىغا ھەسەت قىلدى. توغرىسى ئۇ ئاشىنسىنىڭ دامىغا چۈشۈپ كەتتى. ئۇنىڭ مېنى ئالداپ يۇرگەنلىكىنى نەدىن بىلەي؟ «ئۆزۈم تۈغمىغاندىكىن» دەپ ئويلىدى بولغاي، ئوغلۇمنى ئۆلتۈرۈپ قويدى، ئەمما ئاقىۋەت ئۆزى سىراقتا بولۇپ قالدى. ئۆزىگىمۇ، ماڭىمۇ قىلدى. ئۇ خوتۇنىنى سىزمۇ كۆرگەن. ھېلىقى ئانچە-مۇنچە كېلىنغان سىراقتا خوتۇن شۇ، — راندىل سۆزلەۋېتىپ بىردىن جىمىپ قالدى.

— شۇنداق كېيىنچۇ؟ — پروفېسسور سۆز قىستۇردى، — كېيىن قانداق بولدى؟

راندىل ئالدىدىكى ئىستاكاننى بىكار-لىۋېتىپ سۆز باشلىدى:

— كېيىن ... كېيىن نىكار دەرياسىغا ئۆزىنى تاشلاپ ئۆلۈۋاپتۇ. ئۇ قۇتۇلدى، بارلىق قايغۇ-ھەسرەتتىن بىر يولىلا قۇتۇلدى. ئەمما مەن تولۇق 43 يىل ھەسرەت چەكتىم. گۈل-گىياھلار مېنىڭ دوستلىرىم ئىدى. ھەسرىتىمنى شۇلارغا ئېيتتىم. گاھىدا، «ئىنسان بۇ دۇنياغا غەم-ھەسرەت ئۈچۈنلا تۇغۇلامدىغاندۇ» دەپ قالىمەن. ئەمما ئۇنداق ئەمەسلىكىگە سىزمۇ ئىشىنسىزغۇ؟ ...

— توغرا، ئىنسان شادلىققا ئىنتىلىدۇ، شادلىق ئىزدەيدۇ. باشقىلارنىڭمۇ شادلىقىغا ئېرىشىشىنى خالايدۇ. چۈنكى ئىنسان دۇنيادا ئۆزى ئۈچۈنلا ياشىمايدۇ-دە.

— ئەلۋەتتە شۇنداق، ئەمما سىزگە ۋە ماڭا قالغىنى نېمە؟ ئاشۇ بانكىدىكى پۇلما؟ قورۇ-جايىما؟ ياق، جانابىي پروفېسسور. ئەگەر مۆرىتى كەلسە ئاشۇ پۇلغا دوستلۇق ۋە مۇھەببەتنى سېتىپ ئالالامسىز؟ باشقا ھەرقانداق ماددىي نەرسىنى سېتىپ ئالالىشىڭىز مۇمكىن، بىراق ئىنسان روھىنى سېتىپ ئالالمايسىز. مۆرىتى كەلسە پۇل دېگەن بىر پارچە كېرەكسىز قەغەز ياكى مېتال پارچىسى. مەن بۇنىمۇ كۆرگەن. 2 - دۇنيا ئۇرۇشىدىن كېيىن دەل شۇنداق بولغان... سىزگە ئۇچۇقىنى ئېيتسام، ھايات بىر كومپىدىيە، ياق، توغرىسى بىر تراگېدىيە. ئەمما بىز شۇنچە يىللاردىن بېرى ئۆزىمىزنى ئالداپ كەپتىمىز. ئىنسان دۇنيادا ئاجايىپ گۈزەل ئارزۇلار بىلەن ياشايدىكەن. ئەمما ئاقىۋەتتىچۇ؟ ئەنە شۇ گۈزەل ئارزۇلىرىنىڭ بەھۇدە قۇربانىغا ئايلىنىپ كېتىدىكەن. قىسقىسى ئارمان بىلەن ئۆلۈپ كېتىدىكەنغۇ... — راندىل ئالدىدىكى ئىستاكانغا پۇڭا تولدۇرۇپ، بىرلا كۆتۈرۈشته ئىچىۋەتتى. ئۇنىڭ نۇرسىز كۆزلىرى دېرىزە ئەينىكىدىن يىراقلارغا تىكىلگەنىدى. نېپىز قاپاقلىرى ئىشىشىپ قالغاندەك كۆرۈنەتتى. ئۇنىڭ مەجھۇل چىراىدىن يىغلامسىراۋاتقانلىقىنى ياكى كۈلۈمسىرەۋاتقانلىقىنى بايقىغىلى بولمايتتى. يورگىنىڭ فرانسۇز بوۋايغا ئىچى ئاغرىپ قالدى.

— ئىنسانغا يەنىلا خۇشاللىق كېرەك،

ئۇ ئۆز كۆڭلىنى كۆتۈردىغان بىرەر ئەمەك تېپىشى كېرەك. سىزدە بۇ بار. سىز گۈل-گىياھلارنى سۆيىسىز، تەبىئەت دۇنياسىنى سۆيىسىز. مەنمۇ شۇنداق. بىز بۇ جەھەتتە ئورتاقلىقتا ئىگە. سىز ئاسرايسىز، مەن تەتقىق قىلىمەن. سىز ئەينى چاغلاردا دادام-غىمۇ، ماڭىمۇ ياخشى ياردەمچى ئىدىڭىز. ئۇ چاغلار سىزنىڭ تازا تولغان نۆۋىر چاغلىرىڭىز، مېنىڭ گۆدەك، ياش چاغلىرىم ئىدى. قانداق كۆڭۈللۈك چاغلار ئىدى-ھە؟...

— ياق، جانابىي پروفېسسور، — راندىلىنىڭ چوڭقۇر كۆزلىرى خۇددى يېڭىلا قورقۇنچلۇق چۈشتىن ئويغانغان ئادەمنىڭ كۆزلىرىدەك پارقىراپ كەتتى، — ئۇ چاغلار مېنىڭ ھاياتىمدىكى ئەڭ ئازابلىق چاغلار. ئىنسان ئۆچۈن ئۆز ھاياتىدىكى ئازابلىق خاتىرىلەرنى ئەسلەشتىنمۇ كۆڭۈلسىز ئىش بولماس. ئەلۋەتتە، مەنمۇ باشقا ئادەملەرگە ئوخشاشلا ھاياتتىن خۇشاللىق ئىزدەيمەن. سىز بېتەخۇدىنىڭ «شادلىق قەسىدىسى» سىمپونىيەسىنى ئاڭلىغانمۇ؟ ئېسىل مۇزىكا... ئەما ئاقۇۋەتتە ئۇمۇ ئالدامچىدى. ئۇ ناپالېئونغا ئالدامچىدى. بىز بولساق ھاياتقا... مېنىڭ تۇرمۇشتىن شادلىق ئىزدىشىم كىشىلەرنىڭ دەھشەتلىك كەلكۈندە يىتتۈرۈپ قويغان قىممەتباھا گۆھەرىنى كېيىن لاتقىدىن ئىزدىگىنىگە ئوخشاشلا ئىش. ئىنسان ئۆچۈن شادلىق بىر دەملىك، ئەما قايغۇ ئۇزاق مۇددەتلىك. ئىنسانىنىڭ شادلىقى خۇددى دېڭىز دولقۇنلىرىدىن ھاسىل بولغان كۆپۈككە ئوخشايدۇ. ئۇ كۈن نۇردا ۋاللىدە بىر چاقنايدۇ-دە، ھەش-پەش دېگۈچە كۆزدىن غايىب بولىدۇ.

پروفېسسور ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلدى:

— بىز سەل قىزىپ قېلىۋاتىمىزمۇ-قانداق؟ قانچە بوتۇلكا ئىچتۇق؟

— ساناشنىڭ ھاجىتى نېمە؟ تېخى ئىچمىز، قانغىچە ئىچمىز... سىز ئېيتىڭا، بەخت دېگەن نېمە؟ بايلىقمۇ؟ راھەت-پاراغەتمۇ؟ ياكى شادلىقمۇ؟... ئوھۇي، نېمە دېگەن پۇراقلىق ئەتىر بۇ؟ ئارستوكرات خېنىم كېلىپ قالدىمۇ-قانداق؟ — راندىل يېنىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان ئىككى ياش ئايالغا سىگايان بولغىنىچە قاراپ قويۇپ، يەنە سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، — سىز بالزاكنىڭ «گورىيو بوۋاي» ناملىق رومانىنى ئوقۇغانمۇ؟... ئېسىل كىتاب... ئادەمدىن ئامەت قاچسا ئۇنىڭغا ھېچ چارە قىلالمايسىز، ئەما تەقدىر... ئوھوي... قاراڭا، مۇنۇ ئىستاكان مايماق ئىكەنغۇ...

— پىكرىڭىز چېچىلىپ كېتىۋاتىدۇ، ئەپەندىم... ئىنسانلار بەخت يارىتىقۇچىلار، بۇنى ھەممە بىلىدۇ، ھەتتا باللارمۇ بىلىدۇ.

— شۇنداق... شۇنداق، مېنىڭ پىكرىم چېچىلىۋاتقىنى يوق، — راندىل ياغاق بېشىنى سىيلاپ قويۇپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، — ئىنسانلار، ئەلۋەتتە، يارىتقۇچىلار، قۇرغۇچىلار، ئەما تەقدىر تەتۈر كەلسە نېمە چارىڭىز بار؟ گاھىدا نەچچە يۈز مىليون ئادەمنىڭ تەقدىرى بىر ئادەمنىڭ قولىدا چۆرگىلەپ قالدىغان ئىشلارمۇ بولىدۇ. ئۇ چاغدا يەر-زېمىن قىمارۋازنىڭ تاۋكاسىغا ئايلىنىپ قالىدۇ. ئىشەنمەمسىز؟... 2-دۇنيا ئۇرۇشىدا بىرلا گېيتلېرنىڭ سەۋەبى بىلەن 50 مىليوندىن ئارتۇق ئادەم ئۆلۈپ كەتمىدىمۇ؟ ئىنسانلار قانچە يۈز يىللار مابەينىدە قان تەرى بىلەن قۇرغان قانچىنىڭغان گۈزەل شەھەرلەر بىرلا گېيتلېرنىڭ سەۋەبى بىلەن ۋەيران بولۇپ كەتمىدىمۇ؟...

— بىز بۈگۈن تېمىدىن بەك چەتنەپ كەتتۇق، كۆڭۈللۈكرەك ئىشلار ھەققىدە

سۆزلەشكىنىمىز تۈزۈك ئىدى.

— نېمە ئۈچۈن؟ مەن ھېچ چۈشىنەلمىدىم. ھاياتىمىزنى خۇلاسىلەشنىڭ نەرى يامان؟

— كەچۈرۈڭ، بۇگۈن مېنىڭ تۇغۇلغان كۈنۈم.

— ھە، نېمە؟ — راندىل چۆچۈپ كەتتى، — بۇرۇنراق ئېيتسىڭىز بولماسمىدى؟ مېنىڭمۇ پۈتۈنلەيلا ئېسىمدىن كۆتۈرۈلۈپ كېتىپتۇ ... كەچۈرۈڭ، ئەيىب مەندە ئەمەس. ئايرىلغىلى ئۇزۇن يىللار بولۇپ كەتتى ... شۇنداقتىمۇ سىزنى مۇبارەكلىمىسەم بولماس، ھېچ بولمىسا بىر دەستە گۈل بىلەن. گۈل - گىياھلار بىزنىڭ دوستىمىز، — راندىل كۈتكۈچىنى چاقىردى، — ماڭا بىر دەستە گۈل ئەكىرىپ بېرەلەمسىز؟

— مۇمكىن ئەپەندىم، — كۈتكۈچى سىپايىلىق بىلەن جاۋاب قايتۇردى ۋە راندىل بەرگەن پۇلنى ئېلىپ چىقىپ كەتتى. ئۇزۇن ئۆتمەي ئۇ بىر دەستە گۈلنى كۆتۈرۈپ كىرىپ كەلدى.

— تۇغۇلغان كۈنىڭىز قۇتلۇق بولسۇن! — راندىل گۈلدەستىنى پروفېسسورغا سۇندى. پروفېسسور قاتتىق ھاياجانلاندى. ئۇ 70 تىن ھالقىغان بۇ فرانسۇز بوۋاينىڭ سەمىمىي دوستلۇقىغا چوڭقۇر مىننەتدارلىق بىلدۈردى.

ئۇلار بىر - بىرىنى قولتۇقلاپ، دەلدەڭشىگىنىچە رېستۇراندىن چىقىشتى. ئۇلار تاكسىي توسۇپ «ئېنگىلىشىن گارتىن» باغچىسىغا كېلىشتى.

— مەن يەنە بىر دەستە گۈل سېتىۋالىمىسام كېرەك، — دېدى يورگىن قوللىرىنى پۇلاڭلىتىپ.

— نېمە ئۈچۈن؟ يەنە گۈل سېتىۋالماسىز؟ بۇ... بۇ زادى نېمە ئۈچۈن؟...

— بۇگۈن مېنىڭ بىر دوستۇمنىڭمۇ تۇغۇلغان كۈنى. چۈشىنىۋاتامسىز؟ ئىككىمىزنىڭ تۇغۇلغان كۈنى بىر، بۇ ئاجايىپ مۆجىزە ... بىزنىڭ ئۆيدە تۇغۇلغان كۈن زىياپىتى بولىدۇ. ئاددىي بولسا نېمە بوپتۇ. بۇ رېگىنانىڭ پىكرى.

— رېگىنا، دېگىنىڭىز كىم؟

— كىم بولاتتى، ھېلىلا ئېيتتىمغۇ، مەن بىلەن بىر كۈندە تۇغۇلغان قىز. مېنىڭ دوستۇم.

— قىز دېگىنىڭىز نېمىسى، خانىم دېسىڭىزچۇ.

— ئۇ تېخى توي قىلمىغان.

— شۇنداقمۇ؟ ... كەچۈرۈڭ. ئايالارنىڭ يېشىنى سوراش بىر ئەيىب ئىش بولسىمۇ، ئۆزى بولمىغاندىن كېيىن ھېچ ئىش بولماس. يېشىنى سورىغۇم كېلىۋاتىدۇ.

— 40 ياشلاردا بولسا كېرەك دەپ ئويلايمەن، — دېدى يورگىن كۈلۈپ تۇرۇپ.

— راست، ھەقىقەتەن مۆجىزە ئىكەن... ئەمما سىز «قىز» بىلەن «خانىم» نىڭ جىنسى بىر ئىكەنلىكىگە سەل گۇمان بىلەن قارىۋاتقاندەك قىلىسىز. ياكى چاقچاق قىلىۋاتامسىزكىن بىلمىدىم، بۇغۇ كىچىك ئىش... قاراڭا بۇ ئاۋاتچىلىقنى ... ئوھوي، بۇ ئادەملەر نېمانچە غەلىتە ياسىنىشۋالغان. ئاۋۇ ئىككى ئايالنى قاراڭا، قېپىيالىكاچىلا كوچىغا چىقىۋاپتىغۇ...

— كىملەرنى دەۋاتىسىز؟...

پىۋىنىڭ كۆچى بارغانسېرى ئۆزىنى كۆرسىتىشكە باشلىدى. بۇگۈن بۇ باغچە ئادەم دېگىزىغا ئايلانغاندى. يورگىن راندىلنى كىشىلەر توپى ئارىسىدا يوقىتىپ قويدى. ئۇ بىر دەستە گۈلنى قۇچاقلاپ

ئىزار دەرياسى بويىغا كەتتى. كۆۋرۈك بېشىدا تۇرغان برنەچچە يېردەم يالىڭاچ ئاياللارنىڭ ئاۋازى ئۇنىڭ قۇلىقىغا كىردى:

ـــ بىر مەرد يىگىت ماڭا گۈل تەقدىم قىلغىلى كېلىۋاتامدۇ ـ نېمە؟

ـــ ئاھ، تايچىقىم، برنى سۆيۈپ قويۇ ـ ڭا ... ها، ها، ها...

يورگىن ئاياللارنىڭ تېتىقسىز چاقچاق لىرىغا قىلچە رەنجىمەستىن ئۇلارغا مۇلايىم كۈلۈمسىرەپ، باش لىڭشىتىپ ئۆتتۈپ كەتتى. ئۇنىڭ ئاياغلىرى ئۆزىگە بويسۇنمايتتى. ئىزار كۆۋرۈكىنىڭ ئاستىدىكى كونا ئېقىن ئىزىدا ئادەم شۇنچىلىك كۆپ ئىدىكى، پروفېسسور بۇ قاينام ـ تاشقىنلىق ئىچىگە قانداق شۇڭغۇپ كىرىپ كەتكەنلىكىنى بىلمەيلا قالدى. ئۇ تونۇشقان ـ تونۇشمىغانلىقىغا قارىماي كىشىلەر بىلەن سالاملىشىپ يۈرۈپ بىر ئىچەرمەنلەر توپىغا قېتىلىپ قالدى. ئۇ يەنە پىڭا ئىچتى. برنەچچە رۇمكا كونياكىنى ئىچىپ قويدى. سائەتنىڭ نەچچە بولغانلىقىنىمۇ، ئۆيگە قايتىشىنىمۇ ئۇنۇتتى، ھەممىنى ئۇنۇتتى. ئەمما بىر دەستە گۈلنى چىڭ قاماللىۋالغاندى. دەريا بويىدا ئۇچۇ ـ شۇپ يۈرگەن ھەرخىل قۇشلار ۋە مىغىلداشىپ يۈرگەن سەيلىچىلەر بايرام تەنتەنىسىنى ناماياں قىلاتتى. كەچكى شەپەق ئىزار دەرياسىدا جىلۋە قىلدى.

يورگىن بىردىنلا رېگىنانى، ماريىنى ئويلاپ، ئۆيگە قايتماقچى بولدى. ئەمما ماڭغۇدەك ماداري قالمىدى. ئۇ كىشىلەر توپىدىن سەل چەتەرەكتىكى بوش قالغان كېچىك كىنە چىملىقنى تاپتى ـ دە، ئۆزىنى ئاتتى. دەسلەپتە يۇرىكى قېپىدىن چىقىپ كېتىدىغاندەك قاتتىق ئۇردى، كېيىن ئۇ پۈتۈنلەي بوشىشىپ كەتتى.

6

رېگىنا سەھەردىلا يۇيۇنۇپ ـ تارىنىپ يېڭى مودىدا تىكتۇرگەن كۆڭلىكىنى كىيدى. ئۇ چېچىنى ياستىشقا ئالاھىدە ئۇزاق ۋاقىت سەرپ قىلدى. چايدىن كېيىن دوستلىرىدىن كەلگەن تەبرىكنامىلەرنى بىرقۇر كۆرۈپ چىقتى. زادىلا سىرتقا چىققۇسى كەلمىدى. ئەلبۇم كۆرۈپ بىر مەھەل ئەسلىمەر قاينىمىغا چۆكتى ... ئۇ كەچقۇرۇن سائەت 6 دە يورگىنغا تېلېفون بەردى. ھېچكىم تېلېفونىنى ئالمىدى. رېگىنا سائەت 7 گە قەدەر 5 ـ 6 قېتىم تېلېفون بەردى، ئاقىۋىتى ئوخشاشلا بولدى. ئاخىرى ئۇ ماشىنىسىنى ھەيدەپ پروفېسسورنىڭ ئۆيىگە كەلدى. ئۆيدە ئادەم يوق ئىدى. رېگىنا ھېچنەرسىنى چۈشىنەلمىدى. ھەرخىل تەسەۋۋۇر قىلىپ باقتى، ئەمما ھېچقايسىسىنى كۆڭلىگە سىغدۇرالمىدى. ئىشىك ئالدىدا بىرەر سائەتتەك ئايلاندى. يورگىندىن ھېچ خەۋەر يوق. ئۇ ئامالسىز گۈلدەستىنى ئىشىككە يۆلەپ قويۇپ قايتماقچى بولدى. لېكىن يەنىلا خاتىرجەم بولالمىدى. ئىچىنى بىر نەرسە تاتلىغاندەكلا قىلاتتى. ئۇ ئاخىرى كۆڭلىدىكى گېپىنى قىسقىلا قىلىپ، كارتىنىڭ ئارقىسىغا يېزىپ قويدى ـ دە، ئۆيگە قايتتى. ئۇ ئۆيگە كېلىپ ھەر يېرىم سائەتتە بىر قېتىم تېلېفون بېرىپ تۇردى. يەنىلا جاۋاب بولمىدى. ئۇ كېچىچە ئۇخلىمىدى، پەقەت

تاڭغا يېقىن بىر چاغدىلا ئاچلىق ۋە ئۇيقۇسىزلىق ئۇنى ھالدىن كەتكۈزدى.

رېگنا تېلېفوننى چىڭ قۇچاقلىغىنىچە كرېسلودا يېتىپ ئۇيقۇغا كەتتى.

* *

ماردي كۆلىن ئىبادەتخانىسىغا ئورۇنلاشقىلى بىرقانچە ئاي بولۇپ قالدى. چۈنكى ئۇ مېيۇنخېندا تۇرۇشنى خالىمايتتى. ئۇ كەلگەندىن بۇيان دىنىي ئەقىدىلەرنى بىرلىپ ئۆگەندى. ۋۇجۇدىنى بىرخىل ئىللىق سېزىم قاپلاشقا باشلىدى. ئۇ گاھىدا دىن تارقاتقۇچى ئاياللار بىلەن يەر ئاستى پويىز يولى تۆگۈنلىرىدە، ئاۋات ئۆتۈشمىلەردە ۋە ۋوگزاللاردا دىنىي كىتابلارنى كۆتۈرۈۋېلىپ، دىن تارقىتىپ يۈردى. تونۇش - بىلىشلىرىنىڭ ئۇچراپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ گاھىدا كەيمە چاچ كىيىپ، كۆزەينەك تاقاپ، مۇناخ ئاياللارنىڭ كىيىمىنى كىيىۋالاتتى. ئۇ بىر كۈنى كۆلىن ۋوگزالدا يوھانداسنى كۆردى. يوھانداس ئۇنى تونۇمىدى. ماردي بۇرۇنقى كۆڭۈللۈك چاغلىرىنى ئەسلىدى ۋە يوھانداسقا قاراپ يىغلىۋەتتى، ئەمما ئاۋازىنى چىقارمىدى. يوھانداس ئىككى يېنىدىكى چېچىنى چۈشۈرۈۋېتىپ، خۇددى خورازنىڭ تاجسىمەك غەلىتە چاچ قويۇۋالغان، يۈز - كۆزىنىمۇ غەلىتە رەڭلەر بىلەن بويىۋالغانىدى. يوھانداس بىر توپ قىز - ئوغۇل دوستلىرى بىلەن ئۇنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ كەتتى. بىر قىز يوھانداسقا چىڭ چاپلىشىپ كېتىپ باراتتى. قىز چېچىنىڭ يېرىمىنى يېشىل، يېرىمىنى بىنەپشە رەڭدە بويىتىپ، قىسقا ۋە غەلىتە پاسۇندا ياسىتىۋالغانىدى. ئۇ يۈزىگە خۇنۇك ئاق سېرىق رەڭدە گىرىم قىلىپ، بىر مەڭزىگە قارا سىياھ سۈرتۈۋالغان بولسىمۇ، ئوتتەك چاقناپ تۇرغان كۆزلىرىدىن تەبىئىي گۈزەللىكنى بايقىۋالغىلى بولاتتى. ئۇلار ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن ماردي كۆزلىرىنى چىڭ يۇمۇپ پىچىرلىدى: «ئاھ، ھەممىگە قادىر بۇزرۇكۋار بۈۋى مەريەم ئانا! يوھانداسنى بالا - قازادىن، خەتەردىن ساقلىغايسەن، ئۇنىڭ كۆڭلىگە ئىمان ئاتا قىلغايسەن ...»

ماردي شۇنىڭدىن كېيىن يوھانداسنى قايتا كۆرمىدى. ئۇ كېچىسى پات - پاتلا چۈش كۆرەتتى. ئېلىزاۋېتا ئۇنىڭ چۈشىدە ئايان بولاتتى. ئۇ ئاپىسىنى جەننەتتە پەرىشتىلەر ئارىسىدا كۆرەتتى. ئۇنىڭ پۈتكۈل پىكىر - خىيالى، بۈۋى مەريەم ئانا، ئېلىزاۋېتا، جەننەت - پەرىشتىلەر، دوزاخ ۋە دەۋەمەلئۇنلار توغرىسىدىكى ساماۋى كۆرۈنۈشلەر بىلەن باغلانغانىدى.

ماردي بەختىگە يارىشا مۇناسىرىدا يېڭى دوستلارنى تاپتى. مۇناخ ئايالىلارنىڭ كۆيۈمچانلىقى ۋە يېڭى دوستلىرىنىڭ قىزغىن مۇناسىۋىتى ئۇنى مېھرى - مۇھەببەت ۋە دوستلۇق لەززىتىدىن بەھرىمەن قىلدى.

ماردي بىردىن دادىسىنىڭ تۇغۇلغان كۈنىنى ئەسلەپ قالدى ۋە دەررۇ بىر پارچە تەبرىك كارتىسى يېزىپ ئەۋەتتى.

بۈگۈن يورگىننىڭ تۇغۇلغان كۈنى. ماردي ئەتىگەندە باش راھىبەدىن رۇخسەت سورىماقچى بولدى. كېيىن بۇ نىيىتىدىنمۇ يانىدى. ئۇ كۈنبويى پۇرسەت كۈتۈپ يۈردى. كۈن ئولتۇراي دېگەن چاغدىلا مۇناسىردىن چىقىپ ۋوگزال تەرەپكە ماڭدى. ماردي مېيۇنـ

خېنىغا يېتىپ كەلگەندە ئالدىقاچان كەچ كىرىپ كەتكەنىدى. ئەمما كوچىدا كىشىلەرنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمەيتتى. ئۆيگە يېقىنلاشقانسېرى يۇرىكى سېلىشقا باشلىدى. ئۇ بارغانسېرى هاياجانلانماقتا ئىدى. ئۇ ئاخىرى ئۆيىگە يېتىپ كەلدى. ئىچى ئۆرۈلۈپ ئۆپكىسى ئاغزىغا تىقىلىپ قالدى. كۆز ياشلىرى يامغۇردەك تۆكۈلۈشكە باشلىدى. ئۆيگە كىرىپلا دادىسىنىڭ قۇچىقىغا ئۆزىنى ئېتىپ قانغۇچە يىغلىۋالماقچى بولدى. ئەمما ئىش ئۇنىڭ كۈتكىنىدەك بولمىدى. ئىشىك ئېتىكلىك ئىدى. ئىشىككە بىر دەستە گۈل يۆلەگلىك تۇراتتى. ماردي گۈلدەستىگە قىستۇرۇپ قويۇلغان كارتىنى سۇغۇرۇپ ئالدى. بۇ ناتونۇش بىر ئايالنىڭ يازغان كارتىسى ئىدى. كارتىنىڭ ئارقا تەرىپىگە يېزىلغان بىرنەچچە قۇر خەت ئۇنىڭ دىققىتىنى تارتتى.

«هۇرمەتلىك پروفېسسور!

سىزنى يەنە ساقلاشقا تاقىتىم قالمىدى، كۈتۈشتىن ئارتۇق ئازاب يوق... سىزنى بۈگۈن قەۋەتلا سېغىندىم. سىزگە بۈگۈن هەممىنى ئوچۇق ئېيىتماقچى ئىدىم. سىزنىڭ قانداق ئويلايدىغانلىقىڭىزنى بىلمەيمەن... كەلگۈسى تۇرمۇشىڭىزغا يېڭىچە مەزمۇن بېغىشلىيالماسمەنمۇ؟...

جاۋابىڭىزنى كۈتۈپ: رېگىنا»

خەتنى ئوقۇۋېتىپ ماردي لاغىلداپ تىترەپ كەتتى. ئۇ ئىشىككە يۆلەپ قويۇلغان گۈلدەستىگە غەمكىن نەزەر سالدى — ده، ئاستا كەينىگە ئۆرۈلدى. ئۇ ئەمدى بۇ ئۆيگە ئەبەدىي كەلمەسلىك قارارىغا كەلگەنىدى.

7

— توختا! توختىمساڭ ئاتىمەن.

يوهانداس ئەمدى قېچىشنىڭ مەنىسىز ئىكەنلىكىنى بىلىپ يەتتى. چۈنكى ئۇ خالتا كوچىغا كىرىپ قالغانىدى. روكسى باشلىق بەش — ئالتەيلەن يوهانداسنى ئېلىپ كېتىشتى...

يوهانداس ئۆيدىن چىقىپلا روكسنىڭ گۈرۈھىغا قوشۇلۇپ قالدى. بۇلارنىڭ تولىسى ئەمدىلا 20 دىن هالقىغان ياشلار ئىدى. ئۇلار دەسلەپتە يوهانداسنى قىزغىن قارشى ئېلىشتى. يوهانداس ئۆزىنىڭ بۇرۇنقى ئۆي — سايمانلىرى ياساش شىركىتىدىكى ئىشنى تاشلىدى. بۇنىڭغىمۇ روكسى سەۋەبچى بولدى.

— ئىش ئورنۇڭ يېراق ئىكەن. ئۇنىڭ ئۈستىگە قاملاشمىغان ئىش. مەن ساڭا ياخشى خىزمەت تېپىپ بېرىمەن، — دېدى روكسى بىر كۈنى يوهانداسقا.

— نېمە ئىش، — دېدى يوهانداس ئېھتىيەتسىزلىك بىلەن.

— سەن ئەمدى ئاپتوموبىل شىركىتىدە ئىشلەيسەن. بۇ شىركەت داڭلىق شىركەتلەرنىڭ بىرى. ئەمما مېنىڭ سىزنىقىمدىن چىقماسلىقىڭ كېرەك، چۈشەندىڭمۇ؟

— قېنى كۆرەرمىز، — دېدى يوهانداس خوشياقمىغاندەك.

دېگەندەكلا روكسى يوهانداسنى شىركەتتە كۆڭۈلدىكىدەك بىر ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇپ قويدى. يوهانداسمۇ روكسىغا رەھىمەت ئېيتتى. كۈنلەر تېز ئۆتمەكتە ئىدى. يوهانداس هەر كۈنى ئىشتىن چۈشكەندىن كېيىن روكسى پەيدا بولاتتى — ده، يەنە بىرنەچچە هەمراهلىرى بىلەن يوهانداسنى

ئېلىپ بىللە چىقىپ كېتىشەتتى. شەھەرنىڭ ھەرقانداق يېرىدىكى كۆكۈل ئېچىش سورۇنلىرى ئۇلارنىڭ پائالىيەت مەيدانلىرىغا ئايلىنىپ كەتتى. روكىنىڭ مېھماندوستلۇقى، مەردلىكى يوھانداسنى قايىل قىلماي قالمىدى.

بىر كۈنى روكى يوھانداسقا بۇگۈن بىزنى سەن مېھمان قىل، دېدى. ئەمما يوھانداسنىڭ ئۇنچىلىك كۆپ پۇلى يوق ئىدى. ئۇ قىيىن ئەھۋالدا قالدى.

— ئەمىسە ئارقامدىن مېڭىڭلار، — دېدى روكى بوغۇق ئاۋاز بىلەن.

ھەمراھلىرى ئۇنىڭغا ئەگەشتى. ئۇلار تاكسى بىلەن شەھەرنىڭ چېتىدىكى بىر بىنانىڭ ئالدىغا كېلىشتى. روكى ھەمراھلىرىنى ساقلاپ تۇرۇشقا بۇيرۇپ ئۆزى بىناغا كىرىپ كەتتى. 10 مىنۇتلاردىن كېيىن ئۇ قولىغا بىر كىچىك چامدانىنى كۆتۈرۈپ قايتىپ چىقتى.

— يوھانداس، قېنى سەن، — دېدى روكى كۆزلىرىنى پارقىرىتىپ، — ھازىرلا بېرلىنغا ماڭىسەن. بىز ئايرودرومغىچە ئۇزىتىپ قويىمىز. بۇ چامدانىنى مۇشۇ كىشىگە تاپشۇرۇسەن، ئۇقتۇڭمۇ؟ — روكى يوھانداسقا بىر پارچە سۇرەتنى بەردى.

— بۇ ... بۇ، قانداق بولار؟ — دېيىلدى يوھانداس ئارانلا.

— ئەزمەڭنى ئەزمە، لامزەللە، تۇغۇلغىنىڭغىمۇ پۇشايمان قىلمىغىن يەنە.

ئەمدى يوھانداسقا يۈڭاشلىق بىلەن تاپشۇرۇقنى بېجىرمەكتىن باشقا چارە قالمىدى. روكىنىڭ مۇنچە تېز ئۆزگىرىشى يوھانداسنى تولىمۇ ھەيران قالدۇردى.

شۇنىڭدىن كېيىن يوھانداس روكىنىڭ تاپشۇرۇقلىرىنى باش تارتماي ئورۇندايدىغان بولدى. روكى ئۇنى ئىشتىنمۇ توختاتتى. ئۇ ئەمدى پۈتۈنلەي روكىنىڭ خىزمەتكارىغا ئايلاندى. روكى بولسا بىر پانكلار گۇرۇھىنى چاڭگىلىغا كىرگۈزۈۋالغان ئەتكەسچى ئىدى. يوھانداس ئەمدى نېمە ئىش بولۇپ كېتىۋاتقانلىقىنى بىلەلمەي گاڭگىراپلا قالدى.

— سەن ئۆيۈڭگە قايتىپ كەتسەڭ بولاتتى، — دېدى يولئوس يوھانداسقا كۆيۈنۈپ، — بۇ يەردە سەن تۇڭشۇپ كېتىدىغان بولدۇڭ.

يولئوس دائىم يوھانداسقا ئۇنى-بۇنى ئۆگىتىپ تۇراتتى. ئۇ بەستىلىك، كۆچتىنگىر بولسىمۇ، كۆڭلى يۇمشاق ئىدى.

— مۇمكىنمۇ؟ — دېدى يوھانداس ئىشەنمىگەندەك قىلىپ.

— ئەلۋەتتە مۇمكىن. روكىنىڭ سېنىڭدە پۇلۇم بار، دېگىنى يالغان، ئەمما سەن بەرمەي قۇتۇلالمايسەن. ئۆيگە بېرىپلا داداڭغا ئېيتقىن. ئۇ سېنى كەچۈرىدۇ ۋە ساڭا ياردەم بېرىدۇ.

— قايسى يۈزۈم بىلەن بارىمەن. مەن ئۆيدىن چىقىپ كەتكىچە دادامغا ئېيتىپمۇ قويمىغان.

— كېرەك يوق، يوھانداس. گېپىمنى

ئاڭلىغىن. سەن تېخى خروئىننىڭ «تەمى» نى تېتىپ كۆرمىدىڭ. ۋاقىتىدا كەتكىنىڭ تۈزۈك.

يوھانداس يولئوسنىڭ مەسلىھىتىگە كۆندى. ئەمما چاندۇرۇپ قويدى. روكسى ئۇنىڭ كەينىگە ئادەم سېلىپ قويدى. ئاخىرى يوھانداس قاچىمەن دەپ خالىتا كوچىغا كىرىپ قالدى.

ئۇ تۇتۇلۇپ قالغاندىن كېيىن روكسى تېخىمۇ غالجىرلاشتى.

ـ پۇلنى تۆلۈۋەتمەيلا كېتىپ قالاي دەپ ئويلىغانمىدىڭ؟ ئىككى ئاي بولمايلا يەتتە، سەككىز مىڭ مارکنى خەجلۈەتتىڭ. ئورنىغا ئالتۇن بېرەي دەپ ئويلىغانمىدىڭ ـ يا؟

ـ قانداقلارچە يەتتە، سەككىز مىڭ بولسۇن؟ ـ دېدى يوھانداس نارازى قىياپەتتە.

ـ كۆپ ھاياجانلانما، بۇ ساڭا زىيانلىق. مېنىڭ ساڭا دوستلارچە مۇئامىلە قىلۋاتقانلىقىمنى كۆرمەيۋاتامسەن؟ بىرلا شەرتىمگە ماقۇل دېسەڭ پۇل دېگەنگە سېنى كۆمۈپ تاشلايمەن.

ـ قانداق شەرت ئۇ؟ ـ دېدى يوھانداس روكسىغا كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا قاراپ.

ـ مەن ساڭا ھاياجانلانما، دەپ ئېيتتىم؟... چەت ئەلگە چىقسەن، شۇ چاغدا بىلىسەن.

ـ ياق، مەن بارمايمەن. بۇرۇنقى ئىش ئورنىمغا بېرىپ دىرېكتورغا قايتا ئىلتىماس قىلىمەن. مەن ئەركىنلىك ئىزدەپ ئۆيدىن چىققان، قۇل بولۇش ئۈچۈن ئەمەس، بىلدىڭمۇ؟ ـ يوھانداس كۆزلىرىنى غەزەپ بىلەن روكسىغا تىكتى.

ـ ئىززىتىنى بىلمىگەن ھايۋان! ـ روكسى مۇشتى بىلەن يوھانداسنىڭ قولاق تۈۋىگە بىرنى سالدى. ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن ئوت چاقناپ كەتتى. ئۇ ئۆزىنى سەل بېسىۋېلىپ روكسىغا ئوقتەك ئېتىلدى. ئىككىسى خېلىغىچە ئېلىشتى. يوھانداس بىر چاغدا ئوك پۈتىدا ماغدۇر قالمايۋاتقانلىقىنى سەزدى. ئۇنىڭ يوتىسىدىن ئىسسىق بىر نەرسە ھوشۇقىغا سىرغىشقا باشلىدى. روكسى ئۇنىڭ ئوك يوتىسىغا پىچاق سېلىۋەتكەنىدى.

يوھانداس بىر ئايدىن كېيىن ساقايدى. لېكىن ئۇ ئۆيىگە قايتالمىدى. ئۆيگە نېمە دەپ قايتىپ بېرىشنىمۇ بىلمەيتتى. ئۇ ئىچكۈلۈككە بېرىلىپ كەتتى.

يوھانداس بۈگۈنمۇ تازا شىر كەيىپ بولغان ھالدا قايتتى. ياتاقتا كىرىپلا ئۇنىڭ كۆزى كېرىسلودا پۈتلىرىنى ئالماشتۇرۇپ ئولتۇرغان روكسىغا چۈشتى. يوھانداسنىڭ ئەرۋاھى ئۇچتى.

ـ نېمىگە كەلدىڭ؟ ـ دېدى يوھانداس ئۇنىڭغا مىختەك تىكىلىپ.

ـ سېنى يوقلاپ كېلىشىم، ـ پەرۋاسىز جاۋاب بەردى روكسى.

ـ ئۆيگە قانداق كىردىڭ؟

ـ ئۇستازىڭدىن مۇشۇنداق سوئالىنى سوراشقا ئۇيالمامسەن؟ مېنىڭ قانداق ئىش بىلەن شۇغۇللىنىدىغانلىقىمنى شۇنچە تېز ئۇنتۇپ كەتتىڭما؟ ـ روكسى يالتىراپ تۇرغان «ۋالتېر» تاپانچىسىنى پىرقىرىتىپ ئويناشقا باشلىدى. يوھانداس بوشىشىپ كەتتى.

Altun9

ـ نېمە قىل دېمەكچىسەن؟

ـ «ئۇۋ» غا چىقمىز. كەيپىگدىن قارـ غاندا بۇگۈن پـۇا بايرىمـى ئىكەنلىكـنى ئۇنتۇپ قالمىغان بولساڭ كېرەك. 20 مـ نۇت ۋاقىت بېرىمەن، تېز يۇيۇنغىن.

يوھانـداس يۇيۇنۇپ بولۇپ گەپ ـ سۆز قىلماي روكسىنڭ ئارقىسىدىن ماڭدى. ئۇلارنى تۆۋەندە يولئوس قاتارلىق يەتتە ـ سەككىز ئادەم ئىككى بېنتىس ماشىنا بىلەن ساقلاپ تۇراتتى. ئۇلار ھەش ـ پەش دېگۈـ چە ئىزار دەريا‌سى بويىغا كېلىشتى.

ـ بۇگۈن ساقچىلار پىتراپلا كېتىپـ تۇ، ـ دېدى يوھانداس روكسىغا كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا قاراپ.

ـ ئەقىل ئۆگەتمەكچى بولۇۋېتىپسەن ـ دە، ساڭا تېخى بالدۇر،ـ دېدى روكى سو‌غۇق ھېجىيىپ، ـ تارقىلىڭلار، بەلگىلەنگەن ۋاقىتتا ماشىنىغا چىقىمىز.

ئۇلار دەريانىڭ كونا ئېقىنـ ئىزىـغا چۈشۈپ، ئاندا ـ ساندا دەلدەڭشىپ يۈرگەن مەستلەرگە ئۇرۇلۇپ سوقۇلۇپ، يېتىپ قالغانـ لىرىنى نىشان قىلىپ ئىزدەشـكە باشلىـدى. نېمە ئۈچۈندۇر يوھانداسنىڭ يۈرىكى باشـ قىچىلا قاتتىق سوقۇپ كەتتى.

يوھانداس ئارىلاپ يۈرۈپ كۆۋرۈكـ نىڭ يېنىغا كېلىپ قالدى، بىر نەرسىگە پۈتـ لىشىپ كېتىـپ يۈرىـكى جىغىدە قىلىـپ قالدى. ئۇ دەررۇ يېنىدا بىر مەست ئادەمـ نىڭ ياتقانلىقىنى كۆردى. ھودۇققىنىـدىن جايىدا قېتىپلا قالدى ۋە بىرئازدىـن كېيـ ىن ئاستا كەينىگە بىرنەچچە قەدەم داجىپ ئەتراپقا ئالاقزادىلىك بىلەن كۆز يۈگۈرتتى. ئۇنىڭـدىن ئون نەچچە قەدەم نېرىـدا بىر جۈپ قىز ـ يىگىت قولتۇقلاشقىنىچە كۆۋرۈك بېشى تەرەپكە كېتىپ قېلىشتى. يوھانداس ئەمدى ئېسىنى يىغىشىغا ئۇنىڭ كۆز ئالدـ دىلا ئىككى ساقچى پەيدا بولۇپ قالدى.

ـ خەيرلىك كەچ! ـ دېدى ئۇلارـ نىڭ بىرسى يىراقتىنلا.

ـ خە... خەيرلـىك كەچ، ـ دېدى يوھانداسمۇ دۇدۇقلاپ.

ـ كەچ قاپسىزغۇ، ئاۋۇ ياتقان كىم؟ ئىككى ساقچى تېخىمۇ يېقىنـلاپ كەلدى. يوھانـداسنىڭ پۈت ـ قولـدا جان قالمىدى.

ـ پـۇا بايرىمى ئەمەسمۇ، ـ دېدى يوھانداس دەررۇ گېپىنى ئوڭشاپ، ـ بۇـ رادەرلەر بىلەن ئازراق ئىچىشكەن ئىـدۇق، تېخى ھېلىلا ساپساق ئىـدى. پاراڭلىشـپ كېلىۋاتاتتۇق، بىئارام بولۇپ قالدى بولغاي. بىرئاز ئوڭشىلىۋالسۇن دەپ ساقلاپ تۇرۇپـ تىمەن... چىكەمسىز ئەپەندىـم؟ ـ يوھانـ داس يېنىدىن تاماكا چىقاردى.

ـ ياق، رەھمەت سىزگە. بىز يارەمـ لىشەيلىمۇ؟

ـ ھاجىتى يوق، ئەپەندىم. رەھمەت!.. بىز ئۇچ كىشى ئىدۇق، ـ دېدى يوھانداس يىراقتا كېلىۋاتقان بىر ئادەمنىڭ قارىسىنى كۆرسىتىپ، ـ ئۇ بۇرادىرىمىز يېتىپ كەلسـ لا ئىككىمىز بىرلىدىنە ئېلىپ كېتىمىز. ماشـ نىمىز كۆۋرۈكنىڭ بېشىدىلا.

ساقچىلار خوشلىشىپ تېز ـ تېز قەدەمـ لەر بىلەن كۆۋرۈك بېشى تەرەپكە كېتىپ قېلىشتى. يوھانـداس خۇددى يەلكىسـىدىن ئېغىر بىر تاغنى ئېلىـۋەتـكەندەك ئۇھ دەپ ئۇلۇغ بىر تىنىدى ـ دە، ئاياغلىرى پۈكۈلۈپ چىمـدا ئولتـۇرۇپ قالـدى. بىرھازادىـن كېيىن ئەتراپىغا تىمسىقلاپ قارىـدى ۋە جۈرئەت بىلەن مەستنىڭ يېنىغا سۈرۈلـۈپ باردى. بۇ چاغدا ئىككى ساقچى كۆۋرۈكـ

نىڭ ئۇستىدە كېتىپ باراتتى. شۇنداڭ يوھانداسنىڭ كۆڭلى تىندى ـ دە، ئالمان ـ تالمان مەستىنىڭ يېنىنى ئاختۇرۇشقا كىرىشتى. يوھانداس بىردەمدىلا ئۇنىڭ يانچۇقىدىن ھەمياننى ئالدى ـ دە، ئۇنى مالتىلاپ ئىچىدىن بىر تۇتام پۇلنى سۇغۇرۇپ ئېلىپ يانچۇقىغا تىقتى، ئۇ ھەمياننىڭ كىچىك يانچۇقىنى ئاختۇرۇۋىدى، قولىغا قېلىنراق بىر نەرسە ئۇرۇندى. يوھانداس ئۇنىمۇ چىقىرىۋالدى ـ دە، يۈزىكى ئويناپ كەتتى. بۇ دەل ئۇنىڭ ئىزدىگەن نەرسىسى ـ بانكىنىڭ «Amerikanxpires» كارتىسى ئىدى. «ئۇ ھېچنەرسىنى سەزمىدى، بەلكى قاتتىق مەست بولۇپ كەتكەن بولسا كېرەك، بۇ قانداق مەستۇر؟» دەپ ئويلىدى يوھانداس. چۈنكى يوھانداس ئۇنىڭ ھەمياننى يانچۇقىغا سېلىپ قويماقچى بولۇپ قولىنى تارتىۋىدى، يۈزىگە غەلىتە بىر نەرسە تەگدى، يوھانداس چۆچۈپ كەتتى. مەست ئادەم بىر دەستە گۈلنى چىڭ قامالالمۇالغانىدى. يوھانداس يېنىدىن كىچىك قول چىرىغىنى چىقىرىپ مەستنىڭ يۈزىگە يورۇتتى، يورۇتتى ـ دە، دەھشەت بىلەن ۋارقىرىۋەتتى. ئۇنىڭ ئالدىدا دادىسى ياتاتتى. ئەمما كۆزلىرى ئوچۇق، قارىچۇقلىرى ئۇستىگە تارتىلىپ كەتكەن ئىدى.

ـــ ئاھ، دادا! بۇ سىزمىدىڭىز...ـــ يوھانداس ياۋايى ھايۋانلاردەك ھۆركىرەپ يىغلاپ كەتتى. ئۇنىڭ كۆز ياشلىرى دادىسىنىڭ مۈزدەك يۈزىگە تامچىماقتا. ئۇ ئەمدى تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ، ئىچىدىن بۇقۇلداپ يىغلىدى. كۆۋرۈك ئۈستىدىكى چىراغلار كۆۋرۈكتە كېتىۋاتقان كىشىلەرنى غۇۋا يورۇتماقتا. بىردىن ساقچى ماشىنىسىنىڭ ۋەھىمىلىك ئاۋازى ئاڭلاندى. بىر ـ ئىككى پاي ئوق ئېتىلغاندەكمۇ قىلدى. كېيىن يوھانداسنىڭ قۇلىقىغا ھېچنەرسە كىرمىدى. ئۇ دادىسىنى قۇچىقىغا ئېلىپ كۆۋرۈك بېشىغا قاراپ ماڭدى. «ئۆيگە كېتىش كېرەك» دەپ ئويلىدى ئۇ ئىچىدە. كۆۋرۈك ئاستىدا ئىزار دەرياسى شاۋقۇنلاپ ئاقاتتى. كۆۋرۈكنىڭ ئۈستىدىكى چىراغ نۇرى پروفېسسورنىڭ ئاقىرىپ كەتكەن يۈز ـ كۆزلىرى ۋە ئۇنىڭ قولىدىكى بىر دەستە گۈلنى يوھانداسقا ئېنىق كۆرسەتتى. ھېچىسى تۇرمۇزلىنىپ قالغان يوھانداس شۇ چاغدىلا بۇگۈن دادىسىنىڭ تۇغۇلغان كۈنى ئىكەنلىكىنى ئېسىگە ئالدى.

مەسئۇل مۇھەررىر ئارسلان

قۇربان ئىمىن

چاقچاق توغرىسىدا غەزەل

ياخشى دوستلار سورۇنىدا ئۆزئارا چاقچاق زۆرۈر،
كۈلكىنى قوزغايدىغان ئاچچىق-چۈچۈك تاپماق زۆرۈر.

ئولتۇرۇش بولسا كۆڭۈللۈك قەلبى ياشنار ھەممىنىڭ،
ئىتتىپاقلىق ئۇرۇقىنى شۇ سەۋەب چاچماق زۆرۈر.

مەن دېگەننى سەن دېسەڭ، ئۇمۇ دېسە بولماس قىزىق،
كەشپىياتۇ مۆجىزە بۇ ساھەدە ئۇچماق زۆرۈر.

خەلقىمىز ئەمگەك سۆيەر، چاقچاققا خۇشتار ياخشى خەلق،
ھەرقاچان بىزگە ئىپسلىخسلەت، ئەدەپ-ئەخلاق زۆرۈر.

ياقىدۇ ھەركىمگە دوستىنىڭ ياخشى چىققان چاقچىقى،
بولسا ئىلمىي، ئەمەلىي، گەپ-سۆزلىرى قايماق، زۆرۈر.

نەچچە ئۆلچەپ كەس، دېگەن ھېكمەتنى سەن يادىڭدا تۇت،
قالمىغاي رەنجىپ سېنىڭدىن، ئېھتىيات قىلماق زۆرۈر.

بىر قېتىم كۈلسەڭ ياشايسەن، ئون باھار ئارتۇق دېمەك،
كۈلكىدىن ئالتۇن بېشىڭغا ئۇنچىلەر چاچماق زۆرۈر.

زور تالانتىنىڭ ئىگىسىدۇر شۇ قىزىق چاقچاقچىلار،
بىر بۇيۇك فونتان — بۇلاق ئۇ، توختىماس قاينىاق، زۆرۈر.

ماگىزىنىنى ئىزدىسەم يوق، مەن خېرىدارى ئۇنىڭ،
بىر كۈلۈش تىللاغا تەڭ، قۇربانمۇ يول قويماق زۆرۈر.

مۇھەممەت روزى

ئالتۇن رەڭ ئۇيغۇقا پۇركۈنەر زېمىن

مېنىڭ ناخشام

كېلىچەكنىڭ ئۆتكۈر كۆزىگە،
ناخشام بىلەن كىرىمەن سىڭىپ.
كۈي سېپىمەن قىرانلىقىمغا،
لىرىكىلىق مىسرالار تىزىپ.

يۈلتۇزلارنىڭ چاقناشلىرىغا،
قىرانلىقىم سىن بەرگەن چېقىپ.
ئەگەر يوللار بولسا تۇمانلىق،
يورۇتىمەن نۇرۇمنى سېپىپ.

مەرسىيە

تۇغۇلدۇم ئۆزگىگە ئوخشىماي زىنھار،
ئەقىدە ـ سۆيگۈنى بىلىپ مۇقەددەس.
رەزىلنى گۈل‌بىلدىم، گۈلنى گۈل دېدىم،
جىمى جان سۆيگۈگە تولدى دەپ پەۋەس.

ئەقىدە گۈللىرىم سولىدى بىمەزگىل،
سۆيگۈمنىڭ ئوتلىرى كەتتى تارقىلىپ،
قەلبىمنى پارچىلاپ نەچچە ـ نەچچىگە،
بارچە زېمىنغا تاشلىدىم چېچىپ.

سەن قەلبىمدە ئىلاھ كەبى كۆلەرسەن

يۆگەپ زېمىن سۈكۈتىگە ناخشامنى،
مەن تۇرىمەن بەك يىراقتا يېگانە.
خىياللىرىم ئەپۇ تىلەپ روھىڭدىن،
سەن دەسسىگەن يەرنى سۆيەر سېپايە.

قەلبىمدە بار بىر ئازابنىڭ كۆيۈكى،
ۋاراقلاپ باق ئۆتمۈشۈمنى بىلەرسەن...
بىلسەڭ قەلبىم شۇ چاقماقنىڭ بۆلىكى،
سەن قەلبىمدە ئىلاھ كەبى كۆلەرسەن.

دالىدا ئاداققى بىر جۈپ قىزىلگۈل

دالىدا ئاداققى بىر جۈپ قىزىلگۈل،
ياپرىقى بىر ـ بىرلەپ تۆكۈلەر ئاستا.
تىترەڭگۈ شامالدا تىترىشەر ئۇنسىز،
ئۇندەيدۇ تەبىئەت ئۇنى ئۈيقۇغا.

دالىدا ئاداققى بىر جۈپ قىزىلگۈل،
ئاخىرقى ھىدىنى تارقىتار مۇڭلۇق.
ئالتۇن رەڭ ئۇيغۇقا پۇركۈنەر زېمىن،
قىزىلگۈل مۇڭلىنار دىلى ئاھ، سۇنۇق.

دالىدا ئاداققى بىر جۈپ قىزىلگۈل،
مۇگدەڭ ئۈيقۇدا تەۋرىنەر ئۇ لال.
چۈشىدە كۆرۈنگەن ئاشۇ باھارنى،
ئەپكەلدى ئاخشامقى لەرزان شوخ شامال.

تۇيغۇ

قەلبىمنىڭ تىنىقلىرىدىن،
شېئىر بولۇپ تۆكۈلدى دۇنيا.
ئۇۋلاپ كەتتى قىرانلىقىمنى،
ئاھ، رەھىمسىز يىل بوۋاي ئەمما.

تىكىپ كۆككە ھارغىن كۆزۈمنى،
قويۇپ بەردىم خىيال قۇشۇمنى.
ھېلىغىچە يۇرۇيمەن ئىزدەپ،
ياشلىقتىكى سەبىي چۈشۈمنى.

راهىلە كامال

كۆل سۈيى تارتقان سۈرەت

كۆل بويى پىنھان جاي، خىيالچان قىزنىڭ،
كۆزىدەڭ مۇلايىم، سۆزىدەڭ مىسكىن.
كۆكۈمدا مۇڭ ئىپتىپ، پۈتسەم خىيالدا،
ئەسلىمە ئىچىدىن تاپسەن تەسكىن.

يانمۇيان ئولتۇرۇپ، كۆلگە بېقىشقان،
مىڭ تىلەپ شۇ ئاخشام، بىز ۋىسال تاپقان.
ئاي شولا تاشلىغان كۆل سۈيى بىزنى
ئاي بىلەن بىر قىلىپ، سۈرەتكە تارتقان.

ئاھ، قېنى شۇ دەقىق، قېنى شۇ سۈرەت؟
تۇرىدۇ ئاي يالغۇز، سوغۇق نۇرلىرى.
سوغ شامال يەلپۈتەر چېچىمنى مەيۈس،
ۋە لېكىن ساقلانغان تونۇش بىر ھىدى.

ئىپتقىنا كۆل سۈيى تۇراتتىڭ پارلاپ،
نە ئىشىڭ بۇ ئاخشام سوغۇق باققىنىڭ.
ئاگاھ بول دېسەڭچۇ پېقىرنى شۇ چاغ،
ئەمەسكەن ھەقىقەت، سۈزۈك ئاققىنىڭ.

ئەنۋەر ئابلىز

شەبنەملەردەك جۇلالىق سەھەر

كەچ كۈز

سارغايغاندا زەڭگەر رەڭ ياپراق،
سۆيۈپ قاچار ئۇششۇك شامىلى.
داڭگاللارغا ئەسىردۇر تۆپراق،
شۇركەندۇرەر قىشنىڭ سالىمى.

سوغنى چىللار شاق-شاق سېغىزخان،
ئۇچۇپ كەتكەن ئاق قۇلار نەكەم.
تولا يىغلاپ شەپەق كۆزى قان،
ئوت-چۆپلەرنىڭ كىرپىكىدە نەم.

چوپان نېيى تىترەڭگۈ بىر كۈي،
ئۇزاتماقتا دالىنى ئاستا.
قايا قلارغا يوقالغان خۇش بۇي،
قۇش ناۋاسى ئاڭلانماس قايتا.

ئۇنتالمايمەن ئېھ دالام سېنى

شەبنەملەردەك جۇلالىق سەھەر،
ھىجران كۈيى ھۆكۈمران پەقەت.
مەن كېتىمەن يىراق-يىراقلا،
ئۇنتۇپ قالما ئېھ دالام ئەبەت.

سىڭىپ كەتكەن سەبىي دىلىمغا،
مەن ماڭغان شۇ ئىپار ھىد يوللار.
كېچىلەرگە رەڭ بەرگەن يۇلتۇز،
يېنىككىنە سۆيگەن شوخ شامال،
مۇڭغا چۆككەن قەدىمىي دەريا.

سىڭىپ كەتكەن سەبىي دىلىمغا،
ئۇچمىلەرگە قونغان ئاق قۇچقاچ.
قىر بېشىدا سايرىغان تورغاي،
ئاچلىق دەردى تارتقان لالما ئىت،
تۇز بېسىلغان ناخشىچى ھارۋا.

سىڭىپ كەتكەن سەبىي دىلىمغا،
يالاڭغىداق توپىغا دەسسەپ،
توپىلاردىن ئوغۇز سۈت ئەمگەن،
قوم ئارىلاش دۇغ سۇلار ئىچىپ،
پادىلارغا چۆچەكلەر ئېيتىپ
ئويناپ يۈرگەن غەمسىز بالىلار.

سىڭىپ كەتكەن سەبىي دىلىمغا،
ھەر قېتىملىق خېمىر ئەتكەندە،

كىچىك ـ كىچىك «ئاي» توقاچ يېقىپ،
مېھرى بىلەن بىزلەرگە بەرگەن،
ناخشىلاردەك مۇڭلۇق مومايلار.
تونۇر بېشىدا،
تاڭغا ئۇلاپ چۆچەكلەر ئېيتقان.
خىزىر سۈپەت يىللىق بوۋايلار.

سىكىپ كەتكەن سەبىي دىلىمغا،
چولپان بىلەن تەڭ تۇرۇپ،
گەۋدىسىنى تاشلاپ ئېتىزغا،
ئورما ئورغان ھارماس ئورمىچى.
پىڭ ـ پىڭ ئاپتاپ كۆيدۈرگەن چۈشتە،
ئېيتىپ مۇڭلۇق خامان ناخشىسى،
چېكىسىدىن كۆمۈش تەر تۆكۈپ،
ھايلىق بەرگەن ساپ نىيەت دېھقان.

سىكىپ كەتكەن سەبىي دىلىمغا،
كېچىلەرنى كېچە قىپ تۇرغان،
راۋاپ، تەمبۇر، دۇتار كۈيلىرى،
غۇلاچ تاشلاپ ئۇسسۇل ئويىنغان،
يۇرىكى ئوت، تىلىكى قۇت،
ھايات گۈللىرى.

سىكىپ كەتكەن سەبىي دىلىمغا،
ھەر سەھەردە بۇلاق بېشىدا،
كۆزلىرىنى ئۇمىدلىك تىكىپ،
يۇرىكىدىن دەرد ـ مۇڭلار تۆكۈپ،
ناخشا توۋلاپ،
ئۇخلاتمىغان دۇنيانى،
ئاشقىغا ئىخلاسمەن يىگىت.
بالدىقىنى كۆتۈرۈپ ئەچىل،
شوخ كىيىكتەك ئەگىتىپ،
ئوت چىقارغان كۆزلەردىن،
ئوتقا ئوخشاش ئوتلۇق گۈزەل قىز.

سىكىپ كەتكەن سەبىي دىلىمغا،
سېغىنىدىكى بىر ئوچۇم تۈپراق،
سېغىنىدىكى ھەربىر گۈل گىياھ.

ئۇنتالمايمەن ئېھ دالام سېنى،
ئۇنتىمىغىن ھەمدە سەن مېنى.

شەبنەملەردەك جۇلالىق سەھەر،
ھىجران كۈيى ھۆكۈمران پەقەت.
مەن كېتىمەن يىراق ـ يىراقلا،
ئۇنتۇپ قالما ئېھ دالام ئەبەت.

ھەنغۇ سېنى سۆيىمەن، لېكىن...

ھەنغۇ سېنى سۆيىمەن، لېكىن،
سەن سۆيەمسەن، سۆيمەمسەن مېنى؟
مۇھەببەتكەن نازۇك بىر غۇنچە،
ئىشەنچ ئىكەن ئۇنىڭكى جېنى.

ھەنغۇ سېنى سۆيىمەن، لېكىن،
سەن سۆيەمسەن، سۆيمەمسەن مېنى؟
كۆزلىرىڭگە يوشۇرۇپ سىرىر،
ئالدىمىغىن ھېلىدىن ـ ھېلى.

ھەنغۇ سېنى سۆيىمەن، لېكىن،
سەن سۆيەمسەن، سۆيمەمسەن مېنى؟
دىلىكەش تېپىش تەسكەن دۇنيادا،
ئەركىم بوغۇپ قىينىما مېنى.

ھەنغۇ سېنى سۆيىمەن، لېكىن،
سەن سۆيەمسەن، سۆيمەمسەن مېنى؟
ھاياتلىقىم ھەنسۈپتۇر ساڭا،
ئويۇنچۇق قىپ ئويىنما مېنى.

تاڭ ئەركىسى

ئاينى قوغلاپ چىقتى ئوت شارى،
قىزىللىققا پۈركەندى ئۈپۈق.
ئەتىرگۈلنىڭ بەرگىدە قەتىرە،
زۇمرەت كەبى نۇر چاچتى يورۇق.

تاڭ شامىلى ئۇرسا، گۈل يېشى،
قىز كۆكسىدەك لىغىلدار تاتلىق.
ئاھ، دومىلاپ چۈشتى زېمىنگە،
يىغلىغاندەك بىر گۈزەل ئاچچىق.
جىلۋىلەندى زەڭگەر رەڭ ياپراق،
قۇچۇۋالدى زېمىننى شادلىق.

مۇسا ئەھەد

ئۆلۈكلەر قىسسىسى

بۇگۈن يەنە شۇ ئاغىنەم
شاد كەيپىمنى بۇزۇپ بىر يولى،
يازدىم شېئىر دېدى گەپ باشلاپ،
بۇ شېئىرىمنىڭ ئېسىل سەرخىلى.
گىيوتىنىڭ ئەسەرلىرىمۇ
بولالمايدۇ ئۇنىڭ تەڭ خىلى.
ئوقۇدى ئۇ بىرنەچچە سائەت
تۇگىمىدى تېخى ئاخىرى،
بەلكى يېزىپ كەلگەندۇ داستان.
داڭ قېتىپلا تۇرۇپ قالدىم جىم،
ھېسلىرىممۇ شۇنچە گادىرماچ
تاڭدەك سۇزۇك ئۇي - خىياللىرىم،
گاڭگىراشتىن بوپ قالدى ئوماچ.
ئۆلۈكلەرگە تولغان مىسرالار،
گۇگۇملارغا بۆلۈنگەن چۈش ھەم.
سەرسان كېزىپ يۈرگەن ئەرۋاھلار،
سالار ئىدى جانغا ۋەھىمە،
كۆڭۈللەردە قوزغاپ غۇسسە - غەم.
بارخانلارغا كۆمۈلگەن سۆڭەك،
چېچەكلەرمىش قۇياش نۇرىدا.
ۋە ئېچىرقاپ كەتكەن قارىچۇقلار
شەلپەر تېرىكى ئىمىش ئۈپۈقتا.
تۇنجىقىشتىن شېھىت ئارمانلار
يول - يوللارغا تۆكەرمىش كۈيلەر.
شۇ كۈيلەرنىڭ ئىزگۈ ساداسى
ئاچار ئىمىش سامادا گۈللەر.
شايانۇنلار ئويناتمىش ئۇسۇل،
مىنۇتلىپ يۈلغۇن شېخىغا.
زەيتۇن چىشلەپ كېلەرمىش كەپتەر
ئۇمىدلەرنىڭ ئۆلگەن روھىغا،
كۆز ئالدىمدىن ئۆتتى دەممۇدەم
ئۆلۈكلەرنىڭ سۇزۇك سىماسى.
تەنلىرىمگە ئولاشتى تىترەك
بوغقان كەبى گېلىمدىن شۇئان
ئۆلۈكلەرنىڭ كېلىپ ئەرۋاھى.
توختاپ بىر چاغ ئوقۇشتىن دوستۇم
دېدى: «ئۇندا بارمىكىن ئېھۇەن؟
بۇ ئۆلۈكلەر قىسسىسى بوپتۇ
دەپمۇ زاڭلىق قىلىشتى بەزەن»
توغرا ئۆلۈك قىسسىسى بوپتۇ،
تىرىكلەردىن يوق ئۇندا نىشان.
مەنمۇ تىرىك تېخى ئۆلمىگەن
مۇستەسنامەن ئۆلۈك سىرىدىن.
ھايات گۈزەل ھەم گۈزەل دۇنيا
قانداق كېچەي ئۇنىڭ مېھرىدىن.
كۆرسىتەي يول ساڭا ئەزىزىم،
گۈرۈستانغا بار شۇتاپ ئۇدۇل،
ئوقۇپ بەرگىن مۇرىلارغا سەن،
ئۇلار خۇشال قىلىشسۇن غۇل - غۇل.
دېسەم دوستۇم كەتتى چالۋاقاپ:
«ئەتە ئۇچۇن يازدىم شېئىرىمنى،
چۈشەنمىسە بۇنى تىرىكلەر
ئۆتۈپ ئەسىر چۈشىنەر ئەۋلاد
بەلكى نوبېل قوپۇپ قەبرىدىن،
تەقدىم قىلار شۆھرەت تاجىنى»
دېدىم مەنمۇ مۇقەددەس بۇگۈن
ھامىلدارى پارلاق ئەتىنىڭ.
بىلمەي تېخى ئۆلۈك سىرىنى
بولاي قانداق رەنجىگە شېپا
ھالىن بىلىپ ئۆلۈك دەردىنىڭ.
يېتىپ ئەجەل كۆز يۇمسام ئەگەر
شۇندا بېرىپ قەبرەم بېشىغا
ئوقۇپ قويغىن دۇئا ئورنىدا.
مەندىن بۇرۇن كەتسەڭ باقىيغا
كىرگەن چېغى مۇنكىر، نەكىرلەر،
گەر يېنىمغا مېنى سوراقلاپ.
شۇ چاغ كېرىپ ئۇلارغا ئۆزۈك
شېئىرىڭ بىلەن بېرەرسەن جاۋاب.

ئەنۋەر ھاشىم

شېئىرلار

ئالدامچى

قۇياش
تۇندە سۆيەر ئۇ يېرىم شارنى،
كۈندۈزدە بۇ يېرىم شارنى.
ئىككى يېرىم شار
بىلمەيدۇ ئۇ ئىشلارنى.

سۇنغان كۆڭۈل

ئاي جامالىنى كۆرسەتسە
مەشۇقى يۈلتۈز
قىن قىنىغا پاتمايدۇ.
غايىب بولسا ئون بەش تۇن
چىمچىقلىتىپ كۆزىنى
يىغلامسىرايدۇ.

ئارزۇ

ئاتا ـ ئانام
قايتسا ئەگەر بۇۋاقلىقىغا،
يەرگە قويماي بېقىۋالاتتىم.
ئۆگەنگەندە تەم تىم مېڭىشنى
قولتۇقىدىن يۆلىۋالاتتىم.
تارتىپ قالسا كېسەل ئازابى
بىر ئۇلۇشنى بۆلۈۋالاتتىم.
ئەزرائىل تىككەن چاغدا يامان كۆزىنى،
ئۇلارنىڭ نۆۋىتىدە ئۆلۈۋالاتتىم.
ھاسىل بولسا ئاشۇ مۇرادىم،
ئۆلۈشتىن بۇرۇن بىر كۈلۈۋالاتتىم.

مىسكىن تەشنالىق

خىياللىرىم ئۇچار ھەر ئاخشام،
سېنى ئىزدەپ روھلۇق سەن تامان.
بوسوغاڭدىن ئۆتەلمەي ئاتلاپ،
خېلى ئۇزاق بولىدۇ سەرسان.
روھى چۈشۈپ ئاقىۋەت، غەمكىن،
قايتار سوئال يوقۇپ بىر پاتمان.

كۆز ياش

بولغانىدى ئۇلۇغ كۈن
ئون سەككىز يىل بۇرۇنقى بۈگۈن:
ئۆي ئىچىنى كۈلدۈرۈپ،
دىللارنى سۆيۈندۈرۈپ
دۇنياغا كۆز ئاچقىنىڭ ئۈچۈن،
ئاتا ـ ئاناڭ
تۆكۈۋاتسا شادلىق يېشىنى،
سەن يىغلىغان چىرقىراپ
تۆكۈپ
ئۆكۈنۈشىنىڭ ئاچچىق يېشىنى.
بىلگەنمىدىڭ
پاك كەلسىمۇ دۇنياغا ئىنسان
خام سۈت ئەمگەچ بۇلغىنىشىنى؟

ياۋۇزلۇق

ئەسەبىي بوران
يۈگۈرۈپ چىقىپ ئۈۋىسىدىن
توزۇتۇپ قۇملارنى،
ئەنسىرىتىپ كونا تاملارنى،
زەخىملەندۈرۈپ گۈل، نىھاللارنى
ئاخىر بېرىپ ئۈستى چوڭ تاغقا.
توسۇۋالدى، ـــ دەپ، ـــ يولۇمنى
كۆڭلى قاتتىق رەنجىدى،
ئەمما ئويلاپ باقمىدى
باشقىلارنى
قويغىنىنى چىدىغۇسىز ئازابقا.

ئۇيغۇر قىتاقچىپ قالغان كۈن

ئابدۇلا ساۋۇت

(پوۋېست) *

نىجات يېرىم سائەتتىن كېيىن يولغا چىقتى، ئۇ دەرۋازىدىن كىرگەندە پېشايۋان تاستىدا ئېغاڭلاپ يۈرگەن سېمىز ئايالغا — رەنانىڭ ئاپىسىغا دۇچ كەلدى.

— كەل ئوغلۇم، — رەنانىڭ ئاپىسى بېشىنى بۇراپ يۇقىرىغا قاراپ قالدى، — رەنا، ھاي رەنا ...

ئىككىنچى قەۋەتتىكى بىر ھۇجرىنىڭ دېرىزىسى ئېچىلىپ رەنانىڭ يۈزى كۆرۈندى. نىجات تەكەللۇپسىزلا دالانغا كىرىپ كەتتى. رەنا ئۇنى قولتۇقلاپ پەلەمپەي باسقۇچلىرىدىن ئېلىپ چىقىپ كاربىدور ئوتتۇرىسىدىكى زالغا باشلاپ كىردى. زالنىڭ غەرب تەرىپىگە يالغۇز كىشىلىك دىۋان، ئىشىك تەرەپكە نىجات ئۇچۇن ئۇستەل تەييارلاپ قويغانىدى. رەنا دىۋاندا ئولتۇردى. نىجات خالاتنى كىيىپ، بويىق تەڭشىدى، پۇتكۇل پىكىر-خىيالىنى يىغىپ رەسمىنى سىزىشقا كىرىشتى. ئۇ ھەر قېتىم قەلەمنى ياكى پەلكۇچنى بويىقىغا مىلەۋېتىپ رەنىغا بىر قاراپ قويىاتتى، بۇ چاغدا ئۇنىڭ دىققەت نەزىرى رەنانىڭ رەڭگى-رۇخسارىدىلا ئەمەس ئىدى، بەلكى ياخشى تەربىيىلەنگەن ئاپىسىركا دېلو رازۇېت قىلغاندا، كىشىلەر دىققەت قىلمىغان ئۇششاق، پارچە-پۇرات نەرسە ۋە ئىزلارنى پۇراپ ئۆتكۈر سەزگۈسى ئارقىلىق جىنايەت ئىزلىرىنى تاپقاندەك ئۇمۇ كۆز ئوقىنى رەنانىڭ بويندىكى ئالتۇن زەنجىرلىك، ياقۇت كۆزلۈك ئالتۇن مېدالىئونغا، ئالتۇن زىرە، ئالتۇن بىلەيزۈك، ئالتۇن ئۆزۈكلەرگە ئاتاتتى.

چۈشلۈك تاماق رەنانىڭ ھۇجرىسىدا يېيىلدى. نىجات تاماق ئۇستىدىمۇ رەنانىڭ قىممەتباھالىق، ئېسىل زىبۇ-زىننەتلىرىگە زەن سېلىپ تۇرلۇك گۇماني ئوي-پىكىرلەرگە چۆمدى. ئۇلار زالغا قايتىپ چىقتى. نىجات ئالتۇن قازان، تىللا، زىخچە ئالتۇن تاۋۇ-

* بېشى ئۆتكەن سانىدا.

رىسىدىكى خىياللىرىدىن بارا ـ بارا ئازاد بولۇپ رەنانىڭ گۈزەل قىياپىتىنى ئاجايىپ قىزغىن ئىشتىياق بىلەن سىزىشقا باشلىدى. رەنا ئاسما چىراغىنىڭ يورۇقى ئاستىدا گويا ساماۋى چۆچەكلەردىكى گۈزەل پەرىلەردەك لاتاپەت بىلەن خۇش خۇي كۆلۈمسىرەپ ئولتۇراتتى. زالنى يېقىملىق، جىمجىتلىق باسقانىدى. شېرىن ھېسسىياتلار دولقۇنى ئۆركەشلىك ئېقىن ياسايتتى. ئاق سۇرۇپ ئۇستىدە رەنانىڭ جامالىنى ئەكس ئەتتۈرىدىغان سېھىرلىك كۆرۈنۈشلەر مىنۇتسېرى ۋايىغا يەتمەكتە ئىدى. رەسىم پۈتۈشكە ئاز قالغاندا سېھرى نىجات رەسىمنى يەنە بىر نۇسخا سىزىپ ژۇرنالغا ئەۋەتىش نىيىتىگە كەلگەنىدى، چۈنكى رەسىم رەنانىڭمۇ، نىجاتنىڭمۇ كۈتكىنىدىن نەچچە ھەسسە ئارتۇق ماھارەت بىلەن ئىنتايىن ياخشى سىزىلغانىدى. رېئاللىق بىلەن غايىۋىلىك، تاشقى قىياپەتنىكى گۈزەللىك بىلەن ئىچكى ھېسسىيات ھەققىي يوسۇندا بىردەكلىككە ئىگە قىلىنغان بولۇپ، رەسىمنىڭ مەخسۇس رەنا ئۈچۈنلا سىزىلمىغانلىقى بەلكى زور ئىجتىھات ۋە قىزغىن ھېسسىيات، قايناق مۇھەببەت، مول تەسەۋۋۇر كۈچى ئارقىلىق يارىتىلغان ھەققىي بىر بەدىئىي ئىجادىيەتنىڭ مەھسۇلى ئىكەنلىكىنى بىر قاراپلا بىلۈۋالغىلى بولاتتى.

ـــ تۈگىدى، ـــ نىجات ئېغىر تىن ئالدى.

ـــ ئۇھ ... ۋېيەي، ـــ رەنا ئورنىدىن تۇردى، ـــ مودېل بولۇشمۇ بىر جاپاكەن، قىمىرلىماي ئولتۇرۇپ ئەجەبمۇ سىقىلدىم.

رەنا چىقىپ كېتىپ داستا سۇ، سوپۇن، لۆڭگە ئەكىردى، نىجات خالاتنى سېلىۋېتىپ قوللىرىنى يۇدى. رەنا ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ رەسىمگە ئۇزاققىچە تىكىلدى.

ـــ سىز مېنى ئەمەس، ۋېناسنى سىزىپسىز، نىجات بۇ قانداقسىگە ... ئىلھامىڭىز ھەققەتەن ...

ـــ تاپتىڭىز، ۋېناسنى سىزدىم.

ـــ ھەيكەلتىراش ئۇنىڭ بىر قولىنى ياسىمىغانىكەن.

ـــ ئىنسانىدا مەلۇم بىر ئەزانىڭ كەم بولۇشى مېيىپلىق سانىلىدۇ ۋە ئۇ خىل مېيىپلىق ئىنسانغا بىر ئۆمۈر روھىي ئازاب كەلتۈرىدۇ، ئەگەر سەنئەتتە مېيىپلىقمۇ ئىنسانىڭ ھاياتتىكى، جەمئىيەتتىكى ھەققىي ئورنىنى ئوبرازلاشتۇرۇشتا رول ئوينىسا بۇمۇ بىر خىل گۈزەللىك ھېسابلىنىدىكەن، ۋېناسنى بىر قولى بولمىغانلىقى ئۈچۈن ھېچكىم ئەيىبلىمەيدۇ، ياكى ئۇنىڭدىن يىرگەنمەيدۇ، بەلكى مېيىپلىق ئۇنىڭغا تېخىمۇ چەكسىز گۈزەللىك، مۇھەببەت ئاتا قىلغان، شۇڭلاشقا كىشىلەر ئۇنىڭغا مۇھەببەت ئىلاھى، گۈزەللىك ئىلاھى سۈپىتىدە چوقۇنىدۇ، مەن سىزنىڭ تەن قۇرۇلۇشىڭىزنى تولۇق سىزدىم، چىنلىقا ھۈرمەت قىلمىسام بولمايدۇ ـ دە.

رەنانىڭ ھاياجانلىنىشى يۇقىرى پەللىگە يەتكەنىدى، ھېسسىياتىنى باسالماي بىر قولىنى نىجاتنىڭ يەلكىسىگە قويدى.

ـــ ۋېناسنىڭ گۈزەل ئوبرازىغا ئايالارنىڭ ئەڭ ئىپسل پەزىلەتلىرى مۇجەسسەملەنگەن، سىزمۇ خۇددى ۋېناستەك سۈرلۈك، مېھرىبان، ھەيۋەتلىك كۆرۈنىسىز، مەن ۋېناسنىڭ ئوبرازىنى سىزگە ياكى بولمىسا سىزنىڭ ئوبرازىڭىزنى ۋېناسقا سىڭدۈرۈۋەتتىم.

رەسمنى سىزىۋاتقاندىمۇ ئۆزۈمنى سىزنىڭ دەرگاھىڭىزدا ئەمەس، بەلكى يۇنانىنىڭ قەدىمىي سەنئەت سارايلىرىدا يېتۈك، دانىشمەن سەنئەتكارلار ئالدىدا ئىمتىھان بېرىۋاتقان دەك ھېس قىلدىم، — دېدى ھاياجانلانغان نجات.

— سىزگە نېمە دەپ رەھمەت ئېيتىشنى بىلەلمەيۋاتىمەن، مەن سىزگە ئۆمۈر بويى قەرزدارمەن.

— ئوتتۇرىمىزدا ھېچقانداق ھېسابات يوق، رەنا.

— ياق، مەن سىزگە... — رەنا سەل ئۈيالغاندەك سۆزىنى بۇرىۋەتتى، — بۇ رەسىم ماڭىلا ئەمەس، كۆرگەنلىكى كىشىلەرنىڭ، بولۇپمۇ سەنئەتنىن، گۈزەللىكتىن زوقلىنىشنى بىلمەيدىغان كىشىلەرنىڭ ھېسسىياتىنى ئۇرغۇتىدۇ.

— ئىلھام بېغىشلايدۇ، — دېدى نجات قوشۇمچە قىلىپ.

— نجات، جېنىم نجات! ... — رەنا چەكسىز شادلىق، ئىپتىخارلىق ھېسلىرىغا چۆمۈلگەن ھالدا نجاتنىڭ بوينىغا گىرە سالدى، — سىزنىڭ ئەقلىڭىز، تالانتىڭىز... ھەممىسى ماڭا مەنسۇپ، ئەمدى مەن ئۆزۈمنى بۇ دۇنيادا ئەڭ بەختلىك ئىنسانلارنىڭ بىرى دەپ ھېسابلىسام بولامدۇ؟

— خاتالاشتىڭىز، رەنا، — نجات ئۆزىنى قاچۇرۇشنى بىئەپ كۆرۈپ بەكمۇ ئۇڭايسىزلاندى، ھودۇقمىنىدىن پۈتكۈل ۋۇجۇدى تىترەيتتى، رەنا بولسا ئۇنىڭغا تېخىمۇ چىڭ يېپىشقانىدى، — مەنمۇ، ئەقلىمۇ، تالانتىمۇ ئالدى بىلەن خەلقنىڭ سەنئىتىگە مەنسۇپ بولۇشى كېرەك. لېكىن سىز...

— سىز ماڭا مەنسۇپ! — رەنا توپلىمىنىڭ پاشنىسىنى سەل كۆتۈردى. لەۋلىرىنى نجاتقا ئۇزاتتى، — رەت قىلماڭ نجات، ئەمدى رۇقىيەم كۆرۈپ قالمايدۇ.

نجاتنىڭ بەدەنلىرى چىمىلداپ ئېچىشىپ كۆيۈشكە باشلىدى. كۆز ئالدى تۇمانلىشىپ زاللا ئەمەس، پۈتكۈل دۇنيا تۇمان ئىچىگە شۇڭغۇغان قۇيۇندەك پىرقىراۋاتاتتى، يۈرىكى بولسا باشقىچە ھېسسىياتلارغا ئەسىر ئىدى. رەنانىڭ ئوتلۇق لەۋلىرى ئۇنىڭ ۋۇجۇدىغا ئالەمچە زور، يۇكسەك مۇھەببەتنىڭ ئەڭ شېرىن، ئەڭ تاتلىق كەۋسىرىنى قۇيۇۋاتاتتى. ئوتلۇق، خۇش بۇي تىنىقلار ئۇنىڭ تومۇرلىرىغا، ھەربىر ھۈجەيرىلىرىگىچە سىڭىپ يېڭىچە قۇدرەتلىك بىر ھاياتمي كۈچ بەخش ئەتتى، ئۇ تىل بىلەن ئىپادىلەش مۇمكىن بولمايدىغان ئاجايىپ ھۇزۇرلىنىش ئىلكىدە كۆزلىرىنى يۇمۇپ جىم تۇراتتى.

— مۇشۇنداق چاغدا رۇقىيەم كىرىپ قالسا - ھە؟

— مۇمكىن ئەمەس، بۇگۈن... ئۇنىڭ كۈنى ئاخشام ئۇنىڭ ئەلپازىنى كۆردىڭىزغۇ، ماڭا دېگەن گەپلىرى... رەنا، مەن رۇقىيەمنىڭ دېگىنىدەك قىز - ئاياللارنى يولدىن چىقارغان، ئازدۇرغان بولسام... رۇقىيەمنىڭ كۈندەشلىكى ئوتقا ئايلىنىپ مېنى كۆيدۇرۇپ كۈلگە ئايلاندۇرسا ھەق بولاتتى، سىز بىلمىسىز... رەنا مەن... ياق، ئالدىڭىزدا ئۆزۈمنى ئاقلاش ھاجەتسىزغۇ؟

— مېنى ئازدۇردىڭىزغۇ؟

— قانداق قىلىپ رەنا؟

ـــ ئىشقىڭىزدا كۆيدۇرۇپ...

ـــ شۇ كۈنى سىز، ھېچكىم سىزنى مەنچىلىك چۈشەنمەيدۇ، دېگەندەڭىز، يۈرىكىمىڭ قانداقلىقىنى سىزلا كۆرۈپ تۇرىسىز.

نىجات رەنانىڭ قويۇق بۇدۇر چاچلىرىنى مېھرىبانلارچە سىيلاپ قويدى، رەنا تېخىچە نىجاتنىڭ كۆكسىدىن بېشىنى ئالماي تۇراتتى، شۇئان كاردىۋەردىن رەنانى چاقىرغان ئاۋاز ئاڭلاندى، رەنا چىقىپ كېتىۋېتىپ كەينىگە بۇرۇلدى، ئۇنىڭ يۈزلىرى شەلپەردەك قىزارغاندى.

رەنانىڭ ھۈجرىسى ناھايىتى ئىسسىق ئىدى. نىجات ئەينەكلىك ئىشكاپىنىڭ ئۈدۈلىدىكى ئۈزۈن دىۋاندا ئولتۇراتتى. ئىشكاپ ئەينىكىدىن ئۆزىنىڭ قىياپىتىگە نەزەر سالدى، قويۇق، قاپقارا بۇدۇر چاچلىرى ئۆسۈپ قۇلاقلىرىنى، گەدىنىنى ياپقانىدى، ھەمىشە چاقناپ تۇرىدىغان ئۆتكۈر كۆزلىرى، قىرلىق بۇرنى ئۇستىدىكى ئۇچى ئەگمەچ بۇرۇتى ئۇنىڭ يېڭى دەۋر ئۈيغۇر ياشلىرىغا خاس تۇرمۇش ئادىتىنى ئەكس ئەتتۈرۈپ تۇراتتى. ئايىغى بوغما، ئالدى سېرتمىلىق قارا كەمزۇلى گەۋدىسىگە جىپسا كەلگەنىدى، سەل ئورۇقلاشقا باشلىغان يۈزلىرىدە دائىم تۇرگۈنلۈك، جىددىيلىك ئەكس ئېتەتتى.

ـــ ئاپام سىزگە ئاتاپ... ـــ رەنا كۈمۈش ھەل بېرىلگەن پەتنۇستا ئىككى چىنە شورپا كۆتۈرۈپ كىردى، ـــ كۆڭلۈمدىكىنى تاپىدۇ، بەخىرامان ئولتۇرۇڭ.

رەنا چىقىپ كېتىپ لىگەندە لىق گۆش ئەكىردى، كاستېيۇمنى سېلىۋېتىپ نىجاتنىڭ يېنىدا ئولتۇردى. نىجاتنىڭ چىنىسىگە نان چىلاپ قويدى. ئىككىيلەن بىر ـ بىرىنى تەكلىپ قىلىشىپ ئولتۇرۇپ كۆڭۈللۈك ھالدا غىزالاندى، رەنا ئىشكىنى ھەم يېپىپ قويغاندىن كېيىن يەنە نىجاتنىڭ يېنىدا ئولتۇردى. ئۇنىڭ دولىسى، بېلىكى، يانپېشى ... نىجاتنىڭ كىيىملىرىگە تېگىپلا تۇراتتى.

ـــ جېنىم نىجات، ـــ دېدى ئۇ تىترەڭگۈ ئاۋازدا، ـــ ئەسلىدە مېنىڭ ئىدىگىز، بۇنى مەن داشۇدە ئوقۇۋېتىپلا ھېس قىلغانىدىم. ئوتتۇرا مەكتەپتىكى چېغىمىزدا كەلگۈسى تەقدىرىمىز ھەققىدە بىر نېمە دېيىشمىگەن ئىكەنمىز، شۇ چاغدىمۇ مەن سىزنى ئۆزۈمگە ھەممىدىن يېقىن ھېسابلايتتىم. ئوقۇش پۈتتۈرۈپ كەلگىچە سىز توي قىلىۋاپسىز. ئەپسۇسلاندىم، ھەسرەت چەكتىم، يىغلىدىم، يوشۇرۇن كۆيۈش بەكمۇ ئازابلىق ئىكەن، ئەسلىدە سىز مېنى خېلى بۇرۇنلا ئازدۇرغان، ئەقلىمنى ئالغان ئىكەنسىز. كېيىن مېنىڭ تەقدىرىمدىكى نومۇسلۇق پاجىئە مېنى ھەممىدىن بەزدۇردى. بىراق، مەن سىزنى ھايات تىمنىڭ مەنىۋى يۆلەنچۈكى دەپ قارىغاچقا يەنىلا ئۆمىدۋار بولۇشقا تىرىشتىم، بولۇپمۇ سىزنىڭ تۇرمۇشىڭىزدىكى جېدەل ـ ماجىرا بىلەن تولغان مۇھەببەتنى، ئائىلىدىكى كۆڭۈلسىزلىكلەردىن چىكىۋاتقان ئازابلىرىڭىزنى كۆرۈپ سىزگە تېخىمۇ زور ئۈمىد باغلىدىم. رۇقىيەمدىن پاتراق ئاجرىشىشىڭىزنى تىلەيدىغان بولدۇم، چۈنكى شۇنداق بولغاندىلا مېنىڭ مۇھەببىتىم چىقىش يولى تاپالايتتى، سىزگە تەگسەم مۇرادىمغا يېتەتتىم. لېكىن... سىز بۇ مەسىلىدە ناھايىتى سوغۇققان بولۇۋالدىڭىز، ئازابتىن قۇتۇلۇشنى خالىمىدىڭىز، مەن سىزنى بەختلىك قىلالماسمەنمۇ نىجات؟ سىز مېنى بەختلىك قىلالايسىز، مەنمۇ سىزنى

بەختلىك قىلالايمەن. مانا ئەمدى مەن سىزنى رۇقىيەمدىن كۆنلەيمەن. راستىنلا كۆنـ
لەيمەن، رۇقىيەمنىڭ سىز بىلەن بىر ياستۇققا باش قويىدىغانلىقى كۆز ئالدىمغا كەلسـلا
ئۆزۈمنى بۇ جاھاندا مەۋجۇت ئەمەستەك، يوقتەك، ئەزەلدىن تۇغۇلمىغاندەك، پەقەت كۆزـ
گە كۆرۈنمەيدىغان روھىملا مۇشۇ دۇنيادا كېزىپ ـ تېنەپ يۈرگەندەك ھېس قىلىمەن. نىجات،
نەزەرىڭىزدە مەن بەلكىم بىر ئەخمەق، ھاماقەت ئايالدۇرمەن، ئويـلاپ بېقىـڭ، ھەرقانچە
ئوچۇق ـ يورۇق، جۇرئەتلىك ئايالمۇ يۈرىكىدىكى گەپلەرنى مەندەك ئاشكـارا دېيـەلەمدۇ،
يەنە كېلىپ بىر ئەركىشىنىڭ ئالدىدا...بىراق مۇھەببەت ئاجايىپ نەرسە ئىكەن، ئۇ مېنى
ئايالى، بالىسى بار بىر ئادەمگە ئۆمۈرلۈك باغلاپ قويىدى، نىجات مېنى قىينىمائ، ئەمدى
ئارتۇق چىدالمايمەن.

ـــ ئاھ خۇدا! ...ـــ نىجات بوغۇق ئاۋازدا ناله قىلـدى ۋە ئېغـر خورسىنـدى، ئۇ
بىر سېكۇنتقا قاتتىق ھاسىرىدى، يۈرىكى قېپىدىن چىقىـپ كېتىدىغاندەكـلا قىلـۋاتاتتى.
رەنا ئۇنىڭ جاۋابىنى كۈتەتتى،ـــ ھايات ماڭا تولىمۇ سىرلىق، مۇرەككەپ سېزىلىۋاتـدۇ،
مەن ...

ـــ ماڭىمۇ ھايات سىرلىق، مۇھەببەت گۈزەل سېزىلىدۇ، ئەگەر شائىر بولغان بولـ
سام مۇھەببەت، ئۇسال ھەققىدە لىرىك داستانلارنى يازغان بولاتتىم، لېكىن...

ـــ مېنىڭ قاراشلىرىم، ھېسسىياتىم ناھايىتى يۈزە، ساددا بولسا كېرەك.

ـــ ياق، سىز مېنى سىناۋاتىسىز.

ـــ ئۆزۈمنى سىناۋاتىمەن. رەنا ئۇزۇمنى سىنىماقچى، كۆز ئالدىمدا دۇچ كېلىدىغان
مۇرەككەپ سىناقلارغا، تەھدىت، خىرىسلارغا بەرداشلىق بـېرەلـەيمـەنمـۇ ـ يـوق، شۇنى
ئويلاۋاتىمەن.

ـــ ئىككىمزنىڭ ئالدىدا رۇقىيەمدىن باشقا يەنە قانداق توسالغۇ، تەھدىت بولۇشـى
مۇمكىن؟

ـــ رۇقىيەم توسالغۇ ئەمەس، رەنا، بۇ جەھەتتىكى ئوي ـ پىكرىمـنى سىزگـە ئېنىق
چۈشەندۈرەلمەيمەن، راستىنى ئېيتسام قولۇمدا بىر ئايال تۇرۇپ، باشقا بىر ئايالنىڭ مۇـ
ھەببىتى توغرىسىدا ئويلاش تازا ئاقىلانىلىق بولماسمىكىن، رەنا...مەن نېمىـلەرنى دەپ
كېتىۋاتىمەن، بولدى بۇ ھەقتە سۆزلەشمەيلى ...

ـــ نىجات! ...ـــ رەنا ئىككى بېلىكىنى كـېرىپ نىجاتنىڭ بوينىدىن قۇچاقـلىۋالدى،
كۆزلىرىدە ياش تامچىلىرى لىغىرلاپ تۇراتتى،ـــ نىجات نېمـە دەۋاتىسىز؟ مەن مۇھەببەتـ
نىڭ نىكاھنى ئالدىنقى شەرت قىلمايدىغانلىقىنى بىلمەمەن.

ـــ بەلكىم شۇنداقتۇ، بىراق، مەن رۇقىيەمـنى ...

نىجات سۆزىنى توختىتىۋالدى. كارىدوردا ئاياغ تىۋىشى ئاڭلانغاندى، رەنا قوللىرىنى
تارتىۋالدى، مىنۇت ئۆتمەي ئاياغ تىۋىشى غايىب بولدى، نىجات، ھېلىمۇ ئىشىكتىن كۆـ
زىنى ئۈزمىگەنىدى، ھېلى بىرسى ئۇسسۇپ كىرىپ قالىدىغاندەك قاتتىق ساراسىمگە چۈشـ
كەنىدى. رەنا ئىشىككە يېقىنلىشىپ سىرتىنى تىڭشاپ بېقىپ قايـتىپ كەلدى، ئاڭغىچە نـ
جات ئورنىدىن تۇردى.

— كەچ بوپتۇ، كېتەي.
— ياق، — رەنا ئۇنىڭ ئالدىنى توستى، — كەتمەيسىز، مېنىڭ گەپلىرىم تۈگىمىدى.
— كېيىن يەنە پۇرسەت چىقار.
— ياق، راستىنى ئېيتسام، نىجات، بۈگۈن كەتمەك.
— بۇ گېپىڭىز سەل ئېشىپ كەتتى، ئۆزىڭىزنى بېسىۋېلىڭ، — نىجات ئادەتتىن تاشقىرى تەمكىنلىك بىلەن رەنانىڭ چاچلىرىنى سىيلاپ تۇرۇپ سۆزلىدى، — قەلبىڭىزنى چۈشىنىمەن، لېكىن... يەنە ئولتۇرۇۋەرسەم بولماس، دادىڭىز، ئاپىڭىز، ئاكا – سىڭىللىرىڭىز بار... سەت تۇرىدۇ.
— ھېچكىمدىن قورقمايمەن، پەقەت سىزگە ئېرىشەلمەسلىكىمدىن قورقىمەن، شۇڭا نېمە ئويلىسىڭىز مەيلى، مەن سىزنى كەتكۈزمەيمەن.
— ھەر ئىككىمىز ئۆزىمىزنى ئايايلى، خەير!
رەنا پاكىتىدە يىغلىۋەتتى. نىجات ئالدىراپ كارىدورغا چىقتى، زالغا كىرىپ خالاتقا ئورالغان قەلەم، بوياق، رەسىم تاختىلىرىنى قولتۇقىغا قىسقىنىچە پەلەمپەيدىن چۈشتى. ئاي، يۇلتۇزسىز قاراڭغۇ كېچىدە ھويلىدا ئۇنى ھېچكىم كۈرمىدى، ياق، ھويلا ئادەمسىز ئىدى. نىجات دەرۋازىدىن چىقىپ تۇن قوينىدا غايىب بولدى.
فېۋرال ئېيىنۇ ھەش – پەش دېگۈچە ئۆتۈپ كەتتى، نىجات ئۇچۇن نەۋ باھارنىڭ بۇ خاسىيەتلىك كۈنلىرى ئىنتايىن ئەھمىيەتلىك، مەنىلىك ئۆتتى. ھەمراخانىم ھويلىدا، ئىشىك ئالدىدا باھار مەنزىرىسىدىن بەھرى ئالغاچ رىشاتنى ئوينىتاتتى، نىجاتنى ئىزدەپ كەلگەنلەر ئۇنىڭ «يوق» دېگەن جاۋابىنى ئاڭلاپ قايتىشاتتى. شۇ كۈنلەردە ئۇ ئالدىن پىلانلاپ قويغان ئەمما ئوقۇشقا ۋاقىت يار بەرمىگەن كىتابلىرىنى ئوقۇپ تۈگەتتى، خاتىرە يازدى، بەزى مۇھىم ئابزاسلارنى شۇ پېتى كۆچۈرۈۋالدى. بىرنەچچە ماقالىنى يېڭىپ پۈتكۈزدى. «ئارسلانخان شەھىرى» دىن قېزىۋېلىنغان جەسەتنىڭ دەۋرى، جىنسى، مىللەت تەۋەلىكى توغرىسىدا، مىس پۇللار توغرىسىدا ئىزدەندى، ھەمدە ئۆزى قايتا باھالاپ بېكىتىش كېرەك، دەپ قارىغان بۇيۇملار ھەققىدىكى ماقالىلىرىنى ئۇرۇمچىدىكى ئالىم، ئارخېئولوگ، تەتقىقاتچىلارغا ئەۋەتتى.
كۈنلەر ئۆتمەكتە ئىدى. ئەمدى ماقالە، خەت... لەرگە جاۋاب ئېلىشى كېرەك ئىدى، ئۇ ۋاقىتنى ئۆتكۈزۈۋەتمەسلىك ئۈچۈن مارتنىڭ ئالتىنچى، يەتتىنچى كۈنلىرى كونا بازارلىق ھۆكۈمەتكە باردى، ئەھۋالنى ئېيتتى.
— بۇ، ھەسەن ماموت شۇجى بولۇپ تۇرغان ۋاقىتتىكى ئىش ئىكەن، — دېدى يېزىلىق ھۆكۈمەت باشلىقى، — ئارخىپلارنى، ھۇججەتلەرنى كۆرۈپ باقايلى، چىقماي قالسا مۇئاۋىن ھاكىمنىڭ ئۆزىدىن سۈرۈشتۈرەرسىز.
ناھىيىلىك خەلق بانكىسىنىڭ باشلىقىمۇ ئوخشاشلا:
— ئۇ چاغدىكى باشلىق ئىچكىرىگە يۆتكىلىپ كەتكەن، مېنىڭ بۇ ئىشتىن خەۋىرىم يوق، ئارخىپلارنى ئاختۇرايلى، — دېدى.
ھەر ئىككى ئورۇننىڭ 1967 — 1982 – يىللاردىكى ئارخىپلىرىدىن ئالتۇن قازان ۋە

ئۇنىڭ ئىچىدىكى تىللالارغا دائىر ھۆججەت، رەسمىيەت قەغەزلىرى تېپىلمىدى. ئىكىسى كۆنلۈك ئاۋارىچىلىقتىن كېيىن نىجات ئىنتايىن مەيۈس، غەمكىن ھالدا ئۆيىگە كەلدى، ئۇ ئالتۇن قازانىنىڭ بانكىغا تاپشۇرۇپ بېرىلگەنلىكىگە ئائىت بىرەر ھۆججەتنىڭ تېپىلىپ قېلىشىنى بەكمۇ ئارزۇ قىلاتتى، چۈنكى مال-دۇنيا، يادىكارلىق دۆلەت خەزىنىسىگە ئۆتەكەن بولۇپ، نىجات پەقەت مۇناسىۋەتلىك ئورۇنلارنىڭ تەستىقى ئارقىلىق ئالتۇن قازانىنى ئارىيەتكە ئالاتتى. تەكشۈرۈش نەتىجىسىدە ئۇ ھەقىقەتەن ئاسار ئەتىقە دەپ بېكىتىلسە، يەنە باشقىدىن رەسمىيەت بېجىرىپ ئالتۇن قازانىنى بانكىدىن بىراقلا ئۆتكۈزۈۋېلىشقا بولاتتى. يەنە بىر تەرەپتىن رەنا ئۇچۇنمۇ بولسا ھەسەن ماموتىنىڭ بۇ ئىشقا چېتىلىپ قالماسلىقى كېرەك-تە، مانا ئەمدى ئالتۇن قازان، تىللا، زىنجىر ئالتۇنلارنىڭ جەزمەن ھەسەن ماموتنىڭ چاڭگىلىغا چۈشۈپ كەتكەنلىكى ئاساسەن ئايدىڭ بولۇپ قالدى. نىجات قايغۇغا چۆشتى. نەچچە ۋاقىتتىن بېرى ئەنسىرىگەن ئىش ئاخىرى يۈز بەردى، رەنا، مۇھەببەت، رەنا، يەنە مۇھەببەت، نىجات ئويلايتتى، رەنانىڭ يىللاردىن بۇيان نىجاتقا قىلغان يارەملىرى، ھېسداشلىقى، ئەقىدە، ئىخلاسى، نىجاتنىڭ كەسكىن پوزىتسىيىسى ۋە ھەرقانداق توسالغۇغا پىسەنت قىلمايدىغان مۇستەھكەم ئىرادىسى ئالدىدا بەربات بولارمۇ؟!

— نېمە بولدۇڭ، خېلىدىن بۇيان ماشىنا ئادەمدەك تىنىم تاپماي ئىشلىدىڭ، تاماق نىمۇ تۇزۇك يېمىدىڭ، جۇدىدىڭ، ئورۇقلىدىڭ، لېكىن...بۇرۇن تېتىك، روھلۇق يۈرەتتىڭ، ئىككى كۆندىن بېرى تېخىمۇ سولىشىپ كەتتىڭ، — ھەمراخانىم ئوغلىغا ئېچىنىش نەزەرىدە قاراپ قويدى، — مانا ئەمدى دەسسىلەپ كەتكەن شاپتۇلدەك ئېزىلىپ ئولتۇرىسەن.

— ئالتۇن قازان ئوغرىنىڭ قولىغا چۈشۈپ كېتىپتىكەن ئاپا ...

— نېمە؟ — ھەمراخانىم توۋلىۋەتتى، — سەن يەنىلا شۇ كويدىمۇ؟ مېنىڭ ئوغلۇم بولىدىغان بولساڭ ئىككىنچى بۇ گەپنى ئېغزىغا ئالما، بولدى قىل، مەنغۇ قېرىدىم، كۆرىدىغان كۆنۈم ئاز قالدى، ساڭا ھايات، تۇرمۇش، ئىستىقبال لازىم. كونىلاردا «ئويناشماڭ ئەرباب بىلەن، ئەرباب سالۇر ھەرباب بىلەن» دېگەن ھېكمەتلىك سۆز بار، بېشىدىن ئۆتكەن ئادەم دېگەن بولغىيدى بۇ گەپنى ...

نىجات ئۇزۇنغىچە خىيال سۈرۈپ ئولتۇرۇپ كەتتى ۋە تۇيۇقسىز دېدى:

— ئاپا، دادامنىڭ قازاغا ئۇچرىشى ئاشۇ ئالتۇن قازان بىلەن مۇناسىۋەتلىكمىكەن دەپ ئويلايمەن، بۇ مېنىڭ گۇمانىم، لېكىن ئۇنى ئېنىقلىغىلى بولۇشى مۇمكىن.

ھەمراخانىم تامدەك تاتىرىپ كەتتى ۋە نىجاتقا كەينىنى قىلىپ تۇرۇۋالدى.

— بەگگىنىڭ خىيالى... بەگگىنىڭ ... — ھەمراخانىم كۆز چاناقلىرىدىكى ياشنى سۈرتكەندە نىجات ئاپىسىنىڭ ئىچكى دۇنياسىدا يۈز بېرىۋاتقان ئۆزگىرىشلەرنىڭ سەۋەبلىرىنى چۈشەنگەندەك بولدى. ھەمراخانىم ئۆكسۈپ تۇرۇپ سۆزىنى داۋام قىلدى، — ئەجەل شۇنداق كەلگەن بولغىيدى، ئوغلۇم، ئالتۇن قازان، ئالتۇن قازانلا دەيسەن، ساڭا ئالتۇن قازان ئاتىلىق جەن چاپلاشقان چېغى، ئاخىرى سەن يۈرەك باغرىمنى خۇن قىلىۋېتىدىغان بولدۇڭ، داداڭدىن ياش قېلىپ تۇللۇقنىڭ ئازابىنى تارتتىم، يېشىمدىن بالدۇر قېرىدىم. ئەمدى سەن ئوتقا تىقاي

دەمسەن؟ ئۆزۈڭنى نابۇت قىلىدىغان ئىشقا تۇتۇنۇۋاتسەن، خۇدا! ئاھ خۇدا!... نېمىلەرنى دەۋاتىمەن؟ مېنى، نىجاتنى ئۆز پاناھىڭدا ساقلىغايسەن خۇدايىم!

نىجات ھەيكەلدەك قېتىپ تۇراتتى، ھەمراخانىم كۆز ياشلىرىنى تۆككىنىچە كەينىگە ئۆرۈلۈپ نىجاتنى باغرىغا باستى.

— گېپىمنى ئاڭلا ئوغلۇم، سەن چۈمۈلە، ئۇلار چوڭ سېيدە، ئۇنى لىگىشتالمايسەن، ئاخىرى ئۆزۈڭ يىقىلىسەن، بىز خانىۋەيران بولىمىز. ئالتۇن قازانىنى يادىڭدىن چىقىرىۋەت، رەسىمىڭنى سىزىۋەر، تىنچ، غەلۋە ـ غەۋغاسى يوق كەسىپ، شۇ ئىشىڭمۇ ساڭا ھۇزۇر ـ ھالاۋەت، شان ـ شەرەپ بەخش ئېتىدۇ.

نىجات ئاپىسىنىڭ كۆڭلىنى ئاياپ ئۇنىڭدىمەستىن جىم تۇرۇۋەردى، ھەمراخانىمنىڭ ئۆكسۈپ ـ تېلىقىپ يىغلاشلىرى ئۆي ئىچىنى يۇرەكنى سىيرىلدۇرۇۋېتىدىغان ئاجايىپ ئېچىنىشلىق مۇڭغا، ھەسرەتكە تولدۇرماقتا ئىدى.

نىجات كېچىدە ئوتقا چۈشكەن قىلدەك تولغىنىپ زادى ئۇخلىيالمىدى. ئۇنىڭ يۈرىكى قاتتىق ھەسرەت، ئازاب ئىچىدە ئۆرتىنەتتى. ئۇ ئويلايتتى، ئەگەر ئىستىقبال قۇياشى نىجاتتىن يۈز ئۆرۈپ تەقدىرنىڭ رەھىمسىز قارا بۇلۇتلىرىنىڭ كەينىگە مۆكۈۋالسا ئۇنىڭ ھاياتلىق دۇنياسىمۇ قاراڭغۇ زۇلمەت ئىچىگە چۆكەتتى، ھەممە نەرسە، بارلىق ئۈمىد ـ ئارمان، غايە — بۇرۇنقى جاپالىق ئەمگەكلەر، مۇۋەپپەقىيەتلەر، مۇھەببەت...پۈتۈنلەي بەربات بولاتتى. بۇ ھەمراخانىمنىڭ ئوغلىنىڭ تەقدىرى ئۈستىدە غەم قىلىپ تۆكۈۋاتقان ياشلىرىنىڭ ھەربىر تامچىلىرىدا نامايان بولۇۋاتقان دەھشەتلىك مەنزىرە ئىدى. بىراق، نىجات بۇنداق ئەھۋالنىڭ يۈز بېرىشىگە ئىشەنمەيتتى. ئۇ ناھايىتى مول، قىممەتلىك پاكىتلارنى يىغىپ توپلىدى، گەنە شۇ پاكىتلار ئۇنىڭ ئۆزى باشلىغان ئىشتا قازانغان ئۇتۇقلارنى كەڭ جامائەتكە تەقدىم قىلالايدۇ. تارىخ چاقى كەينىگە يانمايدۇ، تارىخ ۋاقىت بىلەن ماس قەدەمدە ئالغا ئىلگىرىلەيدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن نىجاتقا خىرىس قىلىۋاتقان ھەر قانداق بىر كۈچ تارىخ چاقىنىڭ ئاستىدا پايمال بولىدۇ. ئىشەنچ، ئەقىدە، غايە ئاجايىپ بىر يۈكسەك تۈيغۇ، ئەگەر ئۇ ئىنسان قەلبىگە مۇستەھكەم ئورنىشىدىكەن، ئۇنى ھەرقانداق زورلۇق كۈچمۇ يوق قىلىۋېتەلمەيدۇ، نىجاتتا ئەنە شۇنداق يۈكسەك تۈيغۇ بار. ئۇنىڭ ھاياتى جاپالىق، ئازابلىق ئەمگەك، ئىزدىنىش، تەتقىقات، ئىجادىيەت بىلەن چەمبەرچەس باغلانغاندى، پېشانىسىدىن تۆكۈلگەن تامچە ـ تامچە تەرلەرنىڭ، سەرپ قىلىنغان يۈرەك قانلىرىنىڭ جەۋھىرى ئاشۇ ئىشەنچ، ئەقىدە، ئىرادە، غايىگە مەڭگۈلۈككە سىڭىپ كەتكەن، شۇڭا ئۇ كۆپىنچە ۋاقىتلاردا تۇغما مىجەزى بويىچە جىددىيلىشىپ، كەيپىياتى ئۆزگىرىپ ئۆزىنى تۇتالماسلىق دەرىجىسىگە يەتكەندىمۇ يەنە ئاشۇ خىل تۈيغۇنىڭ يېتەكچىلىكىدە ھايات ۋە مېھنەتنىڭ نۇرغۇن ئەگرى ـ توقاي، ئېگىز ـ پەس، خەتەرلىك ئۆتكەللىرىدىن ئىنتايىن ئۇكۇشلۇق ئۆتۈپ كۆزلىگەن پەللىگە يېتەلىگەن، ئۇ يەنە شۇنىڭغا ئىشىنەتتى، قانچىلىك بەدەل تۆلەشتىن قەتئىينەزەر، ئۇ مەدەنىيەت يارىتىدىكارلىقلىرىنى تەكشۈرۈش، تەتقىق قىلىشتىن ئىبارەت يېڭى، ئۇلۇغۋار ۋەزىپىسىنى چوقۇم ساداقەتلىك بىلەن ئادا قىلالايدۇ. چۈنكى، ئۇنىڭ ئۆزىنىڭ بۇ كەسىپتىكى ئاز ـ تولا بىر

لىم - ئىقتىدارىدىن باشقا، مۇھىمى تايانچلىرى، ئۇستازلىرى سۈپىتىدە نۇرغۇن ئالىملار، ئارخېئولوگلار، تارىخشۇناسلار بار، ئۇ ھەر جەھەتتىن ئۇلارنىڭ ياردىمىگە ئېرىشەلەيدۇ. ئۇ يەنە شۇنىڭغا ئىشىنەتتىكى، دۇنيادىكى ئىلغار مىللەتلەر ئۆزلىرىنىڭ قەدىمىي، پارلاق مەدەنىيەت جەۋھەرلىرىنى قوغداش، ئۇنىڭغا ۋارىسلىق قىلىش، ئۇنى يېڭى زامان مەدەنىيىتى ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش جەريانىدا ئىلغار مىللەتلەرگە ئايلانغان، پارلاق ئۇيغۇر مەدەنىيىتىنىڭ قەدىمىي ئىزنالىرىنى قېزىش، تەتقىق قىلىشمۇ بىر پۈتۈن جۇڭخۇا مىللىتىنىڭ مەدەنىيىتىنى يېڭى تەرەققىياتلارغا ئېرىشتۈرۈش رولىنى ئويناىدۇ، تارىختىكى بوشلۇقنى تولدۇرىدۇ. شۇنداق قىلىپ ناھايىتى ئۆزۈن، ئۇزۇلمەس بىر لىنىيە بارغانسېرى ئۆزىراپ، كېڭىيىپ ھاياتنى ھاياتقا، تارىخنى تارىخقا ئۇلايدۇ.

نىجات تاڭغا يېقىن ئۇخلاپ قالدى، تاڭ ئاتتى، كۈن چىقتى. ھەمراخانىمنىڭ ئۆيىدىن گۈدۈك - گۈدۈك ئاۋازلار، كۈلكىلەر ئاڭلانغاندەك بولدى. نىجات ئويغىنىپ كەتتى. شىپىرلىغان ئاياغ تىۋىشىدىن ئەندىكىپ يوتقانىنى بېشىغا پۈركەپ، كۆزلىرىنى يۇمۇپ ئۇخلىغان بولۇپ يېتىۋالدى. رەنا كىردى، ئۆي ئىچى قالايمىقان ئىدى. شىرەدە، سۈپىدا، كىگىز ئۈستىدە، دېرىزە تەكچىسىدە، ياستۇق ئەتراپىدا... كىتاب، گېزىت، قول يازمىلار چېچىلىپ ياتاتتى. رەنا بىر ھازا قىزىقسىنىپ قاراپ تۇرغاندىن كېيىن ئاستا كېلىپ نىجاتنىڭ بېشىنى نوقىدى، نىجات تېخىمۇ تۇگۈلۈۋالدى.

— نىجات! ھوي نىجات!

رەنا قىزغۇچ، ئىنچىكە، نەپىس بارماقلىرى بىلەن نىجاتنىڭ پېشانىسىنى بوش سىيلىدى، قۇلقىنى تارتىپ قويدى. بۇرنىنى چىمدىدى، ئۇنىڭ ئاشۇ ھەرىكەتلىرىدە بىر خىل شوخلۇق، نازۇكلۇق ئىپادىلىنىپ تۇراتتى. نىجات ئويغانمىدى. رەنا چەينەكتىن ئۇچۇمىغا سۇ ئېلىپ كېلىپ نىجاتنىڭ يۈزىگە تېمىتتى، مۇزدەك سوغۇق سۇ نىجاتنى قاتتىق شۇرقەنداۋرۇۋەتتى، ئۇ ئىلاجسىز كۆزلىرىنى ئېچىشقا مەجبۇر بولدى.

— ئۇخلاۋېرەمسىز ياش ئالىم؟

— ھە...سىز ...!

— ھە مەن، قانداق؟... — رەنا كۈلدى، لەۋلىرى غۇنچىدەك تۇگۈلدى، زىنا قىلىرى تەبەسسۇم ئىلكىدە تېخىمۇ گۈزەل تۇس ئالدى، — يادىڭىزدىن چىقتىمۇ؟ بۈگۈن «8 - مارت خەلقئارا ئاياللار بايرىمى»، مېنىڭ تۇغۇلغان كۈنۈم، ھەمراخانىمنى يوقلاپ كەلدىم. ئەمدى سىز مېنى يوقلاپ بارارسىز؟

— ئاۋۋال سوۋغا تەييارلىسام بولاتتى.

— ئەخمەق! — رەنا ئەركىلەپ تۇرۇپ ئېڭىشتى - دە، نىجاتنىڭ پېشانىسىگە چوككىدە بىرنى سۆيدى، — سوۋغىسىز ئاللىقاچان ئۆيىمىزنىڭ تۆردە قەد كۆتۈرۈپ تۇرىدۇ.

نىجات كۈلدى، ئۇنىڭ كۈلكىسىدە كېچىكى خىيالىرىنىڭ كاللىسىغا سىڭىپ قالغان غۇۋا سايىسىنى كۆرگەندەكى شادلىق ئىپادىلەندىمۇ، ياكى رەنانىڭ سۆيۈشىدىن سۆيۈنگەندەكى ئىپتىخارلىق ھېسى ئەكس ئەتتىمۇ...ئىشقىلىپ بىر خىل خۇشاللىق، بەختىۋارلىق ھېسى جىلۋە قىلاتتى. نىجات رەنانى ئەقىللىق دەپ قارايتتى. ھېلىقى كۈنى ھۈجرىدا

رەسىم پۈتكەندىن كېيىن بىر ـ بىرىگە ئېسىلىپ سۆيۈشۈپ تۇرۇپ قىلىشقان گەپلەردە ئىككى قەلبىنىڭ ھېسسىياتىدا تۈپتىن پەرق بارلىقى بىلىنىدى. ھېچكىم سىزنى مەنچىلىك چۈشەنمەيدۇ، رەنانىڭ بۇ سۆزى ئۆزىنىڭ ئابستراكت ھېسسىياتىنى ۋە نىجاتقا بولغان قىزغىن مۇھەببىتىنى ئىپادىلەش ئۈچۈن ئىشلىتىلگەن فورمۇلىدىن ئىبارەت ئىدى، خالاس. شۇندىن كېيىن نىجات رەنانىڭ مۇھەببەتكە بولغان قارىشىدىن گۇمانلىنىشقا باشلىغانىدى. مۇھەببەتنى چۈشىنىشنىڭ ئۆزىمۇ ئىنسانلاردىكى بىر خىل يۇكسەك ئىقتىدار، رەنا ئوخشاش ياش، ھېسسىياتى قاينام تۇرغان شوخ چوكانلارنىڭ ھەممىسى ھېسسىياتنى شەخسىي مۇھەببەتنى ئالدىنقى شەرت قىلغان نىكاھنىڭ ئۈستىگە قويىدۇ. تۇرمۇشتىكى شەخسىي، ئالاھىدە بەخت ـ سائادەتنى ئاساسىي نۇقتا قىلىدۇ، لېكىن. بۇنىڭلىق بىلەن رەنانى ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش ئايالارنى ئەيىبلىگىلى بولامدۇ؟ نىجات رەنانىڭ تۇرمۇش ۋە دۇنيا قارىشىنى تولۇق چۈشىنىپ يەتمىگەن ۋە ئۇنىڭ مۇھەببىتىنىڭ پاك، سەممىي، غەرەزسىز ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلىپ كەتمەيدىغانلىقىغا قارىماي يەنە نېمە ئۈچۈندۇر ئۇنىڭغا تەلپۈنەتتى، ئۇنى ئويلايتتى، سېغىناتتى. رەنادىكى يۇكسەك جەلپكارلىققا ئىگە كۈچ ـ قۇدرەت ئۇنىڭ پۈتكۈل ۋۇجۇدىنى ئەسىر قىلىۋالغانىدى.

ـــ تۇرۇڭ ئورنىڭىزدىن!

ـــ ئۇيقۇغا قانمىدىم، رەنا.

ـــ بىر ئايدىن كۆپرەك ۋاقىت ئۆتتى. ماڭا كۆرۈنمەي ئۇخلىدىڭىز. يەنە قانداق تۇگمىگەن ئۇيقۇ بۇ؟ كەلسەملا ھەمراخانىم «يوق» دەيدۇ. بايا ھەممىنى ئۇقتۇم، سىز 40 كۈن ئېھتىكاپتا ئولتۇرۇپ ئىبادەت قىپسىز.

ـــ بۇ دۇنيانىڭ غەلۋە ـ غەۋغالىرىدىن، تەشۋىشلىرىدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن 40 كۈن مۆكۈنۈۋالدىم، ئۇخلىدىم.

ـــ ھازىر يەنە ئۇخلامسىز؟

ـــ ھەئە.

ـــ ئاپىڭىز بولمىغان بولسا قوينىڭىزغا كىرىۋالاتتىم، ـــ رەنا شۇ سۆزنى دەۋېتىپ قىپقىزىل قىزاردى. قولىنى ئۈزىتىپ يوتقانىنىڭ بىر بۇرجىكىنى تۇتۇپ تارتتى، ـــ قوپۇڭ، بولمىسا يوتقانىنى ئېچىۋېتىمەن.

ـــ قىزىم، نىجات يەنە بىردەم ئۇخلىۋالسۇن، ـــ رەنا ئىشىك سىرتىدىن كەلگەن ئاۋازنى ئاڭلاپ ئىتتىك قولىنى تارتىۋالدى، ـــ يېنىپ چىقىڭ.

ـــ ئاھ خۇدا!... ـــ رەنا ئۇلۇغ ـ كىچىك تىندى، پەگادىكى ئۇستەلگە لاسسىدە ئولتۇرۇپ قالدى، ئىشىككە ۋەھىمە ئارىلاش قاراپ قويدى، ـــ خانىم بايىقى گېپىمنى ئاڭلاپ قالغاندىمۇ؟

ـــ ئاڭلىمىغاندۇ، ـــ دېدى نىجات، ـــ رەنا سىز كېتىۋېرىڭ، مېھمانلىرىڭىز قاراپ قالمىسۇن، مەن كېيىنرەك باراي.

نىجاتنىڭ كۆز ئالدىدا رۇقىيەمنىڭ كۈندەشلىك ئوتىدا يانغان غەزەپلىك كۆزلىرى پەيدا بولغاندەك ۋە بۇ كۆزلەر نىجات بىلەن رەنانىڭ پۈتكۈل ھەرىكىتىنى كۆرۈپ تۇرۇ-

ۋاتقاندەك تۇيۇلاتتى. رۇقىيەم بۇنى ھەرگىز كەچۈرمەيتتى. ئۇ ئەسلىدىن پاك، غۇبارسىز قەلب ئىگىسى بولۇش سۈپىتى بىلەن رەنانى بېسىپ چۈشەتتى، چۈنكى، رۇقىيەم بارلىق مۇھەببىتىنى بىرلا نىجاتقا بەخش ئەتكەن، ھەمدە ئۆز مۇھەببىتىگە سادىق بولۇپ، نىجاتتىن باشقا ھېچقانداق بىر ئەركەك زاتىغا تىكىلىپ قاراپ باقمىغانىدى. رەناچۇ؟ بۇرۇن بىر ئەرنىڭ مۇھەببىتىگە نائىل بولغان، ھازىر بولسا... تېخى جاۋاب بېرىلمىگەن مۇھەببەت ئىزھارى ئۈچۈن ھەۋىسىنى، قىزغىنلىقلىرىنى، ھېسسىياتىنى، بارلىقىنى قۇربان قىلىۋاتاتتى. بۇ خىل قۇربانلىق ئۇنىڭ سالاھىيىتىنى، مۇھەببەتتىكى ئورنىنى تۆۋەنلەشتۈرەتتى، ئوبرازىنى خۇنۇكلەشتۈرەتتى. نىجاتنىڭ ئالدىدىكى ئىززەت-ھۆرمىتىنى، قەدىر-قىممىتىنى يوقىتاتتى. مۇھەببەت ئۆزىنىڭ سىرلىقلىقى بىلەن مەڭگۈ مەۋجۇت ۋە ئۇلۇغ، قىز-ئايالىلار ئۆز مۇھەببىتىنى قانچە پىنھان تۇتسا، يوشۇرسا ئۆز ئاشقىلىرىنىڭ قەلبى ئۇلارغا شۇنچە ئىنتىزارلىق بىلەن تەلپۈنىدۇ، بۇ تەلپۈنۈش-ئاشقىلارنىڭ ئىشتىق-مۇھەببىتىنى كۈچەيتىدۇ. رەنانىڭ مۇھەببىتى ئاشكارا ھالدا ئۆزىنى ئۇرۇش، ھېيىقماستىن ئەركىلەش، نازلىنىش، قەلبىدىكىنى پۈتۈنلەي تۆكۈپ تاشلاش نەتىجىسىدە كۈچ-قۇدرىتىنى ئاجىزلاشتۇرۇۋاتاتتى. مۇھەببەتتە ئۆزىنى تۇتۇۋالالماسلىق ھەرگىزمۇ مەردانىلىق ھېسابلانمايدۇ. رۇقىيەمنىڭ مۇھەببىتىمۇ ئۇنىڭ ھەددىدىن ئارتۇق كۈندەشلىكى تۈپەيلىدىن ئاجىزلىشىپ قالمايتتى، ئۇ ئۆزىنىڭ ساپ مۇھەببىتى، گۈزەل جامال، ۋاپادار قەلبى بىلەن نىجاتنىڭ كۆڭۈل ئالمىنى باغۇ-بوستانلىققا ئايلاندۇرغان بولسا، يەنە شۇنداقلا چېكىدىن ئاشقان كۈندەشلىكى بىلەن بۇ باغۇ-بوستانلارغا دەھشەتلىك بوران-چاپقۇنلارنى باشلاپ كېلىدۇ، نەتىجىدە گۈللەر سۇنىدۇ، چەيلىنىدۇ. بۇنىڭلىق بىلەن باغۇ-بوستان پۈتۈنلەي خارابلىشىپ كەتمەيدۇ، بۇ ھال بىر خىل سىناق تەرىقىسىدە پات-پات تەكرارلىنىدۇ، باغۇ-بوستان قۇياش نۇرى، ھاۋا ۋە جۇت-بوران ئىچىدە جاپالىق، ئازابلىق ھاياتنى داۋاملاشتۇرىدۇ. بۇنى تاۋلىنىش دېسە بولارمىكىن. ئەمدىلىكتە رەناچۇ؟ ئۇ ھاياتلىق سەپىرىنى پاتراق ئاخىرلاشتۇرۇشقا ئالدىرىغان تەركىبى دۇنياچىلارغا ئوخشايدۇ، شۇڭا ئۇ مۇھەببىتىنى ئاسانلا ۋايىغا يەتكۈزۈشكە، ۋىسال گۈلشەنىدە گۈل بىلەن بۇلبۇلدەك كېچە-كۈندۈز خەندە ئۇرۇپ سايراشقا ئالدىرىماقتا، بۇ خىل ئالدىراڭغۇلۇق نىجاتنىڭ كۆڭلىگە تۇرلۈك تەشۋىشلەرنى سالماقتا، «ئەمدى مەن سىزنى رۇقىيەمدىن كۈنلەيمەن» مانا بۇ ئۆز سەپىرىنى پاتراق تۈگىتىشكە ئالدىرىغان بىر ھايات ئىگىسىنىڭ مۇھەببەت مەنتىقىسى ئەمەسمۇ؟ بۇ بىر نامايىش، ئىسيان...مۇھەببەتنىڭ مۇھەببەت ئۈستىدىن ئىسيان كۆتۈرۈشى، مۇھەببەتنىڭ مۇھەببەتكە تاجاۋۇز قىلىشى، بۇ خۇددى ئىستەك، غايىسى ئۈچۈن ئوخشاش ئىكىكى ۋەتەنپەرۋەرنىڭ شەخسىي ئاداۋەت تۈپەيلىدىن ھاياتىنىڭ خەۋپىگە ئۇچرىشىغا قارىماي تەۋەككۈلچىلىك قىلىپ دوئېلغا چىققىنىغا ئوخشاش بىر ئىش، قىزىق...

كوچىلار قۇياش نۇرىغا چۆمگەن، كوچىلار بىمەپسا گۈزەللىكىنىڭ خىلمۇخىل رەڭدار چېچەكلىرى بىلەن بېزەلگەن، ھەر بىر چېچەكنىڭ ئۆزىدىلا مىڭ قۇياشلىق نۇر پارلايدۇ، نىجاتنىڭ قەلبى ئاجايىپ سىرلىق ئىزگۈ ھېسلار تەسىرىدە لال ئىدى، يىللىدا بىر كېلىدىغان خاسىيەتلىك بايرەمنى تەبرىكلەۋاتقان قىزلار، ئايالىلار ئەڭ چىرايلىق،

يېڭى كىيىملىرىنى كىيىپ ياسىنىشىپ چىقىشقانىدى. ئۇلار ئادەتتىن تاشقىرى خۇشال ۋە قىزغىن ئىدى. كوچىلار ئەنە شۇلار بىلەن نۇرلانغان، دۇنيا ۋە هايات ئەنە شۇلار بىلەن گۈزەللەشكەن، ئەگەر قىز ـ ئاياللار مەۋجۇت بولمىغان بولسا بۇ دۇنيا خۇددى دوزاخقىلا ئوخشاپ قالغان بولاتتى. نىجات بۇگۈنكى مەنزىرىدىن تەسىرلەندى، زوقلاندى، سۆيۈندى. ئەنە ئۇلارنىڭ ئىچىدە نىجاتنى تونۇيدىغانلار كۆلۈپ، قىزىرىپ، هېجىيىپ، تەبەسسۇم قىلىپ، نىگاھ تاشلاپ، قاشلىرىنى ئۇچۇرۇپ دوستلۇق سالىمىنى يوللىماقتا، سالىمى ئارقىلىق ئۆتكەن كۈنلەردىكى ئۇچرىشىشلارنى، سۆزەتكە چۈشكەن مىنۇتلارنى، زىياپەت سورۇنلىرىنى، تانسامەيدانلىرىنى ئەسكە سالماقتا. ئۇلارنىڭ قەلبىدە هۇرمەت، ياخشى كۆرۈش، تەلپۈنۈش، هەسرەت ... تۇيغۇسى ئەكس ئېتىدۇ. نىجاتنىڭ چىرايى ئۆزگەرگەن، جۇدىگەن، مەڭزىلىرى ئاقارغان، لېكىن ... كېلىشكەن بوي ـ قامىتى، مەغرۇرلۇقى، تۇرگۈنلۈكى ئەسلى قىياپىتىنى، مىجەزىنى ساقلاپ قالغان.

نىجات تار بىر كوچىغا بۇرۇلدى، ناهىيە بازىرىنى يانداپ ئۆتىدىغان چوڭقۇر ئۆستەڭنىڭ بويىغا سېلىنغان ئەتراپى قويۇق دەرەخلىك ئىككى قەۋەتلىك ئىمارەت يىراقتىن كۆزگە تاشلىنىپ تۇراتتى. يەتتە مىڭ يۈەنگە سېتىۋېلىنغان بىر يېرىم مو يەرگە 100 مىڭ يۈەن پۇل خەجلەپ سېلىنغان بۇ هەشەمەتلىك، هەيۋەتلىك بىنا هەممە كىشىنىڭ دىققەت ئېتىبارىنى تارتىپ تۇراتتى. ئۇ تۆمۈر دەرۋازا بوسۇغىسىدىن گويا مەسچىتكە كىرىۋاتقان نامازخاندەك ناهايىتى ئېهتىيات بىلەن ئاتلىدى. ئىككىنچى قەۋەتتىكى زال دېرىزىسىدىن تۇچ قوڭغۇراقنىڭ ئاۋازىدەك يېقىملىق، زىل كۈلكىلەر ئاڭلىنىپ تۇراتتى. هويلا چېتىدە ئاشپەز يىگىتكە كۆرسەتمە بېرىۋاتقان ئايال نىجات تەرەپكە بۇرۇلدى:

ـــ كېلىڭ نىجات!

سېمىزلىكىدىن تەستە هەرىكەتلىنىدىغان، سەل ـ پەل مىدىرلىسا پۈتۈن بەدىنى لەغىلداپ تىترەيدىغان بۇ ئايال تەستە مېڭىپ ئوچاق يېنىدىن يىراقلاشتى. نىجات رەنانىڭ ئاپىسىنىڭ قۇلاقلىرىدىكى بەش مىسقاللىق ئالتۇن زىرىگە، تۇم ـ تۇم بارماقلىرىدىكى ئۈزۈكلەرگە، بېغىشىدىكى ئالتۇن بىلەيزۈكلەرگە قارىۋېلىشقا ئۈلگۈردى، شۇ هامان كۆڭلىدە ئاچچىق بىر سېزىم پەيدا بولۇپ كۆز ئالدىنى تۇسۇۋالغان قاتمۇقات گۇمان بۇلۇتلىرى تېخىمۇ قويۇقلاشقاندەك بولدى.

ـــ رەنا، هاي قىزىم رەنا! ...

نىجات ئىشىكى ئوچۇق تۇرغان كەڭ دالانغا قارىدى، دالان چېتىدىكى قىزىل سىرلانغان پەلەمپەيدىن چۈشۈۋاتقان رەنانىڭ ئايىغىدىن تاراق ـ تۇرۇق ئاۋاز ئاڭلاندى.

ـــ ئەمدى كەلگىنىڭ؟ ـــ ئەيىبلەش نەزەردە تىكىلگەن كۆزلەردە يەنە شادلىق ئۇچقۇنلىرىمۇ جىلۋە قىلاتتى، ـــ يۈرۈڭ!

رەنا نىجاتنى باشلاپ پەلەمپەيدىن كۆتۈرۈلدى، تار كارىدور ئارقىلىق ئۆزىنىڭ هۇجرىسىغا ئېلىپ كىردى.

ـــ كېچىككەن گۇناهىڭىز ئۇچۇن سىزنى قاماپ قويىمەن.

رەنا تاتلىقىنە كۈلۈپ قويۇپ ئىشىك تەرەپكە ماڭدى، ئىچكەن بولسا كېرەك،

Altun9

قەدەملىرى ئەسلىدىكى رىتىمىنى يوقاتقاندى. شىرىق قىلىغان ئاۋاز بىلەن تەڭ ئىشىك سىرتىدىن ئېتىلدى. نىجات بۇ بىناغا بىرنەچچە قېتىم كەلگەن، ئۇ چاغلاردا رۇقىيەم ھەممە شە بىللە ئىدى. رەسىم سىزغان كۈنى ۋە بۈگۈنلا ئۇ يالغۇز كەلدى. بۈگۈن ئۇنى نېمىدۇر بىر نەرسە، ئۆزىنىڭ تېخىچە ئېنىق ھېس قىلالمايۋاتقان غەلىتە، غەلىتە، دېگەندەكمۇ ژۇجۇدىدا ھەم پەسىيىپ ھەم دولقۇن كۆتۈرۈپ تۇرىدىغان بىر خىل گادىرماش، مۇرەككەپ تۇيغۇ بۇ بىناغا سۆرەپ كەلگەندەك قىلاتتى. ئۇ ھۇجرىنىڭ ھەممە يېرىگە نەزەر سېلىشقا باشلىدى، دېۋان كارىۋات، بۇلۇڭ ئىشكاپى، گىرىم ئۈستىلى، كىيىم ئىشكاپى، تاق كىشىلىك دېۋان، تامدىكى، يەردىكى گىلەم ... دېرىزىگە بېكىتىلگەن شامالدۇرغۇچ ... ھەزىرا ئىگىسىنىڭ ئالىي تۇرمۇش مۇھىتىدا ياشايدىغان، موھتاجلىققا يات، مەدەنىيەتلىك بىر ئايال ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ تۇراتتى. بۇ بىنا جەمئىي 11 ئېغىز چوڭ - كىچىك ئۆيلەردىن تەركىب تاپقانىدى. ئوتتۇرىدىكى زال مېھمانخانا ئورنىدا خىزمەت قىلاتتى، تۇرلۇك چوڭ - كىچىك ئولتۇرۇشلار، تانسا كېچىلىكلىرى، توي ... ئاشۇ زالدا ئۆتكۈزۈلەتتى، ھازىرمۇ قىز - ئوغۇللارنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمەيۋاتقان شوخ كۈلكىلىرى، رۇمكىلارنىڭ جىرىڭلاشلىرى ئاشۇ زالدىن ئاڭلىنىۋاتاتتى، بىرىنچى قەۋەتتىكى ئىككى ئېغىز ئۆينى ھەسەن ماۋۇت ئەر - خوتۇن، بىر ئېغىزىنى رەنانىڭ ئىككى سىڭلىسى، ئىككى ئېغىزىنى رەنانىڭ ئىككى بالىلىق بولغان ئاكىسى ئەر - خوتۇن ئىگىلىگەن بولۇپ، رەنانىڭ ھۇجرىسى بىلەن زالدىن باشقا قالغان ئۈچ ئېغىز ئۆي ھېلىمۇ بوش ئىدى. ئاشخانا، ئوتۇن - كۆمۈر ئامبىرى، ئېغىل، كاتەكلەر ھويلىنىڭ بىر قىسمىنى ئىگىلىگەن بولۇپ پىششىق خىشتا ياسالغان بىنانىڭ كەينى تەرىپى باغ ئىدى. نىجات بۇ كاتتا بىنانىڭ ئومۇمىي كۆرۈنۈشىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرگەندە ئۆزىنىڭ كونا بازاردىكى دېھقانچە، ئاددىي قورۇسىنى ئەسلەپ قالدى. «ئەسلىدە سىز مېنىڭ ئىدىئىز، داشۇنى پۈتتۈرۈپ كەلگىچە توي قىلمۇاپسىز، خەير، ھامان مېنىڭ بولىسىز»، ئەگەر نىجات دەسلەپ رەنا بىلەن توي قىلغان بولسا رەنا ئۇنىڭ ئاشۇ ئاددىي، كۆرۈمسىز ئۆيىدە تۇرۇشقا كۆنەلەرمىدىكىن، رۇقىيەمچۇ؟ رۇقىيەمنىڭ نەزەردە ئۆزى ياشاۋاتقان ئۆي - ماكانىنىڭ قانداق شەكىلدە بولۇشى مەۋجۇت ئەمەس، ئۇنىڭغا پەقەت نىجاتنىڭ ئۆزى، پۈتكۈل ھاياتى، مۇھەببىتى مەڭگۈلۈك نېسىپ بولسىلا كۇپايە، ئۇ كېلىن بولۇپ كەلگەندىن بۇيان ئۆي جاھاز توغرىسىدا خىيالىغا قىلچىلىك باشقىچە ئوي - پىكىرلەرنى كەلتۈرمىدى، ئۆزىنى مۇھەببەتنىڭ ئىللىق قۇچىقىدا كۈلدۈرگەن ئاشۇ كونا، ئاددىي بىساتلىق ئۆيگە مېھرىنى، قان - تەرىنى تۆكۈپ ياشاۋەردى. لېكىن ئۇ نىجاتنىڭ باشقا ھەرقانداق قىز - ئاياللار بىلەن بولغان دوستلۇق، خىزمەت، ھەمكارلىق مۇناسىۋەتلىرىدىن تاشقىرى ئادەتتىكى سالام - سائەتلىرىنىمۇ قاتتىق چەكلەيتتى، نىجاتنىڭ ئىبارەت بۇ قۇشنىڭ تۈيۇقسىز قەپەس شادلىرىنى بۇزۇپ چىقىپ كېتىشىدىن قورقاتتى، ئەمما قورقۇنچ ئىچىدە قەپەس شادلىرىنى ئۆزى بۇزاتتى. بۇ ھەرىكىتىنىڭ قۇشنىڭ ئۇچۇپ چىقىپ كېتىشى ئۈچۈن ئىمكانىيەت يارىتىپ بېرىۋاتقانلىقىنى بولسا ئۆزى سەزمەيتتى. بۇمۇ رۇقىيەمنىڭ تەبىئىتىگە سىڭىپ كەتكەن بىر خىل غەيرىي مەنتىقە بولسا كېرەك.

نىجات پەردىنى قايرىپ دېرىزە قانىتىنى ئاچتى. ھويلىغا قارىدى. رۇجەك تام ئۈس-

تىدە ئىككى قەپەس تۇراتتى، بىرى بوش، بىرىدە كىچىككىنە بوز رەڭلىك قۇش تۇمۇچۇق چەرخ ئۇرۇپ سايراۋاتاتتى، قەپەسنىڭ بامبۇك شادىلىرى باھار ئاپتېپىنىڭ ئىللىق نۇرىدا سارغىيىپ كۆرۈنەتتى، تۇمۇچۇق سايراپ ـ سايراپ توختىدى، نازۇك قاناتلىرىنى سىلكىپ كېرىپ گەۋدىسىنى ئىنچىكە شادىلارغا زەرب بىلەن ئۇرۇشقا باشلىدى، ئۇ ئەركىنلىككە تەشنا، قاناتلىرى بولسا بىپايان بوشلۇقتا پەرۋاز قىلىشنى خالايدۇ، پۈپۈك، مونچاق ئېسىلغان چىرايلىق قەپەس، تەييار، پاكىز دان، سۇ، سۇپىسۇزۇك سۇ... ئۇنىڭ نەزەرىدە ھېچنېمىگە ئەرزىمەيدۇ.

ئىشىك ئېچىلىپ بىر قىز ـــ رەنانىڭ دوستلىرىدىن بىرى پەتنۇستا چىنىسە، تەخسە كۆتۈرۈپ كىردى، چىنىدە چۆچۈرە، تەخسىدە پىشۇرۇلغان تۇخۇم بار ئىدى. نىجات قىز بىلەن ئىللىقلىنا سالاملاشتى، قىز نىجاتنى تاماققا تەكلىپ قىلىپ قويۇپ چىقىپ كەتتى.

نىجات زالغا كىرگەندە قىز ـ ئوغۇللارنىڭ بىر قىسمى تانسا ئويناۋاتاتتى، يەنە بىر نەچچە يىگىت بىر شىرەنى چۆرىدىشىپ ئولتۇرۇپ ھاراق ئىچىۋاتاتتى. ھەممەيلەن ھەر كىمنىڭ توختىتىپ نىجاتقا سالام بېرىشتى، رەنا ئۇنى ھاراق ئىچىۋاتقانلارنىڭ يېنىغا ئېلىپ باردى.

ـــ موللا ـ ئالىم ھاراق ئىچسۇن، قۇلقىنى قىزىتىڭلار، ـــ دېدى رەنا جىلمىيىپ قاراپ، ـــ بولمىسا تانسىغا چۈشكىلى ئۇنىمايدۇ.

رۇمكىلار ئارقا ـ ئارقىدىن كەلدى، نىجات ئىچىۋەردى. كۆزلىرى نۇرلىنىپ چاقناشقا باشلىغاندىلا زالنىڭ جەنۇبىي تېمىغا تاقاپ قويۇلغان جازىنى كۆردى، جازا ئۇزۇن پۇتلۇق قىلىپ ياسالغان بولۇپ، تورۇستىكى ئاسما چىراغنىڭ ئاپئاق نۇرىدا ئەينەك ئاستىدىكى رەسىم ئاجايىپ ئۇلۇغۋار قىياپەتتە جۇلالاپ تۇراتتى. رەسىم سۆزلىمەيتتى، ھەرىكەت قىلمايتتى، بىراق ئۇنىڭدىكى ھەر بىر سىزىق، ھەر بىر رەڭ ۋە نۇرلاردىن ھاسىل بولغان ئوبراز گويا كىشىلەرگە ھامان مۇھەببەت ـ سۆيگۈ، گۈزەللىك ھەققىدە سۆزلەۋاتقاندەك تۇيۇلاتتى. كۆزلەردىكى جانلىق قاراشلاردىن ئۇنىڭ ئىچكى دۇنياسىنى، ھېسسىياتىدىكى ئۆزگىرىشلەرنى ئېنىق سەزگىلى بولمايتتى، رەسىم گويا كىشىلەرگە يوشۇرۇن، سىرلىق بىر مۆجىزىدەك كۆرۈنەتتى. مۇنداقلا قارىغاندا پېرسوناژنىڭ يىراقلارغا غەيۋانە بىر رەۋىشتە نەزەر تاشلاپ تۇرۇشىدىن بىرخىل سىرلىق ھېسسىيات ئالىمىنىڭ ئىنسان قەلبىنى مەڭگۈگە ھەيرەتكە سالىدىغان خورىماس كۈچ ـ قۇدرىتىنى كۆرۈش مۇمكىن ئىدى. سىنچىلاپ قارىغانسېرى ئادەم شېرىن خىياللارغا غەرق بولاتتى، شۇخلۇق، نازۇكلۇق، ئايالىلىق لەتاپەت ۋە ئۆز ـ ئۆزىگە بولغان ئىشەنچ، مەغرۇرلۇق شۇنچىلىك روشەن گەۋدىلەنگەن بۇ رەسىم رەنانىلا ئەمەس، ئۇنىڭ دوستلىرىنىمۇ تەسۋىرلەپ تۇگەتكۈسىز زور خۇشاللىققا چۆمدۈرگەنىدى. شۇڭا ھەممەيلەن بۇگۈن نىجاتقا ئادەتتىن تاشقىرى ھۆرمەت، تەكەللۇپ بىلدۈردى، قىزلار ئۇنىڭغا مەنىلىك كۆز تاشلايتتى، شەھلا كۆزلىرىدە قانداقتۇر بىر مەنالارنى ئىپادىلەيتتى، ئۇنىڭالغۇدىن مۇزدەكا ـ ناخشا ياڭرىدى، كۆزلىرى ئوتتەك يانغان، شادلىقى ئىچىگە پاتماي قالغان رەنا نىجاتنىڭ ئالدىغا كېلىپ نازلىق بىر ھەرىكەت بىلەن ئېگىلدى، ئىككىيلەن تانسىغا چۈشتى، رەنانىڭ شۇ تاپتىكى ھالىتى چۆچەكلەردىكى گۈزەل پەرىزاتلارنىڭ يېقىملىق، تەۋەززۇلۇق ھەرىكىتىگە ئوخشايتتى.

كىچىكىمدىن يۇلتۇزۇمنى ئىزدەيتتىم،
ھەر ئاخشىمى تەلمۇرۈپ كۆك ئاسمانغا.

ناخشىنىڭ ياڭراق ئەۋجى نەجات بىلەن رەنانىڭ ۋۇجۇدىغا بۆسۈپ كىرىپ قايناق مۇھەببەتنىڭ بىر - بىرىگە بولغان سېغىنىش سەزگۈلىرىنى ئاختۇرماقتا ئىدى، قاشلار يا، كىرپىكلەر ئوق ئىدى، ئوقلار ئېتىلاتتى، ئۇلار بىر - بىرىنى زەخمىلەندۈرۈشكە، يارىدار قىلىشقا، بويسۇندۇرۇشقا تىرىشاتتى، ھېچقايسىسى ئۆزىنىڭ بارا - بارا ئېزىلىپ نىمجان ھالغا چۈشۈپ قېلىۋاتقانلىقىنى تەن ئالمايتتى.

— ئەتىگەن ھەمراخانىمغا بىر كىيىملىك دۇخاۋا سوۋغا قىلدىم.

— رەھمەت.

— ئاپىڭىز بەك خۇش بولدى.

— ئاپام دىلكەش، ئاق كۆڭۈل ئايال.

— مېنى ياخشى كۆرىدۇ.

— شۇنداق.

— كېلىن قىلىۋالغۇسى بارەكەن ...

— ئانىلار ياخشى، مۇلايىم، ئەخلاقلىق قىزلارنى كۆرسە شۇنداق ئارزۇدا بولىدۇ، بۇ ئۇمۇمىيۈزلۈك ئەھۋال.

— سىز بەك بوش جۈمۇ.

— توغرا، مەن بوش.

— ئېيى ... ي ... چاقچاق قىلىۋاتىمەن.

— بىلدىم.

كېيىنكى بىرنەچچە قېتىملىق مەيدانلاردىمۇ رەنا نەجات بىلەنلا ئويناندى. قىز - ئوغۇللار ئۇسسۇلغا چۈشكەن چاغدا نەجات زالدىن چىقتى، ئۇ ھاجەتخانىدا ئولتۇرۇپ سول تەرەپتىكى بۇلۇڭغا دۆۋىلەپ قويۇلغان قەغەز پارچىلىرىغا دىققەت قىلدى، قەغەزلەرنىڭ كۆپىنچىسى شاپىگرافتا بېسىلغان ھۆججەت، ئۇقتۇرۇش، ئالاقىلەر بولۇپ، بەزىلىرىگە تامغا بېسىلغانىدى، گېزىت، كىتاب پارچىلىرىمۇ ئاز ئەمەس ئىدى. نەجاتنىڭ كۆڭلىگە بىر گۇمان چۈشتى، ئۇ قەغەزلەرنى مالتىلىدى، قولىغا ساپلا باش ياكى ئاخىرقى بەتلىرى يوق ھۆججەتلەر چىقاتتى، ئۇ تېخىمۇ قىزىقتى، يەنە بىر پارچە قەغەزنى ئېلىۋىدى، نەجاتنىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ يۇرىكى قارتتىدە قىلىپ قالدى، دوكلات! ھېلىقى دوكلاتنىڭ

3 - بېتتى ...

كەچنىڭ ئىزغىرىن سوغۇقىدا تىترىگەن تۇمۇچۇق تىنماي ناله قىلاتتى، نەجاتنى ئىزدەپ تاپالمىغان رەنا زالغا قايتىپ چىققاندىن كېيىن بىر بوتۇلكىنى ئاچتى، ئۇنىڭ چىرايى ئاپئاق تاتىرىپ كەتكەنىدى، قىزلار ھەيران بولۇپ ئۇنىڭ جىددىي كەيپىياتىغا دىققەت قىلىشتى، رەنا ئۇزۇم ھارىقى تولدۇرۇلغان ئىستاكاننى ئېغىز كۆتۈردى.

— دوستلار، تۇغۇلغان كۈنۈمنىڭ خاتىرىسى ئۈچۈن خۇش! — رەنا ھاراقنى بىر كۆتۈرۈشتىلا ئېچىپ تۇگەتتى، — رەھمەت سىلەرگە!

رەنانىڭ ئاخىرقى سۆزى زەردىلىك ئاھاڭدا چىقتى، بۇ ئۇنىڭ مېھمانلارغا ئىجازەت بەرگىنى بولۇپمۇ ھېسابلىناتتى. ھەممەيلەن كۆڭۈللۈك داۋام قىلىۋاتقان تاماشىنىڭ يېرىم يولدا توختاپ قالغىنىغا قارىماستىن خۇش خۇي ھالدا زالدىن چىقىشتى.

سۇس تۇمان كەچكى قۇياشنىڭ ئاجىز نۇرىنى توسۇپ تۇراتتى، نىجات مەدەنىيەت يۇرتىغا قاراپ كېلىۋاتاتتى.

ـــ ھەي جۇغدا باش، توختىغىنا ...

نىجات يول چېتىدە قوللىرىنى ئۇزۇن يەڭلىرىگە تىقىپ ئۆزىگە قاراپ تۇرغان سەمى قارىمىنى كۆردى، ئۇ يەنە ئىككى مولا سۆپەت كىشى بىلەن بىللە ئىدى.

ـــ ھە، گەپ بارمىتى؟ ـــ نىجاتمۇ جايىدا توختىدى.

ـــ مايەرگە كەلگىنە! ـــ سەمى قارىم كۆزلىرىنى پىر ـ پىر ئوينىتىپ ئاچچىقلىغان ھالدا دېدى، ـــ چوڭ ئادەم گەپ قىلغاندىكىن ...

ـــ گەپ بارمىتى؟ ـــ سوئالىنى تەكرارلىدى نىجات.

ـــ بار.

ـــ گېپى بار ئادەم قېشىمغا كەلسىلە.

ـــ ۋاي كۆسپۈرۈچ، ـــ سەمى قارىم ئىككى ئۇچ قەدەم ئالدىغا مېڭىپ تۇختىدى، ـــ خۇدانى تونۇمايدىغان مۇرتەد دېگەن زە، ئاڭلىسام ئاللانىڭ، پەيغەمبىرىمىزنىڭ، ئۇلۇغ ئەۋلىيالىرىمىزنىڭ ئەمرى مەرۇپ، ئەھكاملىرىغا مۇخالىپ كېلىدىغان بىر نېمە يېزىۋېتىپسەن، راستمۇ؟

ـــ يالغان.

ـــ تىلىڭ كۆيىدۇ، راست سۆزلە!

ـــ ئىككىمىز كوچىدا يالغۇز سۆزلەشسەك بولماس، ـــ نىجات دەسلەپ قوپاللىق قىلغان بولسىمۇ كېيىن بىراقلا تەمكىن ھالىتىگە قايتتى، ـــ ئۇنىڭ ئۇستىگە بىزگە گۇۋاھچىلار، شاھىتلار يوق، كىمنىڭ راست، كىمنىڭ يالغان سۆزلىگىنىنى ئايرىشىمۇ تەس، ئىككىمىز بىر كۈنى كەڭ جامائەت ئالدىدا مۇنبەرگە چىقىپ سۆزلىشەيلى، راست ـ يالغانىنى جامائەت ئايرىسۇن، بولامدۇ، قۇرئانغا دەسسەپ، خۇداغا ئاھانەت كەلتۈرىدىغان قارىم!

نىجات تېز ـ تېز قەدەم تاشلاپ كېتىپ قالدى، سەمى قارىم ئۇنىڭ كەينىدىن قارىغىنىچە قالدى. نىجات نىشخانىسىغا بېكىندى، كۆڭلى غەش ھالدا قەلەمنى قولىغا ئالدى، لېكىن كاللىسى قوچۇلۇپ، ئوي ـ پىكرى چېچىلىپ ھېچنېمە يازالمىدى.

تونۇش ـ بىلىشلەر نىجاتنىڭ ئۇچ ئايغا يېقىن ۋاقىت يوقاپ كېتىپ تۇيۇقسىز پەيدا بولغىنىدىن ئانچە ئەجەبلىنىپ كەتمىدى، چۈنكى ئۇنىڭ ۋىلايەت مەركىزىدە 40 كۈن كۇرسقا قاتناشقاندىن كېيىن ئۇرۇمچىگە كەتكەنلىكىنى بىلەتتى. بىراق، تۆت كۈندىن بۇيان ئۇدا، كۈنبويى «ئارسلانخان شەھىرى» خارابىسىدە تىمسىقلاپ يۈرگىنىدىن ھەيران بولۇپ كۈلۈشتى. تۇرلۇك گۇمانلارنى خىيالىلىرىدىن ئۆتكۈزۈشتى. نىجات ئەتىگەنىدە ئىدارىگە كېتىۋېتىپمۇ، كەچتە قايتىۋېتىپمۇ ھېچكىمگە گەپ قىلمايتتى. كىشىلەردىن قېچىپ،

یولنی تاشلاپ ئەگسپ ماڭاتتی. سېپىلغا كېلەتتى، گويا ئۇستىدە قوراللىق ساقچى نازا-رەت قىلىپ تۇرغان جىنايەتچىگە ئوخشاش ئۇن - تىنسز هالدا ئۆز ئىشىغا بېرىلەتتى، ئۆلچەيتتى، سىزاتتى، خاتىرىلەيتتى، قىدىراتتى، تەكشۈرەتتى، سۈرەتكە تارتاتتى. ئۇنىڭ بۇ خىل «ياۋايى» لەرچە ھەرىكىتىنى كۆرگەنلەر «رۇقىيە يولسىزلىق قىلىپ خېتىنى ئالدى، شۇڭا چىرايلىق خوتۇنىنىڭ ئىچ ئاغرىقىدا كۆزىگە ھېچنېمە كۆرۈنمەي ئۆزىنى ئىشقا ئۇرۇۋاتسا كېرەك، دەرد - ئەلىمىنى ئۇنتۇش ئۈچۈنمۇ بولسا شۇنداق قىلىدۇ» دېيىشەتتى، بەزىلەر: «ياق، بۇ قېتىم ئۇ كۆرستا ئوقۇدى، ئۇرۇمچىدە ئالىملار بىلەن ئۇچراشتى، شۇڭا ئۆزىگە تاپشۇرۇلغان مۇشكۈل ۋەزىپىنى ئورۇنداش ئۈچۈن قاتتىق ئىشلەۋاتقان چېغى» دېيىشەتتى.

نىجات بۇگۈنمۇ سېپىلغا بالدۇرلا كەلگەنىدى، يامغۇر سىمىلداپ يېغىۋاتاتتى. خا-رابىنى يېرىپ ئۆتكەن ئۆستەڭدە لۆمشۈپ ئېقىۋاتقان قېپقىزىل، دوغاپتەك كەلكۈن سې-پىل تەرەپتىكى قىرغاقنى يالاپ، چېقىپ - گۆمۈرۈپ كېتىۋاتاتتى. نىجات كىيىملىرىنىڭ بۇلغىنىشىغا قارىماستىن سۇنى قاچۇرۇش ئۈچۈن جېنىنىڭ بارىچە تىرىشىپ ھەرىكەت قى-لاتتى، نەدىندۇ تاش - چالمىلارنى، شاخ - شۇمبىلارنى تېپىپ كېلىپ سۇ زەرب بىلەن ئۇرۇلۇۋاتقان دوقمۇشلارغا باساتتى، قوزۇق قاقاتتى. رەھىمسىز كەلكۈن ئۇنىڭ بىرھازا تىرىشىپ-تىرمىشىپ قىلغان ئەمگىكىنى بىرنەچچە مىنۇت ئىچىدىلا بەربات قىلىۋېتەتتى. ھەمراخانىم ئىككى قېتىم لاي كېچىپ كېلىپ، «جاننى قىينىما، ماڭ ئۆيگە، تامىقىڭنى يەپ، ئۇخلا، دەم ئال» دېدى، بۇ سۆزلەر نىجاتنىڭ قولىغا كىرمەيتتى، ھەمراخانىم ھەر ئىككى قېتىمدا ئۇزاق قاراپ تۇرۇپ كېتىپ قالدى. كەلكۈن بارغانسېرى ئۇلغىيىۋاتاتتى، سېپىلنىڭ گۆمۈرۈلۈپ چۈشۈۋاتقان قىسمى نىجاتنىڭ قەلبىدە ئۇلغىيىۋاتقان ئېچىنىش، غەزەپ كەلكۈنى بىلەن قوشۇلۇپ ئۆستەڭدىكى دوغاپتەك لاي سۇغا سىڭىپ كېتىۋاتاتتى.

و - مارت كۈنى ئەتىگەن نىجات ئىشخانىغا كىرگەندە زۇلەيخا مەشكە ئوت يې-قىپ بولۇپ تور توقۇشقا كىرىشكەنىدى، نىجاتنى كۆرۈپلا ئىشلىرىنى توختاتتى. تارتىنىس-دىن بىر پارچە تېلېگراممىنى ئېلىپ نىجاتقا ئۇزاتتى:

— كۆرسەتا قاتنىشىدىكەنسىز، — زۇلەيخا خېلىدىن بېرى نىجاتنى كۆرمىگەچكە بىر خىل سېغىنىش ھېسسىياتى بىلەن مۇلايىم تىكىلدى، — شىنجاڭ بويىچە مەدەنىيەت يادىكار-لىقلىرىنى قىدىرىپ تەكشۈرۈش، قوغداش يىغىنى، ياق، كۆرسى ئېچىلىدىكەن.

تېلېگراممىنىڭ قېرىنداش بىلەن يېزىلغان تەرجىمىسىگە قاراپ نىجاتنىڭ ئاخشام-دىن بېرى تۇتۇلغان چىرايى بىردىنلا ئېچىلدى، كۆزلىرىدە بىلىنەر - بىلىنمەس تەبەس-سۇم پەيدا بولدى، كۆرسىنىڭ ئورنى ۋىلايەت مەركىزىدە بولۇپ ۋاقتى 40 كۈن ئىدى.

— كۆزۈمدىن ئۇچىدىغان بولدىڭىز - دە، — زۇلەيخا تېخىچە نىجاتقا قاراپ تۇراتتى، — سىز كەلگىچە ...

— بۇ سىز ئۈچۈن بىر پۇرسەت، نىجات شەھلا كۆزلىرىدىن بىلىنىپ تۇرغان دەرد - ئەلەمنىڭ ۋەزىنىنى ئۆلچەۋاتقاندەك زۇلەيخاغا مىختەك تىكىلدى. زۇلەيخا سەل ھودۇقتى، — مەن كەلگىچە تىكىدىغان، توقۇيدىغان نەرسىلىرىڭىزنىڭ ھەممىسىنى پۈتتۈرۈۋالىسىز، شۇنداقمۇ؟

نىجات تېلېگراما قەغىزىنى زۇلەيخاغا تەڭلىدى، زۇلەيخانىڭ يۈمشاق بارماقلىرى

تېلېگرامما قەغىزى بىلەن نىجاتنىڭ ئىككى بارمىقىنى قوشۇپ قىسۋالدى:

— ھۇ شەرمەندىلەر !...

رۇقىيەمنىڭ غەزەپلىك ئاۋازىدىن ھەرئىككىيلەن چۆچۈپ كېتىشتى. زۇلەيخا قاتتىق قورقۇپ كەتكەنلىكتىن دەسلەپ لاغىلداپ تىترىدى، كېيىن غەيرەتكە كەلدى بولغاي، ئىشىككە ئۆزىنى ئاتتى. نىجات رۇقىيەمنىڭ گۈمان ۋە غەزىپىنى تارقىتىۋېتىش ئۈچۈن شىرە ئۇستىدە تۇرغان تېلېگرامما قەغىزىنى كۆرسىتىپ ئەھۋالنى چۈشەندۈردى.

— سىزنىڭ بارماقلىرىڭىز ئۇنىڭ قوللىرى ئارىسىدا نېمىش قىلدۇ؟

— ھېچ ئىش قىلمايدۇ، دېدىمغۇ مۇنۇ قەغەزنى تەڭلىگەن.

— ھمم! تېخى... — رۇقىيەم ئىشكىنى قاتتىق يېپىپ كېلىپ زۇلەيخانىڭ ئۈستىلىدە ئولتۇردى.

— زۇلەيخىدىن قۇتۇلالماي يۈرسەم، يەنە رەنانى تاپتىڭىز، «قىز ۋە گۈزەللىك!»، بىلدىم، ئۇنى پەرىزاتقا ئايلاندۇرۇپسىز؟

— ئۆزى تەلەپ قىلغان! — نىجات ئۆرە تۇرۇپلا جاۋاب بەردى، — ئەمما مەن ئۇ رەسىمنى ژۇرنالدا ئېلان قىلدۇرۇش نىيىتىدە...

— رەنادىن باشقا ئايال تېپىلمامتى؟ ناھىيىمىزدە چىرايلىق قىزلار، گۈزەللەر ئازمۇ؟

— كىمنىلا تاللاي بەرىبىر سىزنىڭ ئاچچىقىڭىز كېلىدۇ، بىراق، كىمنى سىزدىش، رەسىم ئوبيېكتى تاللاش رەسساملىكنىڭ كەسپىي ئەركىنلىكى – دە.

— ھىم مەسىلەن، مەن چىرايلىق ئەمەسمۇ؟ مېنى سىزسىڭىز بولمامدىكەن؟

— توغرا، كىچىكىمدە ئۆيىمىزنى، ئۆيدىكى كارىۋات، چايدان ... قاتارلىقلارنى سىزاتتىم، ھازىر مەن ئاپىسىنى، خوتۇنىنى، بالىسى ياتقان بۆشۈكنى، ئۆينىڭ ئوچاق، موريسىنى سىزىپ ئولتۇرىدىغان كىچىك ھەۋەسكار ئەمەسمەن.

— بەس! — رۇقىيەم ئورنىدىن چاچراپ تۇردى، كۆزلىرى چەكچىيىپ غەزەپ ئۇچقۇنلىرى ياندى، ئاۋازى قورقۇنچلۇق ئىدى، — سىز گەپ ئوينىتماڭ، مېنى ئويۇنچۇق قاتارىدا كۆرمەڭ، سەنئەتكار ئۆز ئىجادىيىتىگە ھېسسىياتىنىمۇ سىڭدۈرىدۇ. مەن ئۆز كەسىپىمدىن باشقا كەسىپنى بىلمەيمەن. لېكىن سىزنىڭ بۇرۇن سىزغان رەسىملىرىڭىزدە ئىپادىلەنگەن ھېسسىيات بىلەن «قىز ۋە گۈزەللىك» تېكى ھېسسىياتىڭىز ئوخشىمايدۇ. مەسىلە بار، سىزنىڭ رەنا بىلەن نېمە قىلىشىپ يۈرۈۋاتقىنىڭىزنى، رەسىمنىمۇ ئۇنىڭ ئۆيىدە ئولتۇرۇپ سىزغانلىقىڭىزنى، تۇنۇگۈن ئۇنىڭ تۇغۇلغان كۈنىنى خاتىرىلەپ ئېچىپ مەست بولۇپ تانسا ئوينىغانلىقىڭىزنى بىلمەيدۇ دەمسىز؟ مېنى شۇنچىۋالا دوت چاغلاۋاتامسىز!

رۇقىيەمنىڭ بۇلاقتەك تىنىق، ئويناق كۆزلىرىدىكى غەزەپ، نەپرەت ئۇچقۇنلىرى سۈزۈك ياش تامچىلىرى بىلەن ئارىلىشىپ كەتتى. نىجات ئۇنىڭ يۈمشاپ قېلىشىنى، چىقىپ كېتىشىنى خالايتتى، ئۇ كۆرس ئۇچۇن ماتېرىيال، دوكلات تەييارلىشى، سۈرەتكە ئېلىنغان ئاسار ئەتىقە بۇيۇملىرىنىڭ خاتىرىسىنى رەتلەپ چىقىشى، «ئارسلانخان شەھىرى» نىڭ ھېنا قىلىنغان دەۋرى، مىللىي مەدەنىيەت تارىخىدىكى ئورنى» ناملىق ئىلمىي ماقالىسىنى

يېزىپ پۈتتۈرۈشى، كۆرستا جەزمەن باشقىلارنى قايىل قىلغۇدەك بىرەر ماقاله ئوقۇش، تەجرىبە تونۇشتۇرۇشى ... لازىم ئىدى، ئۇ يەنە بەش كۈندىن كېيىن يولغا چىقاتتى، ئارىلىقتىكى ۋاقىت تەييارلىق قىلىۋېلىشى ئۈچۈن ئاران يېتەتتى.

— سىز مېنى خارلىدىڭىز، دەپسەندە قىلدىڭىز، يۈرىكىم لەخته - لەخته قان بولدى، — رۇقىيەم يىغلاپ تۇرۇپ سۆزلەيتتى، — قاراڭ، ئەقلىڭىزنى ئىشقا سېلىپ ئويلاپ بېقىڭ، مېنى مايمۇن ئويىنتىپ، ئىشخانىڭىزدىكى ... — رۇقىيەم زۇلەيخانىڭ شىرەسىنى ئىما قىلدى، — بۇ جالاپنىڭ كۆزىگە قاراپ ئولتۇرۇپ كۈن ئۆتكۈزىسىز، ئىشكىنى تاقىۋېلىپ ئۆزىڭىز بىلگىنىڭىزنى قىلسىز، ئۇنىڭ نەرى ياخشىكەن - تاڭ، خەق بىلىپ قالار، ئابرويۇمغا تەسىر يېتەر، دەپمۇ ئويلىمايسىز، نومۇس قىلمىڭ نىجات!

— ھەممىسى سىزنىڭ گۇمانىڭىز.

— ئۇنداقتا ئۇ جالاپنىڭ «نىجاتقا كۆيۈپ قالدىم» دەپ يۈرگىنى يالغانمۇ؟

— ئۇ ئۆزىنىڭ ئىشى.

— رەناچۇ؟ ئۇنىڭ بىلەن سۆزىشىپ يۈرگىلىمۇ خېلى ئۇزۇن بولدى، نىجات ئېيتمىدىمۇ؟ مېنىڭ ئۇنىڭدىن نەرسەم كەم؟ مەن سەتمۇ؟ ئۇنىڭ بىر سولامچى، مازغا خوتۇن بولغىنى يادىڭىزدا بارمۇ؟ توغرا، ئۇ ھاكىمنىڭ، ئەمەلدارنىڭ، باينىڭ قىزى، سىزگە شۇ يېرى يېقىپ قالدىغۇ دەيمەن. ئۇنچۇالا پەسكەش بولماڭ. ئەمەل - مەنسەپى، پۇلى بار دەپ ۋىجدانىڭىزنى ساتماڭ، رەنا ماڭا تۇغقان، مېنى خارلاپ، ئۇنى ئەزىزلىسىڭىز قىيامەت كۈنىمۇ سورىقى بولار ... — رۇقىيەم ئۆكسۈپ - بوغۇلۇپ يىغلايتتى، لەۋلىرى ئۆمچىيىپ دىر - دىر تىترەيتتى، كۆكسى بىر كۆتۈرۈلۈپ - بىر پەسىيەتتى، — ھېلىمۇ - ھەم ۋىجدان ئازابى تارتىۋاتىدىغانسىز؟

— سىزدىن كەلگەن ئازابنى تارتىۋاتىمەن.

— چىدىماسلىقتىن شۇنداق قىلغاندىمەن.

— ئەقىلسىزلىقتىن.

— رەنا ئەقىللىقمۇ؟

نىجات ئۇندىمىدى، رۇقىيەم يىغلىغىنىچە كېلىپ نىجاتقا ئېسىلدى، — بولدى، گەپ تالاشقانىنىڭ پايدىسى يوق، سىز ئاللىقاچان رەناغا بۇزۇلغان، بىلىمەن، خېتىمنى بېرىڭ، بازارلىق ھۆكۈمەتكە ياكى سوتقا بارىمىز ...

سېپىل سىرتىدىكى ئاللىقاچان تېرىلغۇ يەرگە ئايلانغان بوز تۇپراق ئېرىپ شورۇلداپ ئېقىپ كەلكۈنگە قوشۇلماقتا ئىدى. جەھلى قاتقان نىجات 4 - 5 سائەتلىك بىھۇدە ئۇرۇنۇشتىن كېيىن زايە كەتكەن ئەمگىكىگە، بۇزۇلۇپ كېتىۋاتقان سېپىلغا ئېچىنغان ھالدا سۇ ئىچىدىن يېنىپ چىقتى، بىراق، شۇئان كەلكۈنگە ئۆزىنى ئاتتى، پولتوك - پولتوك، شالاق - شۇلۇق قىلىپ خېلى بىر يەرگىچە ئۇزۇپ باردى، قىرغاققا چاپلىشىپ تۇرغان نەرسىنى سۈزۈۋالدى، پۈتۈن ئەزايى ئادەم تونۇغۇسىز دەرىجىدە بۇلغانغان بولسىمۇ، كۆزلىرى قولىدىكى تېخى ئىچىدە نېمە بارلىقى نامەلۇم نەرسىگە گۇمان ۋە ئۈمىد بىلەن تىكىلەنىدى. يامغۇر ئاستا - ئاستا سېلىكۈاتاتتى، ئاسمان سۈزۈلۈپ شەرقىي - جەنۇب ئۈپۈقىدا

غايەت زور ھەيۋەتلىك ھەسەن - ھۈسەن قىزىل، يېشىل، بېغىر رەڭ نۇرلىرىنى تاراتتى، نىجات سېپىل ئۈستىدە تۇرۇپ دەم ھەسەن - ھۈسەنگە زوق بىلەن قارىسا دەم يامغۇر، كەلكۈن ئېقىتىپ كېتىۋاتقان خارابىلىققا يۈرىكى ئېچىشقان ھالدا نەزەر سالاتتى ۋە خىيالغا چۆكەتتى.

ۋىلايەت مەركىزىدىكى چوڭ، ھەشەمەتلىك بىر مېھمانخانىنىڭ ئازادە، يورۇق زالىدا كۇرس داۋام قىلماقتا ئىدى، ئۆگىنىش، مۇھاكىمە بارغانسېرى قىزىيىتتى، كۇرسنىڭ ئاخىرقى كۈنلىرىدە مەخسۇس مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى قىدىرىپ تەكشۈرۈش، قوغداش پونكىتلىرى تەسىس قىلىنىپ ئاللىقاچان ئىش باشلىغان ئورۇنلارنىڭ ۋەكىللىرى تەجرىبە تونۇشتۇردى، ئۆز نۆۋىتىدە نىجاتمۇ تەجرىبە تونۇشتۇردى ۋە «ئارسلانخان شەھىرى» نىڭ بىنا قىلىنغان دەۋرى ۋە مىللىي مەدەنىيەت تارىخىدا تۇتقان ئورنى» دېگەن ماۋزۇدىكى ئىلمىي ماقالىسىنى ئوقۇدى، ماقالە كۇرس يېتەكچىلىرىنىڭ، دەرس ئۆتكەن مۇتەخەسسىسلەرنىڭ، كۇرسانتلارنىڭ دىققەت - ئېتىبارىنى قوزغىدى، ئالقىشقا سازاۋەر بولدى. باھالاشتا ماقالە بىرىنچى دەرىجىگە ئېرىشتى، مۇكاپات بېرىلدى. كۇرس تۈگىگەندە، نىجات ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى مۇزېيىدىن كەلگەنلەر بىلەن بىللا ئۇرۇمچىگە باردى، مەسئۇل خادىملار ئۇنىڭغا مۇزېيدىكى ئاسار ئەتىقە بۇيۇملىرىنى تونۇشتۇرغاندىن كېيىن تۇرپانغا باشلاپ بېرىپ يارغول، بېزەكلىك، سۆگىم ... قاتارلىق جايلارنى ئېكسكۇرسىيە قىلدۇردى. نىجات سەپەر تەسىراتلىرىدىن خاتىرە يېزىۋېتىپ ئۆزى باشلىغان، قىلۇاتقان ئىشلارنىڭ تارىخىي ئەھمىيىتىنىڭ چوڭقۇرلۇقىنى تېخىمۇ ئېنىق ھېس قىلدى ۋە ۋىجدانىي بۇرچىنى ئادا قىلىش يولىدا بۇنىدىن كېيىن تېخىمۇ مۇشكۇل، ئەگرى - توقاي يوللارنى باسىدىغانلىقىنى، بۇ جەريانىدا تېخىمۇ كۆپ رىيازەت چېكىدىغانلىقىنى چۈشىنىپ يەتتى.

— سىز، — دېگەن ئىدى رۇقىيەم نىجات يولغا چىققاندا ئاپتوبۇس تۇرۇپ، — ئاجرىشىپ تۆت كۈن ئۆتمەيلا چوڭ شەھەرگە كېتىۋاتسىز، شەھەردە چىرايلىقلار سانىدەك، نەچچىسى بىلەن تېپىشىپ، نەچچىسىنى تاشلارسىز، شۇلارنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈرسەم يېرىلىپ ئۆلگۈدەك بولىمەن، نىجات مەن چىدىمايمەن، ھېچكىمگە قارىمايمەن ...

— بويتاق، ئەركىن ئادەممەن، رۇقىيەم، — دېگەنىدى نىجات ئاچچىق كۈلۈپ، — نېمە قىلسام مەيلى ئەمەسمۇ؟

— خام خىيال قىلماڭ، سىز يەنىلا مېنىڭ، سىز رىشاتجانىڭ دادىسى، مەن ئاپىسى، تىنچ بېرىپ، تىنچ كېلىڭ! ...

نىجات ساماۋى كۆكتە ئېسىلىپ تۇرغان ھەسەن - ھۈسەنگە ھەۋەسلىنىپ قاراۋېتىپ پىسكىگىدە كۈلۈپ قويدى. كۆرس داۋامىدا ئىككى قېتىم كۆكۈل ئېچىش پائالىيىتى ئۆتكۈزۈلدى. ناتونۇش قىزلار بىلەن تانسا ئويىنغىنى راست، ئۇنىدىن باشقا مەيلى ۋىلايەت مەركىزى، مەيلى ئۇرۇمچىدە بولسۇن رۇقىيەمنىڭ ئويلىغىنىدەك نەدە ئۇنداق كۆكۈلىنىڭ كەينىگە كىرىپ تېنەپ يۈرىيدىغان ئىش بولسۇن. ھەر بىر كۈنى، ۋاقتى شۇنچە جىددىي ئۆتكەن تۇرسا ... نىجات ئۇرۇمچىدىن قايتىپ كېلىپ ئەتىسى ئىدارىگە كېتىۋاتقاندا رۇقىيەم ئۇچراپ نىجاتنىڭ كۆزلىرىدىن نېمىنىدۇر ئاختۇرغاندەك سىرلىق تۇستە قارىغانىدى.

— سىز كەلگىچە ئابدۇكېرىمكامغا دەپ زۇلەيخانى كۈتۈپخانىغا يۆتكىتىۋەتتىم، ئەمدى كۆز بېقىشىپ، قىچقلىشىپ، سۈركىشىپ ئولتۇرىدىغان ئادەمگىز يوق، بوپتىمۇ نىجات؟

— ئوبدان بوپتۇ، لېكىن ماڭا خېتى چىرايلىق، ئىقتىدارلىق بىر خادىم هامان كېرەك بولىدۇ، يازىدىغان، كۆچۈرىدىغان، ئارخىپلارغا ھەمدە زالغا قارايدىغان ...

— ھا ... ھا ... ھا ... — رۇقىيەم ئاۋازىنى قاتتىق چىقىرىپ زاكلىق ئارىلاش كۈلدى، — رەنانى ئەپچىقۇۋېلىڭ، يازىدۇ، كۆچۈرىدۇ، تەرجىمە قىلىدۇ، كۆكلىگىزنى خوش قىلىدۇ، سىزگە ئاشنا بولالايدۇ. خالىسىڭىز خوتۇنمۇ بولىدۇ.

— ياخشى مەسلىھەت، — دېدى نىجات چىرايىنى ئۆزگەرتمەستىن، — ئابدۇكېرىم ئاكىگىزغا دەڭ، كادىرلار ئىدارىسىگە دوكلات يازسۇن، رەنانى يۆتكەپ بەرسە تېخىمۇ ياخشى.

چاڭ قىلىپ تەگكەن تەستەكتىن نىجاتنىڭ كۆزلىرىدىن ئوت چاقناپ كەتتى. كوچىدا كېتىۋاتقانلارمۇ بۇ ئۇشتۇمتۇت يۇز بەرگەن ئىشقا دىققەت قىلىشمىغانىدى، نىجات ۋىژىلداپ ئېچىشۋاتقان يۈزىنى تۇتقىنىچە رۇقىيەمگە قاراپلا قالدى.

— خام خىيال! — رۇقىيەم يەنە ھۇرپىيىپ تۇراتتى، — مەن رىشاتنىڭ ئاپىسى، سىز دادىسى، ئوتتۇرىمىزغا قىستۇرۇلماقچى بولغان ھەرقانداق بىر ئايال زاتى مەيلى ئەۋلىيا، پەرىشتە بولسىمۇ ياخشى كۆن كۆرمەيدۇ. يامىنى كەلسە ئۇنداقلارنى ئۆلتۇرۇۋېتىپ ئۆزۈمۇ ئۆلۈمەن.

ھەسەن - ھۈسەن بارا - بارا سۈسلىشىپ ئۆچۈشكە باشلىدى. نىجات قولىدىكى نەرسىگە سىنچىلاپ قارىدى، دۇغ - لايدا بۇلغانغان، رەڭگىنى پەرق ئەتكىلى بولمايدىغان رەخت ... بولاق، ئىچىدە قاتتىق بىرنەرسە. نىجات بولاقنى ئاۋايلاپ تۇتقىنىچە ئۆيۈ تەرەپكە كېتىۋاتقاندا ھۆكۈمەت ئىشخانىسىنىڭ ئالاقچىسى مۇختەر ئۇنىڭ ئالدىدا پەيدا بولدى.

— ھەسەن هاكىم چاقىرىۋاتىدۇ، — دېدى ئۇ يېقىن كېلىپ، — بەك ئىزدىدىم سىلىنى ...

— نېمە قىلىدىكەن؟

— بىلمىدىم، — مۇختەر جاۋاب بېرىۋېتىپ نىجاتنىڭ قولىدىكى بولاققا لەپپىدە قارىدى - دە، تامدەك تاتىرىپ كەتتى، چاندۇرماسلىققا تىرىشىپ سورىدى، — قوللىرىدىكى نېمە ئۇ؟

— ئولجا، — نجات بولاقنى ئۆرۈپ – چۆرىدى، — خېلى ئېغىر تۇرىدۇ، ئىچىدە ئالتۇن بارمۇ تېخى، مۇبادا شۇنداق بولۇپ قالسا باي بولغىنىم شۇ – دە!

مۇختەرنىڭ كۆزلىرىدە دەھشەتلىك بىر قورقۇنچ پەيدا بولدى، چىرايى سارغىيىشقا باشلىدى.

— نېمە بولدۇڭ، مىجەزىڭ يوقمۇ؟

— ياق، يا ... يامغۇردا سو ... سوغ تەگكۈزۈۋالدىممكىن ... تاڭ.

— دەررۇ دوختۇرغا كۆرۈن، — دېدى نجات ئالدىراپ، — مەن كىيىم ئالماشتۇرۇۋېلىپ ئاندىن بارىمەن، ماقۇلمۇ؟

مۇختەر يوچۇن كۆزلىرىنى يەرگە تىككىنىچە پاتقاق يولدا ئاران – ئاران مېڭىپ كېتىۋاتاتتى. نجات ئۇنىڭ تۇيۇقسىز ئۆزگەرگەن مىجەزىگە ئۆزىچە باشقىچە تەسىر بېرىپ، خىيال بىلەن ئۆيىگە كىردى، كىيىم ئالماشتۇرۇۋېتىپ يەنە جۇدۇنى ئۆرلىدى، «ھەسەن ماموت مېنى نېمە قىلدىكىنە، دوكلاتنىغۇ ھاجەتخانىغا تاشلىۋەتتى، يەنە نېمىگە ئىزدەيدۇ؟ ئەمدى ... كۆچا، تۇرپاندىكى مەن كۆرگەن مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى ھەرەڭجىلىك مەسئۇل تارماقلارنىڭ كۆڭۈل بۆلۈشى، يارىدىمى، بىۋاستە قول سېلىپ ئىشلىشى بىلەن ھازىرقى ھالىتىنى ساقلاپ قاپتۇ. ئارخېئولوگلار، تارىخشۇناسلار ئۇ يەردىن قىممەتلىك تارىخىي بۇيۇملارنى، قەدىمىي مەدەنىيەتنىڭ پارلاق نامايەندىلىرىنى تاپماقتا، تەتقىقات تارىخىنى يورۇتماقتا. ناھىيىمىزدىچۇ؟ بۇ ئىشلارغا مۇناسىۋەتلىك مۇئاۋىن ھاكىم ھەتتا شۇ ھەقتىكى بىر پارچە دوكلاتنىمۇ ...»

تومۇز ئاپتىپى يەر – زېمىننى كۆيدۈرەتتى، ئاسفالت يولنىڭ ئۈيەر – بۇيەرلىرىدىكى قارىماي ئېرىشكە باشلىغان بولۇپ غۇيۇلداپ ئۆتكەن ماشىنىلارنىڭ بالونلىرىدىن شىلپ – شىلپ ئاۋاز چىقاتتى. كوچا چېتىنى بويلاپ سوزۇلغان ئېرىقتا شىرىلداپ ئېقىۋاتقان سۇغا ساڭگىلىغان مەجنۇنتاللار لەرزان ئىغاڭلايتتى. نجات چۈشلۈك تامىقنى يەپلا، ئۈيقۇسىنى قويۇپ، ئالدىراپ مەدەنىيەت يۇرتىغا كېلىۋاتاتتى. ھاۋا ئىسسىق بولسىمۇ كوچا مەنزىرىسى ئادەمگە يەنىلا سالقىن، ئارامبەخش تۇيغۇ بېرەتتى. نجات زالغا كىردى، زال ئىچىمۇ تونۇردەك ئىسسىق ئىدى، ئۇدۇل بېرىپ بۇلۇڭدىكى جەسەتنىڭ باش سۆڭىكى ئىچىگە قول سېلىپ ئۆتكەن كۈنى تېقىپ قويغان بولاقنى يوقلىدى. بارىكەن، كۆڭلى تىنىدى، نجات، رەخت ... قەدىمكى زامانلاردا توقۇلغان بولۇشى مۇمكىن، ئىچىدىكىسى ... بەلكى مىس داچەن ... دەپ ئويلىنىدى، لېكىن ئۇ شۇ كۈنى ئالاقچى مۇختەرنىڭ چىرايىدىكى ئۆزگىرىشلەرنى قايتا كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ كۆڭلىدە يەنە گۇمان پەيدا بولدى. ئەتىسى قۇرىغان رەختنى ئاۋايلاپ تازىلىۋىدى، ھازىرقى زامانىدا توقۇلغان كۆك كاجىنىڭ پارچىسى بولۇپ چىقتى. نجات ئالدانغىنىغا ئۆكۈنۈپ ئۆز – ئۆزىنى مەسخىرە قىلدى، شۇنداقتىمۇ ئىچىدىكى قاتتىق نەرسە ئۇنى ھامان قىزىقتۇراتتى، ئىچىۋىدى ئالتۇن ... ! ئالتۇن قازانىنىڭ ئالقانچىلىك چوڭلۇقتىكى پارچىسى، 8 سانتىمېتر ئۇزۇنلۇقتىكى گىرۋەك ئۇتتۇرىسىدا چۆچۈرىدەك بىر قۇلاق، قۇلاق تېگىدە بولسا رېشات ئەپەندى خاتىرلەپ قويغان بەلگىلەر ... يەنى يۇرەك شەكىللىك قاپارتما دائىرە ئىچىدىكى 𐬀 𐬁 𐬂 𐬃 𐬄 شەكلىدىكى

هەرپلەر ... نىجات كۆرستا ئۆگەنگەن تۈرك - رونىك يېزىقى ئۆز كارامىتىنى كۆرسەتتى. يەنە مۇھىم پاكىتتىن بىرنى تاپقانىدى. نىجاتنىڭ ئەقلى ھەيران، ئاللىقاچان يوقلىپ كەتكەن، ياق، باشقىلارنىڭ قولىغا چۈشۈپ كەتكەن ئالتۇن قازانىنىڭ بىر پارچىسى قانداقسىگە يەنە «ئارسلانخان شەھىرى» خارابىسىدىن، سۇ ئىچىدىن تېپىلىپ قالىدۇ؟ نىجات بۇ ھادىسىلەرنىڭ سىرىنى يېشىشكە ئەقلى يەتمەي ئۇنى يەنە ئۆز لاتىسىغا ئوراپ جەسەتنىڭ باش سۆڭىكى ئىچىگە يوشۇرۇپ ساقلاشقا مەجبۇر بولغانىدى، ئۇنى ئاشكارىلاشقا بولمايتتى، نىجات ھەرقانداق ئادەمبۇ جەسەتنىڭ مەلۇم بىر يېرىدە ئالتۇن بارلىقىغا ئىشەنمەيدۇ، دەپ قارايتتى. شۇ كۈندىن باشلاپ ئۇنىڭ خىيالىغا ھەسەن ماموتقا سۇنغان دوكلات كەردۇالدى. دوكلاتتا قەيت قىلىنغان ئالتۇن قازان توغرىسىدىكى مەزمۇن، دوكلاتنىڭ ئېتىبارسىز قالدۇرۇلۇشى، رىشات ئەپەندىنىڭ ئالتۇن قازان توغرىسىدىكى خاتىرىسى، كونا بازارلىق ھۆكۈمەت بىلەن ناھىيىلىك بانكىنىڭ ئىسپات خەتلىرى، ئالاقىچى مۇختەرنىڭ تاتارغان چىرايى، رەنا ۋە ئۇنىڭ ئاپىسىنىڭ جۇپ - جۇپ ئالتۇن جابدۇقلىرى، ھەشىمەتلىك ئىمارەت ... قاتارلىقلار گويا يېپقا تىزغان مارجاندەك مىنۇت - سائەتلەپ كۆز ئالدىدا گەۋدىلىنىپ تۇرۇۋالدى ... نىجات زال ئىشكىنى قۇلۇپلاپ ئىشخانىسىغا كىرگەندە رەنا ئۇنى كۈتۈپ ئولتۇراتتى.

— قانداق ئارخېئولوگ، ياش ئالىم؟

— ئىسمىمنىلا ئاتاك. رەنا، مېنىڭ ھېچقانداق ئۇنۋانىم يوق تۇرسا ...

— خەلق سىزنى ئالىم دەپ ئېتىراپ قىلغانىكەن، شۇنىڭ ئۈزىمۇ چوڭ ئۇنۋان، — رەنا توك شامالدۇرغۇچ ئالدىدىن يۆتكىلىپ ئۇياق - بۇياقتا مېڭىشقا باشلىدى، — ئوقۇش تارىخىگىز بىلەن خىزمەت ستاژىگىز قىسقا، دىپلومىگىز يوق، شۇ توسالغۇ بولۇۋاتىدۇ، بولمىسا ...

— مەن بۇ ئىشتىن سوۋۇدۇم، رەنا، — نىجات بىر خىل كۆڭۈلسىز كەيپىياتقا چۆمگەنىدى، ھەمراخانىمنىڭ يىغلاپ تۇرۇپ قىلغان نەسىھەتلىرى، يېلىنىشلىرى مانا ئەمدى تەسىر قىلىۋاتقاندەك ئىدى، — ئىككى خىل كەسىپ، ئىككى خىل ئىش مېنى ھالىمدىن كەتكۈزدى، يا ئۇنى - يا بۇنى بىر باشقا چىقىرالماي يېرىم يولدا قالىدىغان ئوخشايمەن، بۇندىن كېيىن رەسمىلا سىزاي، ئەسلى كەسپىمنى قىلاي.

— ياق، ئارخېئولوگىيىدىن ۋاز كەچمەك، قارىك، ماقالىگىزنى ئوقۇپ بولدۇم، — رەنا شىرە ئۇستىدىكى ئۆزى ئېلىپ كېتىپ يەنە ئەكەلگەن ژۇرنالنى ئىما قىلدى، — «ئارسلانخان شەھىرى» دىن تېپىلغان جەسەت توغرىسىدا» نى كۆردۈم. تارىخ بىلىمىم يوق دېيەرلىك، لېكىن، مەن سىزگە بولغان ھۆرمەت ھېسسىياتىم ۋە مۇھەببىتىم تۈپەيلى ھەممىنى تولۇق ئوقۇپ چىقتىم. ئۆزۈمچە ئىپتىخارلىق ھېس قىلدىم، سىزدىن پەخىرلەندىم. مەن سىزنىڭ رەسىمىلىق تالانتىگىزدىن، مۇۋەپپەقىيىتىگىزدىن سۆيۈنگەنىدىم، ئەمدى كېلىپ خېلى كۆزگە كۆرۈنگەن ئارخېئولوگ بولۇپ يېتىشكەنلىكىگىزدىنمۇ سۆيۈنۈمەن، بۇ مېنىڭ ...

رەنانىڭ كېيىنكى ماختاشلىرى نىجاتنىڭ قۇلىقىغا ياقمىدى، ئۇ كۈرس تۈگىگەندىن كېيىن ئۇرۇمچىدە ئۆتكۈزگەن قىسقىنا، مەنىلىك ھاياتىنى ئەسلەۋاتتى، ياش ئارخېئولوگىيە

ئالىمى سۇلتان ئەلى: «كۆپ ئىزدىنىپسىز، ياخشى يېزىپسىز، سىزدە بىر قەيسەرانە روھ بار ئىكەن، بىراق، تارىخىي نۇقتىدىن ئېيتقاندا ماقالىلىرىڭىزدا نۇقسانلارمۇ بار، تۇزەتتۇق، ژۇرنالغا بەردۇق» دېگەنىدى.

نىجات خۇشال بولدى، ئالىم بىلەن بىر ـ ئىككى قېتىم تاماقتا بىللە بولدى. قىزغىن سۆھبەتكە نائىل بولدى ۋە: «مالال كەلمىسە كۆرۈپ باقسىلا» دەپ، كۇرسىتا ئۇقۇغان ئىلمىي ماقالىسىنى تەڭلىدى. سۇلتان ئەلى ئاق كۆڭۈل، سەمىمىي كىشى ئىكەن، ماقالىنى ئېلىپ قالدى، ئۇنىڭدىن كېيىن نىجات يەنە بىرقانچە ئۇيغۇر تارىخشۇناسلىرى بىلەنمۇ كۆرۈشتى. ئۇلار «خەتلىرىڭىزنى ئوقۇدۇق، تەلەپ قىلغان ماتېرىياللارنى تەق قىلىپ قويغان، كەلگىنىڭىز ئوبدان بوپتۇ، ئالغاچ كېتىڭ» دېيىشتى، ھازىرمۇ ئاشۇ كۆڭۈللۈك ئۇچرىشىشلار ـ نىڭ سۆھبەتلەرنىڭ ئۇنتۇلماس كارتىنىلىرى كۆز ئالدىدىن بىر ـ بىرلەپ ئۆتمەكتە ئىدى.

ـــ ھەي... سىز بارمۇ؟ توۋا... ئۆزىڭىز ئىشخانىدا، كۆڭلىڭىز باشقا يەردە پالاس قاقىدىكەن ـ دە.

ـــ ئۇنداق ئەمەس، ـــ نىجات سەل ئوڭايسىزلاندى، ـــ گېپىڭىزنى تىڭشاۋاتىمەن.

ـــ نېمە دېدىم، دەپ بېقىڭا؟

ـــ سۆيۈنۈمەن، بۇ مېنىڭ، ھە يەنە... يەنە...

ـــ دۆت! ـــ رەنا قاپىقىنى سۈزۈپ قويدى.

ـــ راست دېدىڭىز، مەن دۆت...

ـــ قارا ڭ، مەن سىزگە ھەر ئىككى كەسىپنى تەڭ تۇتۇڭ، يېرىم يولدا تاشلاپ قويماڭ، تىرىشىڭ، تېخىمۇ زور مۇۋەپپەقىيەت قازىنىڭ، ئاندىن يۇقىرى دەرىجىلىك ئۇنۋانلارغا ئېرىشەلەيسىز، ئىستىقبالىڭىز كۈندەك پارلاق، دېدىم.

ـــ توغرا دېدىڭىز، رەنا مەن ئۆزۈمچە...

ـــ ھەي... راست، ـــ رەنا توك شامالدۇرغۇچنىڭ كونۇپكىسىنى بېسىپ توختاتتى ـ دە، نىجاتقا يېقىن كەلدى، ـــ يامغۇر ياغقان كۈنى دادام بىلەن بىر نېمە دېيىشىپ قالدىڭىزمۇ؟

ـــ ھەئە.

ـــ نېمە سەۋەبتىن؟

ـــ گېزىتتكە بېسىلغان خېتىمنى كۆرگەنسىز؟

ـــ كۆردۇم، تەھرىر ئېلاۋىسىنمۇ ئوقۇپ چىقتىم.

ـــ شۇ گەپ.

ـــ دادام نېمىشقا ...

ـــ سورىماڭ.

نىجاتنىڭ ئورۇق، جۇدەڭگۈ چىرايىدا غەزەپ ئالامىتى پەيدا بولدى، ئۇنىڭ تۇرگۈن، خاپا چىرايىنى كۆرگەن رەنا سائىتىگە قارىدى ـ دە «ۋۇي... ئىشقا كېچىكىدىغان بولدۇم» دەپلا ئىشىك تەرەپكە ماڭدى. نىجات ئۆرە قارىماستىن ئولتۇراتتى.

ـــ ئاچچىقىڭىز كېپىقالدى، شۇنداقمۇ؟ نېمە كارىم... ـــ رەنا بوسۇغىدا توختاپ

كەينىگە بۇرۇلدى، ــ ۋاي تاۋى نازۇكەي... سىز بىلەن دېيىشىدىغان مۇھىم گەپ بار.

چۈشتىن كېيىنمۇ ھاۋا دېمىق، ئىسسىق بولدى، نىجات ئالدىدا دۆۋۈلۈشىپ تۇرغان ماتېرىياللارنى ۋاراقلاشتىن يالتىيىپ توك شامالدۇرغۇچىنى ئاچتى-دە، خېلى ئۇزۇنغىچە شامالداپ ئولتۇردى.

يامغۇر ياغقان كۈنى نىجات كېيىم ئالماشتۇرۇپ بولۇپلا ناھىيىگە ماڭغانىدى. ئۇ كىرگەندە ھەسەن ماموت گېزىتىنى ئۇيان-بۇيان ئۆرۈپ ئولتۇراتتى، نىجاتنى كۆرۈپلا قىزىشقىلى تۇردى:

ــ نېمە قىلغىنىڭ بۇ؟ بىزنى مۇشۇنداقمۇ يامان كۆرسەتكەن بارمۇ؟

ھەسەن ماموت گېزىتنى نىجاتنىڭ ئالدىغا تاشلىدى، نىجات گېزىتكە كۆز تاشلىدى. خەت گېزىتنىڭ كۆرۈنەرلىك بېتىگە بېسىلغانىدى، خەتتە، «ئارسلانخان شەھىرى» خارا-بىسىنىڭ ئاپتونوم رايون بويىچە 1-تۇركۈمدىكى نۇقتىلىق قوغدىلىدىغان مەدەنىيەت يادىكارلىق ئورنى ئىكەنلىكى، يىللاردىن بۇيان ئۇنىڭغا قىلىنىۋاتقان بۇزغۇنچىلىقلار، مەسئۇل تارماق ۋە رەھبەرلىكنىڭ بۇ ئورۇننى قوغداشقا، ئاسراشقا، ئاسار ئەتىقىلەرنى تەكشۈرۈش، تەتقىق قىلىشقا ئەھمىيەت بەرمىگەنلىكى تەنقىد قىلىنغانىدى، خەتنىڭ ئاخىرىغا بېسىلغان تەھرىر ئىلاۋىسىدا، نىجاتنىڭ خېتىدە ئىنكاس قىلىنغان ئەھۋاللارغا ئاساسەن مۇخبىرلار-نىڭ تەكشۈرۈش ئىلىپ بارغانلىقى، خەتتىكى ئەھۋاللارنىڭ راستلىقى مۇئەييەنلەشتۈرۈ-لۈپ، رەھبەرلىك قاتلىمىدىكى تۆرىچىلىك ئىستىلى، مەسئۇلىيەتسىزلىك خاھىشى كەسكىن تەنقىد قىلىنغان ھەمدە بۇ جەھەتتىكى مەسئۇلىيەتنى سۈرۈشتۈرۈش ھەققىدە قانۇن تارماق-لىرىغا مۇراجىئەت قىلغانىدى.

ــ ھەقىقەت شۇنداق، ــ نىجات تەمكىن ھالدا جاۋاب بەردى.

ــ بىھۇدە شىكايەتنامە، ــ ھەسەن ماموت تارتىمسىدىن يەنە بىر ماتېرىيالنى ئالدى، ــ ئۇ بىر ئىشاننىڭ تۇرغان جايى، قوغدايدىغان ئورۇننىڭ قاتارىغا كىرمەيدۇ. بۇنى كۆرگەن-سەن، سىياسىي كېڭەش بۇ ھەقتە ئاللىقاچان تەزكىرە يېزىپ بولدى، شۇ ھېسابتا، سەن بىزگە تۆھمەت قىلىپ...

ــ ھەسىنكا، سىلە ھەقىقەتتىن بەكلا يىراقلاپ كەتتىلە، سىلىگە مۇنداق بىر سۆزنى دېگۈم كېلىدۇ. تارىخنى ياسۇغالغىلى، توقۇپ، قۇراشتۇرۇپ چىققىلى بولمايدۇ. مەندە ئۇنداق يالغان-ياۋىداق رىۋايەتلەرنى، سەپسەتىلەرنى ئاغدۇرۇپ تاشلايدىغان ھەقىقىي دەلىل-ئىسپاتلار بار، تارىخ ھامان...

ــ بولدى، بولدى! ــ ھەسەن ماموت كەسكىن بىر ھەركەت بىلەن ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى، ــ مەن قولۇمدىكى مۇشۇ «تەزكىرە» نى ئاساس قىلىمەن. چۈنكى، بۇنى ناھىيىلىك سىياسىي مەسلىھەت كېڭىشى تارىخىي ماتېرىياللارنى توپلاش، رەتلەش گۇرۇپ-پىسى نۇرغۇن ئىزدىنىشلەردىن كېيىن رەتلەپ يېزىپ چىققان، ساڭا ئوخشاش بىرەر شەخسنىڭ داۋراڭ كۆتۈرۈشى تولىمۇ بىمەنىلىك، خېتىڭگە جاۋاب يازمەن، بولدى چىق، ۋاقتى كەلگەندە سەن بىلەن ئايرىم سۆزلىشىمەن، تېخى...

ــ ئوبدان گەپ، ــ دېدى نىجات قەتئىي ئاھاڭدا، ــ ئايرىم سۆزلىشەيلى، ئىمكانى

يەت بولسا جامائەتچىلىك ئالدىدا سۆزلەشسەك تېخىمۇ ياخشى.

نىجات قايتىپ چىقتى، كەچتە رەنانىڭ كېلىشىنىمۇ كۈتمەستىن ئۆيىگە كەتتى. كۈنلەر ئۆتتى، ۋاقتىمۇ كىشىلەرنىڭ ئىرادىسىگە باقماي ئۆز رىتىمى بويىچە ئالغا قاراپ كېتىۋەردى، هاياتمۇ ئۆز نۆۋىتىدە تەبىئەت بىلەن بولغان كۈرىشىنى توختاتمىدى، هاياتلىق بىلەن تەبىئەت ئۆزئارا گىرەلەشتى، ئېلىشتى، بىر-بىرىنى ئاۋۇندۇرۇپ، بەزلەپ كەلدى، شۇ جەريانىدا هەسەن مامۇتنىڭ ۋىلايەتكە نەچچە قېتىم بارغانلىقى، گېزىتخانىغا كىرىپ تەھرىر-مۇخبىرلار بىلەن نېمىلەر دېيىشكەنلىكى نىجاتقا نامەلۇم. نىجات كۈرستىن كېيىن ئۇرۇمچىگە كەتكەندە مۇخبىرلارنىڭ كەلگىنى راست ئىدى. نىجات كۈتتى، ئەمما مۇئاۋىن هاكىمنىڭ جاۋاب خېتىمۇ ئېلان قىلىنمىدى. سۆزلىشىدىغان ۋاقتىمۇ كەلمىدى. نىجات ئىشىكنى تاقاپ، سىجىل ئولتۇرۇپ 4 - 5 پارچە رەسىم سىزدى. ئۇرۇمچىدىن ئېلىپ كەلگەن كىتاب، ژۇرنال، قول يازمىلارنى ئوقۇدى، تەتقىق قىلدى. خەت-چەكلەرنى يەنە شۇ زۇلەيخا كۆتۈرۈپ كىرەتتى. شۇ باهانىدا ئۇ نىجات بىلەن بىر-ئىككى ئېغىز سۆزلىشۇۋېلىشنى كۆزلەيتتى. نىجات ئۇنىڭغا ئوچۇق چىراي ئاچمايتتى، زۇلەيخا ئۇزاق راق ئولتۇرۇپ قالسا ئۇنىڭ ئېرى هاۋالە قىلغان ئىشنى سەمىگە سېلىپ، ئېرى بىلەن يارىشىۋېلىش توغرىلىق گەپ ئاچاتتى، نەسىهەت قىلاتتى. زۇلەيخا ئۇندىمەي تىڭشايتتى-يۇ، ئىنكاس قايتۇرمايتتى. كېيىنكى كۈنلەردە نىجات مەلۇم بىر تەتقىقات ژۇرنىلىنىڭ بىر-قانچە سانلىرىدا ئۆزۈلمەي ئېلان قىلىنغان بىر تارىخىي ئوبزورنى ئوقۇشنى داۋاملاشتۇرىدى، بۇنىڭ بىلەن ئۇ سەمىي قارىم ئاغزىدىن كۆپۈك چاچرىتىپ ماختاپ يۈرگەن ئاقباشخان دېگەن شەخسنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى تېخىمۇ ئېنىق بىلىۋالدى. بىر كۈنى زۇلەيخا شۇ ژۇرنالنىڭ يېڭى كەلگەن سانىنى كۆتۈرۈپ كىردى، نىجات ژۇرنالنى تەقەززالىق بىلەن قولىغا ئالدى. لېكىن، ئۇنىڭ دىققىتىنى زۇلەيخا ئۆزىگە تارتتى.

— نىجات، رۇقىيەم بىلەن ئاجراشقىلى نەۋاق، يۈرۈۋېرەمسىز؟

— يۈرۈۋېرىمەن.

— مەن سىزنى قاچانغىچە كۈتىمەن.

— مەڭگۈ كۈتىمەك!

شۇنىدىن كېيىن زۇلەيخا كىرمەيدىغان بولدى. كەلگەن خەت-چەكلەرنى نىجات ئۆزى سۈرۈشتۈرەتتى. ئۇ ئىشخانىسىغا بېكىنىپ تەتقىقاتنى داۋاملاشتۇردى، چارچىغاندا كۆزلىرىنى يۇمۇپ، شىرەگە بېشىنى قويۇپ ئۆزى بىلەن ئۆزى مۇڭداشتى. رۇقىيەم بىلەن توي قىلغاندىن تارتىپ ئاجراشقىچە بولغان تۆت يېرىم يىللىق ئائىلە هاياتىنى ئەسلىدى، ئۇنىڭ ئەسلىمىلىرىگە هامان رەنانىڭ ئوبرازى قىستۇرۇلاتتى، ئەسلىمىلەرنىڭ ئاخىرى رەنانىڭ مۇهەببىتىگە بېرىپ تاقىلاتتى. هەسەن مامۇت بىلەن بولغان كۆڭۈلسىز سۆهبەتتىن كېيىن ئابدۇكېرىم ئاكىمۇ نىجاتتىن ئۆزىنى قاچۇرۇپ يۈردى. نىجات ئىدارە ئىچىدە ئۆزىنى يەككە-يېگانە، تايانچسىز قالغاندەك هېس قىلاتتى. ئۇ ئۆزى قىلىۋاتقان خىزمەتكە هېچكىمنىڭ كۆڭۈل بۆلمەيۋاتقانلىقىنى چۈشەنگەنسېرى قانداقتۇر بىر قۇدرەتلىك كۈچنىڭ قاتتىق زەربىسى ئۇنى ئىتتىرىپ هايات قوينىدىن چىقىرىۋېتىشكە ئۇرۇنۇۋاتقان

لمقنى سېزدېپ ۋەھىمىگە چۆكەتتى. ئۇنىڭ بىردىنسېبىر كۆڭۈل خوشى ھەمراخانىمىنىڭ ئالدىدا پىرىلداپ يۈرگەن رىشات ئىدى. ئاجراشقان چاغدا ئۇ نەجاتقا قالغانىدى، لېكىن رۇقىيە پات-پات كېلىپ ئەپكېتەتتى، يەنە ئەپكېلىپ قويماتتى، ئەمما دادا بىلەن ئاپا ئۇچراشمايتتى. رەنامۇ پات-پات كېلىپ نەجاتقا تەسەللى بېرىپ كۆڭۈل ياسايتتى. «سىز مېنىڭ مەنىۋى يۆلەنچۈكۈم» دەيتتى رەنا، ھازىر بولسا رەنا نەجاتنىڭمۇ مەنىۋى يۆلەنچۈكى بولۇپ قالغانىدى. ئۇ نەجاتنىڭ يېنىدا ئۇزاق-ئۇزاق ئۇلتۇرۇپ پاراڭ سالاتتى، كۈلدۈرەتتى، پەيتى كەلگەندە نەجاتنىڭ قۇچقىغا ئۆزىنى ئېتىپ مۇھەببىتىنى ئىزھار قىلاتتى، سۆيەتتى، قۇچاغلايتتى.

— نەجات، — دەيتتى ئۇ بەزىدە مەيۈسلەنگەن ھالدا، — مېنىڭ ئاشۇنداق ئېپلاس رەزىل ئەرگە تېگىپ قالغىنىم گۇناھىمۇ؟

— ياق، — دەيتتى نەجات، — ئۆزىڭىزچە تېگىۋالمىدىڭىز-دە، تەقدىر...

— مېنى ئەيىبلىمەمسىز؟

— ياق، رەنا، سىز بەكمۇ سۆيۈملۈك، ئەقىللىق قىز.

— ئۇنداقتا مېنى ياخشى كۆرەمسىز؟

— ياخشى كۆرىمەن.

— مېنى ئالامسىز؟

— ئىككىمىزنىڭ پېشانىسىگە پۈتۈلگەن بولسا ...

— نېمە دېگىنىڭىز بۇ؟ ھازىر ھەر ئىككىمىز ...

— تەقدىر دېگەنگە ئىشەنمەيمەن، لېكىن تۇرمۇش ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ، ئادەملەرنىڭ ئىدىيىسى، ھېسسىياتى ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ، شۇڭا ئالدىمىزدىكى نامەلۇملۇققا ئالدىن ھۆكۈم قىلالمايمەن.

— مېنىڭ سىزگە بولغان مۇھەببىتىم ئۆزگەرمەيدۇ.

— ناتايىن، مۇھەببەت مەڭگۈلۈك ھەم ۋاقىتلىق بولىدۇ، ھەر ھالدا ھېس-تۇيغۇنى، ئىرادىنى، مۇھەببەتنى مۇتلەقلەشتۈرۈۋەتكىلى بولمايدۇ.

— ماڭا ئىشەنمەيدىكەنسىز-دە.

— رېئاللىق بەكمۇ رەھىمسىز.

كەينى-كەينىدىن يۈز ئېچىۋاتقان پاكىتلار نەجاتنىڭ ھاياتىنى، ئارزۇ-ئارمانلىرىنى، مۇھەببىتىنى رېئاللىقنىڭ باشقا بىر دۇنياسىغا باشلاپ كەتمەكتە ئىدى. شۇڭا نەجات رەنانىڭ مۇھەببىتىگە نىسبەتەن سوغۇققان، ئېغىر-بېسىق پوزىتسىيە بىلەن مۇئامىلە قىلىۋاتاتتى. بۇرۇنقىدەك قىزغىن ئىنتىلمىش، ئەسەبىيلەرچە قۇچاقلاشلار بارا-بارا نۆۋەتنى ئازايتتى، بىراق رەنانىڭ ئادەتتىن تاشقىرى كۈچلۈك مۇھەببىتى نەجاتنىڭ بەزىدە ئامالسىز ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويماتتى. يەنى ئۇنىڭ مۇھەببەت تورى نەجاتنى بەئەينى بېلىقلىقا ئوخشاش ئۆز ئىلكىگە ئالاتتى، چىڭ تۇتاتتى، بېلىق بارلىق كۈچىنى بىلەن پىلتىكىلايتتى، پالاقلايتتى، لېكىن توردىن قۇتۇلالمايتتى. بارا-بارا ھالىدىن كېتىپ تور ئىچىدە بەھۇش يېتىپ قالاتتى.

زۇلەيخا ئۇشتۇمتوت كىرىپ بىرنەچچە كىتابنى تاشلاپ قويۇپ چىقىپ كەتتى. ئۇنىڭ دومسيىشلىرىدىن نىجاتقا قېيىداپ يۇرگەنلىكى ئېپادىلىنىپ تۇراتتى. نىجات ئەسەبلىرى قوزغىلىپ تېخىمۇ جىددىيلىشىشكە باشلىدى، مانا يېرىم كۈن ... پۈتۈنلەي خىيال سۈرۈش، ئەسلەش بىلەن ئۆتۈپ كەتتى. ئۇ ئالدىدىكى كىتابلارنى ۋاراقلايتتى، قەلەمنى مىجىقلايتتى، لېكىن ھېچنېمە ئوقۇيالمايتتى، ھېچنېمە يازالمايتتى.

نىجات دەسلەپكى قىزىقىش تۇيغۇسىدىن بۇنداق مۇشكۈل، جاپالىق ئىلمىي ئەمگەككە ئۆزىنى ئۇرغىنىغا ئۆكۈندى، ئۇنىڭ خىيال ئاسمىنىنىڭ ئەڭ يىراق ئۇچۇقىدا ئاتوم زەرىچىلىرىگە ئوخشاش ئاددىي كۆز بىلەن كۆرگىلى بولمايدىغان بىر نەرسە باردەك قىلاتتى، نىجات پەقەت ئۇنىڭ شەپىسىنى ئاڭلايتتى - يۇ ئۆزىنى كۆرمەيتتى، ئادەتتە دىققەت قىلمىغان، بىرەر ئىشقا جىددىي تۇتۇنغان چاغلاردا ئۇ نەرسە دەھشەتلىك سادا چىقىراتتى، قۇلىقىنى دەڭ قىلىپ ئۇزاقتىن - ئۇزاق تىڭشىغاندا بولسا ھېچقانداق تەۋىش ئاڭلانمايتتى، كېيىن ئۇ كۆز ئالدىدىكى رېئاللىققا يۈزلەنگەندە بۇ نەرسىنىڭ يىراق ئۇپۇقتا ئەمەس بەلكى يېقىندىلا سادا چىقىرىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلاتتى، بۇ سادا دەھشەتلىك قارا بوراننىڭ سۈرلۈك، ھەيۋەتلىك ئاۋازىنى ئەسلىتەتتى. بۇ بوران نىجاتنىڭ پۈتكۈل تېنىنى، ۋۇجۇدىنى بىر تال خەسكە ئايلاندۇرۇپ ئانچە كۆچمەيلا يىراق - يىراقلارغا، ھالاكەت چۆلىگە ئاپىرىپ تاشلىشىمۇ ئېھتىمالغا يېقىن ئىدى. نىجات ئۆزىگە كېلىۋاتقان تەھدىتنىڭ قانچىلىك كۈچلۈك ئىكەنلىكىنى تەسەۋۋۇر قىلدى. رەسساملىقىمۇ ئەتراپلىق كەسىپقۇ، ئاپام دېگەندەك سىڭگەن نېنىمنى يەپ رەسىمىنى سىزىپ يۈرۈۋەرسەم بولماسمىدى. لېكىن، رەنا يەنە ئاشۇ رەنا ئۇنىڭ پۇشايمان، ئۆكۈنۈشلىرىگە بەرھەم بېرەتتى، «ھەر ئىككى كەسىپنى چىڭ تۇتۇڭ، يېرىم يولدا تاشلاپ قويماڭ، ئىستىقبالىڭىز كۈندەك پارلاق...» نىجات ئويلايتىكى، شۇ سۆزنى دېگەن رەنانىڭ ئۆزى يېقىنلاپ كېلىۋاتقان بورانغا بەرداشلىق بېرەلەمدىكىن؟

نىجات ئاخىرىنى ئويلاشقا جۈرئەت قىلالمىدى. سائىتىگە قارىۋىدى، ئىشتىن چۈشىدىغان ۋاقىت ئاللىقاچان ئۆتۈپ كېتىپتۇ، ئۇ بىر دەستە كىتاب، قول يازمىلارنى پوپكىسىغا قاچىلاپ ئىشخانىسىدىن چىقتى. ھاۋا بىرئاز سوۋۇغان بولۇپ، كەچكى سەيلىگە چىققان كىشىلەر كوچا چېتىدىكى مەجنۇنتاللار ئاستىدا، ئاشخانا، چايخانا ئالدىدا سۆھبەت قۇرۇشقانىدى. نىجات كونا بازارغا كېلىپ مەسچىت ئالدىدىن ئۆيى تەرەپكە بۇرۇلغاندا ئويىناپ يۈرگەن رىشات پىلتىڭلاپ يۈگۈرەپ كېلىپ ئېسىلدى، ئۇنىڭ توپا - تۇمان بىلەن مەينەتىلەشكەن كىيىملىرى نىجاتنىڭ كىيىملىرىنى بۇلغۇۋەتتى.

— ھەمىيا ئاپام لەغمەن سوزدى.

— يېدىڭمۇ؟

— ھەئە، ساڭىمۇ سوزۇپ بېيىدۇ.

— شۇنداقمۇ؟

— ھەئە، دادىخان مېنى يۇقىيە ئاپامنىڭ قېشىغا ئاپىيىك.

— ماقۇل.

رىشاتنىڭ ئوماق، سەبىي چىرايى، شوخ سۆزلىرى نىجاتنىڭ بۇگۈنكى ئۇزاققا سوزۇلغان كۆڭۈلسۈك، كۆڭۈلسىز ئەسلىمىلىرىنى پۈتۈنلەي ئۇنتۇلدۇردى. رۇقىيەم، توي، مۇھەببەتنىڭ شېرىن، لەززەتلىك كېچىلىرى، پەرزەنت، ئائىلە، كۈندەشلىك، جېدەل - ماجىرا... لاردىن تەركىب تاپقان تۇرمۇشنىڭ دىلغا ئۆچمەس ئىز سېلىپ ئۆتكەن تاتلىق، ھەم ئاچچىق دەقىقىلىرى ئۇزۇلمەي كارتىنىدەك كۆزۈنۈشكە باشلىدى. بۇ كۆزۈنۈشلەر ھەمرا خانىمنىڭ تاماق ئۈستىدە ئولتۇرۇپ ئۆزۈن - ئۆزىگە غۇدىرىغاندەك دېگەن گېپىي بىلەن تەڭ نىجاتنىڭ كۆڭۈل ئېكرانىدىن غايىب بولدى.

— رەنانا ئىچىم ئاغرىيدۇ، بىچارە قىز... چىققان لايىقلارنى ياراتماي... كۆڭلىدە بىرسى بولغىيدى،— ھەمراخانىم سەل تۇرۇۋېلىپ داۋام قىلدى، نىجات جىم ئولتۇرۇپ تىڭشىدى،— ئاپىسى ماڭا داتلاپ بەردى، ئاخىرىدا سېنىڭ گېپىڭنى چىقىرىۋاتىدۇ.

نىجات يەنە ئۇنچىقمىدى، رىشاتنى ئەركىلىتىپ ئولتۇرۇۋەردى، رىشات پىيالىدىكى چۆپنى قولى بىلەن قىسىپ ئېلىپ نىجاتنىڭ ئاغزىغا سېلىشقا ئۇرۇناتتى.

— سەن بىلەن بىر نېمە دېيىشكەن بولسا، — ھەمراخانىم قازان، قاچا - قۇچىلارنى يىغىشتۇرۇۋېتىپ ئوغلىغا قارىماستىن سۆزلىدى،— مەندىن يوشۇرۇۋاتامسەن - يا؟

— ياق ئاپا.

— مەندىن باشقا نېمەڭ بار، ئوچۇق دەۋە، ئوغلۇم.

— رەنانا ئىشەنمەيمەن ئاپا.

— نېمىشقا؟

— ھەممىنى چۈشەندۈرۈپ بولالمايمەن، قىسقىسى ئۇ...

— بىلىمەن، — گەپنى بۆلدى ھەمراخانىم،— يەنە بىر تەرەپى رەنا بىلەن رۇقىيەم تۇغقان، بىرى بىلەن ئاجرىشىپ يەنە بىرى بىلەن توي قىلىش تازا قاملاشمايدىغان ئىشتەك... لېكىن رەنا كۆزۈمگە سىغىپ قاپتىكەن، مۇھىمى ئىككىلارنىڭ ئىرادىسى...

— ئىرادە ھەممە كىشىدە ئوخشاشلا مۇستەھكەم بولىۋەرمەيدۇ، ئاپا، بەزىلەرنىڭ ئىرادىسى قاتتىق بولغا دۇچ كەلگەن ھامان خۇددى نازۇك تالدەك ئاسانلا سۇنۇپ كېتىدۇ.

— ئۇغۇ شۇنداق، رۇقىيەم نەچچە قېتىم كېلىپ، مەن رىشاتنىڭ ئاپىسى، نىجات بولسا دادىسى، بۇ ئۆيگە مەندىن باشقا ھەرقانداق كىشىنىڭ ئاياغ بېسىشى مۇمكىن ئەمەس، دېدى ھەيران قالدىم. چىدىمايدىغان ئادەم ئالدىراپ ياقاڭغا ئېسىلمىسا بولاتتى، ئەمدى... — ھەمراخانىم نىجاتقا سىناق نەزەردە تىكىلدى،— رۇقىيەمنى ئەكىلىۋالايلىمۇ - يا؟

— ھاجەتسىز، ئۇ ئۆزى كېلىدۇ، ئاپا.

نىجات سۆزلەۋېتىپ ئوك يۇزىنى سىيلاپ قويدى، رۇقىيەمنىڭ تەستەكى تەگكەن جاي ھېلىمۇ ئېچىشۋاتقاندەك تۇيۇلدى. شۇ ھامان كۆز ئالدىدا ئادەتتە مېھرىبان، خۇش پېئىل، گۈزەل جۈۋان رەنا پەيدا بولدى، «ئەمدى مەن سىزنى رۇقىيەمدىن كۆنلەيمەن» رەنا يالغان ئېيتمىغان، ئۇ نىجاتنى رۇقىيەمدىنلا ئەمەس، ھەتتا باشقىلاردىنمۇ كۆنلەشكە باشلىغاندى، ئەينى ۋاقىتتا ئۇ رۇقىيەمنىڭ كۈندەشلىكىنى ئەيىبلىگەن، ئەمدى ئۆزى...

ئاشۇ كۆندەشلىكىمۇ بىر ھېسابتا ئىككى جىنس ئوتتۇرىسىدىكى مۇھەببەتنى كۈچەيتىۋاتقان دەك بىلىنەتتى. دۇنيادىكى ئاياللارنىڭ ھەممىسى ئەرلىرىنى كۈنلەمدىغاندۇ؟

نىجات ئورنىدىن تۇردى، رىشات ئەگىشىپ مەھكەم ئېسىلدى، ھەمراخانىم ئۇنى مىڭ تەستە بەزلەپ ئېلىپ قالدى. نىجات ئۆز ئۆيىگە چىقتى، چىراغنى ياقتى. سۇپىدا، كارىۋاتتا، شىرەدە چېچىلىپ ياتقان كىتابلارنى چاڭ باسقانىدى، ھەمراخانىم «مەن يىغىشتۇرۇپ قويسام نىجات كېيىن ئىزدىگىنىنى تاپالماي ئاختۇرۇپ ئاۋارە بولىدۇ» دەپ ئۆز پېتى قويغانىدى، رۇقىيەم بار چاغدا ھەممە نەرسە ئۆز جايىدا رەتلىك تۇراتتى، ئۆي پاكىز ئىدى. نىجات كىتاب ئوقۇغاندا، ماتېرىيال كۆرگەندە، يازغاندا چەينەك، پىيالە، قويۇق دەملەنگەن چاي ھەمىشە ئۇنىڭ شىرەسىنىڭ بۇرجىكىدە ھازىر بولاتتى، نىجات قايسى بىر كىتاب - ژۇرنالنى، قايسى بىر قول يازمىنى ئىزدىسە رۇقىيەم دەررۇ ئۆزى رەتلەپ قويغان جايدىن ئېلىپ بېرەتتى. ھاۋا ئىسسىق كۈنلىرى رۇقىيەم رىشاتنى ئۇخلىتىپ قويغاندىن كېيىن يانداشىپ ئولتۇرۇپ نىجاتنى يەلپۈيتتى، تەرلىرىنى سۈرتەتتى. نىجات ھەپتىدە بىر - ئىككى كۈن كەچتە ئۆيگە كەلمەيمۇ قوياتتى. بۇنداق چاغلاردا ئۇ دوستلىرىنىڭ ئۆيىگە باراتتى. ياكى بولمىسا تانسا سورۇنلىرىغا باراتتى، نىجات ھەرقانداق تانسا سورۇنىدا تاكى ئاخىرىغىچە ناھايىتى قىزغىن ئويناتتى، رۇقىيەم نىجات كەلمىگەن كۈنلىرىمۇ ئۆيدىن چىقمايتتى. ھەمراخانىم بىلەن بىرەمدە - يېرىمدەم ھال - مۇڭ بولۇشقاندىن كېيىن ئۆيگە قايتىپ چىقاتتى. رىشات ئۇخلىغاندىن كېيىن كەشتە تىكىكەچ نىجاتنىڭ كېلىشىنى كۈتەتتى، نىجات يېرىم كېچىلەردە كەيىپ ھالدا كېلەتتى، «نەگە باردىڭىز؟ كىمنىڭ ئۆيىگە، كىم بىلەن تانسا ئويناپسىز؟ كىمنىڭ كۆزىگە قارىدىڭىز؟» دېگەندەك سوئال - سوراقلاردىن كېيىن رەسمىي جېدەل باشلىناتتى، ئەسلىدىكى مۇلايىم، مېھرىبان، چىرايلىق مەھبۇب، مۇھەببەتى ئوتتەك يېنىپ تۇرىدىغان ساھىبجامال بىردىنلا ئەسەبىيلىشىپ، ۋەھشىيلىشىپ زەھەرلىك يىلانغا، قۇرقۇنچلۇق ئالۋاستىغا، ئۆكتەم، زالىم ھازازۇلغا ئايلىناتتى، ھەمراخانىم چىقىپ نەسىھەت قىلسىمۇ كار قىلمايتتى، ئاخىر نىجاتنىڭ مۇشتى ھەممە مەسىلىنى ھەل قىلاتتى، رۇقىيەم بىردەم چىرقىراپ، داتلاپ ئاندىن پەسكويغا چۈشەتتى، يۈرەكلەر ئازاب ئىچىدە ئۆرتۈنەتتى. تەكىيگە باش قويغاندىن كېيىن بۇ ئىككى يۈرەك دەستلەپ سوقۇشتىن توختاپ قالغاندەك خېلى ئۇزۇنغىچە جىمىپ كېتەتتى، كېيىن بولسا ئۆزلۈكىدىن تەبىئىي ھالدا بىر - بىرىنىڭ دۈپۈلدىشىنى تىڭشاشقا باشلايتتى، ئىككى بەدەن گويا بىرنەچچە يىل ئۇچراشمىغاندەك بىر خىل ئىنتىزارلىق بىلەن بىر - بىرىگە يېقىنلىشاتتى... تاكى ئاتقاندا بولسا ئاخشامقى ئازارلىق، رەنجىشلەردىن قىلچە ئەسەر قالمايتتى. ناشتا ۋاقتىدا بۇ يۈرەكلەر بىر - بىرىگە شۇنچىلىك مېھرى - مۇھەببەت بەخش قىلغاندىكى، ئىشقا مېڭىش ئالدىدىن يەنە بىر قېتىم قىيماستىن ئۆزئارا دۇكۇلدەشلىرىنى تىڭشايتتى، بۇ ئىشلار خۇددى قۇياشنىڭ يەر شارىنى ئايلانغىنىغا، يەر شارىنىڭ ئۆز ئوقىدا ئايلانغىنىغا ئوخشاش دەۋر قىلىپ تۇراتتى.

نىجات ئۆيىنىڭ ھەممە يېرىگە سوغۇققىنا نەزەر تاشلىدى، ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ شىرە ئالدىدا كېلىپ ئولتۇردى. «كەچتە قاچماڭ، سىز بىلەن دېيىشىدىغان مۇھىم گەپ بار» دە-

نانىڭ چۈشتە ئېيتقان گېپى ھېلىمۇ ئۇنىڭ قۇلىقى تۈۋىدە جاراڭلايتتى، نىجات چۈشكۈن، روھسىز بىر ھالەتتە بايا ئېلىپ كەلگەن كىتاب-ژۇرناللىرىنى بىر باشتىن كۆرۈشكە باشلىدى، ئۇنىڭ ئالدىدىكى ماتېرىياللارنىڭ بىرى سىياسىي كېڭەش بېسىپ تارقاتقان «ئاقباشخان تەزكىرىسى» ئىدى. تاڭ ئاتتى. كەچ بولدى، كۈنلەر ئۆتتى، نىجات ئۆيدىن چىقمىدى، يېزىق شىرەسى ئالدىدىن قوپمىدى، ئوقۇدى، يازدى، ئىزدەندى، مۇلاھىزە قىلدى، يەنە يازدى، شۇ تەرىقىدە ئون نەچچە كۈن باش چۆكۈرۈپ ئىشلىدى، يېقىندىن بېرى ئۆزى تېخىمۇ ئېنىق ھېس قىلۋاتقان، پات ئاردا يېتىپ كېلىش ئالدىدا تۇرغان قارا بورانغا تاقابىل تۇرۇشنىڭ بارلىق مۇداپىئە تەدبىرلىرىنى، قارا بورانىنى توسۇش، ھەتتا ئۇنى سۈرۈپ قوغلىۋېتىشنىڭ تەپسىلىي پىلانىنى تۈزۈپ چىقتى. «ئاقباشخان تەزكىرىسى» ئۇنىڭ پىلانىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشتا مۇھىم ۋاسىتە ئىدى، نىجات «ئارسلانخان شەھىرى» خارابىسىدىكى بارغانسېرى تۈگەپ كېتىۋاتقان سېپىللىغا ئەمەس، بەلكى تەبىئەت ۋە ئىنسانلارنىڭ بۇزغۇنچىلىقلىرىغا بەرداشلىق بېرىپ، پامىر تاغلىرىنىڭ ئېتىخارى — ھېسابلانغان «مۇز تاغ ئاتا» چوققىسىغا ئوخشاش مەڭگۈ، مەزمۇت قەد كۆتۈرۈپ تۇرىدىغان غايەت زور، قۇدرەتلىك بىر ئابىدە ياساپ چىقماقتا ئىدى.

ياز كېچىسى، ئايدىڭ، ئاسغالىت يول ئۈستىدا كۆمۈشتەك پارقىرايتتى، ماشىنىلار ئۆتۈپ تۇراتتى. نىجاتنىڭ خىيالىلىرىمۇ ئۈزۈن، ئاخىرى تۈگىمەس يولغا ئوخشايتتى. بۇ يولدا ھاياتلىققا ھەقدا ئىنسانلارنىڭ ھەممىسى ماڭاتتى. بەزىلىرىنىڭ ماڭغىنىنى ھېچكىم بىلمەيتتى، بەزىلەر بولسا بۇ يولدىن ئاشۇ ماشىنىلاردەك گۈركىرەپ، سېغىنال بېرىپ ئۆتەتتى، بۇ ئۇلارنىڭ ئۆزىنى ئۆزى ئېلان قىلىشى، ئۆزىنى باشقىلارنىڭ كۆرمەي، تونۇماي قېلىشىدىن ئەنسىرىشى ئىدى. بەزىلەر بۇ يولدىن ناھايىتى ئاستا مېڭىپ ئۆتەتتى، بەزىلەر يولنى پاخال قىلاتتى. پۈتلىكاشاڭ بولۇپ تۇرۇۋالاتتى، باشقىلارنىڭ ئالدىنى توسايتتى، بەزىلەرنىڭ بۇ يولدا ئىزىمۇ قالمايتتى، بۇ يولدا مېڭىۋاتقانلار ئىچىدە نىجات، رەنا، ھەسەن ماموت مۇئاۋىن ھاكىم، ئابدۇكېرىم ئاكا، رۇقىيەم، زۇلەيخا، سەمى قاتارلار بىر-بىرىگە ياندىشىپ گىرە سېلىشىپ، بىر-بىرىگە پۈت قويۇپ ھەم يول قويۇپ مېڭىشماقتا ئىدى. ئۆز نۆۋىتىدە ئۇلار يەنە بىر-بىرىدىن يول تالىشاتتى، بىر-بىرىدىن ئۆتۈپ كېتىشكە ھەرىكەت قىلاتتى، بۇلارنىڭ ئىچىدە سەمى قاتار گويا ئۆزى سۆزلەپ يۈرگەن رىۋايەت-ئەپسانىلەردىكى جىنغا ئوخشايتتى، گاھ يولدا كۆرۈنەتتى، گاھ غايىب بولاتتى، بىراق ئۆزى بولمىسىمۇ ئۇنىڭ توقۇپ چىقىقان رىۋايەتلىرى، ئەپسانىلىرى مۇشۇ زېمىندىكى ئىنسانلارنىڭ ئېڭىغا سىڭىپ بارماقتا ئىدى.

«ئاقباشخان — مۇبارەك ئىسىم - شەرىپى ئارسلانخان خوجا — كۆچتىنگىر، زەبەردەست، ئۇلۇغ پادىشاھ ئەردى. ئۇ يەتتە ئىقلىمنى ئۆز ھىمايىتىگە ئالغاندۇر ۋە مۇشۇ شەھەرنى ئاپىرىدە قىلغاندۇر. ئاقباشخانىنىڭ نەسەپ-زاتى ئۇلۇغ خانزادە مۆھتىرەم خېنىم ئارقىلىق ھەزرىتى ئاپپاق خوجامغا يېتىدۇ. ھەزرىتى ئاپپاق خوجام پەيغەمبەر مۇھەممەت رەسۇللىلانىڭ 27 - ئەۋلاد نەۋرىسىدۇر.

ئاقباشخان زامانلىرىدا ئەل پاراۋان، يۇرت تىنچ ئەردىلەر. ئاقباشخان پەرمان

قىلدىلەركىم شۇئان لەكمىك ـ لەكمىك خەلق شەھەر بىنا قىلىشقا ئاتلاندىلەر، يېڭىسار ـ نىڭ سېغىزلىق دېگەن يېرىدىن توپا، كۆسەن ئەنھارىدىن سۇ توشۇپ لاي قىلىپ سېپىل سوقتىلەر، سېپىل ۋە شەھەر ئون يىلدا بەر قارار بولدىلەر، ئاندىن سۇنىڭ بۇ شەھرى ئەزىم ئاقباشخاننىڭ ئۇلۇغ نامى بىرلە ئاتالدىلەر ...»

ئاي غۇۋالىشىپ ئاسغالىت يول قارىيىشقا باشلىدى، ئەمدىلىكتە يولدىن ئىنسى ـ جىن ئۆتمەيتتى، نىجات يېگانە هالدا كېتىۋاتاتتى، سەمى قارىمىنىڭ خۇنۇك، بەتبەشىرە ئوبرازى قورقۇنچلۇق بىر ئەرۋاهقا ئۆزگىرىپ ئۇنىڭ بېشى ئۈستىدە ئايلىنىپ يۇرۇۋاتقانىدەك تۇيۇلاتتى.

«ئاقباشخان خۇش پېئىل، ئەقلى دانىش ئەردى، كۈچ ـ قۇۋۋەتتە رۇستەمى داستانىنى، ئەدلى ـ ئادالەتتە نۆشىرۋان ئادىلىنى باسار ئەردىلەر، كۈنلەردىن بىر كۈن شەھرى باغداتتىن كارۋان كەلدىلەر، ئەلهازار ئاقباشخانغا ئەرز يەتتىكى، كارۋانلار كۆسەن ئەنھارىدىن ئۆتەلمەي تۆگە ـ خېچىرلار دېكى دەپسى ـ دۈنيالار بىلەن بىللە سۇغا چۆكۈپتۇر، ئاقباشخان ئېتىغا مىنىپ ئوردا سىپاهلىرى بىلەن شەھەر دەرۋازىسىدىن چىقتىلەر، كۆسەن بويىغا كېلىپ كۆردىلەركىم، مالى يوقالغان سودىگەرلەر زار ـ زار يىغلاپ ياقىلىرىنى چاك ئېتىپ تۇرۇپتۇر، ئاقباشخان 60 پاتمانلىق قىلىچىنى قېنىدىن چىقىرىپ سۇنىڭ ئورتاسىغا ئاندىغ ئۇردىلەركىم، ئاق! تۇر! دەپ، شۇئان سۇنىڭ باش تەرىپى ئاقماي جىم تۇردى، ئاياغ تەرىپى ئېقىپ كەتتىلەر، چۆكۈپ كەتكەن تۆگە، خېچىر، دەپسى ـ دۈنيالار سۇ ئاستىدا زاهىر بولدىلەر ... شۇنىدىن سۇنىڭ مۇشۇ يۇرتنىڭ نامى ـ ئاق تۇر ئاتالدىلەر ...»

ئاي بۇلۇتلار كەينىگە مۆكتى. تۈن قارا پەردىسىدىن لىباس كىيدى. نىجات گويا مەڭگۈ يېشىلمەيدىغان تىلسىماتلار دۇنياسىغا كىرىپ قالغاندەك مەۋهۇم خىياللار ئىچىدە يولنى داۋام قىلاتتى. سەمى قاردىم كۆتۈرۈپ چىققان «بۇيۇك تارىخي هۇججەت» ـ «ئاقباشخان تەزكىرىسى» نادانلارنى ئەنە شۇنداق مەشھۇر رىۋايەتلەر بىلەن تەمىنلەپ، ئۇلارنىڭ ئەقلىنى داتلاشتۇرۇپ، كۆزىگە رىيا پەردىسىنى تارتماقتا ئىدى. نىجات ناهىيە كوچىسىغا كىردى، بوتكا، ئاشخانىلاردا ئادەم شالاڭ ئىدى، ئۇنىڭلغۇلاردىن چىقىۋاتقان جاز مۇزىكىسىنىڭ تىترەڭگۈ، جىددىي ئاهاڭلىرى كوچىنى بىر خىل ۋەهىمىلىك هالەتكە كەلتۈرۈپ قويغانىدى.

«زامانلار ئۆتۈپ بۇ شەھەرگە ياۋ باسقۇن قىلدىلەر، ئاقباشخان ئۇلۇغ ـ كىچىك غازاتقا ئاتلانسۇن، دەپ پەرمان چۈشۈردىلەر. يېغى باشلاندىلەر، قانلاردىن دەريا، باشلاردىن تاغ هاسىل بولدىلەر، ئەلهال ياۋ لەشكىرى بىھىساب ئەردى، ئۇلار تۇرامۇش شەھرى يېنىدىكى مولداۋانغا بېرىپ ئاقباشخان شەھىرىگە سۇ كېلىدىغان ئېغىزىنى ئەتتىلەر، سۇ تۈپراق ئاستىدىكى نو ئارقىلىق كېلەر ئەردىلەر، سۇ توختاپ ئۇسسۇزلۇق، قەھەتچىلىك بالاسى تەگدىلەر، شول سەۋەبتىن ئاقباشخان شەھەر ئىچىدە بوينىغا مىس كولدۇرما ئېسىلغان بىر بوتىلاقنى قالدۇرۇپ ئۆزى شەھەر ئەهلىنى ئېلىپ بىر كېچىدە شەھىرى يارىكەنتكە راۋان بولدىلەر، ياۋ تاكى ئۈچ ئايغىچە شەھەرنى قورشاپ تۇردىلەر، بىر كۈن ئۇلار سېپىلغا چىقىپ قارىسا شەھەردە ئادەمزاتتىن ئەسەر يوق، بىر بوتىلاق كولدۇرما سىنى جاڭگىرلىتىپ يانتاق يەپ يۇرۇپتىلەر ...»

نىجاتنىڭ كۆلكسى قىستىدى، كۆچتىنگىر، زەبەردەست دېگىنى نېمىسى؟ بويىنغا مىس كولدۇرما ئېسىلغان بىر بوتىلاقنى قويۇپ ئۆزى شەھەرنى تاشلاپ قېچىپ كەتكىنى نېمىسى؟ ئاچچىق مەسخىرە، نەپرەت ھېسسى نىجاتنىڭ يۈرىكىنى مۇزلىتاتتى، مۇزلاۋاتقان يۈرەكنىڭ قات - قېتىدا بولسا ئاشۇنداق رەۋايەتلەرنى دەستۇر قىلىۋېلىپ، تارىخنىڭ ئەخلەت ساندۇقىغا مەھكۇم قىلىنغان تۇرقى مۇسۇلمان، ماھىيىتى قانخور جاللات بىر شەخسنىڭ روھىغا چوقۇنۇۋاتقان بىر تالاي بىلىمسىز پۇقرالارنىڭ تەقدىرىگە نىسبەتەن قاتتىق ئېچىنىش تۇيغۇسى ئۆركەش ياساپ غەلىيان كۆتۈرەتتى. رەسسامخانىسىغا كىرگەندىن كېيىنمۇ نىجاتنىڭ ۋۇجۇدى غەلىتە بىر سېزىملار تەسىرىدە شۇركىنىپ كۆڭلى بىئارام بولدى. قاچاندۇر بىر چاغدا، چۈشتىمۇ، كەچتىمۇ ئېيتاۋۇر ئاشۇ بىلىنمەي تېز - تېز ئۆتۈپ كەتكەن دەقىقىلەرنىڭ بىرسىدە ئۇنىڭ كۆڭۈل ئاسمىنىدا گويا ۋىللىدە يېنىپ ئۆچكەن يۇلتۇزدەك بىر نۇر پەيدا بولغاندى، بۇ نۇرنى تۇتۇۋالغىلى ياكى ئۇنىڭ يورۇپ تۇرۇش ۋاقتىنى ئۇزارتقىلى بولمايتتى. نىجات ئۆزىمۇ ھەيران قالاتتى، ئۇ رەسىم سىزىشقا ھەۋەس قىلغان چاغلاردىن باشلاپ بۇنداق نۇر پات - پات پەيدا بولاتتى، ئەمما يېنىپلا ئۆچەتتى، ئاشۇ نۇر نىجاتنى بارغانسېرى چەكسىز قىزغىن ئىشتىياق، قىزغىن مۇھەببەت ئالىمىگە تەخىرسىز باشلاپ كىرەتتى، كېيىن بۇ نۇر ئۇنى ئىجادىيەتنىڭ قېيىن پەللىلىرىگە ئىتتەردى. بۇ نۇر شۇنداق كارامەتلىك ئىدى، ئۇنىڭ ئەقلىنى ئۆتكۈرلەشتۈرگەن، تالانىتىنى ئۇرغۇتقانمۇ ئاشۇ نۇر ئىدى. بۇگۈنكىسىمۇ ئەنە شۇنداق بىر نۇر ئىدى، ئاشۇ نۇر ئۇنى ئۆيدىن رەسسامخانىغا ھەيدەپ كەلدى، يولدا كەلگۈچە پەيدا بولغان مەسخىرىلىك، يىرگىنىشلىك ئەسلىمىلەرنىڭ «ئاقباشخان تەزكىرىسى» دىكى ئاجايىپ - غارايىپ مەزمۇنلارنىڭ پاك ھېسسىيات ئالىمىگە خىيالى كۆلەڭگىلەرنى تاشلاپ ئۆتۈشى تۈپەيلىدىن بۇ نۇر خىرەلەشكەنىدى. نىجات قانچە دىققەت قىلىپ قارىسىمۇ ئاللىقاچان غايىب بولغان نۇر قايتا پەيدا بولمىدى. ئۇ رەسىم تاختىسى ئالدىدا قىل قەلەمنى تۇتقىنىچە ئۇزاق ئولتۇردى. خىيال سۈردى. ئەسلىمىلەر دېڭىزىغا چۆكتى، لېكىن بايا غىل - پال چاقناپ ئۆتكەن نۇر ئىچىدە نامايان بولغان گۈزەل ئوبراز، بەدىئىي كارتىنا ھامان ئىككىنچىلەپ كۆرۈنمىدى.

ئىشىك يېنىك چېكىلدى، نىجات ئارامى بۇزۇلغىنىدىن غۇدۇڭشىدە ئاچچىقى كېلىپ ئورنىدىن تۇردى، ئارىسالدىلىق، گۇمان ئىچىدە بېرىپ ئىشكىنى ئاچتى، رەنادىن باشقا ھەرقانداق كىشى بولغان تەقدىردىمۇ ئۇ شۇ ھامان ئىشكىنى غاچ قىلىپ ياپقان ۋە ئىچىدىن تاقىۋالغان بولاتتى.

— سىزگە ھال تەگدىمۇ دەيمەن.

— قانداق؟ — دېدى نىجات تەكەللۇپسىزلا كىرىۋاتقان رەنانىڭ تۇرۇلگەن قوشۇمىلىرىغا قاراپ.

— تالانتلىق رەسسام، ياش ئالىم، ئارخېئولوگ دەپ قويسا، ئەمدى كېلىپ خۇدىڭىزنى بىلمەي قالدىڭىز.

— بۇگۈن تىلىڭىز يەنە ئۇزىراپ قاپتۇ - دە!

— ئادەمنى ئەخمەق قىلغاندىكىن...

— ئىشىم كۆپ رەنا، كۆرۈپ تۇرۇپسىز، بىرىنى تۈگەتسەم بىرى...
— ئالدى بىلەن تۇرمۇش ئىشىڭىزنى ئويلاڭ، — چىراغنىڭ ئۆتكۈر نۇرىدا رەنانىڭ يۈزى قىزىرىپ، ئېسىلغانلىقى ئوچۇق بىلىنەتتى، — تۇرمۇشتا خاتىرجەم بولسىڭىزلا باشقا ئىشلىرىڭىزمۇ كۆڭۈلدىكىدەك يۈرۈشۈپ كېتىدۇ.
— ناتايىن، — نىجات ئويچان كۆزلىرىنى رەنانىڭ تىكتى، — تۇرمۇشتا خاتىرجەم بولسلا ھەممە ئىشتا خاتىرجەم بولدۇم دېگىلى بولمايدۇ، بەلكىم مېنىڭ بويتاق يۈرگىنىمۇ بىر ھېسابتا ياخشىدۇ، تىنچ، خاتىرجەم ئىشلەيدىكەنمەن.
— مەندىن ئۆزىڭىزنى قاچۇرۇۋاتىسىز - ھە؟
— ياق، رەنا...
— ئۇنداقتا، ئۆتكەندە، دېيىشىدىغان زۆرۈر گەپ بار، دېسەم، ماقۇل دەپ قويۇپ قېچىپسىزغۇ؟
— دوستلىرىمدىن بىر - ئىككىسى كېيىقالدى، ئۇلارنى ئاشخانىغا باشلاپ...
— ئۇغۇ بوپتۇ، لېكىن شۇندىن كېيىنمۇ كۆرۈنمىدىڭىز.
— بۇگۈن دېيىشسەكمۇ بولىدۇ - غۇ.
— ۋاقتىڭىز... — رەنا سائىتىگە قاراپ قويدى، سائەت 11 دىن ئۆتكەنىدى.
ئارىنى جىملىق باستى، رەنانىڭ ھېسسىياتى تاغ سۇلىرىدەك تاشقىنلاشقا باشلىدى، نىجاتنىڭ ھېسسىياتى بولسا، جىمجىت، ئۇن - تىنسىز ئېقىۋاتقان دەريانىڭ ئوخشايتتى، نىجاتنىڭ جىددىي ئوي پىكىر ۋە بىر - بىرىگە ئۇلۇشۇپ داۋام قىلىدىغان تەپەككۇرلار تەسىرىدە نۇرلانغان كۆزلىرى ھاياجىنىنى سەزدۇرالماي ئولتۇرغان رەنانىڭا تىكىلدى. يەل - كىسىنى بېسىپ تۇرغان دولقۇنسىمان، قويۇق قارا چاچلار، بۇلاقتەك ئويناپ تۇرغان شوخ كۆزلەر، زىلۋا قامەت، گۈلدەك ھۆسن... «قىز ۋە گۈزەللىك» ناملىق بەدىئىي ئەسەردىكى گۈزەل، يارقىن ئوبراز — ۋېناس... نىجات كۆز ئالدىدا تۇرغان تىرىك ئىنسانىنىڭ گۈزەل ئوبرازىنى يۈكسەك بەدىئىي ماھارەت بىلەن تەسۋىرلەپ بېرەلىگىندىن ھېلىمۇ - ھەم ئۆزىنى بەختلىك ھېسابلايتتى، بۇ ئەسەرنىڭ بىر نۇسخىسى تېخىمۇ زور ئىجتىھات ۋە ماھارەت بىلەن سىزىلىپ رەسىملىك ژۇرنالغا ئېلىرتىلگەنىدى.
— نىجات.
— ھە.
— ئاڭلىسام، رۇقىيەم ئۆيىڭىزگە پات - پات كېلەرمىش، شۇنداقمۇ؟
— شۇنداق.
— نېمىشقا؟
— بالىسىنى سېغىنمايدىغان، كۆرگىسى كەلمەيدىغان ئانا بولامدۇ؟
— ئۇغۇ شۇنداق، لېكىن... سىزمۇ كۆرۈشمىدىغانسىز؟
— ياق.
— ئىشەنمەيمەن. نىجات مەنمۇ يۈزىڭىزگە بىر تەستەك سالسام بولغۇدەك.
— بۇ نېمە دېگىنىڭىز؟
— ئۇنتۇپ قالدىڭىزمۇ، رۇقىيەم شۇنداق قىلغانىكەن - غۇ؟
— ياق، — نىجات ئىنكار قىلۇېتىپ ئوڭ يۈزىنى بوشقىنا سىيلاپ قويدى، رۇقىيەم تەستەك ئۇرغان جاي ھېلىمۇ چىم - چىم قىلىپ ئېچىشۇاتقاندەك بىلىندى.

— سىزنى دەپ ئۇچ كۈننىڭ ئالدىدا رۇقىيەم بىلەن سوقۇشۇپ قالدىم، كوچىدىلا، مەنمۇ بوش كەلمىدىم، — رەنا سۆزلەۋېتىپ ئورنىدىن تۇردى ۋە نىجاتنىڭ كەينىگە ئۆتتى، قوللىرىنى ئۇنىڭ دولىسىغا قويدى، رەنانىڭ نېپىز كۆڭلەك ئاستىدىكى ماموقىتەك يۇمشاق بەدىنىدىن ئوتلۇق ئېقىم دەۋرەپ ئېتىلىپ چىققاندەك بولدى. نىجاتنىڭ يەلكىسى رەنانىڭ ئىككى كۆكسىگە چاپلىشىپلا تۇراتتى، ۋۇجۇدى سىماب كەبى ئېرىپ كېتىۋاتقان نىجات مەست بولۇپ قالغاندەك كۆزلىرىنى يۇمۇپ سۆكۈتكە چۆمدى، — لېكىن... ئۇنىڭ بىر گېپىگە ھەيرانمەن، نېمە گەپ دەپ سوردىمسىز؟

— ھە سۆزلەڭ.

— نىجات مەندىن باشقا ھېچكىمگە مەنسۇپ ئەمەس، دەيدۇ.

— خىيالمۇ ئاجايىپ قۇدرەتلىك، تەڭداشسىز نەرسە، — نىجات يەلكىسىدىكى قوللار- نىڭ سىلىق ھەرىكەتلىرىنى سېزىپ تۇراتتى. بۇ قوللار ئاستا-ئاستا يۆتكىلىپ نىجاتنىڭ ئېڭىكىنى، يۈزىنى، بوينىنى سىيلىماقتا ئىدى، نىجات بايا يېتىۋېرىپ قويغان نۇرنى تاپقاندەك

بولدى، بۇ نۇر ئەمدىلىكتە پاللىدە يېنىپ ئۆچمەيتتى، ئىمكان بولسا رەنا بىلەن ئۆزىنىڭ شۇ تاپتىكى ھالىتىنى فوتو ئاپپاراتقا چۈشۈرۈۋالسا... ياق، ماي بويىاق بىلەن سىزىۋالسا... ئاھ ئىلھام! — دەيتتى نىجات ئىچىدە، — بىركەلدىڭ، ئەجەب كەلدىڭ، بىراق قەلەمنى قولغا ئالغاندا... بۇنداق كۆرۈنۈش يوق، خىيالغا كەلتۈرۈپمۇ، تەسەۋۋۇر قىلىپمۇ بولمايدۇ، نىجات شۇ ئويلار بىلەن بەنت بولۇپ خېلىدىن كېيىن ئاندىن سۆزىنى داۋام قىلدى، — نۇرغۇن كىشىلەر ئۆز خىيالىدا دۇنيادىكى ھەممە نەرسىنى ئۆزىگە مەنسۇپ قىلۋالىدۇ، بۇ خىيال- پەرەستلىك...

— توختاڭ! — رەنا نىجاتنىڭ يەلكىسىگە ئۆزىنى تاشلىدى، ئۇنىڭ ئەۋرىشىم بوينى قايرىلدى، نازۇك لەۋلىرى نىجاتنىڭ چاچلىرىنى سۆيۈۋاتقاندەك قىلاتتى، — مەنمۇ سىزنى ماڭا مەنسۇپ دەپ قارايتتىم. ئۇنداقتا مەنمۇ بىر خىيالپەرەست ئىكەنمەنمەن- دە.

— ئۆتكەندىمۇ دېگەندىم. مەن كىشىلىك ھوقۇق نۇقتىسىدىن قاردىغاندا ئالدى بىلەن

ئۆزۈمگه مەنسۈپ، هايات، ئەمگەك، ئىجادىيەت ۋە مۇۋاپپەقىيەت نۇقتىسىدىن قارىغاندا خەلقە، جەمئىيەتكە مەنسۈپ.

ـــ ماڭا نېمىگىز قالدۇ؟ ـــ رەنا ئىجاتنىڭ چاچلىرىنى پۇرايتتى، كۆكسى ئىجاتنىڭ يەلكىسىگە تېخىمۇ چىڭ تىرەلدى، ـــ مېنى نا ئۈمىد قويماڭ، ئىجات!

ئىجات جاۋاب بەرمىدى، رەنا قەددىنى رۇسلاپ ئايلىنىپ كېلىپ ئىجاتنىڭ قۇچىقىغا چىقىۋالدى.

ـــ بۇرۇنقى مۇناسىۋىتىمىزنىغۇ ساۋاقداشلىق، دوستلۇق مۇناسىۋىتى دەيلى، كېيىنچۇ؟ مۇناسىۋىتىمىزنى مۇھەببەت دەپ ئېيتالمامسىز؟

رەنانىڭ كىرپىكلىرىدە ياش تامچىلىرى لىغىرلايتتى، ئىشىق، پىراق ئوتى ئۇنىڭ يۈزلىرىدە ئىزتىراپ پەيدا قىلغاندى، ئىجات ئۇنىڭ تىترەۋاتقان لەۋلىرىگە تىكىلىپلا قالدى.

ـــ مەن ئۆزۈمنى ئاللىقاچان سىزگە بېغىشلىغانىدىم، ئۆزۈمنى سىزنىڭ ئىختىيارىڭىزغا تاشلىغانىدىم، لېكىن نەچچە ۋاقىتتىن بېرى ماڭا ئاشىنىڭىز قاتارىدا مۇئامىلە قىلمىسىز ـ دە، بۇ ماڭا ھاقارەت ئەمەسمۇ؟ بۇ ھالغا چۈشۈپ قالغىنىمدىن ئۆلگۈنۈم مىڭ ئەۋزەل، ئىجات سىز مۇھەببىتىمنى دەپسەندە قىلدىڭىز، خىيالىمدا مەن سىزنىڭ خوتۇنىڭىز ئىدىم، شۇ خىيال، شۇ ھېسسىيات بىلەن ئۆزۈمنى بەختلىكمەن دەپ يۈرەتتىم، بىراق، سىز ئېيتقانـ دەك مەن ھەقىقەتەن خىيالپەرەست ئىكەنمەن.

رەنا تارام ـ تارام ياش تۆكەتتى، ئۆكسۈپ ـ ئۆكسۈپ يىغلايتتى، ئىجات تاقەت قىلىپ تۇرالمىدى، ئېچىنىش، ئىچ ئاغرىتىش، ھېسداشلىق قىلىش تۈيغۇسى ئۇنىڭ كۆكلـ دىكى بارلىق ئىككىلىنىشلەرنى، ئىشەنچسىزلىكلەرنى قوغلاپ چىقاردى، ئۇ قاتتىق تەسرـ لەنگەنلىكتىن ھەممىنى ئۇنۇتقان ھالدا رەنانى باغرىغا باستى.

ـــ رەنا، دوستۇم، سۆيگۈنۈم، مەھبۇبەم...

ـــ راستمۇ؟

ـــ راست.

ـــ سىز ئوغۇل بالا ـ ھە؟

ـــ شۇنداق.

ـــ ئەكىلىك قولىڭىزنى! ـــ رەنا يىغلاۋېتىپ كۈلدى، ياش يۈقى كۆزلىرى ئوتتەك چاقنىدى. ئىجات قولىنى بەردى، ئىككى قول ئاندىن ئىككى لەۋ مەھكەم جۈپلەشتى. رەنا پىچىرلايتتى، ـــ ۋەدىمىز ۋەدە، شۇ نداقمۇ؟

ـــ شۇنداق.

ـــ ئىككىمىز توي قىلىمىز ـ ھە؟

ـــ توي قىلىمىز.

ـــ سىز بىلەن دېيىشىدىغان زۆرۈر گەپ بار دېگىنىم شۇ، ـــ رەنا سۈرۈقتەك قېپقىزىل لېۋىنى يەنە ئۇزاتتى، ـــ ئاھ! ... خۇدا مېنى مۇرادىمغا يەتكۈزگەي!

رەنا ئىشىك ئالدىغا چىقىقاندا ئەتراپ قاپقاراڭغۇ ئىدى، ئىجات بوسۇغىدا تۇرۇپلا:

ـــ خوش رەنا، ـــ دېدى بوش ئاۋازدا.

ـــ ۋىيىيەي ... ي قانداق يېگىتسىز؟ ـــ رەنا كەينىگە بۇرۇلۇپ كېلىپ ئىجاتقا ئېسىلـ ۋالدى، ـــ قانداق كېتىۋاتىمەن؟ يالغۇز ماڭسام سىزمۇ ئەنسىرەپ...

بۇ كۆرۈنۈش بەئەينى رومانتىك تۈس ئالغان بىر سەھنە ئەسىرىگە ئوخشايتتى. نەجاتنىڭ كاللىسى زىددىيەت، توقۇنۇشلار بىلەن تولغان بىر دۇنيا ئىدى، لېكىن زىددىيەت، توقۇنۇشلار بۇگۈنكىدەك كەسكىن گىرەلەشمىگەنىدى. ئۇنىڭ بالىلىق چاغلىرىدىكى كاللىسى تىنچ بىر دۇنيا ئىدى، قاچان مەدەنىيەت يۇرتىغا خىزمەتكە ئورۇنلاشتى، شۇ كۈندىن باشلاپ زۇلەيخا، رۇقىيەم، ئاندىن رەنا ئۇنىڭ كۆڭۈل ئالمىگە بۆسۈپ كىردى. دەسلەپ ئاشىق بولغان، كۆيگەن زۇلەيخا مىنۇت - سائەتتە بىر ھەسرەت يۇتۇپ قېلىۋەردى، نەجات ئۇنى ياقتۇرالمىدى، نېمىلا بولمىسۇن ئۇ بىر ئەرگە تەگدى - دە، لېكىن كىم بىلىدۇ، زۇلەيخامۇ ئاق كۆڭۈل، پەزىلەتلىك، ياخشى ئايالدۇر. مۇھەببەت مەسىلىسىدە ئۇنىڭمۇ كىمنى سۆيۈش، كىمنى سۆيمەسلىك ھوقۇقى باردۇر. شۇنچە كۆيگەنىكەن، بەلكىم ئۇنىڭ مۇھەببىتىمۇ كۈچلۈكتۇر، بۇ نەجات ئۇچۇن بەرىبىر. رۇقىيەمغۇ ئاۋۋال نەجاتنى ئۆزىگە ئاشىق قىلىپ بولۇپ ئاندىن مۇھەببىتىنى ئاشكارىلىدى ۋە مۇھەببەت ۋىسالى خېلى بىر مەزگىلگىچە ئىككىسىنى بەختلىك قىلدى، ئەمما يەنە شۇ مۇھەببەت ئۆز - ئۆزىنى ھىجران تېغى بىلەن نابۇت قىلدى، بەلكىم بۇنىڭغا زۇلەيخا بولۇپمۇ رەنا سەۋەبچىدۇر، ئاخىرىدا رەنا ھەممىنى ۋەيران قىلىش ھېسابىغا نەجاتنىڭ مۇھەببەت قورغىنىنى ئۆزى يالغۇز ئىگىلىۋالدى. نەجاتنىڭ كاللىسى ئاخىرى تۇگىمەيدىغان چەكسىز زىددىيەتلەرگە تولۇپ كەتتى. بۇ زىددىيەتلەر ۋاقىت ئۆتكەنسېرى سىرلىقلىشىپ، مۇرەككەپلىشىپ باراتتى. نەجاتنىڭ كاللىسى گويا تېگىدە لاۋۇلداپ ئوت كۆيۈپ تۇرغان غايەت زور داشقازانغا ئوخشايتتى. بۇ داشقازاندا لىقمۇلىق سۇ قاينايتتى، سۇدا بولسا بۇ دۇنيادا قاينىشقا تېگىشلىك نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى بار ئىدى، بۇلار قاينىاپ - قاينىاپ ئاخىرى ئوماچقا ئايلىناتتى، زۇلەيخا، رۇقىيەم، رەنا — ئۇچى ئايرىدم - ئايرىدم ھالدا بىردىن نوغۇچنى قوللىرىغا ئېلىپ داشقازان ئىچىنى تىنماستىن قوچۇيتتى، قوچۇغانسېرى داشقازان تېخىمۇ ۋاراقلاپ قاينايتتى. كېيىنچە بۇ داشقازاننى رەنا ئۆزىلا قوچۇشقا باشلىدى، ئۇ قانچىلىك قوچۇيدۇ، قانغۇچە قوچۇيدۇ، بىر پەيتى كېلىپ نوغۇچنى تاشلاپ داشقازاننى كۆمتۇرۇۋېتەمدۇ، ئاستىدىكى ئوتنى تارتىۋېتەمدۇ، نەجات ئۇچۇن بۇلار نامەلۇملۇق ئىدى، ئەگەر ئاشۇ نامەلۇملۇق توساتتىن بىر مۆجىزىگە ئوخشاش رېئاللىققا ئايلىنىپ قالسا نەجاتنىڭ كاللىسى ئەسلىدىكى تىنچ دۇنياغا ئايلانغان بولاتتى.

رەنا نەجاتقا چاپلىشىپلا ماڭدى، كوچا چېتىدىكى سۇۋادان، مەجنۇنتاللارنىڭ قويۇق شاخلىرى كېچىنى تېخىمۇ قاراڭغۇلاشتۇرۇۋەتكەنىدى، نەجاتنىڭ خىيال قۇشى ئۇچۇپ - ئۇچۇپ ئاخىرى رەنانىڭ دەسلەپ ئائىلىۋى تۇرمۇشقا قەدەم تاشلىغان چاغدىكى سەزگۈزەشتىلىرى ئەتراپىدا قانات قېقىشقا باشلىدى:

رەنانىڭ تۇرمۇشىدىكى پاجىئە ھەرقانداق ئىنسان زاتىنىڭ يۈرىكىنى ئېزىپ پارە -

پاره قىلاتتى. ئۇ ئوقۇش پۈتتۈرۈپ كېلىشىگىلا تەرەپ ـ تەرەپتىن ئەلچىلەر كېلىشكە باشلىدى. ئەلچىلەر كوجاك، بۇجاك، جۇرېن، جۇيجاك ... دېگەندەك يۇز ـ ئابرويلۇق كىشىلەرنىڭ ئائىلىلىرىگە ۋەكىل بولۇپ كېلەتتى، ئەلۋەتتە. بىراق ھەسەن ماموتنىڭ ئۇلار بىلەن مەسلىھەتلىشىپ، پۈتۈشۈپ ئولتۇرغىلى چولىسى تەگمەيتتى. ناھىيىلىك خەلق قۇرۇلتىيىنىڭ ئۆۋەت ئالماشتۇرۇپ سايلاش يىغىنى يېقىنلىشىپ قالغاندى، كونا بازارلىق پارتكومىنىڭ پېشقەدەم شۇجىنى ھەسەن ماموت مۇئاۋىن ھاكىم نامزاتلىرىنىڭ بىرى ئىدى. ئۇ ئالدى بىلەن ئۆز تەقدىرىگە مۇناسىۋەتلىك زور ئىشنى ۋۇجۇدقا چىقىرىش ئۈچۈن كۆزەش قىلىشى كېرەك، شۇڭا ئۇ ئەلچىلەرنىڭ ھەرقاندىقىغا «قىزىمىزنىڭ پۈتۈشۈپ قويغان يېرى بارمۇ، رايىغا بارمىساق بولماس» دەپ جاۋاب بەردى، ئەمەلىيەتتە رەنا ھېچكىم بىلەن پۈتۈشمىگەنىدى، ئۇ رەنانىڭ نىجات بىلەن رۇقىيەم توي قىلغىنىدىن، ئىككىسىنىڭ «ئالتۇن ئۆزۈكىكە تالا كۆز» دېگەندەك بىر ـ بىرىگە پار كەلگىنىدىن كۆڭلى يېرىم بولۇپ ھەسەت ئوتىدا ئۆرتىنىپ يۈرگەن چاغلىرى ئىدى. ھەسەن ماموت مۇئاۋىن ھاكىملىققا سايلانىدى، شۇنىڭ بىلەن رەنامۇ قول يەتمەيدىغان ئېگىز شاختىكى مېۋىگە تايلاندى. رەنانى كېلىن قىلىشنى ئارزۇ قىلىپ يۈرگەنلەر مەرتۇسىنىڭ ھەسەن ماموتتىن تۆۋەنلىكىنى ئويلاپ قايتا ئېغىز ئېچىشقا پېتىنالمىدى. ھەسەن ماموت قىزىنى ناھىيىلىك ھۆكۈمەتنىڭ پىكاپىنى ھەيدەيدىغان شوپۇر يىگىتكە ياتلىق قىلدى، بۇ ئىش ناھىيە بويىچە ئالاھىدە بىر ۋەقەگە ئايلىنىپ ھەممە كىشى مۇئاۋىن ھاكىمنىڭ يۇز ـ ئابروي، پۇل ـ ئىقتىساد سۈرۈشتۈرمەي يېنىكىندىن شوپۇر بولغان ئاددىي دېھقان ئوغلىغا قىز بەرگىنىدىن ھەيران قېلىشتى ۋە ھەسەن ماموتنىڭ بۇ خىل ئىستىلىدىن قاتتىق تەسىرلەندى. رەنا ئىچكى دەرد ـ ئازابلىرىنى، مۇھەببىتىنى نەتىجاتقا ئوچۇق ئېيتالماستىن ئۆزى ئەزەلدىن سۈيدىشمىغان، ياخشى كۆرمىگەن ئەزىنىڭ ئىلكىگە ئۆتتى، تويدىن كېيىن كۈيئوغۇل ھەسەن ماموتنىڭ ۋاستىسى بىلەن بىر چوڭ شىركەتكە يۆتكەلدى ۋە شىركەتنىڭ «شەرق شامىلى» ماركىلىق 5 تونناللىق يۈك ئاپتوموبىلىنى ئۈچ يىللىق مۆھلەت بىلەن ھۆددىگە ئالدى. كىشىلەر شۇ چاغدىلا ھەسەن ماموتنىڭ تولىمۇ يىراقنى ئويلايدىغان ئەقىللىق، پەملىك ئادەم ئىكەنلىكىگە قايىل بولۇشتى. رەنامۇ بارا ـ بارا ئېرىنى ياقتۇرۇپ قالدى. شوپۇر شوخ، چاقچاقچى، بوي ـ تۇرقى كېلىشكەن، ئاق يۈزلۈك يىگىت ئىدى، پاكىز كىيىنىپ يۈزۈشكە ئەھمىيەت بېرەتتى. ئىشى ھەسەن ماموتنىڭ ئويلىغىنىدەك بولدى، يىگىت ماشىنىنى ھۆددىگە ئالغاندىن كېيىن پۇلنى خېلى كۆپ تاپىدىغان بولدى ۋە رەنا ئۇچۇن ئايىماي پۇل خەجلەشكە باشلىدى. چۈنكى ئۇ ئۆزى بىر ئىشچى تۇرۇپ، ئالىي مەكتەپنى تاماملىغان زىيالىي قىزنى، مۇئاۋىن ھاكىمنىڭ قىزىنى ئەمىرىگە ئېلىشقا مۇيەسسەر بولالىغانىكەن، ئەلۋەتتە شۇنداق قىلىش كېرەك ـ تەبىكى رەنانىڭ شېرىن تۇرمۇشى ئانچە كۆڭۈللۈك ئۆتمىدى، توي بولۇپ ئاز ئۆتمەي

شوپۇر يىگىت ئۇرۇمچىدىن قەشقەرگە، خوتەنگە، غۇلجىغا قاتنىغلى تۇردى، ئۇيگە ھەپتىدە بىر، ئون ـ ئون بەشكۇندە بىر كېلەتتى، كەلسىمۇ بىر قونۇپلا يەنە ماشىنىسىنى ھەيدەپ كېتىپ قالاتتى، رەنانىڭ جۇش ئۇرۇپ تۇرغان ھېسسىياتى، ياشلىق ئىستەكلىرى شىپاسىز بىمارـ نىڭ قەلبىدىكى ئۇمىدسىز، چۈشكۈن خىياللاردەك بارا ـ بارا خىرەلىشىشكە باشلىدى. ئۇ نۇرغۇن كېچىلەرنى يەككە ـ يېگانە ئۆتكۈزدى، كېيىن بۇ خىل تۇرمۇشقىمۇ ئاستا ـ ئاستا كۆنۈپ قالدى. ئاردىدىن 8 ئاي ئۆتكەندە ئۇنىڭ شوپۇر ئىرى قولغا ئېلىندى، و كىشىلىك لۈكچەكلىك، باسقۇنچىلىق دېلوسىدىكى باش جىنايەتچى دەل رەنانىڭ ئىرى ئىدى، بۇ ـ مەملىكەت بويىچە جىنايى ئىشلار جىنايەتچىلىرىنى قاتتىق جازالاش دولقۇنى ئومۇمىيۈزلۈك قانات يايغان، قانۇن ئۆز قۇدرىتىنى نامايان قىلىۋاتقان مەزگىل بولغاچقا باش جىنايەتچى ئۆلۈم جازاسىغا ھۆكۈم قىلىندى. يۇقىرى سوتنىڭ قايتا تەكشۈرۈشى، ئادۋوكاتلارنىڭ بەزى دەلىل ـ ئىسپاتلار ئارقىلىق ئاقلىشى نەتىجىسىدە ئۆلۈم جازاسى 18 يىللىق مۇددەتلىك قاماق جازاسىغا ئۆزگەرتىلدى، رەنانىڭ قارىشىچە ئوتتۇرا سوتنىڭ دەسلەپكى ھۆكۈمى توغرا بولغانىدى، چۈنكى ئۇ يولدا كېتىۋاتقاندا تاسادىپەن ئېغىر قاتناش ۋەقەسى سادىر قىلىپ قويۇپ جىنايەتچى بولۇپ قالسا ياكى بىرەر جىدەل ـ ماجىراغا ئارىلىشىپ قېنى قىزىغاندا پىچاق كۆتۈرۈپ قاتىللىق قىلغان بولسا ئۇنى كەچۈرمىگەن تەقدىردىمۇ باشقا كەلگەن بالا ـ قازاغا ئەلھوكمۇللىلا دەيتتى، بىراق باسقۇنچىلىق جىنايىتىنى خۇددى خەلق، جەمئىيەت، قانۇن كەچۈرمىگەندەك رەنامۇ مەڭگۈ كەچۈرمەيتتى. بۇ ۋەقە يالغۇز رەنانىڭلا ئەمەس، ئۇنىڭ ئائىلىسى ئۈچۈنمۇ، ھەسەن مامۇتنىڭ ئىززەت ـ ئابرويى ئۈچۈنمۇ غايەت چوڭ نومۇس، ھاقارەت ئېلىپ كەلدى. رەنانىڭ تەلىپىگە بىنائەن يەرلىك سوت مەھكىمىسى ئۇنىڭ ئىرىدىن ئاجرىشىش تەلىپىنى بېجىرىپ بەردى، رەنا بىر ۋاقىتلارغىچە نومۇس كۈچىدىن، ۋىجدان ئازابىدىن باش كۆتۈرۈپ يۈرەلمىدى. «سىز ئەيىبلىك ئەمەس، ـ دەيتتى ئىجات رەنا ھەر قېتىم رەسىمخانىغا ياكى ئىشخانىغا كىرگەندە ئۇنىڭ كۆڭلىنى ياساشقا تىرىشىپ، ـ سىز گۇناھسىز، ئوتنى كىم تۇتسا شۇنىڭ قولى كۆيىدۇ، سىز ئۆز سالاپىتىڭىزغا لايىق ھالدا بېشىڭىزنى تىك تۇتۇپ، مەيدىڭىزنى كېرىپ مەغرۇر يۈرۈۋېرىڭ، بىلىمەن، يۈرىكىڭىز قاتتىق ئازابلاندى، جاراھەتلەندى، خورلاندىڭىز، ئادەم نى ـ نى ئازاب ـ ئوقۇبەتلەرنى تارتىپمۇ يەنە ياشايدىغۇ، ھەممىگە بەرداشلىق بېرەلىگەن ئادەملەرلا ھەقىقىي ھايات ئىگىسى بولالايدۇ، سىز بۇندىن كېيىن ھايات قەدىمىڭىزنى قانداق بېسىشنى ئويلىسىڭىزلا بولىدۇ».

ھەربىر ئۇچراشقاندا، مۇڭداشقاندا، سىرداشقاندا رەنا ئىجاتتىن ناھايىتى زور تەسەللى تاپاتتى، مەدەت ئالاتتى، شۇڭلاشقىمۇ ئۇ ئىجاتنى دائىم مەنىۋى تايانچىم دەپ قارايتتى، ئىجاتنىڭ ئۇنىڭغا دېگەن تەسەللى سۆزلىرىنى، بەرگەن مەسلىھەتلىرىنى يىغىپ توپلىسا

بىر كىتاب بولۇشى مۇمكىن ئىدى، شۇنداق قىلىپ رەنا نىجاتقا تېخىمۇ چىڭ باغلىنىپ قالدى. نىجاتنىڭ رۇقىيەم بىلەن ئاجرىشىشى رەنا ئۈچۈن خۇشاللىق ئىش ئىدى، ئۇ نىجاتنى ئۆزىگە مەنسۇپ دەپ قاراپ شادلىققا چۆمەتتى.

ـــ ھامىنى بىللە كەلدىڭىز،ـــ دېدى رەنا دەرۋازا ئالدىغا كەلگەندە نىجاتنىڭ قولىدىن تارتىپ تۇرۇپ،ـــ ئەمدى ھۇجرامغىچە ئەكىرىپ قويۇڭ.

ـــ رەنا، بۇ ... ـــ نىجات ئىككىلىنىپ كەينىگە بىر قەدەم داجىدى، يۈرىكى قورقۇنچ ئىچىدە دۈپۈلدەپ سېلىپ كەتتى،ـــ سەت تۇرىدۇ، ئۆزىڭىز كىرىپ كېتىڭ،ـــ بۇ كېچىدە ... ئۆيدىكىلەر ...

ـــ ئېي ... ي، ئۆيدىكىلەر سىزنى يېمەيدۇ،ـــ رەنا ئەركىلەپ تۇرۇپ نىجاتقا مەھكەم يېپىشتى،ـــ بۇ چاغدا قايتىپ بېرىپ قانچىلىك بىرنېمە سىزارسىز، يۈرۈڭ، چاي دەملەپ بېرىمەن، ئاندىن كەتسىڭىزمۇ...

سائەت بىردىن ئۆتكەنىدى، رەنا تۆمۈر دەرۋازىنىڭ يوچۇقىدىن قولىنى تىقىپ قۇلۇپقا ئاچقۇچ سالدى، ئاندىن دەرۋازىنىڭ بىر قانىتىنى پەم بىلەن ئىتتەردى. نىجات كىرىپ بولغاندىن كېيىن يەنە شۇ تەرىقىدە يېپىپ قۇلۇپلىدى. دالانىڭ ئىشىكى چالا يېپىقلىق ئىدى، رەنا نىجاتنى قولتۇقلاپ پەلەمپەيدىن ئىككىنچى قەۋەتكە كۆتۈرۈلدى. كاردىدور قاراڭغۇ ئىدى، پۇتۇن بىنا سۈرلۈك جىمجىتلىققا چۆككەنىدى، رەنانىڭ ھۇجرىسىغا كىرگەن ھامان نىجاتنىڭ بۇرنىغا قىممەتباھالىق چەت ئەل ئەتىرىنىڭ ئۆتكۈر ھىدى گۇپپىدە ئۇرۇلدى، چىراغ يانداۋرۇلدى، ھۇجرا ئاپئاق نۇر بىلەن تېخىمۇ گۈزەل تۇسكە كىردى، نىجات دىۋاندا ئولتۇردى، رەنا چايتۇرۇپكا ئاستىدىن ئىككى بوتۇلكا شامپان ھارىقىنى ۋە يەنە بىر بوتۇلكا «ئىلى ئالاھىدە ھارىقى» ئالدى، ئىككى ئىستاكاننىڭ بىرسىگە شامپان، بىرسىگە ئاق ھاراق قۇيدى.

ـــ چاي دەملەيمەن دەپ پەسكە چۈشۈپ يۈرسەم شەپە چىقىپ قالدۇ، مۇشۇمۇ ئۇسسۇزلۇق، خوش نىجاتىم ...

ـــ خوش!

ئۇلار كەينى ـ كەينىدىن ئىچتى. بىر بوتۇلكا شامپان تۈگىدى، نىجات 200 گىرام ئاق ھاراق ئىچتى. ئاچچىق سۇيۇقلۇقنىڭ تەسىر كۈچى شىددەت بىلەن ئۆرلەپ نىجاتنىڭ مېڭىسىگە چىقتى، كۆز ئالدى خىرەلىشىپ ھۇجرىدىكى ئالىي، ھەشىمەتلىك جاھازلار، ئېگىز پۈتلۈق جازىدىكى «قىز ۋە گۈزەللىك» ناملىق ماي بويياق رەسىم ... لىڭشىپ، تەۋرىنىپ ئايلىنىپ گويا نىجاتنى مەنىستىمەي مەسخىرە قىلىۋاتقاندەك تۇيۇلدى. رەنا بولسا ئىنتايىن خۇشال ئىدى. بەختىيارلىق ھېسسى يۈزلىرىگە تېپىپ گۈلدەك قىزىل ھۆسنىنى تېخىمۇ نۇرلاندۇرۇرەتكەنىدى، شۇ تۇرقىدا ئۇ ۋېناستىنمۇ گۈزەل، ئۇلۇغۋار كۆرۈنەتتى.

نىجات چەت ئەللىك بولۇپمۇ ئەنگلىيە، فرانسىيە يازغۇچىلىرىنىڭ پوۋېست، رومانلىرىنى ئوقۇغان، كىنو، تېئاتىرىيە فىلىملىرىنى كۆرگەن، ئاقسۆڭەكلەرنىڭ داچىلىرى ...

قايسى بىر كىشىنىڭ بالاغەتكە يەتكەن ئارزۇلۇق قىزى، ئېرى ئۆلۈپ ياشلا تۇل قالغان بولسىمۇ مۇھەببىتى يەنىلا جۇش ئۇرۇپ تۇرغان گىراف خانىم، مىليونېر ئېرىنىڭ ھېسابسىز مال ـ دۇنياسىنى بۇزۇپ چېچىۋاتقان شەھۋەتپەرەس ماركىز خانىم، ئاشىنىسى بىلەن بىر پەيتۇندا ئولتۇرۇپ ئوپېراغا كېتىۋاتقان ۋېكۇنت ئايال، ئېرىدىن كۆڭلى سوۋۇپ ئاجرىشىپ كەتكەن، يېڭى تونۇشقان يىگىتنىڭ مۇھەببىتىگە نائىل بولۇش ئۈچۈن ئۆلى ھۇجرىسىغا سولۇۋېلىپ ئۆزىنىڭ جەلبكار قامىتى بىلەن ئايدەك گۈزەل رۇخسارىنى كوز ـ كوز قىلىپ ئەركىلەۋاتقان، نازلىنىۋاتقان بارۇن خانىم... ئۇلارنىڭ ئەيش ـ ئىشرەتلىك تۇرمۇشى، تۇگىمەس مال ـ دۇنياسى، ئالتۇن ـ كۈمۈشلىرى...

ئالتۇن! ئالتۇن قازان!... ئىچىدە لىق تىللا!...

نىجات خۇددى ئېغىر ئۇيقۇدا ياماندىن چۈش كۆرۈپ ئۇنده‌رەپ ئويغىنىپ كەتكەن ئادەمدەك چاچراپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى.

ـــ رەنا، ناھىيىمىزده بىر ئالتۇن قازان يوقالغان، ئىچىده لىق تىللا، ئالتۇن بار ـ كەنمىش، سىز ئاڭلىغانمۇ؟

پېشانىسىدىكى بۇدۇره چاچلىرىنى ئويناپ ئولتۇرغان رەنا ئالدىرىماي ئورنىدىن تۇردى، كېلىپ نىجاتنىڭ بوينىغا گىره سالدى. ئۇنىڭ كۆزلىرى بەقەمدەك قىزىرىپ كەتكەن بولۇپ، قاپقارا قارىچۇقلىرىدا مۇھەببەت ۋىسالىغا بولغان چەكسىز ئىنتىزارلىق تۇيغۇسى ئەكس ئېتەتتى.

ـــ ئاستىراق سۆزلەڭ، نېمە ئۇ ئالتۇن ـ پالتۇن، قازان ـ پازان دېگەن؟ جۆيلىۋاتامسىز يا؟ ھاراق تەسىر قىپتۇ ـ ده، ئادەم مەست بولغاندا خىيالىغا كەلگەننى دەيدۇ، دېگەن گەپ راستكەن ـ ده.

نىجات مەست بولمىغاندى، ئەكسىچە ھاراق ئۇنىڭ سەزگۈرلۈكىنى كۈچەيتىپ ناھايىتى ھوشيار قىلىۋەتكەنىدى، ئۇنىڭ قەلب ئەينىكىده رەنامۇ، ھۇجرىمۇ، پۈتۈن بىنامۇ ئالتۇن قازانغا ئوخشاپ كۆرۈنمەكته ئىدى.

ـــ سىزگه ئىشەنگەنلىكىم ئۈچۈن جىڭ گەپنى قىلمەن، ـــ رەنا نىجاتنى جايىغا ئولـ تۇرغۇزدى، ئۆزىمۇ ئۇنىڭغا چاپلىشىپ دېگۈدەك ئولتۇردى، ـــ بىزده ئالتۇن دېگەن نەرسه بار، ئانامنىڭ بوۋىسى ئەنجانلىق سودىگەركەنمىش، ئانامنىڭ دادىسىمۇ قەشقەرده ئەتتار ـ لىق دۇكىنى ئاچقانكەن، 1956 ـ يىلى خوتۇن ـ بالىلىرىنى تاشلاپ ئەنجانغا كېتىپتىكەن، بىلىسىڭىز مەن يېرىم ئۇيغۇر، يېرىم ئۆزبېك، ئاشۇ بوۋىلىرىمدىن قالغان مىراس، ئۆي ـ جاي، دۇكان، ئېرىغ ماللارنىڭ ئانامغا تەئەللۇق قىسمى بىلەن مۇشۇنچىلىك تۇرمۇش كۆچۈر ـ مىسەك ھاكىم دادام بىزنى باقالامتى؟ ـــ ھا... ھا... ھا... رەنا كۈلۈۋېتىپ بېشىنى نىجاتنىڭ دولىسىغا قويۇۋالدى، ـــ سىزگه ئالتۇن لازىم بولسا دەڭ جۇمۇ.

ـــ ياق، رەنا ماڭا ئاشۇ ئاقباشخاندىن تېپىلغان ئالتۇن قازان لازىم. ئۇ ئاسار ـ ئەتىقه ئىدى، سىز...

ـــ ئېي... ي، ـــ رەنا نازلاندى، ـــ مەست بولۇپ قالغىنىنى...؟

رەنا ئەركىلەپ تۇرۇپ نىجاتنىڭ ئېڭىكىنى، بۇرنىنى چىمدىشقا باشلىدى، نىجات خارامۇش قىياپەتته ئولتۇراتتى، كۆڭلى ئوچۇق، مېڭىسى سەگەك بولسىمۇ ئۆزىنى قاتتىق مەست بولۇپ بىئارامليقتا قالغاندەك كۆرسىتەتتى، لېكىن شۇنداقتىمۇ ھاراقنىڭ كۈچى

بارغانسېرى ئۇنىڭ ۋۇجۇدىنى ئېزىپ، سېزىمىنى گاللاشتۇرۇۋاتاتتى، رەنا بوش ئاۋازدا پىچىرلاشقا باشلىدى:

ـــ نەجات، ئاقباشخان سېپىلىنى كولاپ، قېزىپ ساپال قاچا، ساپال كوزا، كۈپ دېگەندەك نەرسىلەرنى تاپقان يەردە، ئالتۇن قاچا، ئالتۇن كوزا، ئالتۇن قازان دېگەننىمۇ تاپقانسىز، يوقاتسىڭىزمۇ ئۆزىڭىز يوقاتقانسىز، يوقاپ كەتتى دەپ قويۇپ ئۆزىڭىز سېتىپ خەجلىدىڭىزمۇ تېخى؟ ها ... ها ... ها ... كىم بىلىدۇ ئۇ ئىشلارنى، نەجات چاقچاق قىلدىم.

نەجاتنىڭ مېڭىسى ۋاقتىدە يېرىلىپ كەتكەندەك ھالغا كەلگەنىدى، بىراق ئۇ يەنىلا ئۆزىنى بېسىۋېلىشقا تىرىشتى، رەنا ھامان ئەركىلەپ، نازلىنىپ تۇرۇپ سۆزلەيتتى.

ـــ قاراڭ، ئىككىمىز توي قىلساق قازىنىمىزمۇ، چۆمۈچىمىزمۇ ئالتۇندىن بولىدۇ، يەنى ... ئېي ... ي ... مۇھەببەت دېگەن ... جېنىم نەجات مېنى گەپكە سالماڭ، سۆيۈڭا، ئاھ... سىز ـ زە ... !

نەجات رەنانى بوش ئىتتەردى، ئۇنىڭ بېشى پىچاق تىققاندەك قاتتىق ئاغرىۋاتاتتى، نېرۋىلىرىنىڭ ئىشلەش ئىقتىدارى بارغانسېرى ئاجىزلىشىۋاتاتتى، خىيالى بىلەن ئەقلى چىگىشلىشىپ ـ ئارىلىشىپ كەتتى.

ـــ ئا ... ئارام ئېلىڭ، رەنا ... مەن ... ـــ نەجات ئورنىدىن تۇردى.

ـــ قېنى مەرھەمەت ! ـــ تېرىككەنلىكتىن رەنانىڭ ئاۋازى زەردىلىك ھەم چىڭ چىقتى، ـــ كەتكىنىڭىزنى بىر كۆرەي.

ـــ ئۆزىڭىزنى ئايالىڭ رەنا، ـــ نەجات ئىشىك تەرەپكە ماڭدى.

ـــ ھەددىڭىزدىن ئاشمالىڭ ! ـــ رەنا سەنتۇرۇلۇپ كېلىپ نەجاتنىڭ قوللىرىغا ئېسىلدى ۋە ئۇنى كارىۋات تەرەپكە تارتتى، ـــ ئۆيدىكىلەردىن ئېھتىيات قىلغانسېرى چىڭ ئاۋازدا سۆز سۆزلەيسىز، ئولتۇرۇڭ.

نەجات كارىۋاتنىڭ لېۋىگە ئولتۇرۇۋېدى، شۇئان رەنا ئۇنىڭ قۇچىقىغا ئۆزىنى ئاتتى.

ـــ ھەرقانداق ئەر بۇگۈنكىدەك پەيتتە سىزدەك بېزىرىپ، قورقۇپ، تۇگۈلۈپ تۇرمايدۇ، يىگىت دېگەندىچۇ، يولۇاستەك ئېتىلىپ تۇرىدىغان جۈرئەت بولۇشى كېرەك، ـــ رەنا سۆزلەۋېتىپ نەجاتنى سۆيدى، نەجات ئەمدى رەسمىي مەست بولغانىدى، ـــ يىگىتتە جۈرئەت بولسىلا ھەرقانداق چىشى مەخلۇق باش ئەگمەي قالمايدۇ، سىزمۇ يىگىتقۇ، يولۇاستەك بولۇڭ !

ئېڭىكىنى ئىككى ئالقىنى ئارىسىغا ئېلىپ، جەينىكىنى شىرەگە تىرەپ ئولتۇرغان نەجات كۆزلىرىنى بىر نۇقتىغا تىككىنىچە خىيال سۈرەتتى. ھەر كىشىنى مۇشۇ ھال، مۇشۇ ئادەت ... ئۇنىڭ قولى ئىشقا بارمايتتى، قويغان ـ تۇتقىنىنى بىلمەيتتى، ئىشتىھاسىمۇ تۇتۇلۇپ كۆڭلى ھېچنېمە تارتمايتتى، پىلانىدىكى ماتېرىيالىلارنى ئالىلىقاچان يېزىپ بولغان، يېڭىدىن يېزىشقا تېگىشلىك خاتىرىلەر ـ ماقالىلەر ئۇچۇن تۇپلانغان ئاسار ئەتتىقىلەر، ئۆگىنىدىغان كىتابلار ... ئۆز جايىدا تۇپا بېسىپ تۇراتتى. يۇرۇختۇملۇق، بىئاراملىق، يېگانىلىق، ئۇنى ھەممە نەرسىدىن بەزدۈرۈۋاتاتتى.

(داۋامى كېيىنكى ساندا)

مەسئۇل مۇھەررىر ئارسلان

نۇرمەھەممەت سايىم

ھېلىمۇ ئېسىمدە

(نەسىر)

سەبىي قەلبىمدە چوڭقۇر تەسىر قالدۇرغان ئاشۇ ئىش زادى ئېسىمدىن كەتمەيدۇ. يەتتە-سەككىز ياشلارغا كىرىپ قالغان چاغلىرىم ئىدى. بىر كۈنى دادام بامدات نامىزىدىن قايتىپ كەلدى. ئۇ بۈگۈن نېمىشقىدۇر خۇش خۇي كۆرۈنەتتى. ئۇ تولا ياماق چۈشۈپ ئېغىرلىشىپ كەتكەن كەشتىنى بىر بۇلۇڭغا قويدى-دە، سۇپىغا چىقىپ جايلىشىپ ئولتۇردى، ئاپام ئۇنىڭغا قاتتىق-قۇرۇق نان دۈملەپ قويۇلغان ھەجىرنى سۇندى. دادام چېيىنى ئىچىپ بولغاندىن كېيىن، ساقلىنى سىيلاپ تۇرۇپ بىر كېكەردى-دە، «خۇدا، بەرگەن كۈنۈڭگە شۈكرى» دەپ دۇئا قىلدى، ئاندىن ئۆينىڭ تورۇسىغا قاراپ قويۇپ سۆزلەشكە باشلىدى:

— خوتۇن، ئەكبەرنىڭ پېشانىسى ئوچۇق، بۇ بالىنى ئوقۇتايلى، ئوقۇمىغانىنىڭ دىلى قاراڭغۇ، بالا ئوبدان ئوقۇسا، بىزگە يان تاياق بولىدۇ، ئائىلىمىزنىڭ بايلىقى مۇشۇ بالا ئەمەسمۇ.

تەھرىردىن: ئۆتكەن يىل و-ئايدا تەھرىر بۆلۈمىمىز بورتالا ئوبلاستلىق ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى بىلەن بىرلىشىپ، بورتالا شەھىرىدە يېزىقچىلىق كۆرسى ئاچقانىدى. بىز تۆۋەندە شۇ كۆرسقا قاتناشقان بىر قىسىم كۆرسانتلارنىڭ ئەسەرلىرىنى ئېلان قىلدۇق. گەرچە بۇ ئەسەرلەرنىڭ سەۋىيىسى بەك يۇقىرى بولمىسىمۇ، بىز ئۇنىڭدىن بورتالا ئوبلاستىدا بىر ئەدەبىيات قوشۇنىنىڭ بارلىققا كېلىۋاتقانلىقىنى، ئەدەبىي ئىجادىيەتنىڭ گۈللىنىشىكە يۈزلەنگەنلىكىنى كۆرۈۋالالايمىز. بىزنىڭ بۇ ئەسەرلەرنى ئېلان قىلىشتىن مەقسىتىمىز بورتالا ئوبلاستىدىكى ھەر مىللەت ئەدەبىيات ھەۋەسكارلىرىنى قوللاش، ئۇلارنىڭ ئەدەبىي ئىجادىيەت قىزغىنلىقىغا ئىلھام بېرىش، شۇ ئارقىلىق ئەدەبىي ئىجادىيەتنى ئورتاق گۈللەندۈرۈشتىن ئىبارەت.

دادامنىڭ بۇ سۆزلىرى كۆڭلۈمنى كۆتۈرۈپ، ئىلىم ـ مەرىپەتكە بولغان ئىشتىياقىمنى ئاشۇردى. مېنىڭ خۇشاللىقىم گۈدەك قەلبىمگە سىغمايتتى. قەھرىتان قىش كۈنلىرىدە جاڭگالدىن ئوتۇن يۈدۈپ كەلگەن بىچارە دادامنىڭ بوينىغا ئېسىلىۋېلىپ، «دادا ـ مەكتەپكە قاچان بارىمەن؟» دەپ قايتا ـ قايتا سورايتتىم.

ئاخىرى دادام مېنى قولۇمدىن يېتىلەپ مەكتەپكە ئاپىرىپ بەردى ۋە ئىنسابىمغا دۇئا قىلدى.

مەن شۇنىڭدىن كېيىن ئۈمىد بىلەن ئوقۇشقا باشلىدىم، سەبىي قەلبىمگە بىلىم ئۇرۇقى چېچىلىپ، دىلىم يورۇشقا باشلىغاندا، مېھرىبان ئانام ئالەمدىن ئۆتتى. ئادەمنىڭ دېمى سىقىلىدىغان كونا ئىككى ئېغىز ئۆيدە دادام بىلەن ئىككىمىز ھايات كۆچۈرۈشكە باشلىدۇق. تۇرمۇشىمىز غۇربەتچىلىكتە ئۆتەتتى، ئۇچىمىزغا تاپسىاق، قورساقتا يوق ئىدى. دادام بىچارە قىش كۈنلىرى بوۋامدىن مىراس قالغان بىر كونا مىلتىقى بىلەن ئۆردەك، توشقان ئېتىپ كېلەتتى، ياز كۈنلىرى دادامنىڭ كۈنى ئۇچ مو يەردىكى زىرائەت بىلەنلا ئۆتەتتى. ھەممىلا يەرنى ئازاب ـ كۈلپەت قاپلىغان ئۇ كۈنلەردە كەمبەغەللەرگە كۇن كۆچۈرۈش تولىمۇ تەس ئىدى. بىچارە دادام بارغانسېرى مىسكىن، كەمسۆز بولۇپ كەتتى، ئۇ ھەر كۈنى ئېتىزدىن يانغاندا:

ئانا يۇرتۇم ئۆزى يايلاق، يايلىسامۇ يايلايتتىم،
ئەجەبمۇ يايلىيالمادىم. دەردكە پايلىيالمادىم...

دېگەن ناخشىنى ئېيتىپ قورسقىنى بوشىتاتتى... ئېغىر تۇرمۇش، يوقسۇزلىق دادامنىمۇ بىمەھەل ھالىدىن كەتكۈزدى. مەن چىشىمنى چىشلەپ ئوقۇۋاتقان سېرىقتال مەزگىلىدە دادام تۈيۇقسىز ئورۇن تۈتۈپ يېتىپ قالدى ۋە ئاردىدىن ئۈزۈن ئۆتمەي ئالەمدىن ئۆتتى. خۇددى يۈمران مايسىدەك ئۆسۈۋاتقان ئۆسمۈرلۈك ھاياتىم پاناھسىز قالدى. يۈرىكىمنى قايغۇ ـ ھەسرەت قاپلىدى، يىغلىدىم، قاقشىدىم، ناله قىلدىم، ئۇرۇلۇپ ـ سوقۇلۇپ يۇرۇپ، بوران ـ چاپقۇنلار ئىچىدە چوك بولدۇم، مۇساپىرلىق، يېتىملىك سەبىي قەلبىمگە باتۇرلۇق ئۇرۇقىنى چاچتى، رەھىمەتلىك دادامنىڭ روھىنى بولسىمۇ خۇش قىلاي دەپ، داۋىلتامىدا تىرىشىپ ـ تىرمىشىپ ئوقۇپ ئاخىرى ئوقۇتقۇچى بولدۇم.

قارا بۇلۇتلار تارقاپ، تاڭ قۇياشى پارلىدى، يوقسۇللارنىڭ قەددى كۆتۈرۈلۈپ، بەختى كۈلدى. يېڭى دەۋر ماڭا بەختلىك تۇرمۇش ئاتا قىلدى، ئىستىقبالىمنى يورۇتتى. بۇ ئەركىن، بەختىيار كۈنلەردە، ئۆتمۈشنىڭ كارتىسى كۆز ئالدىمدىن زادىلا كەتمەيدۇ. مەن ئۇ كۈنلەرنى قانداقمۇ ئېسىمدىن چىقىراي؟! «ئۆتمۈشنى ئۇنتۇش ـــ خائىنلىق». ئۆتمۈشنى ھەر ئەسلىسەم بۇ يېڭى زامانغا مۇھەببىتىم شۇنچە ئاشىدۇ، ئۆزۈمنى بەقۇۋۋەت سېزىمەن، ئالغا قاراپ دۇلدۇلدەك چاپقۇم، گۈزەل كەلگۈسىنى بۇلبۇلدەك كۈيلىگۈم كېلىدۇ...

ئابدۇغەنى خۇدابەردى

«بىز سۇدا ئىرىپ كېتىمىزغان شېكەر ئەمەس»

(ئەسلىمە)

ئەخمەتجان قاسىمى 1947 - يىلى ئارشاڭدا تۇرغانىدى. ئۇ شۇ چاغلاردا يېزا - قىشلاقلارغا بەزىدە پىيادە، بەزىدە ئاتلىق بېرىپ دېھقان، چارۋىچىلار بىلەن ئەھۋاللىشىپ تۇراتتى، خىزمەتلەرنى تەكشۈرەيتتى، دېھقان، چارۋىچىلارنىڭ ئەمەلدارلارنىڭ ئۇستىدىن قىلغان ئىنكاسلىرىغا قۇلاق سالاتتى، ئۇلارنىڭ قىينىچىلىقىنى ئىمكان قەدەر تېز ھەل قىلىپ بېرەتتى. ئەخمەتجان قاسىمى 7 - ئاينىڭ بىر كۈنى، ئارشاڭنىڭ شۇ چاغدىكى ھاكىمى بۈكە ئامبالغا بورا يايلىقىغا خىزمەت تەكشۈرۈشكە بارىدىغانلىقىنى ۋە ئامبالنىڭ ئەتە ئۆزى بىلەن بىللە يولغا چىقىشى لازىملىقىنى ئېيتتى. ئەخمەتجان قاسىمى ئەتىسى ئورنىدىن سەھەر تۇردى، ئۇ يېغىۋاتقان يامغۇرغا قارىماي توقايلىقتىكى چېدىرىدىن ھاكىم ئىدارىسىگە پىيادە مېڭىپ كەلدى، يەلكىلەنگەن ۋاقىت توشقان بولسىمۇ، ئامبال تېخى ئىدارىگە كەلمىگەنىدى، ئەخمەتجان قاسىمى خېلى ساقلىغان بولسىمۇ ئامبال يەنىلا كەلمىدى. ئۇ ئاخىرى ئىدارىنىڭ خىزمەتچىسىنى ئامبالنى چاقىرىشقا ئەۋەتىپ، ئۆزى قوتانىدىكى ئاتنى ئەپچىقىپ ئىگەرلىگىلى تۇردى.

ھېچ ئىشتىن بىخەۋەر كىشىدەك تۆت قەۋەت كۆرپە ئۈستىدە تەرلەپ - تەپچىپ ئولتۇرغان ئامبال خىزمەتچىدىن ئەخمەتجان قاسىمنىڭ ئۆزىنى چاقىرتۇاتقانلىقىنى ئۇقۇپ، سەل - پەل ئۆڭگەنىدەك بولدى - دە، ئورنىدىن ئاران قوزغىلىپ، تالاغا ماڭىدى. سىرتتا يامغۇر يېغىۋاتقىنىنى كۆرۈپ، ئەرۋاھى ئۇچتى. پېشانىسى ئاپتاپ كۆرمىگەن، جاپادىن ئۆلگۈدەك قورقىدىغان بۇ ئامبالنىڭ بېشىغا شۇ تاپتا ئىبغىر غەم چۈشكەنىدى. ئامبال ھەرقانچە قىلغان بىلەن ئەخمەتجان قاسىمدىن تەپ تارتاتتى، ئۇ «مۇشۇ يامغۇردا يولغا چىقمىغىدۇق، تېخى» دەپ ئەنسىرىگەن ھالدا خىزمەتچىنىڭ يارىدەمى بىلەن ئىگەرلەنگەن ئاتقا مىنىدى. ئامبال ھاكىم ئىدارىسىنىڭ ئالدىغا كەلگەندە، ئەخمەتجان قاسىمى ئىگەرلەنگەن ئاتنى تۇتۇپ، يولغا چىقىشقا ھازىرلىنىپ تۇراتتى. ئۆزىنى خېلىلا سۈزمەن ھېسابلايدىغان ئامبال ئۆزىگە تىكىلىپ تۇرغان رەھبەرنىڭ ئالدىدا ئۇڭايسىزلىقتىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن، گەپنى چاقچاققا بۇراپ:

— رەئىس ئەپەندى، كەچۈرۈڭ، سىزنى ساقلىتىپ قويدۇم، «سەھرانىڭ سەھىرى — پېشىن» دېگەندەك، ئارشاڭنىڭ ئەتىگىنى مۇشۇ دەڭا، — دېدى يالغان كۈلۈپ تۇرۇپ.

رەئىس ئامبالغا دەرھاللا جاۋاب قايتۇرۇپ:

— ئامبال ئەپەندى، كۈن چىقمىسلا تاڭ ئاتمىغان بولمايدۇ. ھازىر چوپانلارنىڭ قويلىرى يايلاقتا بىر تويۇپ بولدى، دېھقان، چارۋىچىلارغا تاڭ ئاتقىلى نەۋاق؛ بىكار تەلەت كىشىلەرگە ئەمدى تاڭ ئېتىۋاتىدۇ. سىزنى ئۇلارغا ئوخشاتقىلى بولامدۇ؟! پۈتكۈل بىر ناھىيىدىكى نەچچە مىڭلىغان كىشىنىڭ ھايات - ماماتى سىزگە باغلىق. زىممىڭىزدىكى مەسئۇلىيەت ئېغىر، بىلسىڭىز ئارشاڭنىڭ بۇ ئېگىز تاغلىرى سىزنىڭ يەلكىڭىزدە. سىز بۇنى ھېنىز قىلشىڭىز كېرەك. ۋاقىت سىزگە ئالتۇندىن قىممەت، يۈرۈڭ، قالغان گەپنى يول

ئۇستىده قىلىشايلى، ـــ دېدى ـ ده، سەكرەپلا ئاتقا مىنىپ يولغا چۈشتى. ئامبال رەئىسكە يېلىنىپ:

ـــ رەئىس ئەپەندى، يامغۇر يېغىۋاتىدىغۇ، يامغۇر توختىغاندا ياكى باشقا بىر كۈنى بارساقمۇ بولىدىغۇ؟ ـــ دېدى. ئەخمەتجان قاسىمى دەرھال ئارقىغا بۇرۇلىدى ـ ده، ئەپىتى بەشىرىسىدىن بوشاڭلىق يېغىپ تۇرغان ئامبالغا قاراپ جىددىي تەلەپپۇزدا:

ـــ ئامبال ئەپەندى، يامغۇر ياغسا نېمە بوپتۇ؟ يامغۇردا خىزمەت ئىشلىگىلى بولمامدىكەن؟ دېھقانلار، چوپانلار قار ـ مۇزغا قارىماي ئىشلەۋېرىدىغۇ؟ بىز خەلقنىڭ چاكىرى، بىزمۇ ئىشلىشىمىز، بەلكى ئۇلاردىن ئارتۇقراق ئىشلىشىمىز كېرەك. يامغۇردىن قورقۇپ قارارىمىزدىن يانساق، ئۇ ھالدا قانداق ئادەم بولۇپ قالىمىز؟ بىز يامغۇردا ئېرىپ كېتىدىغان شېكەر ئەمەسمىز ـ ده. خىزمەتنى ھەرگىزمۇ كېچىكتۈرۈشكە بولمايدۇ، ھازىر يېزا ـ قىشلاقلاردا شۇنچە نۇرغۇن ئىشلار بىزنى كۈتۈپ تۇرۇپتۇ، بۇنى كېچىكتۈرۈپ قاچان ئىشلەيمىز؟ بىز دېھقان ـ چارۋىچىلارنىڭ كۈتكەن يېرىدىن چىقالامدۇق ـ يوق؟ ـــ دېدى ـ ده، سۆزنى ئۇزۇپ ئاتنىڭ بېشىنى يايلاققا بۇراپ، يۇرۇپ كەتتى. ئامبالمۇ نائىلاج يولغا راۋان بولدى.

ئابدۇۋۇھابى ھۇسەيىن

ئۇقۇشىماسلىق

(ھېكايە)

تومۇزنىڭ پىرىغىردىم ئاپتىپىدىن قېچىپ قاراڭغۇلاندىغان ئۆيدە سالقىنداپ ياتقان ئايشەمبۇۋى ھېلى ھويلىغا كىرگەن بالىنىڭ كىمنىڭ ئۆيىدىكى چىللاقتا ئېيتىپ چىقىپ كەتكەنلىكىنى ئوچۇق ئاڭلىيالمىدى ـ ده، چايخاندا ئويناۋاتقان كىچىك قىزىدىن سورىدى:

ـــ ھازىر كىرگەن بالا داۋۇت بۇجاڭنىڭ ئۆيىدىكى چىللاقتا دېدىمۇ ياكى داۋۇت...

ـــ ئاڭلىيالمىدىم.

قىزنىڭ جاۋابى ئۇنى دىلىغۇل قىلىپ قويدى. ئۇلار تۇرۇشلۇق مەھەللىنىڭ يۇقىرى تەرىپىدە داۋۇت ئىسىملىك ئىككى كىشى بولۇپ، بىرسى شەھەرلىك پارتكوم تەشكىلات بۆلۈمىنىڭ باشلىقى داۋۇت، يەنە بىرسى شەھەرلىك ياغاچچىلىق كارخانىسىدىكى ياغاچچى داۋۇت ئىدى.

ئايشەمبۇۋى بۇ ئىككى داۋۇتنىڭ ئۆيىگە بېرىپ باقمىغان، پەقەت ئۇلارنىڭ ئايالىرى بىلەن بىرنەچچە قېتىم ھەمداستىخان بولغانىدى. ئايشەمبۇۋى ئادەتتە ئۆزى بىلمەيدىغان ئۆيدىكى چىللاقتا بارمايتتى، بىراق بۇ يىل ئوتتۇرا تېخنىكومىنى پۈتتۈرىدىغان ئوغلى قۇددۇسقا شەھەر ئىچىدىن ئوبدانراق خىزمەت ئورنى تېپىش ئۈچۈن، داۋۇت بۇجاڭنىڭ ئۆيىگە ئازراق «ئادىمىگەرچىلىك» قىلىپ قويىمسا بولمايتتى. ئايشەمبۇۋى بۇنى خېلى بۇرۇنلا ئويلاشقا باشلىغان، ئەمما، سەۋەبسىز بىر نەرسە قىلاي دېسە تېخى، قىلماي دېسە تېخى، شۇڭا ئارىسالدا بولۇپ يۈرگەنىدى. مانا ئەمدى ئۇنىڭ ئىشى ئوڭغا تارتقانىدى. قايسى كۈنى كىشىلەر داۋۇت بۇجاڭنىڭ بۇ يىل تالاغا چىقىرىدىغان قىزى بار ئىكەن دېيىشىۋاتاتتى، بۇگۈنكىسى بەلكىم ئاشۇ

قىزنىڭ چىللىقى بولسا كېرەك.

ئايشەمبۇۋى مۇشۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ، داۋۇت بۇجاڭنىڭ گېپىنى غاچچىدىلا مايلىۋېتىدۇ - دە، ئوغلىنىڭ ئىشى ئۈچۈن يول ھازىرلاپ قويىدۇ. ئۇ مۇشۇلارنى ئويلىغانسېرى تېتىكلىشىپ، دەرھال چوڭ سانىدۇقنى ئېچىپ سوۋېتتىكى تاغىسى ئەۋەتكەن بىر كىيىملىك ئېسىل ئەتلەسنى ئالدى. ئاندىن ياسىنىپ بولۇپ بىر پىيالە چاي ئىچىپ دەپ تۇرۇۋېدى، ئاڭغىچە قوشنا ئاياللار تۇۋلاپ قالدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ كىمنىڭ ئۆيىدىكى چىللاق ئىكەنلىكىنى سۈرۈشتۈرۈشكە ئۇلگۈرمەيلا، ئاياللارنىڭ توپىغا قېتىلىپ كەتتى.

ئايشەم بۇۋى شېرىن خىياللار بىلەن كۆزلىگەن مەنزىلگە قانداق كېلىپ قالغانلىقىنى ئۇقمايلا قالدى.

— كېلىڭسىلە مېھمانلار، كېلىڭسىلە.

يوغان كۆك دەرۋازىدىن داۋۇت بۇجاڭنىڭ سۆلەتلىك ئايالى سائادەتخان ئەمەس، بەلكى داۋۇت ياغاچچىنىڭ پاكار ئايالى ئايىمنىساخان چىقىپ كېلىۋاتاتتى، بۇنى كۆرۈپ ئايشەم بۇۋىنىڭ چىرايى بۆلەكچىلا ئۆزگىرىپ كەتتى...

توختاش نىيازى

قىيا تاش ۋە تاغ

قىيا تاش

سوزۇلغان شۇنچە ئۇزۇن تاغلار ئارا
كۆك سۆيۈپ تۇرار مەزمۇت بىر قىياتاش.
ئەپتىدىن جىلۋىلىنەر قەيسەر، مەردلىك،
ئۇ گويا ئۇلۇغ سەردار، تاغلارغا باش.

ئوخشايدۇ بىر سىياقى پەھلىۋانغا،
تۇرغاندەك كۆرۈنىدۇ ئېلىپ ئارام.
ئەزەلدىن ئۇنىڭ قەددى پۈكۈلمىگەن،
پۈكۈلمەس چىقسا يەنە قانچە بوران.

تاغ

تاغ
گويا شەمشەر،
بىسلىرىنى
كۆچلۈك بوران
بىلەپ تۇرىدۇ.
تاغ
گويا تۇۋرۈك،
ئۇ ئاسماننى
يەلكىسىدە تەرەپ تۇرىدۇ.

ئەھەتجان مەخسۇم

تامچىلار

دەيدىغىنىم شۇ...

لەھەت ئىچرە
مۇنكىر - نەكىرلەر
بوغۇپ گېلىمدىن،
«رەببىڭ كىم؟» دەپ
سورىسا ئەگەر:
تېڭىرقىماستىن
دەيدىغىنىم شۇ:
ياراتقۇچىم مېنىڭ ئانا يەر.

غايە

ئۆگۈمدا
خانتەڭرىگە
مانان ئىچرە قارايمەن.
چۈشلىرىمدە
باغاشلايمەن،
يۈدۈپ يۈرۈپ
ھارمايمەن.

كۆەۋر ۋە ئوتۇن

كۆمۈر ۋە ئوتۇن
ياندى ئوت بـولۇپ،
ئوچاقتىمۇ،
خومداندىمۇ،

ھاراڭتىن بېغىشلاپ ئەلگە.
ئايلاندى جىسمى
سۇر رەڭ تۇتۇنگە.
مىننەت قىلمىدى،
ساڭا ياماڭا،
لەززەت بېغىشلاپ كەتتى ھەممىگە.

غەيرەت ئابدۇراخمان

ئىككى شېئىر

بەخت تىلەش

بۇ ئالەم كەڭ دېگىز، ئىنسان بىر كېمە، بىلمەيسەن ئالدىڭغا يولۇقار نېمە؟!
ھاياتلىق ئىنسانغا سىرلىق مۇ ئەمما. ئۈمىدىڭ چولپىنى ئۆچمىسۇن ئەمما.

كۆكرەكلەردە بىر جۈپ يۈرەك سوقار بىتىنىم

تۇنجى ۋىسال شارابىنى ئىچكەندە قېنىپ،
كۆكرەكلەردە بىر جۈپ يۈرەك سوقار بىتىنىم.
قارىغاندا كۆزلىرىڭگە يېنىپ ۋە يېنىپ،
قارىۋالدىڭ ئايىغىڭغا ئۆيىلىپ جېنىم،
كۆكرەكلەردە بىر جۈپ يۈرەك سوقار بىتىنىم.

نادان، بەگباش باللىققا بېرىپ خاتىمە،
يۈرىكىمنىڭ قەسرىگە كىردىڭ سەن بۆسۈپ.
بىلدىم شۇ چاغ ئازاب نېمە، مۇھەببەت نېمە،
ئىزتىراپنىڭ قۇچىقىدا ۋىسالىڭ كۆتۈپ،
يۈرىكىمنىڭ قەسرىگە كىردىڭ سەن بۆسۈپ.

ئۆتتى يىللار ھەمراھ بولۇپ ھىجران ۋە پىراق،
تۇنلەر بويى ھەسرەت چېكىپ، ئۈيقۇدىن بىدار.
ئۈمىدىمنى ئۈزەلمىدىم سېنىڭدىن بىراق،
يوللىرىڭغا تىكىلدىم مەن سېغىنىپ نىگار،
تۇنلەر ئۆتتى ھەسرەت چېكىپ، ئۈيقۇدىن بىدار.

كېچىلىرى سېغىنىپ مەن بولغاندا مەيۇس،
ۋىسالىڭنى خىيال قىلىپ بولدۇم زەبەردەس.

ئوغرىلاندى يۈرىكىم دەپ قىلمىدىم ئەپسۇس،
بولغاندىمۇ پاك ئەقىدەم بىقەدىر ئوت - خەس،
ۋىسالىڭنى خىيال قىلىپ بولدۇم زەبەردەس.

ئىزدىدىممەن ۋىسالىڭنى كۆكلەرگە بېقىپ،
چىقتىڭ ئاخىر يۈلتۈزلاردەك قىلىپ تەبەسسۇم.
مەنمۇ ئاچتىم قۇچىقىمنى (يېشىمنى ئېرتىپ)
ۋىسال ئىچرە قۇۋاندۇق بىز سەبىي ۋە مەسۇم.
كەلدىڭ ئاخىر يۈلتۈزلاردەك قىلىپ تەبەسسۇم.

ۋۇجۇدىمىز، ئەقىدىمىز كەتتى چىرمىشىپ،
بولغاچقا بۇ سۆيگۈمىز پاك، چەكسىز بىباھا.
كۆزلىرىڭگە تىكىلىمەن يېنىپ ھەم يېنىپ،
قاناتلانغان ئوتلۇق ھېسلار كېزىدۇ ساما،
بولغاچقا بۇ سۆيگۈمىز پاك، چەكسىز بىباھا.

تۇرغۇن ممجىت

ياپراقلار بەرگىدە ئۇخلىغان شەبنەم

يىراقتىن ئۇيناقلاپ كەلدى شوخ شامال،
باشلىدى ئورماندا چېلىشنى رويال.
ياپراقلار بەرگىدە مۆگدىگەن شەبنەم،
قورقۇنچ ئىلكىدە تىترىدى غال - غال.
شاماللار قىيغىتىپ ئۆتكەندە سوقۇپ،
تىترىدى ياپراقلار بۇزۇلۇپ ۋىسال.

شەبنەممۇ سېيرىلىپ چۈشتى تۇپراققا،
بولمىغاچ ياپراقتا ئۇخلاشقا ئامال.
يوقالدى ئورماندا مىنۇتلۇق سۆيگۈ،
ئورمانلار بولۇشتى سۈرگەندەك خىيال.
بىلىنمىكى يىلتىزسىز تۇرغان ھەر نەرسە،
ھاياتلىق جېكىدە تاپماسكەن كامال.

بۇرغالى ئازاد

ئۆلدى دېمە سۆيگۈمنى ھەرگىز

ئۆلدى دېمە سۆيگۈمنى سەن يار،
مەن ئالدىڭدىن خىيالەن ئۆتسەم.
ئاغرىنىپتۇ مەندىن دېمىگىن،
گاھ كۆرۈنۈپ، گاھىدا يوتسەم.

تال چۈشىنى مىنىپ ئات ئېتىپ،
يۈگۈرەيتتۇق بىز ئويمان - دۆڭلەردە.
تەشتەك ياساپ لاي بىلەن تىنماي،
تولدۇراتتۇق رەڭدار گۈللەردە.

بىز ئوينىغان شۇ سەبىي چاغلار،
مانا ئەمدى كەلمەسكە كەتتى.
چۈشلىرىمدە ئايان بولۇپ تۇر،
گۈلزارلىقتىن سېنى ئىزلەتتى.

بىراق، ھازىر قالساق ئۇچرىشىپ، ئۇنتالمايمەن سېنى مەن جانان،
قوغلاشمايمىز نېچۈن، نە سەۋەب؟! قەلبىم رېشتى باغلانغان ساڭا.
كۆزلىرىڭگە قارىدىم ئۇزاق، ئۆلدى دېمە سۆيگۈمنى ھەرگىز،
سىرلىق بولۇپ تۇيۇلدۇڭ ئەجەب. يىللار قەدىمنى پۈكسىمۇ يانا.

ئابدۇۋۇھاى ئىساق

ئارام ئال، دادا

سەھەر تۇرۇپ ئورنىڭدىن، دادا، ئەجدادىمىز ئېيتقان ئەمەسمۇ،
كەتمەن ئېلىپ كېتىسەن ئىشقا. بويدا ئەمەس، جاسارەتتە گەپ.
مەنمۇ ياردەم بېرەيچۇ دېسەم، بولدى ئەمدى كەتمىنىڭنى قوي،
ئۇنمايسەن، ئېيتقىن، نېمىشقا؟ ئۆزىدە يېتىپ ئارام ئالغىن سەن.
ئويلامسەن يا بويۇمنى كۆرۈپ، يېرەر بېقىپ چوڭ قىلغىنىڭمۇ،
بەرەر ئىشقا ياردىمايدۇ دەپ. قالغان ئىشنى قىلاي ئەمدى مەن.

غەيرەت كەنجىبەك

سەن ئېيتقان پەسىل كەلدى، ئەي نىگار

مەجنۇنتال بىخ ئۇرغان چاغدا، ئىككىمىز، «چۆمۈلمىز سۆيگۈنىڭ بەھرىگە قاچان؟»
تونۇشقان شۇ تالنىڭ تۈۋىدە پىنھان. دېسەم مەن ئالەمچە بەختىم ئىلكىدە.
سۆيگۈنىڭ دەشتىدە ئىدۇق لېكىن بىز، «ئالتۇندەك كۆز پەسلى» دېدىڭ ناز بىلەن،
چىن ۋىسال پەيتىگە بولمىغاچ ئىمكان. مەجنۇنتال تۈۋىدە ــ ئايدىڭ كېچىدە.

بىز ھامان ۋاقىتقا باغلىدۇق ئىشەنچ، سەن ئېيتقان شۇ پەسىل كەلدى، ئەي نىگار.
شۇ ۋاقىت قوينىغا سىڭدى ئەقىدە. ئالتۇندەك قىممەتكە تولۇپ شۇ قەدەر.
ۋاقىتلار سۆيگۈدىن بەردى تەلىمات، بۇ ۋىسال پەيتىمىز (يوق ئاڭا ئىنكار)
ياراتتۇق يالقۇنلۇق تالاي قەسىدە. سۆيگۈنىڭ قەنتىنى چاقايلى، دىلبەر!

ئابدۇغېنى ئوسمان

سەھرالىقەمەن

تېپىلمەيمەن سەھرالىق دېسەڭ، مەن تانمايمەن سۆيگەن دىيارىدىن،
سەھرالىقەمەن، سەھرايىم گۈزەل. سەھرالىقەمەن، سەھرادا ئۆزۈم.
بار گۈزەللىك ئۇندا مۇجەسسەم، يىراقلارغا كەتسەممۇ قالار،
ئىشەنمىسەڭ بېرىپ كۆرۈپ كەل. شۇ سەھرادا يۇرىكىم، كۆزۈم.

مەسئۇل مۇھەررىر ئەنۋەر ئابدۇرېھىم

ئەركىن نۇر

نەسىرلەر

دېڭىزچى ناخشىسى

ساما خۇددى توز قانات ـ قۇيرۇقلىرىنى كەرگەندەك كۇنلۇكىنى ئاستاغىنا يايدى...

بىخسىمان دېڭىز بورىنى يەلكەننى يالىڭاچ تېنىگە ئورىدى ـ دە، ئۆز ناخشىسىغا ئىسسىق قىرتقىنچە بېشى قايغان، پۇتى تايغان تەرەپكە يول ئالدى. بوۋاي كېمىسىنى باشقۇرالماي قالدى. چۇنكى كېمە گويا سايىدەك ئۇنىڭ ئارقىسىدىن قالماي قوغلايتتى. بىراق ئاسمان ـ پەلەك كۆتۈرۈلگەن ھەيۋەت دولقۇنلار سېپى كېمىنىڭ ئالدىنى سېپىلدەك توسۇيتتى. بوۋاي تامام ھالسىزلانغان بولسىمۇ قۇرتتەك يۇمشاق، زەئىپ گەۋدىسىنى ھامان تىك تۇتۇپ، چۆكتۈرۈپ كەتمەكچى بولغاندەك زەرپ بىلەن كېمىگە ئۇرۇلۇۋاتقان دولقۇنلار بىلەن مۇردىشەتتى...

بوران بارغانسېرى زورايدى، تاشتەك قاتتىق تىغدەك قىرلىق تېنى يەلكەننى يىرتىپ تاشلىدى، ھايال ئۆتمەي ماچتىلارنىمۇ غاراسسىدە سۇندۇردى. كېمىنىڭ سۈرئىتى ئاستىلاپ قالدى. بوۋاي بىر ھازاغىچە «ئاھ، خۇدا، مەن ئالدىڭدا نېمە گۇناھ ئۆتكۈزگىنىم ئۈچۈن شۇنداق ئېغىر كۇنلەرگە مۇپتىلا قىلىسەن؟!» دېگىنىچە يۇم ـ يۇم يىغلاپ كەتتى. كۆپ يىغلاۋېرىپ ياشلىرى قۇرۇدى. بىر چاغدا ئۇ ئېسىنى يىغىپ ئەتراپقا نەزەر سالدى.

پايانسىز دېڭىز ئاسمىنىدا نە ئۇزۇۋاتقان ئاي، نە جىمىرلاۋاتقان يۇلتۇزلار، نە ئۇچۇۋاتقان قۇشلار، نە بىرەر ئارال، نە ماياك، ھېچ نەرسە، يېيىلىپ ياتقان كېلەڭسىز كېچىدىن ئۆزگە ھېچنەرسە كۆرۈنمەيتتى.

بوۋاي بىردىن ئەقىل تاپقاندەك ئۆز ـ ئۆزىگە شۇڭىلىدى: ئۇ قىرغاقتا ئۆزىنىڭ تېز ـ دىن يېتىپ بېرىشىنى زارىقىپ كۇتۇۋاتقان ئادەمى ياكى ئۆي ـ ماكانى، يۇرت ـ دىيارى بولمىغان، يەنە كېلىپ، ئۆزىنىڭ نەگە كېتىۋاتقانلىقىنى بىلمەيدىغان تەنھا بىر دېڭىز سەرگەردانى ئۇچۇن باش ـ ئايىغى يوق دېڭىزدا ئالدىراش ياكى نىشان تاللاش نە ھاجەت؟!

بوۋاي كېمىسىنى باشقۇرۇشتىن يالتىيىپ، پۇتۇنلەي دېڭىزنىڭ ئالقىنىغا قويۇۋەتتى.

ئەمدى بوۋاينىڭ ھاردۇقى بېسىلىپ، ماغدۇرى ئەسلىگە كېلىشكە باشلىغاندەك قىلاتتى. قىزىق، دولقۇنلارمۇ ئەمدى بەئەينى بوۋاينىڭ يۇرىكىدەك ئاجىز ۋە ھالسىزغىنە سوقماقتا ئىدى.

قىش قىسسىسى

بۇ شەھەرنىڭ قىش پەسلى خىيالىدەك ئۇزۇن.

قىش پەسلىدە، پۈتكۈل شەھەر بىر قەۋەت قېلىن قار-مۇز ئاستىدا شېرىن ئۇيقۇغا غەرق بولىدۇ.

مەن ھەر يىلى قىش كىرىشى بىلەن قار سەيلىسى قىلىشقا ئالدىرايمەن. يول بويى دىكى بىر-بىرىنى قارغا بېسىشىپ ياكى قار بوۋاي ياسىشىپ ئويناۋاتقان بالىلارغا مەسلىكىم كېلىدۇ. ئۇلار گەرچە سەبىي، گۆدەك بولسىمۇ، جۈت زەربىدىن قورقۇپ تۈگىلىۋالىدىغان مىشچان گۈللەرگە زادىلا ئوخشىمايدۇ. سوغۇقنىڭ ئۆتكۈر نەشتىرى ئۇلارغا كار قىلمايدىغاندەك، ئۇلارنىڭ جىسمى گويا قويۇچتىن پۈتۈلگەندەك بىلىنىدۇ. ئۇلار ھېچنەرسىگە پەرۋا قىلماي، ئەنە شۇنداق ئۆز ئويۇنلىرىغا بەنت بولۇشىدۇ.

دەم ئېلىش كۈنلىرى ئەمدىلا ئايىغى چىققان ئوغلۇمنى يېتىلەپ باغچىلارغا ئاپىرىمەن. باغچىدىكى شىر، يولۇاس، تۈلكە، ئادەم، چىنار، مەجنۇنتال، قورۇق تام، ئىشىك-دەرۋازا، ھەتتا باغچە دەرۋازىسى ئالدىدا قوللىرىغا نەيزە ئېلىپ تىك تۇرغان قاراۋۇللارمۇ مۇزدىن ياسالغان. بۇ نەرسىلەر كىرىستالدەك سۈزۈك، پارقىراق، قات-قېتىدىن يەتتە خىل رەڭ جۇلالىنىپ تۇرىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ، ئۇلارنىڭ نېرىسىدىكى نەرسىلەر خۇددى نېپىز ئەينەك ئارقىسىدا تۇرغاندەك ئوچۇق كۆرۈنىدۇ.

بۇ مۇز دۇنياسىدىكى جانلىق-جانسىز مەۋجۇداتلار بىر-بىرىگە تامامەن ئوخشىمىسىمۇ ماھىيەتتىن ئوخشاش: ئۇلاردا ئىسسىق قانىنىڭ مەۋجۇلىنىشىگە ئەگىشىپ كۆكرەك قەپىسىگە گۈپۈلدەپ توختىماي ئۇرۇلۇپ تۇرىدىغان يۈرەك يوق!

ئادەمدە يۈرەك بولمىسا، ياشاش ئۈچۈنمۇ، ئۆلۈش ئۈچۈنمۇ ئازابلىنىشنى بىلمەسە، ئەلۋەتتە ئالەم قالتىس بىر جەننەتكە ئايلىنىدۇ. ئەمما بۇنداق جەننەت كاردىن چىقىقان جەننەت، چۈنكى ئۇ ئادەمنى تېخىمۇ چوڭقۇر ئازاب پاتقىقىغا پاتۇرىدۇ. بىراق، باغچىدىكى ھايۋانات، ئادەمزات، جىن-شايتانلار پاتقاقتا پېتىش تۈگەل، ھامان ئېگىز جايدا مەغرۇرانە قەد كېرىپ تۇرىدۇ. ئەجەبلىنەرلىكى، ئۇلار باھارنىڭ تېزرەك كېلىشىنى زارىقىپ كۈتىشىدۇ-يۇ، باھارنىڭ ئىللىق قوينىدا ئۆزلىرىنىڭ شۇرىدە ئېرىپ، ھايات-ئىنىڭ بىر مەزگىل تۈگىشىدىن ئۆلگۈدەك قورقۇشىدۇ. لېكىن، بۇ يەرنىڭ قىش پەسلى خىيالدەك ئۇزۇن بولىدىغانلىقى ئۇلارنىڭ خىيالىغا كىرىپمۇ چىقمايدۇ.

مەن بەزى كۈنلىرى باغچىغا كىرگىنىمدە، ئۇ يەر-بۇ يەرلەردىكى گۈللەر ئىختىيارسىز دىققىتىمنى تارتىدۇ. ئېنىقكى، بۇ شاخ-شۇمبىلارغا رەڭگارەڭ قەغەزلەرنى چاپلاش ئارقىلىق ياسالغان قەغەز گۈللەر. بۇ گۈللەر سۈنئىي بولسىمۇ، ھەر ھالدا گۈل بولغىنى ئۈچۈن ئادەمگە باھار، بولۇپمۇ ياشلىق باھارنى ئەسلەتمەي قالمايدۇ.

ئېسىمدە قېلىشچە، بىر چاغلاردا ياشلىق باھارى ئۇرغۇپ تۇرىدىغان بىرنەچچە ناتونۇش دوستلارغا چىن ئىخلاسىم بىلەن قول بەرگەنىدىم. ئۇ ۋاقىتتا، ئۇلارنىڭ ئەتراپىدا خەنجەر دەرەخلەر، قانلىق قىساس يالقۇنى، گۈمران قىلىش ۋە يېگىدىن قۇرۇش دولقۇ-

نى جەۋلان قىلاتتى. مانا بۇلار ئەمدىلىكتە زىمىستانلىق سوغۇق چاڭگىلىدا قېتىپ قالدى. ھېلىقى دوستلارنىڭ ياشلىق باھارى بولسا ئاللىقاچان ئۇششۇك تېگىپ خازان بولدى.

مەن ھەر يىلى قىش كىرىشى بىلەن يانار تاغنى چۈشەيمەن. قېلىن قار-مۇز ئاستىدا شېرىن ئۈيقۇغا كەتكەن يانار تاغ بىردىن ئويغىنىدۇ: زېمىنلىق ئەڭ چوڭقۇرىدا بەسلىپ تۇنجۇققان ئوللقان ئاخىر پارتلايدۇ، ئۇنىڭ بىلەن ئالەم يېڭىچە تۇس ئالىدۇ.

ئەپسۇسكى، مەن ئويغىنىپ قارىسام، كۆرگىنىم يەنىلا قېلىن قار-مۇز بولىدۇ. مەن كېيىپ ئېيتىمەنكى، ئەتىيازغا ئۇلاشماق تەس، چۈنكى بۇ شەھەرنىڭ قىش پەسلى خىيالىدەك ئۇزۇن.

ئەما

ئۆزىنىڭ ئىچكى ئاۋازىغىلا ئەگىشىدۇ. بۇ ئاۋاز ئۇنىڭ بىردىنبىر ھەمراھى، قوللىرىدىن يېتىلەپ ئاڭا يول باشلايدۇ. شۇڭا ئۇ پىلىسراتتىنمۇ بىمالال ئۆتەلەيدۇ.

مەھەللىدىكى ھەر تۆپ گىياھ، ھەربىر ئۆي، ھەربىر ھايۋان، ھەربىر تاش، ھەربىر ئادەم، ھەممە، ھەممىسى ئەمانى تونۇيىدۇ، خۇددى ئۇمۇ ئۇلارنى تونۇغانىدەك. لېكىن، ئۇ ئۆزىنىڭ بىچارە قىياپىتى بىلەن مەھەللىدىكىلەرنى ئالدايدىغان ئالۋاستى. ئۇنى بۇ ماكانىدىن قوغلىۋېتىش كېرەك!

ئۇ، راستىنلا شەھەرگە قوغلاندى. ئۇ بۇ يەردە ساھىللىق يولىنى تۇتتى. ئەپسۇس، كىشىلەر ئۇنىڭغا تىلىگەنلىرىنى بېرىش تۈگەل ھاقارەت، دەشنام ۋە نەپرەت بېرەتتى. ئۇ، ئاخىر ئەسەبىيلىشىپ قاراقچى بولۇپ كەتتى، ئۇ ئەمدى موھتاج نەرسىلىرىنى كىشىلەرنىڭ قولىدىن مەجبۇرىي يۇلۇپ ئالاتتى.

ئۇزاق ئۆتمەي ئۇ مەھبۇسقا ئايلىنىپ قالدى، تالاي يىللار زىندانغا قامالدى. بۇنىڭ بىلەن ئۇ شۇنداق يەكۈنگە كەلدى: سەن ھەققەتنى تاپقىنىڭدا بۇ دۇنيادىن غايىب بولسەن ... تەنھالىق روھىڭنى تېنىڭدىن سۇغۇرۇۋېلىپ، سېنى گىياھلارنىڭ يۇرەك سوقۇشىغا، تاغ-جىرالاردىكى بۇلاقلارنىڭ شىلدىرىغا، بىپايان سۇكۇناتلىنىڭ شاۋقۇنىغا، چىلان رەڭ تۇپراقنىڭ ھەسرەتلىك تىنىقلىرىغا يۇزلەندۈرىدۇ. سەن ئۇلارغا سىرلىرىڭنى تۆكۈپ، قانغۇچە مۇڭدىشالايسەن.

ئۇ ئاخىر بىر كۈنى زىندانىدىن چىقتى. ئۇنىڭ ئەڭ ئاۋۋال ئۇچراتقىنى، تار كوچىدا كېتىۋاتقان گەندە توشۇش ھارۋىسى بولدى. ئۇ ئۇچقانىدەك بىرىپ ھارۋىنىڭ ئالدىنى توستى. ھارۋىدىكى ئېشەك ئۇركۈپ كەتتى ئەتىمالىم، ئارقىغا داجىدى. ھارۋىكەش ۋە باشقا يولۇچىلار ھېچ نەرسىنى چۈشىنەلمەي ئاغزى ئېچىلىپلا قالدى.

ئۇ ئىچ-ئىچىدىن ئۆرتىنىپ يىغلىدى-دە، ئېشەكنىڭ بوينىغا ئېسىلىپ، يايلىسىنى، دۆمبىلىرىدىكى يىرىڭ مويلىرىنى يېنىش-يېنىش سىيلاشقا كىرىشتى. چۈنكى ئۇ ئۇزۇندىن بېرى ئانا تەبىئەتنى، تەبىئەتنىڭ ئىللىق قوينىنى سېغىنغانىدىمۇ ئاجايىپ قاتتىق سېغىنغانىدى. ئۇنىڭچە بولغانىدا، تەبىئەتتىكى جانلىقنىڭ بىرى بولغان ئۇ تىلسىز مەخلۇق ئادەملەرگە قارىغاندا ئۇنىڭ تىلىنى ئوبدانراق چۈشىنەتتى.

قارىغۇ چاشقان ئويۇنى

ئالدىمدا بىرسىنىڭ پايپاسلاپ كېتىۋاتقان ئاياغ تىۋىشى ئاڭلىنىپ تۇرىدۇ. مەن ئۇنى تىنىمسىز قوغلايمەن. ئەگەر، مەن يېتىشۋالغۇدەك بولسام ئۇ ئۆزىنى دەررۇ دالدىغا ئېلىۋالىدۇ ياكى سۇرئىتىنى تېخىمۇ تېزلىتىپ جېنىنىڭ بارىچە يۈگۈرۈشكە باشلايدۇ. شۇنداقتىمۇ، مېنىڭ قوغلاشقىنىم قوغلاشقان...

كۆزلىرىم مەھكەم تېڭىلغاچ، ئۇنى قوغلاۋېرىپ ئۆزۈمنىڭ نەلەرگە كېلىپ قالغىنىم ۋە كۈننىڭ قايسى ۋاق بولۇپ كەتكىنىنى بىلمەيمەن. ھەممە يەر مەن ئۈچۈن يوچۇن، ناتونۇش، تۇرۇپ ئۆزۈمنى جىرالىق يوللاردا، تۇرۇپ بۈككىدە ئورمانلىق ئارىسىدا كېتىۋاتقانىدەك سېزىمەن. مەن تاملارغا ئۇسۇۋالغان، ئۆزۈم قوغلاۋاتقان كىشى ئورنىدا دەل - دەرەخ-لەرنى قۇچاقلاپ قالغان ۋە ياكى ئاللىقانداق بىر نەرسىلەرگە پۈتلىشىپ ياقىدە يىقىلىپ چۈشكەنلىرىمدە، كوچىدا ئۇيان - بۇيان ئۆتۈۋاتقانلار پاراقلاپ كۈلۈشىدۇ.

گاھىدا، سەللا ئېھتىياتسىزلىق قىلسام بۇلۇڭ - پۇشقاقلاردىكى يۇنىدىلارغا، ھەتتا نەجاسەتلەرگە كېچىپىدۇ ئالىمەن. بۇ قوغلاشماق دەسلەپ مەن ئۈچۈن قانچىلىك قىزىقارلىق تۇيۇلسا، كېيىنچە شۇنچە زېرىكمىلىك، مەزىسىز بولۇپ تۇيۇلىدۇ. چۈنكى، ھەرقانچە قىلىپمۇ ئۇنى تۇتالماسلىقىم ماڭا ئەلەم قىلىدۇ. بىراق، ئويۇن دېگەن چىدىغانغا چىقارغان، ئويىنايمەن دەپ كۆكرەك كېرىپ مەيدانغا چۈشكەن ئىكەنسەن، تۇگىگىچە چىداش كېرەك. چۈنكى، ھېچكىم ئۈتتۈرۇۋېتىشنى خالىمايدۇ - دە!

بۇلۇت پەرۋازى

تەڭرىنىڭ مەخپىيەتلىنى ئاشكارىلاپ قويغىنىم ئۈچۈن يەتتە قات ئاسمانىدىن دوزاخقا تاشلاندىم. ئۇنۇڭ پۈتۈم چورتتىدە سۇندى. ئەمدى جاھاننى كېزىش ماڭا قانداقمۇ نېسىپ بولسۇن؟ ۋادەرىخ، ئەزرائىل ھەممىنى يالماپ كېتىدىغان بولدى.

يىلان - چايانلار تۇشىمۇ تۇشتىن سۇغۇرۇلۇپ چىقىپ قان - يىلىكلىرىمنى شوراشقا كىرىشتى، مەن ھوشسىزلىنىشقا باشلىدىم. شۇنداقتىمۇ، ئەڭ ئاداققى قۇربىتىمنى يىغىپ ئەزرائىل خىرىس قىلىپ تۇرغان يىراقتىكى كىشىلەرگە ئايەتلەر زەمزىمىنى يەتكۈزۈپ بېرىش ئىرادەمدىن قايتماي، سەپىرىمنى داۋام ئەتتىكچى بولدۇم. لېكىن سەكراتقا چۈشۈپ قالغان بىر كەمپىر ئاخىرەتلىكى ئۈچۈن بىرەر خاسىيەتلىك ئىش قىلىپ قويماقچى بولۇپ، مېنى ــ تەڭرىگە ئاسىيلىق قىلغان شايتاننى دوزاخ ئوتىدا تۇتقەل كۆيمەي قالمىسۇن دەپ بىر قاپاق ماينى ئۇستىبېشىمغا چېچىۋەتتى. شۇ زامات ئوت چايقىلىپ-چايقىلىپ ئۇلغايدى - دە، مېنى چۆكتۈرۈۋەتتى.

ــ تەۋەررۈك ساددىلىق، خەير، ئانا!ــ دېدىم مەن يۇم - يۇم ياش تۆككىنىمچە ئۇنىڭ بىلەن ۋىدالىشۋېتىپ.

دەرۋەقە، مېنىڭ جىسمىم بىر پەستىلا كۆيۈپ كۈلگە، روھىم بولسا غايەت زور بىر پارچە بۇلۇتقا ئايلاندى.

بۇلۇت، مېنىڭ كۆيگەن ئارمانلىرىمنى ئۆز باغرىدا ياشىتىپ ئېگىز كۆكتە گويا دېگىزدىكى يەلكەندەك ئاستاغىنە ئۆزۈشكە، پەرۋاز قىلىشقا باشلىدى.

رەزىللىك

مەن شاراب كۆچىدىن ھوشسىزلىنىپ ياتقاندا ئۆيۈمگە ئوغرى كىردى. ئۇنىڭغا پۇلىمۇ، ئالتۇنىمۇ، ئىش قىلىپ ھېچقانداق مال - دۇنيا لازىم بولمىسا كېرەك، روزىغارىمىنىڭ بىرىگىمۇ كۆز قارىنى سالمىدى. ئۇ، كۆزۈمگە كۆرسىتىپ تۇرۇپ مېنىڭ سەبىي قىزىمنى ئاياغ - ئاستى قىلدى. بۇ قىز، مېنىڭ يۈرىكىم، مېنىڭ روھىم ئىدى.

مەن ئەزەلدىنلا ئۇنى ئەتىۋارلاپ ئۆستۈرگەنىدىم، بىراق، ئۇ دەپسەندە قىلىندى، چەيلەندى. ئون گۈلنىڭ بىرىمۇ ئېچىلماي تۇرۇپ غۇنچىسى توزىدى. ئاھ، تەتۈر پەلەك!...

ئاچچىق ئەلەمدىن مەستلىكىم يېشىلدى. ھوشۇمنى يىغدىم، لېكىن ئۆي ئاللىبۇرۇن ئۆرۈلۈپ چۈشكەن ئىدى... قويۇق چاڭ - توزانلار ئاسمانغا خۇددى ئىستەك كۆتۈرۈلەتتى. ھېلىقى قىزىم ئۆيىنىڭ ھېچ يېرىدە كۆرۈنمەيتى. بىر ياقلارغا كېتىپ قالدىمىكىن ۋە ياكى تام بېسىۋېلىپ...؟

ئەتراپىم بارا - بارا سۈزۈلدى. شۇ چاغدا ئۆرۈلگەن ئۆگزە ئۈستىدىكى بىر تۈپ ياۋا گۈلگە كۆزۈم چۈشتى. بۇ گۈل تېخى ئەمدىلا سۇس ئېچىلىشقا باشلىغان بولۇپ، ئۆگزىنىڭ ئۆرۈلۈشى بىلەن تۇۋىدىنلا سۇنۇپ كەتكەنىدى. بۇ گۈل ئىختىيارسىز قىزىنى ئەسلەتتى.

ئۇ، شامالنىڭ ئالقىندا جان تالىشىۋاتقاندەك بوش تىترەيتتى. بىر پەستىلا گۈلنىڭ رەڭگى تۇگەل ئۆچتى، ئېچىم سىيرىلدى. ئۇنى تەشتەككە كۆچۈرۈۋالماقچى بولدۇم. بىراق، تەشتەك يوق ئىدى. مەن ئەپچىللا بىر ئۇسۇلنى تاللىۋالدىم. يېرىمى ئۆرۈلۈپ چۈشكەن تامنىڭ يېرىقىغا ئۇنى سانجىپ قويدۇم. ئەجەب ئىش، گۈل ئۇ يەردە ياشىنىدى، كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشى بىلەن تامغا چوڭقۇر يىلتىز تارتىپ يوغىناشقا ۋە باراقسان بولۇشقا باشلىدى. ئۇ، مۇشۇنداق يوغىناۋەرسە چىنارىدەك ئۆسۈپ كېتىشى مۇمكىن ئىدى.

مەن ئۆيۈمنى رېمونت قىلىپ قايتىدىن ئۆي شەكلىگە كىرگۈزدۇم. گۈل كۈنسايىن تېز ئۆسمەكتە، زورايماقتا، ۋايىغا يەتمەكتە ئىدى. ئۇ ئۆسۈۋېرىپ ئۆيۈمگە پاتماي قالدى. مېنى غەم باستى. بىلەلمىدىم، گۈلنىڭ تېخىمۇ باراقسانلاپ ئۆسۈشى ئۈچۈن، گۈلنىڭ ئەركى ئۈچۈن ئۆز قولۇم بىلەن سالغان ئۇيىنى يەنە ئۆز قولۇم بىلەن ئۆرۈپ تاشلىشىم كېرەكمۇ ياكى ئۆيۈمنىڭ — بىردىن بىر پاناھلىق ماكانىمنىڭ ساقلىنىپ قېلىنىشى ئۈچۈن گۈلنى چۆرۈپ تاشلىشىم كېرەكمۇ؟!

مەسئۇل مۇھەررىر كامىل تۇرسۇن

ۋاڭ جۇڭمىڭ

ئىدراك بىلەن شېئىرىي ھېسسىيات بىرلەشتۈرۈلگەن شېئىرىي گۈزەللىك ئىجادىيىتى

— تۆمۈر داۋامەتنىڭ «يۇرتقا مۇھەببەت» دېگەن شېئىرلار توپلىمىغا باھا

شېئىر يېزىش بىرخىل گۈزەللىك ئىجاد قىلىش پائالىيىتى، شائىرلار ئىنسانىنىڭ گۈزەللىك يارىتىشتەك تەبىئىي خۇسۇسىيىتىگە ئاساسەن شېئىر ئىجاد قىلىپلا قالماي، ئىشتىن سىرتقى شېئىر ئىجادىيىتى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان نۇرغۇن كىشىلەرمۇ ئارقا-ئارقىدىن شېئىرىيەت مۇنبىرىگە قەدەم قويۇپ، كىشىنىڭ زوقىنى كەلتۈرىدىغان نەتىجىلەرنى يارىتىماقتا. بۇنىڭ ئىچىدە شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ رەئىسى تۆمۈر داۋامەتنىڭ شېئىر ئىجادىيىتى ئالاھىدە كۆزگە تاشلىنىدۇ. يولداش تۆمۈر داۋامەت خىزمەتنىڭ ئالدىراش لەقمىغا قارىماي ۋاقىت چىقىرىپ شېئىر ئىجادىيىتى بىلەن شۇغۇللانىدى. ئۇنىڭ شېئىرلىرى سان جەھەتتىن خېلى كۆپ بولۇپلا قالماي، تېخىمۇ مۇھىمى، ئىدىيەۋىلىك بىلەن بەدىئىيلىكنىڭ بىرلىكىدە ئوبدانلا يۇقىرى سەۋىيىگە يەتتى. ئۇنىڭ شېئىرلىرى ئۆزىگە خاس مىللىي ئۇسلۇبتا گۈزەل شېئىرىي ئىستىل شەكىللەندۈرگەن بولۇپ، مۇھىم ئىدىيەۋى قىممەت ۋە بەدىئىي قىممەتكە ئىگە. ئاپتونومىنىڭ 1989 - يىلى 9 - ئايدا شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىنغان (سۇ تېيەنخۇ تەرجىمە قىلغان) «يۇرتقا مۇھەببەت» دېگەن شېئىرلار توپلىمى ئۇنىڭ ئاز كەم 30 يىلدىن بۇيانقى ئىشتىن سىرتقى شېئىر ئىجادىيىتىنىڭ يىغىندىسى بولۇپ، ئۇنىڭ ئەدەبىي ئىجادىيىتىنىڭ مۇۋەپپەقىيەتلىرىنى گەۋدىلەندۈرۈش بىلەن بىللە ئەدەبىي ئىجادىيەد داۋامىدا بېسىپ ئۆتكەن يولىنىمۇ نامايان قىلىپ بەردى.

ئېنگېلس 1844 - يىلدىكى «ئىقتىسات - پەلسەپە قوليازمىلىرى» دە «ھايۋانلار ئۆزلىرى تەئەللۇق بولغان نەسىلنىڭ ئۆلچىمى ۋە ئېھتىياجى بويىچىلا بەرپا قىلىدۇ، ئىنسانلار بولسا ھەرقانداق بىر نەسىلنىڭ ئۆلچىمى بويىچە ئىشلەپچىقىرىش ئېلىپ بېرىشنى بىلىپلا قالماي، بەلكى ئىچكى ئۆلچەمنى ھەممىلا يەردە ئوبيېكتقا قانداق تەتبىقلاشنى بىلىدۇ، شۇڭا ئىنسانلار ھەم گۈزەللىك قانۇنىيىتى بويىچە بەرپا قىلىدۇ» دېگەن. شائىرنىڭ شېئىر يېزىشى، شېئىرىي گۈزەللىك يارىتىشى ئادەمنىڭ «ئىچكى ئۆلچىمى»، گۈزەللىك قانۇنىيىتى بويىچە بولىدۇ، ئەلۋەتتە. لېكىن ئەمەلىي تۇرمۇشتا مىڭ شائىرنىڭ گۈزەللىكنى چۈشىنىشى مىڭ خىل بولىدۇ، شۇڭا ئۇلارنىڭ «ئىچكى ئۆلچىمى»، گۈزەللىك قانۇنىيىتىنى ئىگىلىشى ھامان ئوخشاشمايدۇ. كونكرېت شېئىر ئىجادىيىتىدىكى ئەكس ئېتىشمۇ، كىشىلەرگە بېرىدىغان گۈزەللىك تۇيغۇسىمۇ بىر - بىرىدىن كۆپ پەرقلىق بولىدۇ. تۆمۈر داۋامەتنىڭ شېئىرلىرىدا بىر سىياسىئون ھەم شائىرغا، شۇنداقلا چېگرا رايوندىكى ئاز سانلىق مىللەت كادىرلىرىغا خاس ئالاھىدە بىرخىل پۇراق ۋە رەڭدارلىق بار. ئۇ ئاز سانلىق مىللەت

لەتلەر ئارىسىدىن چىققان يۇقىرى دەرىجىلىك دۆلەت كادىرى بولۇش سۈپىتى بىلەن ئۆز شېئىرلىرىدىنى قويۇق سىياسىي تۇس ۋە ئىدراكى ئامىلغا ئىگە قىلغان. ئۇنىڭ شېئىرلىرى بۇرژۇئاچە ئەركىنلەشتۈرۈش بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ھېسلىقى شائىر، يازغۇچىلارنىڭ «سىياسىنى سۈسلاشتۇرۇش»، «رېئاللىقنى سۈسلاشتۇرۇش»، «ئىدراكىنى سۈسلاشتۇرۇش» بويىچە يازغان ئەسەرلىرىگە ھەرگىز ئوخشىمايدۇ، رېئال تۇرمۇشتىكى گۈزەللىككە نىسبەتەن ئۇنىڭ ئۆز ئۆلچىمى بار. تۇرمۇشتا گۈزەل نەرسىلەر كۆپ، لېكىن تۆمۈر داۋامەت كومۇنىزم بايرىقى، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى بايرىقى، سوتسىيالىستىك قۇرۇلۇش ئىشلىرى قاتارلىقلارنى رېئال تۇرمۇشتىكى گۈزەللىكنىڭ ئالىي ئۆلچىمى قىلغان. شۇنىڭ بىلەن بىللە ئۇ يېڭى زاماندىكى ياخشى تۇرمۇشنى گۈزەل شەيئى سۈپىتىدە چىن مۇھەببەت بىلەن كۈيلىگەن. ئۇنىڭ «يۈرەك ناخشىسى» قاتارلىق شېئىرلىرىدا يېڭى زامان تۇرمۇشى رەڭدار سۈرەتلەپ بېرىلگەن. رېئال تۇرمۇشتىكى يەنە باشقا كۆپلىگەن گۈزەل شەيئىلەرنى ئۇمۇ سۆيىدۇ، ئەلۋەتتە. ئۇ «قىزىلگۈل» دېگەن شېئىرىدا قىزىلگۈلنىڭ رەڭدارلىقىنى مەدھىيىلەيدۇ. «گۈزەل قاناس كۆلى» دە قاناس كۆلىنىڭ كىشىنى مەپتۇن قىلىدىغان گۈزەل مەنزىرىسىنى سۈرەتلەيدۇ. ئۇ يەنە دۇنياۋى نەزەرگە ئىگە شائىر بولۇش سۈپىتىدە باشقا ئەللەردىكى گۈزەل شەيئىلەرنىڭ جەلپ قىلىشىدىن ئۆزىنى چەتكە تارتمىغان. شۇڭا «زەڭگەر پارس قولتۇقى» دېگەن شېئىرىدا پارس قولتۇقىدىكى يېڭى بىنا قىلىنغان شەھەرگە بىر مەدھىيە كۆيىنى ئىنئام قىلغان. لېكىن چەت - ياقا دۆلەتلەردە يۈرگەنده ئۇ گۈزەل شەيئىلەرنى تاللاشتا يەنىلا ئۆز ۋەتىنى ۋە ئىشلىرى بىلەن مۇناسىۋەتلىكلىرىنى تاللاشنى ئاساس قىلغان.

«جۇڭگولۇق بولغانغا پەخىرلىنىمەن» دېگەن شېئىرىدا ئۇ ئالدى بىلەن ئەرەب ئەللىرى جامائەت پىكرىدە بىزنىڭ مىللىي سەنئىتىمىزنىڭ ماختالغانلىقىغا دىققەت قىلغان. ئۇ سۈرەتلىك خەۋەرلەرنى كۆرۈپ «جۇش ئۇردى قەلبىمده قاينىق بىر دېڭىز» دەيدۇ. ئۇنىڭ ئىزدەيدىغانلىرى ئۆزىنىڭ ئىدراك نۇرلىرى يۇرۇتقان گۈزەل شەيئىلەر، يېڭى زاماندىكى ئەڭ ۋەكىللىك خاراكتېرگە ئىگە تىپلاردۇر.

ئۇنىڭ شېئىرىي گۈزەللىك ئىجادىيىتى ئىدراكقا ئىگە بولۇپ قالماستىن، بەلكى شېئىرىي ھېسسىياتقىمۇ ئىگە. ئۇنىڭدا ئىدراك بىلەن شېئىرىي ھېسسىيات بىرلەشتۈرۈلگەن. چوڭقۇر، يۈكسەك ئىدراكلىق مول شېئىرىي ھېسسىيات ئىچىدە ئىپادىلەنگەن. بۇنداق ئىدراكنىڭ نۇرى قۇرۇق شوئار بولماستىن، بەلكى مول ھېسسىياتلىق شېئىرىي مەنەدۇر. ئىدراك دەل شېئىرىي ھېسسىياتنى روشەن ھەم توغرا يۆنىلىشكە ئىگە قىلىپ، ئۇنى گۈزەل شەيئىلەرنىڭ تۈگۈنىگە سىڭدۈرۈپ تېخىمۇ قويۇقلاشتۇرغان ۋە چوڭقۇرلاشتۇرغان. قويۇق شېئىرىي ھېسسىيات ئىدراك ئارقىلىق ئوخشاشلا روشەن رەڭدارلىققا ئىگە قىلىنىپ، ئىدراكى ئىچكى مەنە چوڭقۇرلاشتۇرۇلغان. «يۈرتقا مۇھەببەت» ئۇنىڭ شېئىرىي ھېسسىياتىنىڭ يادروسى ھېسابلىنىدۇ. بۇ شېئىردا ئاپتور قەيەرگىلا بارسا يۈرتىنى سېغىنىدىغانلىقى، يۈرتىنىڭ سۈيى شەرەپتىنى شىرىن، ئادەملىرى ئۇرۇق - تۇغقانىدەك يېقىن، ھاۋاسى ئىپارەك خۇش بۇي بىلىنىدىغانلىقىنى ئىزھار قىلغان. ئۇنىڭ بۇنداق چوڭقۇر شېئىرى ھېسسىياتىدا يۈرت ۋەتەننىڭ، جۇڭخۇا مىللەتلىرىنىڭ بىر خىل سىمۋولى قىلىنغان. ئۇنىڭ شېئىرلىرىدا يۈرت مۇھەببىتى بىلەن ۋەتەن مۇھەببىتى، ۋەتەنپەرۋەرلىك ئاساسىدىكى ئىدراكى تەپەككۇر بىلەن ھېسسىياتنىڭ ئىپادىلىنىشى تەبىئىي يوسۇندا چەمبەرچەس بىرلەشتۈرۈلگەن.

ئۇنىڭ شېئىرىي گۈزەللىك ئىجادىيىتى پەقەت شېئىر بىلەن ۋەتەننى سۈرەتلەش ۋە كۆيلەش، يېڭى دەۋردىكى رېئال تۇرمۇشنى، ئىجادكار خەلقنى

مەدھىيىلەشتىلا ئەمەس، بەلكى ئۆز مىللىتىنىڭ تەرەققىياتى يولىدا ئىزدىنىش، مىللەتنىڭ تەقدىرى ۋە ئىستىقبالىغا كۆڭۈل بۆلۈش، شېئىرىي گۈزەللىكىكە داۋاملىق يول ئېچىش ۋە ئۇنى يارىتىشتىمۇ ئىپادىلىنىدۇ. ئۇ «ئاتمىش ئۇچ چېچەكىتىن تىزدىم گۈلدەستە» دېگەنگە ئوخشاش ئەسەرلىرىدە پارتىيىنىڭ ئىسلاھات، ئېچىۋېتىشتىن ئىبارەت باش فاكىجىنى قاينىق ھېسسىيات بىلەن كۆيلىگەن، ئۇ «ۋەتەنىنىڭ غەرب دەرۋازىسى كەڭ ئېچىلغان، شىنجاڭنىڭ كېلىچىكى چەكسىز پارلاق» بولۇشتەك رېئاللىق ۋە كەلگۈسىگە نىسبەتەن كۆچلۈك ئىنتىلىشنى ئىپادىلىگەن. شۇنداقلا «تارىمغا مەدھىيە» دېگەن شېئىرىدا «تارىمنىڭ ئېچىلىشى ۋە تەكشۈرۈلۈشى»، «تارىمنىڭ كېلەچىكىتە ۋەتەنىنىڭ ئەڭ چوڭ نېفىتلىكىگە ئايلىنىدىغانلىقى»، «ۋەتىنىمىزنىڭ ئىقتىسادىي تەرەققىياتىغا تېخىمۇ زور تۆھپە قوشىدىغانلىقى» غا ئەڭ زور ئۈمىد بىلدۈرۈلگەن. ئۇنىڭ شېئىرلىرى ئىدراك ۋە شېئىرىي ھېسسىياتنى بىرلەشتۈرۈشكە ئىسلاھات، ئېچىۋېتىشنى ۋە كەلگۈسىدىن بىشارەت بېرىشنى قانات قىلغان. بۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ شېئىرىي گۈزەللىكى تېخىمۇ يېڭى دەۋر ئالاھىدىلىكى ۋە غايىۋى تۈسكە ئىگە قىلىنغان.

ئۇنىڭ شېئىرىي گۈزەللىك ئىجادىيىتىدە شېئىرىي ئوبراز يارىتىشقىمۇ ئىنتايىن ئەھمىيەت بېرىلگەن. شۇڭا ئۇنىڭ ئىدراك ۋە شېئىرىي ھېسسىياتى شېئىرىي ئوبرازدا ئىنتايىن تولۇق ۋە مۇكەممەل گەۋدىلەندۈرۈلگەن. شېئىرىي ئوبراز شېئىرىي گۈزەللىكنىڭ گەۋدىسى ۋە سىرتقى ئىپادىلىنىشى. ئۇنىڭ شېئىرلىرىدا يارىتىلغان ئوبرازلار سىمۋول تېپىدىكى ئوبرازلاردۇر. مەسىلەن: «قارىغاي خىسلىتى» دېگەن شېئىرىدا يارىتىلغان قارىغاينىڭ ئوبرازى ئەمەلىيەتتە چېگرا رايونىنى قىزغىن سۆيۈپ، چېگرا رايونىنى گۈللەندۈرۈش، چېگرا رايون خەلقى ئۈچۈن بەخت يارىتىش، سوتسىيالىزم ئىشلىرى يولىدا توختىماي كۆرەش قىلىشقا ئۆزىنى بېغىشلىغان قۇرغۇچىلارنىڭ ئوبرازى، ئۇ غايىۋىلەشتۈرۈلگەن گۈزەل ئوبراز بولۇپ، كىتابخانلارنى كۆچلۈك رىغبەتلەندۈرۈش، ئۇلارغا ئۇلۇغ كۆرسىتىش رولىنى ئويناىدۇ، يەنە بىر خىلى رېئال خاراكتېرلىك يەنى رېئال تۇرمۇشنى بىۋاسىتە ئەكس ئەتتۈرگەن ئوبرازدۇر. مەسىلەن: «بېشىم ئەمدى ساقايدى» دېگەن شېئىرىدا ئىشلەپچىقىرىش دۇيىنىڭ دۇيجاڭىنىڭ ئوبرازى تەسۋىرلەنگەن. بۇنىڭدا ھەم يېزىلاردا مەسئۇلىيەت تۇزۇمى يولغا قويۇلغانلىقىغا قارىتا قىلىنغان ئىدراكى تەپەككۇر، ھەم كەڭ دېھقانلار ۋە دېھقانلارنىڭ ھېسسىيات جەھەتتىكى ئۆزگىرىشى ئىپادىلەنگەن. «جۇڭخارغا پۈتۈلدى قانات»، «چۆلدىكى مەرۋايىت» قاتارلىق شېئىرلىرىدا شىمالىي شىنجاڭ تۆمۈر يولىدا شەھەرلىشىچە قاتناش باشلانغانلىقى، ماناس ئېلېكتر ئىستانسىسىنىڭ بىرىنچى نومۇرلۇق ماشىنا گۈرۈپپىسى ۋە تورلىرىنىڭ توك تارقاتقانلىقىغا ئوخشاش شىنجاڭ قۇرۇلۇشىدىكى ئىككى چوڭ ئىش ھەم بۇ يەردىكى ھەيۋەتلىك تەبىئىكلەش كۆرۈنۈشى ئوبرازلىق، جانلىق، قىزغىن سۈرەتلەنگەن.

ئالاھىدە دىققەت قىلىشقا ئەرزىيدىغىنى شۇكى، شائىر داستان ئىجادىيىتىگە كىرىشىپ، تېپىك قەھرىمانلار ئوبرازىنى يارىتىشقا باشلىغان. شائىرنىڭ تاجىكلارنىڭ رۇھىيىتىگە ئاساسەن يازغان «ئامان ۋە ئەختەر» دېگەن داستانىنىڭ بەدئىي قىممىتى كىشىنىڭ دىققىتىنى قوزغايدۇ. بۇ داستانىنىڭ ئىجاد قىلىنىشى ئۇنىڭ شېئىرىي گۈزەللىك ئىجادىيىتىنى يېڭى، تېخىمۇ يۇكسەك پەللىگە كۆتۈرۈپ، شېئىرىيەت ساھەسىدە كۆچلۈك يېڭى يۇرۇشكە ئاتلانغانلىقىدىن دېرەك بېرىدۇ.

(«مىللەتلەر ئەدەبىياتى» ژۇرنىلىنىڭ 1990 - يىل 10 - سانىدىن) مەرھابا تەرجىمىسى

مەسئۇل مۇھەررىر ئارسلان

ئەنۋەر ھوشۇر

يېڭى مەزمۇن، يېڭىچە ئىپادىلەش

كىشىلەر ئوتتۇرىسىدىكى كەسكىن، مۇرەككەپ زىددىيەت، توقۇنۇشلارنى تىپىك پېرسوناژلار ۋاستىسى ئارقىلىق جانلىق سۈرەتلەپ، جەمئىيەتتە، كىشىلەر ۋۇجۇدىدا ساقلىنىۋاتقان ناچار ئىللەت، ناچار خاھىشلارنى پاش قىلىش، قامچىلاش ۋە شۇ ئاساستا كىشىلەرگە نېمىنىڭ ھەق، نېمىنىڭ ناھەق، نېمىنىڭ گۈزەل، نېمىنىڭ خۇنۇك ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ بېرىش — رېئالىزملىق ئەدەبىياتنىڭ تۈپ ۋەزىپىلىرىدىن بىرى. بۇ ۋەزىپىنىڭ ھۆددىسىدىن چىقىش ئۈچۈن يازغۇچى ئادەتتىكى ئادەملەرگە قارىغاندا نەچچە ھەسسە يۇقىرى سەزگۈرلۈك بىلەن جەمئىيەتنى كۆزىتىشى، مۇرەككەپ ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتلەر قاينىمىغا دادىللىق بىلەن شۇڭغۇپ، شۇ قايناملار ئىچىدىن تىپىك ئەھمىيەتكە ئىگە دېتاللارنى سۈزۈپ چىقىشى؛ سۈزۈلگەن دېتاللاردىن «دورا» سۈپىتىدە پايدىلىنىپ، ئەسلىگە قايتۇرۇش يولى بىلەن كىشىلەر ۋۇجۇددىكى مەنىۋى جاراھەتلەرنى داۋالىيالايدىغان ماھارەتنى ئۆزىدە يېتىلدۈرۈشى شەرت. بۇ نۇقتىدىن ئالغاندا، يازغۇچىنى «دوختۇر»، ئۇنىڭ قولىدىن چىققان ئەسەرلەرنى «شىپالىق دورا» دەپ ئاتىسا ئارتۇقچە كەتمەيدۇ. يازغۇچى ئۆز دەۋرىنىڭ ئىدىيىۋى يۈكسەكلىكىدە تۇرۇپ، تۇرمۇشنى، تۇرمۇشتىكى زىددىيەت، توقۇنۇشلارنى پەردازلىماستىن ئەكس ئەتتۈرۈپ، ئۆزىنىڭ ۋىجدانىي بۇرچىنى ئادا قىلىش يولىدا تىرىشسا، كېسەلگە توغرا دىئاگنوز قويۇپ، نىشانلىق دورا بېرىشنى قولىغا كەلتۈرەلىسە، ياخشى ئىجتىمائىي ئۇنۇم ۋە مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشەلەيدۇ. يازغۇچى ئالىمجان ئىسمايىلىنىڭ «تارىم»ژۇرنىلىنىڭ 1990 - يىللىق 4 - سانىدا ئېلان قىلىنغان «ئۇيغۇر مەھەللىنىڭ ئادەملىرى» نامىلىق ھېكايىسى ئاشۇنداق ھېكايىلارنىڭ بىرى، يازغۇچى بۇ ھېكايىسىدا ئۇيغۇر مەھەللىنىڭ ئۆتمۈشى بىلەن ھازىرىنى سېلىشتۇرۇش ئارقىلىق سوتسىيالىستىك قۇرۇلۇش ئىشلىرىنىڭ ئەگرى - توقاي، جاپالىق ھايات مۇساپىسىنى تەسۋىرلەپ، پارتىيە 11 - نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتىنىڭ 3 - ئومۇمىي يىغىنىدىن كېيىن جەمئىيەتنىڭ ھەرقايسى ساھەلىرىدە بارلىققا كەلگەن غايەت زور ئۆزگىرىشلەرگە، قولغا كەلگەن مۇۋەپپەقىيەتلەرگە بولغان سۆيۈنۈشىنى ئىپادىلىگەن، شۇنداقلا ھاياتنىڭ مەھەللىنىڭ قىياپىتىنىلا ئەمەس، بۇ يەردە ياشاۋاتقان كىشىلەرنىڭ ئۆزىنىمۇ ئۆزگەرتەۋاتقانلىقىدىن ئىبارەت تۇرمۇش ھەقىقىتىنى تىپىك پېرسوناژلار ۋاستىسى ئارقىلىق جانلىق سۈرەتلەپ، قىممەت قارىشىدىكى ئۆزگىرىشنىڭ كىشىلەرنىڭ ئېڭىدا كەلتۈرۈپ چىقارغان پاجىئەسىنى كۆرسىتىپ

بەرگەن. ئەسەردىكى بۇخىل ئاكتىپ ئىدىيە مىجەز ـ خاراكتېرى، جەمئىيەتتە تۇتقان ئورنى جەھەتتىن بىر ـ بىرىگە تۇپتىن ئوخشمايدىغان تۇراخۇنكام، روزىيوۋ، ئادەل، ئەمىن چولاق، ئايىم ھەددىدىن ئىبارەت بەش پېرسوناژنىڭ بىر مەھەللىدە بېشىدىن ئۆتكۈزگەن مۇرەككەپ ھايات مۇساپىسى تەسۋىرلەنگەن «يۇرت بېشى»، «كېيىن كەلگەن ئەقىل»، «پىچاق ھەققى»، «مەھەللىنىڭ ئىپتىخارى»، «دۇنيانىڭ خۇڭلىقى» ناملىق 5 كىچىك ھېكايىنىڭ بىرلىكىدە ئۆز ئىپادىسىنى تاپقان. مەن تۆۋەندە تېمىسى يېكىي، ئىجتىمائىي ئەھمىيىتى خېلىلا يۇقىرى دەپ قارىغان 3 ھېكايە ئۈستىدە قىسقىچە توختىلىپ ئۆتىمەن.

«يۇرت بېشى» ناملىق ھېكايىنىڭ ئەڭ چوڭ مۇۋەپپەقىيىتى تۇراخۇندىن ئىبارەت شامالغا قاراپ ئىش تۇتىدىغان ھىيلىگەر، ئىككى يۈزلىمە ئادەمنىڭ بەدىئىي ئوبرازىنى جانلىق يارىتىپ، ئۇنى چوڭقۇر ئىجتىمائىي ئەھمىيەتكە ئىگە قىلغانلىقىدا، شۇنداقلا خەلقىمىزنىڭ ساددا، كەڭ قورساق خاراكتېرىنى سەلبىي جەھەتتىن گەۋدىلەندۈرگەنلىكىدە كۆرۈلىدۇ.

سۆزۈن تەلەتى بىلەن «قەغىشلىق قىلغان باللارنى جىم قىلىۋېتەلەيدىغان» تۇراقكام ئەسلىدە ئوي مەھەللىنىڭ مۇدىرى بولۇپ، بىر قاتار جاھاندارچىلىق پەلسەپىسىگە ئىگە، جان بېقىشنىڭ يولىنى بىلىدىغان «ئەقىللىق» شەخس. ئۇنىڭ خاراكتېرىدىكى ئەڭ گەۋدىلىك ئالاھىدىلىك «زامانغا ماسلىشىش»، شۇڭا ئۇ نۇرغۇن كىشىلەرنى خانىۋەيران قىلغان ئاشۇ سىياسىي مالىمانچىلىق يېللىرىدىن، ھەتتا بۇران ـ چاپقۇنلۇق «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» نىڭ ئۆزگىرىشچان، قىيىن سىناقلىرىدىن غالىبلارچە ئۆتۈپ كېتىدۇ. ئۇ بىرقاتار ئىجتىمائىي پائالىيەتلەرنىڭ جارچىسى ۋە تەشكىللىگۈچىسى بولۇپ، قالايمىقانچىلىق يىللىرى مەھەللىنى سىياسىي ھايات قاينىمىغا چۆكتۈرۈۋېتىدۇ، ئاممىنى تەشكىللەپ مەسچىتلەرنى چاقتۇرىدۇ... ئۇ مەسچىت ئالدىغا يىغىلغان، مەسچىتكە قول تەگكۈزۈشكە پېتىنالمايۋاتقان ئاممىغا مۇنداق دەيدۇ: «...مانا بۇ مەسچىت تاريختىن بۇيان بىزنىڭ ئەۋلادىمىزنى زەھەرلەپ كەلگەن جاھىل قورغان. بۇ ئۇگىنى بۇزۇپ تاشلىمىساق ماۋجۇشىنىڭ ئىنقىلابىي ئىدىيىسى تەلتۆكۈس غەلىبىگە ئېرىشەلمەيدۇ، جىن ـ شەيتانلار تۇغمەيدۇ، شۇڭا بىز بۇگۈن بۇنى قەتئىي بۇزۇپ تاشلىشىمىز كېرەك...» ئارقىسىدىنلا ئۆزى باش بولۇپ، قولىدىكى جوتۇنى ئېگىز كۆتۈرۈپ، مەسچىت مۇنارىسىغا تەلۈىلەرچە ئۇرۇشقا باشلايدۇ... بىر مەھەل ۋەتەن ئاسمىنىنى قاپلىغان قارا تۇمان تارقاپ، ھەقىقەت قۇياشى نۇرلۇق جاھانىنى كۆرسەتكەندىن كېيىن، تۇراق ئاخۇنىنىڭ ئورنى لىكشىپ قالىدۇ. كۆزى ئېچىلغان خەلقنىڭ نەزىرىدىن چۈشۈپ كەتكەن تۇراخۇن كونا ھۇنىرىنى ئىشقا سېلىپ، جەمئىيەتتىن يوچۇق ئىزدەشكە كىرىشىدۇ ۋە دىنىي يولدىن نىجاتلىق ئىزدەپ، ئۆزىنىڭ تەشكىللەش ئىقتىدارىدىن پايدىلىنىپ، يۇل يىغىش قىلىش يولى بىلەن ئۆز ھويلىسىغا مەسچىت سالدۇرىدۇ، ئۆز ئىززىتى بىلەن ھۆكۈمەت خىزمىتىدىن ئالاقىنى ئۈزۈپ، تەختىنى بوشتىدۇ ـ دە، مەسچىتكە ئىمام بولۇۋېلىپ، يەنە بىر تەختىنى ئىگىلەيدۇ. مەھەللە كىشىلىرى تۇراخۇنىنىڭ مەسچىت سالدۇرغانلىقىدىن ئىبارەت پاكىتنى ئۇنىڭ «تووا قىلغانلىقى»، «ئاللانىڭ تۇراخۇنىنىڭ دىلىغا ئىمان سالغانلىقى» دەپ خاتا چۈشىنىپ، ئۇنى كەچۈرۈۋېتىدۇ ۋە بۇرۇنقىدەكلا ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ئەگىشىدۇ، تۇراخۇنمۇ ماسلىشىشچانلىق ئالاھىدىلىكى بىلەن يەنە بۇرۇنقىدەكلا كىشىلەرنىڭ چوققىسى

غا دەسسەپ، ھاياتنىڭ پەيزىنى سۈرۈشتۈرىدۇ. ئۇ «مەن» بىلەن ئۇچراشقاندا شۇنداق دەيدۇ: «خۇدا يولىدا خىزمەت قىلىۋاتىمىز، ئۇكا، مۇسۇلمان بەندىسى ئۇ دۇنيالىقىنى ئويلىمسا بولامدۇ؟ ياراتقان ئىگەم ھەممىنى كۆرۈپ تۇرىدۇ ئەمەسمۇ»

ئۇنىڭ قىلچە ئىزا تارتماستىن يۇقىرىقى سۆزلەرنى ئېغىزىدىن چىقىرىشى ئادەمنى ھەيران قالدۇرىدۇ. ئۇنداقتا تۇراخۇنىدەك كىشىلەر رېئاللىقتا مەۋجۇتمۇ؟ كېسىپ ئېيتىشقا بولىدۇكى، مەۋجۇت! قالايمىقانچىلىق يىللىرى بار ئەسكىلىكلەرنىڭ ھەممىسىنى قىلىپ خەلقنى زار-زار قاقشاتقان، جاھان ئۆكشالغاندا بولسا بىر ئۆرۈلۈپلا تەقۋادارلىق يولىنى تۇتۇپ، خەلقنى كولدۇرلىتىپ، ئارىدىن نەپ ئېلىۋاتقان ئالدامچىلار ھېلىھەم ئاز ئەمەس.

ساددىلىق، كەڭ قورساقلىق مەسلىسىگە كەلسەك، ئۇ خەلقىمىزنىڭ ئېڭىغا چوڭقۇر سىڭىپ كەتكەن بىرخىل ئېسىل ئەنئەنە، ئۇ خەلقىمىزنىڭ مەرد، ئاقكۆڭۈل، تۆز خەلق ئىكەنلىكىنىڭ بەلگىسى. بىراق ئارتۇقچە ساددىلىق ھەم كەڭ قورساقلىقنىڭ كىشىنى بىخۇدلاشتۇرۇپ، ھالاكەت گىردابىغا ئىتتىرىدىغانلىقىنى، بەزىدە دۇشمەن كۆچلەرگە قولايلىق ھازىرلاپ بېرىدىغانلىقىنى ئەستىن چىقارماسلىق كېرەك، شۇڭا ساددىلىق بىلەن كەڭ قورساقلىقنىڭمۇ چېكى بولۇشى، پرىنسىپى بولۇشى كېرەك، ئۇ ھەرگىزمۇ تۇراخۇنىدەك كىشىلەرنىڭ مۇداپىئەلىنىش نىقابىغا ئايلىنىپ قالماسلىقى كېرەك.

«پىچاق ھەققى» ناملىق ھېكايىمۇ كىشىنى چوڭقۇر ئويغا سالىدۇ.

ئاپتور بۇ ھېكايىدا «مەن» نىڭ بىمار ھەم ئادىل بىلەن قىسقىغىنا سۆھبىتى، ئارىقلىق پاراخوروللۇقتىن ئىبارەت يامان ئىللەتنىڭ مەۋرىسى ئورۇنلاردىن ھالقىپ ئەڭ ساپ دىل ئىنسانپەرۋەر شەخسلەر ھېسابلانغان دوختۇرلارغىمۇ يۇقىلىقى، كىشىلەرنىڭ بۇ خىل يامان ئىللەتنى يامان كۆرمەس ھالغا كېلىپ قالغانلىقىدىن ئىبارەت تۇرمۇش پاجىئەسىنى كۆرسىتىپ بەرگەن.

بىزگە مەلۇم، رېئالىزملىق ئىجادىيەت يولى تۇرمۇشنى مەنبە قىلىدۇ، كەڭ، قاينىاق ئىجتىمائىي تۇرمۇش ئۇنىڭ خورىماس بۇلىقى، ئەكس ئەتتۈرۈش ئوبيېكتى. بۇ تەرەپتىن ئالغاندا، رېئالىستىك ئەسەرلەر يازغۇچىلاردىن تۇرمۇشقا سادىق بولۇشنى، رېئاللىقنى چىنلىق بىلەن ئەكس ئەتتۈرۈشنى تەلەپ قىلىدۇ. كىتابخانلاردا چىنلىق تۇيغۇسى پەيدا قىلالىغان، مەلۇم ئىجتىمائىي مەسىلىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، مۇڭاپىق ھەل قىلالىغان ئەسەرلەر مۇنەۋۋەر ئەسەرلەر ھېسابلىنىدۇ. «پىچاق ھەققى» دە بۇ خىل ئاكتىپ روھ ۋە ئىجادىيەت ئۇسۇلى ئۆز ئىپادىسىنى تاپقان. ئەسەردىكى «مەن» ياتاقداشىدىن دوستى ئادىل نىڭمۇ پاراخورلۇق يولىغا مېڭىپ ئۆزىنى سەمرىتىۋاتقانلىقى توغرىسىدىكى خەۋەرنى ئاڭلىغاندىن كېيىن ھەيران قالىدۇ. چۈنكى «مەن» ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىدىغانلارنىڭ، نو-

پۈس قوندۇرۇدىغانلارنىڭ پارا ئالىدىغانلىقىنى ئاڭلىغان بولسىمۇ، دوختۇرلارنىڭ پىچاق ھەققى ئالىدىغانلىقىنى ئاڭلاپ باقمىغانىدى. بۇ چاغدا «مەن» دە ئادىلغا نىسبەتەن گۇمانسىراش، غەزەپلىنىش ھېسسىياتى پەيدا بولدۇ. ئۇ ئادىلنى ئۇچۇقداپ قويۇش قارارىغا كېلىدۇ، ئادىلنىڭ ياسداق ئۆيىنى كۆرگەندىن كېيىن ئۇنىڭ ھەيرانلىقى تېخىمۇ ئاشىدۇ، شۇڭا ياپ-ما گەپلەر بىلەن ئادىلنى ئوسال ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويىدۇ، بىراق ئادىلنىڭ «دەردى» نى ئاڭلىغاندىن كېيىن بىردىنلا بوشىشىپ كېتىدۇ. ئادىلنى ئەيىبلەۋېرىشىنىڭ ئورۇنسىز ئىكەنلىكىنى تونۇپ يېتىدۇ. ئۇ پارىخورلۇقنىڭ مەنبەسى ئۈستىدە ئىزدىنىدۇ، پارىخورلۇقنىڭ جەمئىيەتتە ئومۇم ئېتىراپ قىلىدىغان ھادىسىگە ئايلىنىپ قالغانلىقىنى ھېس قىلىدۇ. يازغۇچى ئەسەرنىڭ چۈشۈرمىسىدە ئىلگىرى كۆپلەپ يېزىلغان مۇشۇ تېمىدىكى ئەسەرلەردىكىدەك ئادىلنى قامچىلاپ، ئوسال ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ ياسالمىلىق قىلمايدۇ، بەلكى ئادىلنىڭ كۆڭلىگە ئىنساب تىلەيدۇ، ئاخىرىدا كىتابخانلارنى پارىخورلۇقنىڭ مەنبەسى توغرىسىدا ئىزدىنىشكە دەۋەت قىلىدۇ.

ئۇنداقتا، قانداق قىلغاندا پارىخورلۇقنى يوقاتقىلى بولىدۇ؟ بۇ ئۇزۇندىن بۇيان ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلەر باش قاتۇرۇپ كېلىۋاتقان مۇھىم بىر مەسىلە، پارتىيىمىز بۇ مەسىلىنى ھەل قىلىش ئۈچۈن تۈرلۈك ئۇسۇل ـ چارىلەرنى قوللانىدى. ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلەرمۇ پارتىيىمىزنىڭ چاقىرىقىغا قىزغىن ئاۋاز قوشۇپ، پارىخورلۇق، چىرىكلىك قىلمىشلىرىنى قامچىلايدىغان نۇرغۇن نادىر ئەسەرلەرنى ۋۇجۇدقا كەلتۈردى، يازغۇچىلار ئەسەر يېزىپ ھارمىدى، پارىخورلارنىڭ نەپسىمۇ قانمىدى. ئۇنداقتا پارىخورلۇقنىڭ يىلتىزى نەدە؟ يولداش جياڭ زېمىن دۆلەت بايرىمى مۇناسىۋىتى بىلەن سۆزلىگەن سۆزىدە: «مەسىلە ئاساسەن پارتىيە ئىچىدىكى خاتالىق ۋە ئوگۇشسىزلىقلاردىن كېلىپ چىقتى، پارتىيە ئەھۋالىنىڭ قانداق بولۇشى دۆلەت ۋە مىللەتنىڭ تەقدىرىگە نىسبەتەن ھەل قىلغۇچ ئەھمىيەتكە ئىگە» دەپ ناھايىتى توغرا كۆرسەتتى. ئادىلدەك بىر پاك نىيەت ياشىنىڭ ئاخىرى بىرىپ پارىخورغا ئايلىنىشى، ھەتتا تەپ تارتماستىن ئۆزىنىڭ قىلمىشىنى جەمئىيەتتىكى باشقا كىشىلەر (ئاساسلىقى رەھبەرلەر) بىلەن سېلىشتۇرۇپ، ئۆزىنى ئاقلىماقچى بولغانلىقى كىتابخانلاردىن چوڭقۇر ئويغا سالىدۇ.

«ھەئە، ماۋۇ يىگىت چوڭ ئوغلۇمنىڭ بالىسى، ماۋۇ ئىككىنچى ئوغلۇمنىڭ قىزى. مېنى بىكار قالدى دەپ بۇلارنى ئەپكېلىپ قويىدى. باشتىلا ئۆزۈڭلار بېقىڭلار، دېسەم بوپتىكەن. چوڭىنىڭكىنى بېقىپ قويۇپتىكەنسەن، ئىككىنچىسىمۇ ئەپكەلدى، مەيلى. بېقىپ بېرەي دېدىم، قىزىمنىڭمۇ ئاي ـ كۈنى يېقىنلاشىپ قالغانتى، ئۇمۇ بالامنى ئۆزۈڭ بېقىپ بېرىسەن دەۋاتىدۇ. نېمە دەيمەن، قېرىغاندا بىر يەسلى ئاچىدىغاندەك تۇرىسەن. ھازىرقى ياشلار ئەجەبمۇ تەلەيلىك ئىكەنسىلەر، خۇدايىم پۈتۈن جاپانى بىزگىلا بېرىپتىكەن ...» مانا بۇ «دۇنيانىڭ خۇۋلىقى» ھېكايىسىدىكى ئاتىسىدىن كېچىك قالغان تۆت بالىنى چوڭ قىلىش يولىدا كۆرمىگە جەبرى ـ جاپالارنى تارتقان، قېرىغان مەزگىلىدە بالىلىرى تەرىپىدىن ئەتىۋارلىنىپ كۈتۈلۈش ئۈياقتا تۇرسۇن، ئەكسىچە نەۋرە بېقىش مەجبۇرىيىتىنى ئادا قىلىۋاتقان ئايىم ھەدىنىڭ ھەسرەتلىك شىكايىتى، سوراسماس

ئەرزى، شۇنداقلا رېئال تۇرمۇشىمىزدا ھېلىھەم بىر كىشىلىك ئورۇننى تاپالمىغان، دۇنيا-نىڭ راھىتىنى كۆرەلمەي، پۈتۈن ئۆمرىنى بۆشۈك يېنىدا ئۆتكۈزۈۋاتقان جاپاكەش ئانىلارنىڭ ھەسرەتلىك شىكايىتى، ئورتاق ئەرزى. ئاپتور بۇ ھېكايە-دا ئۆمرىنىڭ كۆپ قىسمىنى دادىسىدىن كېچىك قالغان بالىلارنى تەربىيىلەش بىلەن ئۆتە-كۈزگەن، ياشانغاندا بالا باقمانلىقنىڭ راھىتىنى كۆرۈش پۇرسىتىگە ئېرىشەلمىگەن ئانىنىڭ ئەۋرە بېقىش مەجبۇرىيىتىنى ئۆز ئۈستىگە ئېلىشقا مەجبۇر قىلىنغانلىقىنى ئىبارەت تۇر-مۇش پاكىتى ئارقىلىق جەمئىيىتىمىزدىكى بىر قىسىم ياشلار ئارىسىدا مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇ-ۋاتقان ئاتا-ئانىلارنى ھۆرمەتلىمەسلىك، ھە دېسە ئاتا-ئانىلارنى ئۆزىنىڭ ئىشىنى قىلىشقا قىستاش، ئۇلارنىڭ ئەركىنلىكىنى بوغۇپ، ئاخىرقى ئۆمرىنى خاتىرجەم ئۆتكۈزۈشكە يول قويماي، ئۇلارغا ئورۇنسىز تەلەپلەرنى قويۇش، ئۆزلىرى ئويۇن-تاماشا بىلەن كۈنىنى كەچ قىلىپ، پەرزەنتلىرىنى ئاتا-ئانىسىغا تاشلاپ بېرىش قاتارلىق ناچار ئىللەتلەرنى قاتتىق پاش قىلغان، قامچىلىغان، شۇنداقلا پۈتكۈل جەمئىيەت ئەھلىنى ئانىلارنى ئاسراشقا، ھۆر-مەتلەشكە، ئۇلارنىڭ ئاخىرقى ئۆمرىنى خۇشال-خۇرام ئۆتكۈزۈشى ئۈچۈن شارائىت يا-رىتىپ بېرىشكە چاقىرغان.

ھەممىگە ئايان، ئانا ئۇلۇغ ئىنسان، خەلق ئارىسىدا «ئاناڭنى ھاپاش ئېتىپ ھەرەمـ گە يەتتە قېتىم ئاپىرىپ ئەكەلسەڭ، پەقەت ئۇنىڭ بىر قېتىم ئاستىڭنى قۇرۇقداپ قويـ غان قەرزىنى ئادا قىلالايسەن» دېگەن ھېكمەتلىك سۆز بار. يەنە بىر تەرەپتىن، بالىنى ئۆزى بېقىپ قاتارغا قوشۇش — ئانىنىڭ مۇقەددەس مەجبۇرىيىتى. جەمئىيەتنىڭ ئوبيېكتىپ قانۇنىيىتى بۇ نۇقتىنى ئاللىبۇرۇن مۇئەييەنلەشتۈرگەن. شۇڭا ھەربىر ئانا ئۆز پەرزەنتىنى ئۆزى بېقىشى، ياشانغاندا بالىلرىنىڭ ھىممىتى ئاستىدا دۇنيانىڭ راھىتىنى كۆرۈپ، ئاخىر-قى ئۆمرىنى بەختلىك ئۆتكۈزۈشى كېرەك. بىراق ھازىر بۇ نۇقتىغا يېتەرلىك ئېتىبار بېرىلمەيۋاتىدۇ، ئانىلار تېگىشلىك ئورۇننى تاپالمايۋاتىدۇ، بىلىش كېرەككى، ئانىمۇ بىزگە ئوخشاش ئىنسان، ئۇمۇ بەختكە ئىنتىلىدۇ، ھۆرمەتلىنىشنى، ئۇلۇغلىنىشنى ئارزۇ قىلىدۇ.

قىسقىسى، يازغۇچى ئالىمجان ئىسمايىلنىڭ يۇقىرىقى ئۇچ ھېكايىسىدا تۇرمۇ-شىمىزدا ساقلىنىۋاتقان بىر قىسىم ناچار ئىللەت، ھادىسىلەر دادىللىق بىلەن ئوتتۇرىغا قو-يۇلۇپ، مۇڭاپىق ھەل قىلىنغان، ئىجتىمائىي مەسىلىلەر ئۇستىدە كونكرېت تەھلىل يۈر-گۈزۈلۈپ، كىتابخانلار چوڭقۇر پىكىر يۈرگۈزۈشكە ئىلھاملاندۇرۇلغان. مەن يازغۇچى ئالىمجان ئىسمايىلنىڭ قاياق تۇرمۇش دېگىزىغا تېخىمۇ چوڭقۇر چۆكۈپ، ئوي مەھەللە-دە قايتىدىن پەيدا بولغان يېڭى تۇراخۇنلار، يېڭى قىسمەتلىك ئايىم ھەدىلەر ۋە ئۇلار بىلەن بىللە كەلگەن يېڭىلىق، خۇشاللىق، غەم-ئەندىشە، ھىجرانلارنى ئەكس ئەتتۈرىدە-غان تېخىمۇ ياخشى ئەسەرلەرنى ۋۇجۇدقا چىقىرىش يولىدا تىرىشچانلىق كۆرسىتىشىنى ئۈمىد قىلىمەن.

مەسئۇل مۇھەررىر ئەنۋەر ئابدۇرېھىم

مۇھەممەت ئىمىن

يۇرەكتىن تامغان تامچىلار

ئارزۇ ۋە قانۇنسىيەت

ھال رەڭ چېچەك پىچىرلايدۇ باھارغا،
شامىلىڭدا گۈل ھۆسنۈمىنى بۇزما دەپ.
سولىشىپ ئۇ توزۇپ كېتەر ئاز ئۆتمەي،
شاخ ـ شاخلارنى شېرىن مېۋە ئىگىلەپ.

ئاي چىراي قىز نازى بىلەن قارايدۇ،
ئاي چىرايىنى ئاي كۆرسەتكەن ئەينەككە.
ئىلتىجاسى لەيلەپ قېلىپ سامادا،
مۇكچىيىدۇ يەتمەي كۈتكەن تىلەكىگە.

قىران يىگىت ئات ئوينىتىپ كېلىدۇ،
كېزىپ ئۇمىد دالاسىنى ئارمانسىز.
يىل پەنجىدە سۈنۈپ خىيال قامچىسى،
چاچ ـ ساقلى قىراۋ باغلار، دەرمانسىز.

ئارزۇ گۈزەل، قانۇنىيەت رەھىمسىز،
ئاستا ـ ئاستا يېقىنلايمىز قەبرىگە.
قورقۇنچلۇق ئەمەس ئۆلۈم، قالدۇرساق،
ئەقلىمىزدىن يېقىپ چىراغ نەۋرىگە.

قورچاق ۋە ئارتىست

كېلىپ قالدى قورچاقلارغا ھەۋىسىم،
ئۇسسۇللىرى شۇنداق لەززان، ئەۋرىشىم.
قىلىقلىرى ئاندىن تاتلىق، يېقىملىق،
ئويناق كۆزلۈك، ئوماق چىراي، خۇشپىچىم.

جېنى بارەڭ پىرقىرايدۇ تىنىمسىز،
ئەمەس زادى ھېچ ھەرىكىتى رىتىمسىز.
ئەسىر قىلغان چاغدا سوراق دىلىمنى،
چۈشتى كۆزۈم تاناپ يېپقا تۇيۇقسىز.

قىزىقىشىم كۆتۈرۈلدى ئەۋجىگە،
ئۆتتۈم ئاستا ياندىن سەھنە كەينىگە.
باقسام، ساپتۇ بۇ ئارتىسلار ئۇسسۇلغا،
قورچاقلارنى كۆندۈرۈپ ئۆز مەيلىگە.

يېپنى تارتسا پىرقىراركەن بىتىنىم،
ھەرىكەتلىرى شۇنداق لەززان، ئەۋرىشىم.
قورچاقلارغا ماھارەت ۋە جان بەرگەن،
ئارتىسلارغا كېلىپ قالدى ھەۋىسىم.

هاجى ئەخمەت

ئىككى شېئىر

تەئەججۇب

ياشلىق ئۆمرى ئۆتىتى بەۋىدە، پۇشايمانغا قوشۇپ تارتىتى ئۇ،
بىلمىدى ھېچ ھايات قەدرىنى. قەبرىغاندا كېسەل دەردىنى.

مۇز چىراي

(ھەزىل)

دىلدا ھەۋەس قوزغىتار، ئاڭلاپ شائىر سۆزىنى،
جامالىڭنىڭ ئۇزلىقى. كەتمە جانان تېرىكمەپ.
يۈرىكىمنى مۇزلىتار، تۇڭەت يۈرەك مۇزىنى،
چىرايىڭنىڭ مۇزلىقى. مېھرىڭ بىلەن ئېرىتمەپ.

رەھىمەخان خېۋەر

غەزەللەر

بۇ جاھانغا كۆز ئېچىپ يانىدىم قەلەم ئىشقىڭىمەن،
تەۋرىتەي ئىلكىمىدە سېنى ئۇشبۇ كۈن ئىمكانىدىمەن.
سىرۇ ئەسرارىمنى ئېيتاي، كەل بۇگۈن ھەمدەمىدە بول،
قالمىسۇن كۆڭلۈمدە ئارمان ئۆزگىچە ئىلھامدىمەن.

* *

سۆزۈمنىڭ بېشى بىسمىللا ئاساسى بىر نەسىھەتتۇر،
نەسىھەت ئەمرىنى تۇتماق كىشىگە كۆپ پەزىلەتتۇر.
پەزىلەت ئەھلى بىرلەنكىم يارو دوست ھەمنەپەس بولسا،
بىرەردەم مۇڭدىشىپ ئالماق كىشىگە زەپ غەنىمەتتۇر.

غەنىمەت بىلمىسە ھەر كىم ئاقىللار سۆھبىتىنى گەر،
بولۇر مەھرۇم سائادەتتىن بۇ مەھرۇملۇق ئەجەب دەردتۇر.
نەدەردكى بىلمىگەن مۇشكۈل، نادان ئەلنىڭ ئىشى مۇشكۈل،
بىلمىدىن بەھرىسىز قالماق، تۇڭەپ پۈتمەس نادامەتتۇر.
نە ئىللەتكى ھەۋەس قوغلاپ بىلىم ئالماي ئۆتۈپ ياشلىق،
بويى دالدەك ئېگىلگەندە قاراپ تۇرماق قاباھەتتۇر.
قاباھەتتۇر سوراپ بىلمەي، بىلۈرمەندەپ غادايماقلىق،

شۇڭا ئاخىر يەنە ئېيتاي بىلىم ئالماق سائادەتتۇر.
سائادەتتىن ئالاي بەھرى دېسەڭ باغلا بىلىك مەھكەم.
بىلىم ئالغىن، بىلىم ئالماق ئۈچۈن ياشلىق غەنىمەتتۇر.

* *

مەن بېرىپ قالسام سالام تولغاپ بويۇن ياردىم مېنىڭ،
تاق ئېتىپ ياپتى ئىشىك شۇددەم ئۇ ددىلداردىم مېنىڭ.
خۇددى ھەيكەلدەك قېتىپ تۇردۇم ئىشىكتە بىر زامان،
ئاھ دېدىم، ئاشتى بۇ كەمدە ددىلدا ئازاردىم مېنىڭ.
مەن ئىشەنچ ئەيلەپ شۇ كۈن بارغان ئىدىم ئۈمىد بىلەن،
يەتمىدى ھالىمغا ئەسلا، ئۇل ئۈمىدۋاردىم مېنىڭ.
ئىلتىپاتىدىن ئۈمىد ئۈزدۇم، شۇددەم بولدۇم بىزار،
ئەمدى قالماپتۇ جاھاندا دەپ خېرىدارىم مېنىڭ.
قايرىلىپ ئاستاغىنە ياندىم ئىشىكتىن خارۇ - زار،
زەپىراندۇر كۆرگۈچىلەر بولسا رۇخسارىم مېنىڭ.
ۋادەرىغا، يول يىراق، قايتماسقا مەندە يوق ئامال،
ئاھ ئۇرۇپ يانماقتىن ئۆزگە بولمىدى كارىم مېنىڭ.
شۇ ئېغىر كۈنلەردە قىلسام ئىلتىپاتىدىن ئۈمىد،
ئىلتىپات كۆرمەك نېمە، ئۇلغايدى ئازارىم مېنىڭ.
بولدى تار بۇ كەڭ جاھان، سەبرۇ ۋە تاقەت قالمىدى،
بولدى شۇددەم لەختە - لەختە بۇ يۈرەك - باغرىم مېنىڭ.

* *

قولۇمغا قەلەم ئالدىم، ئۆركەشلىگەچ ئىلھامىم،
ئىلھامغا بولۇپ ھەمدەم يارى بەرگەچ ئىمكانىم.
غەم ئېلىپ ماجالىمنى، ئەسلا قويماي ھالىمنى،
سەرسانە بولۇپ يۈردۇم زەررە قالماي دەرمانىم.
ئىزھار قىلماي ھالىمنى، كەتسەم گەر بۇ ئالەمدىن،
دەيتتىم ددىلدا قالارمۇ تۇغىمەس پۇشايمانىم.
بۇ ھەسرەت چۈشۈپ ددىلغا قالمىدى مېنىڭ ھالىم،
ئوت ئىچىدىكى قىلدەك تولغاندى ئېزىز جانىم.
شۇ دەمدە دېرىزەمدىن بېقىپ ئاھ دېدىم كۆككە،
بۇگۈن ئۆزگىچە كۈلدى تاڭ پەيتىدە چولپانىم.
ئۇنۇتقاندەك ئۆزۈمنى، ئاچتىم تېز دېرىزەمنى،
بەخت كۈيىگە نەينى چېلىپ ئۆتتى چوپانىم.

ئانا

مىسىلسىز ئىقتىدار بېيتىلسە ماڭا، بىر مەزگىل تاق سۈتۈڭ بەددىلى ئۈچۈن،
مەدھىيىلەپ مىسرالار تىزسام مەن ساڭا؛ مىڭ داستان پۈتسەمۇ ئەرزىمەس ئانا.

شائىر قەزغا

زىيارەت قىلىشقا كېلىپسىز بىزنى،
قارشى ئالىمەن ھۆرمەتلەپ سىزنى.
ئېھتىمال بۇ بەلكى تۇنجى قەدەمدۇر،
كۆرمىگەن مەن سىزدەك بىر گۈزەل قىزنى.

تونۇتسام مەن ئۆزۈم نامسىز بىر ئادەم،
تۇرمۇشتا تاۋلانغان مۇندىن مۇقەددەم.
ئۇستازنىڭ ئوڭرىدا كۆرسىڭىز مېنى،
ئۆرنەكلىك سۆزۈمنى ئېيتىمەن بۈدەم.

ياشلىقتا بىلىم دەپ سوقتى بۇ يۈرەك،
بولمىدى بۇ يولدا ماڭا بىر تىرەك.
ئۆكۈنسەم بۇ ئىشقا تېپىلماس چارە،
نادامەت چەكمىكىم ئەمدى نەكبرەك؟!

ئۆتكەنگە ئۆكۈنسەم كەلمەيدۇ بىراق،
ۋاقىتنىڭ قايتىمىقى ئەقىلدىن يىراق.
بۇ قىممەت ھاياتلىق پۈرسەتلىرىمنى.
مەنىلىك ئۆتكۈزمەك ئاندىن ياخشىراق.

ھېلىككى، مەن ئۆزۈم ئاددىي بىر ئايال،
يولۇمدا دۇچ كەلدى كۆپ بوران - شامال.
نە شامال، دەھشەتلىك ئاققان دولقۇنلار
لەيلىتىپ - چۆكتۈرۈپ كەلتۈردى زاۋال.

ياشاندىم، سىز تېخى مەندىن تولا ياش،
ھاياتلىق تۈلپارى بولمايدۇ يېڭىش.
مەنزىللەر ئاتلايسىز شۇ تۈلپار بىلەن،
ئىززەتلەر ئالىسىز، تاۋلىنىدۇ باش.

ئارزۇلاپ بولۇشقا سىز بىر شائىرە،
ئىشتىياق باغلاپسىز قىزدىم ماھىرە.
مىڭ مەررە ئاپىرىن ئىرادىڭىزگە،
ئەل سۆيسۇن، شېئىرىڭىز بولسۇن نادىرە.

بىز كەتسەك ئەۋلادلار قولغا ئالىدۇ،
ھەم ئۆتكۈر كۆز بىلەن نەزەر سالىدۇ.
ئەۋلادتىن ئەۋلادقا نەمۇنە بولۇپ،
تۆھپىمىز ئەبەدكە ئىز بوپ قالىدۇ.

ھەق سۆزنى ئېيتىمەن، ئىشتىڭ بىر رەت،
نە ئەجەب سۆزلىرىم بولسا بىر ئىبرەت.
رەنجىمەك، مەقسىتىم رەنجىتىش ئەمەس،
مېنىڭ پاك قەلبىمگە ئوقۇماڭ نەپرەت.

ئوقۇسام شېئىرىڭىز قۇرۇق گەپ بىراق،
ئەخلاقۇ ھايادىن، مەندىن يىراق.
ھەرقاچان ھەركىمگە سۆزۈمدۇر ئېنىق،
تاۋلىماي بولمايدۇ خام ئىكەن بىراق.

ئەنۋەر مەتسەيدى

شېئىرلار

ئەلىمىنى باستىم كۆلكىدە

خىيالىمدا يەنە شۇ سوئال،
ئۆتمۈشۈمدىن كەلتۈرەر شەپە.
دىلنى ھىجران قىلغاندا قامال،
ئۆتتى ئۆمرۈم شۇنچە غەپلەتتە.

ئارزۇلىرىم تاپمىدى ۋىسال،
ئىشقىم مېنىڭ خورلۇق ئىلكىدە.
ۋىجدانىمدىن كەچمىدىم بىراق،
ئەلىمىنى باستىم كۆلكىدە.

ئېسىت، روھى مەھكۇم جېنىمنى،
قىلالمىدىم يارىمغا پىدا.
ساۋاب ئىشقا بەرسەم دىلىمنى،
پۈلى بارغا يان باستى خۇدا.

ئىشقىم مېنىڭ خورلۇق ئىلكىدە،
ئەلىمىنى باستىم كۆلكىدە.

Altun9

شۇڭا يىغلاپ ئۆتىمەن زار - زار

گۈزەللىككە تولۇپتۇ قەددىڭ،
تەبەسسۇمىڭ گويياكى باھار.
جاننى تەسلىم قىلار كۆزلىرىڭ،
چاچلىرىڭدىن پۇرايدۇ ئىسپار.

كىرپىڭ قېقىپ بېقىشلىرىڭمۇ،
چاقماق كەبى كۆزۈمنى چاقار.
قولۇڭ سېلىپ يۇرۇشلىرىڭمۇ،
ۋۇجۇدۇمنى لەرزىگە سالار.

ھەتتا ئۇنسىز غەمكىنلىكىڭمۇ،
بۇ بىچارە كۆڭلۈمگە ياقار.
لاتاپىتىڭ، تەمكىنلىكىڭمۇ،
قىلار ئەقلى - ھوشۇمنى تارمار.

ئەپسۇس ساڭا يۇرەك سىرىمنى،
قىلالماسمەن ئەبەدىي ئىزھار.
بىراۋ ئۇتۇپ ئالغان كۆڭلۈڭنى،
شۇڭا يىغلاپ ئۆتىمەن زار - زار.

ھەسرەت بىلەن يۇرىكىم پارە،
ئۇرۇنۇشۇم ھەممىسى بىكار.
چۈنكى ئۆزۈم نامرات بىچارە،
خۇدايىممۇ بايلىققا خۇشتار.

سېغىنىدىمۇ ئۆلگەن جاسارەت،
تۇغىدى ھەم مۇھەببەت زىنھار.
بولۇپ قالدىڭ ئاخىرى بايلىق،
ئالتۇن جابدۇق - بېزەككە خۇمار.

شۇنچە خورلۇق ئازغىلىدا مەن،
بولۇپ قالدىم ساقايماس بىمار.
بىلگىن ئالتۇن قونچاق دېمەك سەن،
بىراۋ ئېلىپ، بىراۋغا ساتار.

* *

ئەپسۇس، ساڭا يۇرەك سىرىمنى،
قىلالماسمەن ئەبەدىي ئىزھار.
بىراۋ سېتىپ ئالغان تېنىڭنى،
شۇڭا يىغلاپ ئۆتىمەن زار - زار.

يېڭى قىسسە باشلاندى شۇندىن

مەن ئەزەلدىن بىلمەيتتىم سېنى،
چۈشۈمدىمۇ باقمىغان كۆزۈپ.
ئەقلىم ھەيران سىرلىق ئىشقۇ بۇ،
بىر كۆرۈپلا قالغىنىم كۆيۈپ.

مەنمۇ ساڭا ئىدىم ناتونۇش،
چۈشۈڭدىمۇ باقمىغان كۆزۈپ.
توۋا دەيمەن قىزىق ئىشقۇ بۇ،
قالدىڭ سەنمۇ مېنىلا سۆيۈپ.

ئېسىڭدە بار ئاشۇ بىر ئاخشام،
تۇيۇقسىزلا قالدۇق ئۇچرىشىپ.
يېڭى قىسسە باشلاندى شۇندىن،
ۋىسال بىلەن ھىجران قوشۇلۇپ.

كۆزلىرىڭدىن چۈشەندىم سېنى.
يۇرەك ئىشقىڭ تۇرار تۆكۈلۈپ.
سۆزلىرىڭدىن ئىشەندىم ساڭا،
دەم يىغلىدىڭ ۋە بىردەم كۈلۈپ.

دېمەك، شۇنداق كەتتىم مەلەكدىن،
دىلىم غەم ۋە ئىستەككە تولۇپ.
ئۆتەر كۈنۈم شۇنىڭدىن بېرى،
تەقدىرىمگە سوئاللار قويۇپ.

چىدىماسمەن

جامالىڭغا ئەسىر بولدۇم ئوماق قىز،
سېھرىڭ بىلەن بولدى مېنىڭ ئەقلىم لال.
سەنمۇ بەلكىم بىلدىڭ قەلب سىرىمنى،
كۆيلىرىمده يۇرمەكتىسەن بىماجال.
تاسادىپەن تونۇشقان بىز ئىككىمىز،
قول بېرىشىپ چىن دوستلۇققا ھەم ئاۋۋال.
خۇپىيانە ئەمەكلىشىپ يۇرۇشتۇق،
ئارىمىزدا كۆرۈلمىدى غەيرىي ھال.
يېگانىلىق يالقۇنىدا ئۆرتىنىپ،
سېغىنغاندا يىراقتىكى يارىمنى.
بويۇڭ ئاشۇ ئامرىقىمنى ئەسلەتتى،
مېھرىڭ يەنە چەكتى يۈرەك تارىمنى.
گۈزىلىمگە ئوخشايدىكەن يۈزۈڭىمۇ،
جىلۋىلىرىڭ ئۇلغايتتى ھەم ئاھىمنى.
كۆپ ئۆتمەستىن قالدىڭ مېنى ياقتۇرۇپ،
گەرچە ئېنىق بىلمىسەڭمۇ ھالىمنى.
چىدىماسمەن كۆزۈڭ بىلەن قېشىڭغا،
يۈرىكىمگە نەشتەر گويا نىگاھىڭ.
پات ئارىدا ئايرىلىشىمۇ سېنىڭدىن،
قالار قەلبىم ئەينىكسىدە چىرايىڭ.
ئېيتقىن، ماڭا سەھىر - ئەپسۇن قىلدىڭمۇ،
بەنت قىلدى دىلىنى مەسۇم سىمايىڭ.
قالدۇردۇڭغۇ سۆيگۈمنى بىر تەڭلىكتە،
بارمىدى يا مەندىن ئىشق تەمەيلىڭ!

چىدىماسمەن ئوماق قىزچاق ھۆسنۈڭگە،
زىبالىقىڭ ۋۇجۇدۇمنى ئېرىتەر.
ھېسلىرىمنى داۋالغۇتتى، ئۇلغايتتى،
دېمەك، بارىدۇر بۇنىڭدىلا بىر خەتەر.
ئەمما، ئاشتى - مەشۇقلاردەك قولدۇشۇپ،
باغ ئارىلاپ مۇڭداشساقمۇ بىز ئەگەر.
تارتىنىشتا بۇ بىچارە «سۆيگۈ» نى،
ساقلىدۇق بىز دىلدا پىنھان شۇ قەدەر.

چىدىماسمەن تۇز ۋە ئاپئاق كۆڭلۈڭگە،
ئىخلاسلىرىڭ قىلار مېنى كۆپ خىجىل.
رەشىك، ھەسەت قاپلار يەنە دىلىمنى،
كىممۇ مەندەك بولۇر ساڭا خۇپ ئىجىل.
ئاھ، بۇ شورلۇق قىسمەتلىرىم ئاجايىپ،
چۈشۈمۇ بۇ، يەتمەس بۇڭا ھېچ ئەقىل.
دۇچار بولدۇم يەنە يېڭى ئازابقا،
ئۆزۈڭ ماڭا سەبرى - تاقەت ئاتا قىل.

چىدىماسمەن يەنە ساددا ئەقلىڭگە،
بەخت ساڭا، سەن بەختكە يارامسەن؟
ياكى بەخت يا پۇشايمان قۇچقاندا،
يۈرىكىڭدىن مېنى ئەسلەپ قويامسەن؟

رازىيە

سىڭلىم، دېسەم سىزنى رازىيە،
تىلىم ئەمەس دىلىم كۆيىدۇ.
سۆيگىنىم سىز دېسەم رازىيە،
دىلىم ھەمده تىلىم كۆيىدۇر.
نېمە دېسەك مەيلى رازىيە،
دەپ قويغانغا نېمە بولىدۇ؟
سۆيۈشمەيلى بىراق رازىيە،
بۇ ئىش بالا - دەردكە قويىدۇ.

سۆيگىنىم بار، چۈنكى رازىيە،
ئۇنى ھەردەم سۆيگۈم كېلىدۇ.
ۋاپاسىزلىق قىلسام رازىيە،
ھايال ئۆتمەي ئۆلگۈم كېلىدۇ.
شۇنداق تۇرۇپ نېچۈن رازىيە،
كۆزىڭىزگە چۆككۈم كېلىدۇ؟
دوست، دۇشمەندىن غەم يەپ رازىيە،
باغرىڭىزغا مۆككۈم كېلىدۇ...

ئابدۇرېھىم نەۋرۇز (تاجىك)

سۆيگۈ دەپلا سالىمەن چۇقان

تۇنجى قەدەم

دەريا سۈيى ياسىغان دولقۇن،
مېھرى بىلەن سۆيەر ئانا يەر.
نۇر تەپتىدىن كۆز قىسار قۇملار،
ئىلھاملىردىم قاقار يۈمشاق پەر.

تاغ تەۋەللۇت قىلدۇ شەپەق،
قىزىل قانغا بويىلار دەريا.
كۆچلۈك چاقماق چاقناشلىرىدەك،
چاقنايدۇ تاغ، چاقنايدۇ دۇنيا.

شەپەق تامان كېلىمەن مەغرۇر،
قىزىل نۇرغا بۆلىنىپ تۇگەل.
قىزىل نۇردا يۈيۇنۇپ غەيۇر
تاغ پەرىسى كېلىدۇ گۈزەل.

گىرە سالار بوينۇمغا مەھكەم
لەۋلىرىمدىن ئاقار قىزىل قان.
ياشلىقىمدا، بۇ تۇنجى قەدەم.
سۆيگۈ دەپلا سالىمەن چۇقان!

شاۋقۇنلىرىڭ ئەي ئانا دەريا

شاۋقۇنلىرىڭ ئەي ئانا دەريا،
بىر ناخشىدۇر سۆيگۈ مۇجەسسەم.
شاۋقۇنلىرىڭ كۈي تۆكەر دۇنيا،
شاۋقۇنلىرىڭ — ئۇ مېنىڭ ئەركەم!

شاۋقۇنلىرىڭ ئانا كۈلكىسى،
سەبىي بۇۋاق بەختىچۈن كۈلگەن.
شاۋقۇنلىرىڭ جانان جىلۋىسى،
مەپتۇن قىلىپ ئادەم ئۆلتۈرگەن.

شاۋقۇنلىرىڭ ھاياتىم كۈيى،
گۈلگۈن ھايات كۈيلىنەر ياڭراق.
شاۋقۇنلىرىڭ ياشلىقىم ئۇنى،
زەپەرلەردىن تىكلىسەم بايراق!

خەير ساڭا ساختا سۆيگۈلەر

قىلىشىمغان مۇھەببەتلىك قەسەملەر،
بىزدە بارى ئەندىشىلىك ئىشىنىش.
گاھى يەنە تاتلىق ـ تاتلىق ئەلەملەر.
چۈشلىرىمدە ئۇچراتمىدىم سېنى ھېچ.

تىنىقسىمۇ بەختسىزگە ئۇل سالغان،
كۆزىمىزدە ئۇيۇلۇش ھەم ھولۇقۇش.
تەلمۈرمىگەن قۇچىقىڭغا ھېچ قاچان،
سەن دېمىدىڭ ئايرىلغاندا: «خەير-خوش».

يۇز ئۆرۈدى ئاپتاپپەرەس شۇ سۆيگۈڭ،
دەردىم تۇغدى يېڭى ـ يېڭى ئەلەملەر.
قۇياش كۈلەر بۇگۈن ئەتە ھەم ئۆگۈن،
تەكشى ئەمەس مۇھەببەتلىك قەدەملەر.

جادۇ بىلەن سۆيگۈمەزنى رەڭلىدىڭ

قار دەپتىمەن ئاق كۆڭلۈڭنى ئاق بىلىپ،
قار ئاتقاندەك قارلىق دېسەم بىر چاغدا.

رەنجىتمىدىم كۆڭۈللەرنى ساق بىلىپ،
ئويلىمىغان قالارمەن دەپ بۇ هالغا.

ئوغرى يۈرەك، ئوغرى سۆيگۈ، ئوغرى ئوت،
كۆزلىرىمدىن ئېلىپ قاچتى ئۇيقۇلار.
بۆسۈپ كىردىڭ كۆڭۈللەرگە ئۇشتۇمتۇت،
بېرىپ سۆيگۈ، بېرىپ ئاتەش تۈيغۇلار.

كۆزلىرىمنى كۆمۈپ قويدى كۆزلىرىڭ،
يۈرەك دېسەم بىر پارچە گۆش تەڭلىدىڭ.
قاردەك سوغۇق ئەمدى سېنىڭ سۆزلىرىڭ،
جادۇ بىلەن سۆيگۈمنى رەڭلىدىڭ!

چېكىمي دېسەم

كۆز قىسىشقان يۇلتۇز ــ ئاق كېچە،
خانەڭ تامان قالدۇرىمەن ئىز.
سۆيگۈ دېدىم، قول سوزدۇم نەچچە،
چېكىمي دېسەم دېرىزەڭ ئېچىز.

تەلمۈرىمەن سۈزۈلگىچە تاڭ،
بالكونۇڭدا كۆرىمەن سېنى.
مەندە پەقەت سۆيگۈ دېگەن ئاڭ،
ئاھۇ كۆزۈڭ كۆرەمدۇ مېنى؟

بالكونۇڭدا بولسەن نازىل،
شېرىن كۈلكەڭ ئۆلتۈرەر مېنى.
سەن پەرىزات، ياق! سەن ئەزرائىل،
نېمىشقا سەن ئاشۇنداق جېنىم؟...

سۆيگۈ ...

سۆيگۈ ــ ئۇلۇغ، سۆيگۈ ــ مۇقەددەس،
سۆيگۈ بىلەن يارالغان ئالەم.
سۆيگۈ ئاچار قەلبلەرنى، بەس!
سۆيگۈ بىلەن قەدىرلىك ئادەم.

سۆيگۈ بىلەن سېھىرلىك كۆزلەر،
سۆيگۈ بىلەن سوقىدۇ يۈرەك.
سۆيگۈ بىلەن زەپ شېرىن سۆزلەر،
سۆيگۈ گۈلگۈن، گۈزەلدۇر دېمەك.

سۆيگۈ تۆكەر سۆيۈملۈك شۇ، تار،
سۆيگۈ بىلەن جاراڭلار ناخشام.
سۆيگۈ بىلەن ئادەملەر يېقىن،
سۆيگۈ بىلەن گۈزەلدۇر ئاخشام.

ئەجەب يىللىق سېنىڭ شۇ سۆزۈڭ

«ساراڭ، ساراڭ» ئەجەب يىللىق سۆز،
قايسى ئىنسان دېگەنكىن باشتا.
هەر نۆۋەتتە دېسەڭ قارا كۆز،
كۆيەر يۈرەك ئوتلۇق بىر هېسىتا.

ئەجەب يىللىق سېنىڭ شۇ سۆزۈڭ،
شۇ سۆزنىلا بىلەمسەنكىن تاڭ.
كۆزلىرىڭگە چۈشكەندە كۆزۈم،
تۇرالمايمەن بولىمەن ساراڭ.

شۇنداقلارغا ...

تۇغقىنىمدا تۇخۇمنى مىكيان،
پەخىرلىنەر ئۆزىدىن شۇئان،
لېكىن خوراز دەيدۇ مىكيانغا:
«ئاشۇ تۆھپە ــ مېنىڭدۇر هامان»
شۇنداق ئىنسان بارىكى دۇنيادا،
خەق ئەجرىدىن قۇچار شەرەپ ـ شان.

بۇ ساندىكى شېئىرلارنىڭ مەسئۇل مۇھەررىرى تۇرسۇنئاي ھۇسېين

راهىلە، پەرھات، سۈرئەت

ئاتىمىز ياققان چىراغ

(ئەسلىمە)

كونىلاردا «ئاتاڭ ياققان چىراغنى ئۆچۈرمە» دېگەن گەپ بار. بۇ سۆز ئاتاڭنىڭ ياخشى پەزىلەتلىرىگە ۋارىسلىق قىل، ئۇنىڭ ئەڭ ئېسىل خىسلەتلىرىنى داۋاملاشتۇر، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ، بىز ئاتىمىز ياسىن ھاجى خۇدا بەردى ۋاپات بولغانىدىن كېيىن بۇ سۆزنىڭ مەنىسىنىڭ چوڭقۇرلۇقىنى تېخىمۇ چوڭقۇر ھېس قىلىشقا باشلىدۇق.

پەرزەنت ئۈچۈن دۇنيادا ئاتا - ئانىدىن ئۇلۇغ ۋە ئەزىز نەرسە يوق، ئۇلاردىن ئايرىلىش ھەقىقەتەن ئېغىر. بىز ئاتىمىزدىن ئايرىلغانىدىن كېيىن ھەر كۈنى دېگۈدەك ئۇنىڭ پەزىلەتلىرىنى ئەسلەيدىغان بولۇپ قالدۇق.

دادىمىز مېھرىبان، كۆيۈمچان، ئاق كۆڭۈل، كەمتەر ئادەم ئىدى. ئۇ ھەر بىرىمىزنىڭ ئۆزىمىزگە خاس مىجەز - خۇلقىمىزنى، نېمىنى ياخشى كۆرۈپ، نېمىنى يامان كۆرىدىغانلىقىمىزنى، ئەقىل - پاراسىتىمىزنىڭ قانچىلىك ئىكەنلىكىنى ناھايىتى تولۇق بىلەتتى ۋە شۇنىڭغا قاراپ ھەر بىرىمىزگە ئالاھىدە مۇئامىلە قىلاتتى. بىراق ئۇنىڭ مۇئامىلىسىدە، ھەتتا ئېچىنىپ ئېيتقان تەنقىدىي پىكىرلىرىدىمۇ ئاتىلىق مېھرى - مۇھەببىتى جۇش ئۇرۇپ تۇراتتى. دادىمىز ھېچقاچان ھېچقايسىمىزنى ئورۇنسىز ئەيىبلىمەيتتى، پەقەت بىزنىڭ جەمئىيەتكە پايدىلىق، خەلق ئۈچۈن، ۋەتەن ئۈچۈن خىزمەت قىلىدىغان، قىلچىمۇ ئۆز مەنپەئىتىنى كۆزلىمەيدىغان ئادەملەردىن بولۇپ چىقىشىمىزنى ئۈمىد قىلاتتى.

مېھرىبانلىق بىلەن تەلەپچانلىقنى، ئىززەت - ئېتىبارنى ساقلاش بىلەن كەمتەرلىكنى، توغرا سۆزلۈك بىلەن مۇلايىملىقنى بىرلەشتۈرۈش — دادىمىز ياسىن ھاجى خۇدا بەردىنىڭ ئەڭ ياخشى پەزىلەتلىرىدىن بىرى ئىدى. ئۇ ھەرقاچان بىزدىن كىشىلەر ئارىسىدا ئۆزىمىزگە باشلىقلىنىڭ بالىسى دەپ تەمەننا قويماسلىقىنى، ئاددىي - سادا بولۇشىمىزنى، ئۆزىمىزنى ئەر بىلىسەك باشقىلارنى شىر بىلىشىمىزنى تەلەپ قىلاتتى. ئەخلاق، بىلىم جەھەتتە ئۆزىمىزنى ئۆزىمىزدىن يۇقىرى تۇرىدىغانلارغا سېلىشتۇرۇش، ئىقتىسادىي جەھەتتە تۇرمۇش ئەھۋالى ئۆزىمىزدىن تۆۋەنلەرگە سېلىشتۇرۇش توغرىسىدا ئىزچىل تەربىيە بېرەتتى. دادىمىز بەھرىمەن بولۇشقا تېگىشلىك ئىمتىيازلارنى سۈيىئىستېمال

قىلماسلىق، باشقا ئورۇنلاردا دادىمىزنىڭ نامىدىن پايدىلانماسلىق — ئۇ بىزگە قويىدىغان قاتتىق تەلەپلەرنىڭ بىرى ئىدى.

دادىمىز ياسىن ھاجى خۇدا بەردى ئۆزىدىن ياردەم سوراپ كەلگەن كىشىلەرگە قولىدىن كېلىشىچە ياردەم قىلاتتى. روھىي جەھەتتىن كەمستىلگەن كىشىلەرنى يۆلەش، ئۇلارغا مەنىۋى ئوزۇق بېرىش، ئىش ئىزدەپ كەلگەنلەرنى مۇۋاپىق جايلارغا ئورۇنلاشتۇرۇش ئۇستىدە باش قاتۇرۇش — ئۇنىڭ ياخشى خىسلىتى ئىدى. بىراق ئۆز سالاھىيىتىدىن پايدىلىنىپ بىزنى ئۆزىمىز مۇناسىپ بولمىغان جايلارغا ئورۇنلاشتۇرۇش ھەققىدە ئويلاپمۇ قويمايتتى. «ئاۋۋال ئۆزۈڭلار شۇ ئىشقا لايىق كىشىلەردىن بولۇپ يېتىشىڭلار، ئۆگىنىڭلار، تىرىشىڭلار، تاپشۇرۇلغان خىزمەتلەرنى مەسئۇلىيەتچانلىق بىلەن ئىشلەڭلار، شۇ چاغدا باشقىلارمۇ ئۆز جايىڭلارنى تېپىشىڭلارغا ياردەم بېرىدۇ» دەيتتى ئۇ.

دادىمىز ئۆمىدۋار ئادەم ئىدى. ئۇنىڭ بۇ پەزىلىتى «مەدەنىيەت ئىنقىلابى» يىللىرىدا تولىمۇ روشەن بايقالدى. ئۇ چاغدا بىز كىچىك بولساقمۇ نازارەت ئاستىدا ياشايتتۇق. مەنىۋى ۋە جىسمانىي جەھەتتىن كېلىدىغان ئازاب كۆپ ئىدى. ئەما بىز دادىمىزنىڭ بىرەر قېتىممۇ روھىنى چۈشۈرگەنلىكىنى كۆرمىگەنىدۇق. «بۇلارنىڭ ھەممىسى ۋاقىتلىق ھادىسىلەر، بۇ كۈنلەرمۇ ئۆتۈپ كېتىدۇ، ھەقىقەت ئېگىلىدۇ، سۈنمايدۇ دەپ خەلقىمىز بىكار ئېيتمىغان» دەيتتى ئۇ ۋە بىزنى ھوشيار، ئېھتىياتچان بولۇشقا ئۈگىتەتتى. دادىمىز تۇرمىدە 5 يىل يېتىپ چىقىپ تارىمغا سۈرگۈن قىلىنغاندىمۇ، ئۇنىڭ ئەنە شۇ ئۆمىدۋارلىق روھى، كېلىچەككە بولغان ئىشەنچىسى يوقالمىدى. ياخشى كۈنلەرنىڭ كېلىدىغانلىقىغا، ھەممە مىللەتلەرنىڭ ئىناقلىق ـ ئىتتىپاقلىقتا تولغان بايلىقلىرىدىن ئېرىشىدىغانلىقىغا، ئادالەتنىڭ جەزمەن تەنتەنە قىلىدىغانلىقىغا ئىشەنچ باغلاپ ياشىغانىدى.

خۇسۇسىي مەنپەئەتنى ئومۇمىي مەنپەئەتكە قۇربان قىلىش، ھەمىشەم ئومۇمنىڭ، خەلقنىڭ غېمىنى يېيىش، ئەمەل ۋە ئىمتىيازىنى ئۆزگىلەردىن ئۈستۈن تۇرۇش قورالى ئەمەس، بەلكى خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلىشنىڭ ئەڭ مەسئۇلىيەتلىك ۋاستىسى سۈپىتىدە چۈشىنىش — دادىمىزنىڭ يەنە بىر ئېسىل پەزىلىتى ئىدى. بۇ پەزىلەت ئۇنىڭ بىزگە تەلەپچانلىقىدىمۇ، خىزمەتداشلىرىنى باھالاشتىمۇ، ئىشىنىڭ بېجىرىلىش ئەھۋالىنى سۈرۈشتە قىلىشىدىمۇ بايقىلاتتى.

بىر قېتىم بالىلاردىن بىرى دادىمىزنىڭ «ھايات ساداسى» ناملىق كىتابى چىققاندىن كېيىن: «سەن 30 ـ يىللاردىن تارتىپلا شېئىر يېزىپتىكەنسەن، ھازىر 40 ـ يىللاردا شېئىر يېزىشنى باشلىغانلارنى پېشقەدەملىرىمىز دەپ كىتابلارغا يېزىۋاتىدۇ، سەن نېمە ئۈچۈن باشقىلارغا ئوخشاش ئەدەبىي ئىجادىيەت بىلەنلا شۇغۇللانمىغان ئىدىڭ؟» دەپ سوراپ قالدى. دادىمىز ئالدىدىكى كىتابنى ۋاراقلاۋېتىپ: «شۇ ۋاقىتتىكى ۋەزىيەت شارائىت مەندىن تەشكىلىي ئىشلار بىلەن شۇغۇللىنىشنى تەلەپ قىلغان. ئىجادكار ئۇچۇن شارائىت يارىتىپ بېرىدىغان، تەشكىلىي خىزمەتلەرنى ئىشلەيدىغان ئادەملەر كېمەيدى. 1940-يىللىنىڭ ئىككىنچى يېرىمىدىن تاكى ھازىرغىچە ئەنە شۇ خاس ۋەزىپىنى بېجىرگەنلىكىم

ئۇچۇن پۇشايمىنىم يوق. بولۇپمۇ ئەدەبىيات - سەنئەت ساھەسى 1950 - يىللاردا كۆچ-لۈك تەشكىلاتچىلارغا، مەمۇرىي كادىرلارغا موھتاج ئىدى. شۇنداق بىر پەيتتە مەن ۋە ماڭا ئوخشاشلار شېئىر يازىمەن دەپ چەتكە چىقىۋالساق بولاتتىمۇ؟ ئىجادكارلارنى يۆ-لەش، قوللاش، پەرۋىش قىلىشمۇ بەخت» دېگەنىدى.

دادىمىز ئۇچۇن ۋەتەن ۋە خەلق ھەممىدىن ئۇلۇغ ۋە مۇقەددەس ئىدى. ئۇ بۇ ئىككى ئۇقۇمنى بىر - بىرىدىن ئايرىپ قارىمايتتى. خەلقسىز ۋەتەن، ۋەتەنسىز خەلق روناق تاپالمايدۇ، دەپ ئىشىنەتتى. شۇنىڭ ئۈچۇن بېشىغا ئەڭ ئېغىر كۈنلەر كەلگەندىمۇ ۋە-تەن ۋە خەلقنىڭ تەقدىرى ئۇنىڭ ئىسىدىن ھەرگىز چىقمىدى.

ئىجادكارلارنى ئاسراش، ئۇلارغا غەمخورلۇق قىلىش، تالانت ئىگىلىرىنى يۆلەش— دادىمىز ياسىن ھاجى خۇدا بەردىنىڭ يەنە بىر پەزىلىتى. ئۇ ئۇزاق يىللار جەريانىدا شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ساھەسىگە رەھبەرلىك قىلىپ كۆپلىگەن شائىر - يازغۇچىلارنىڭ، ناخشىچى، سازەندە، ئۇسسۇلچىلارنىڭ ئۆز ئىقتىدارىنى جارى قىلىپ خەلقە تونۇلۇشىغا يار - يۆلەك بولدى. ئۇ ئۆمرىنىڭ ئاخىرىدا — ئېغىر ئاغرىپ ياتقان پەيتلەردىمۇ قايسى شائىر، يازغۇچىنىڭ ياكى ناخشىچى، سازەندە، ئۇسسۇلچىنىڭ ئەھۋالىنىڭ قانداقلىقىنى ئىگىلەپ، بىلىپ تۇرغانىدى. دادىمىزدا ئۇيغۇر خەلقىنىڭ باي ۋە رەڭمۇرەڭ سەنئىتىگە بولغان مۇھەببەت ھەقىقەتەن كۈچلۈك ئىدى. ئېھتىمال شۇنىڭ ئۈچۇن بولسا كېرەك، تالانت ئىگىلىرىنى ۋە ئۇلارنىڭ ئۆزئارا ئىتتىپاقلىقىنى كۆز قارىچۇقىدەك ئاسراشنىڭ مۇھىملىقىنى تەكىتلەيتتى. ئۇ زۇنۇن قادىر، تېيىپجان ئېلىيېۋ، ئابدۇكېرىم خوجا، ئابدۇرېھىم ئۆتكۈرگە ئوخشاش شائىر، يازغۇچىلار، زېكرى ئەلىپەتتا، ئابدۇۋۇھلى جارۇللايوۋ، ھۈسەنجان جامى، پاشا ئىشان، پاتەم قۇربان، ئەمەت ئۆمەر، غازى ئەمەت قاتارلىق سەنئەتكارلارنى ئاغزىدىن چۈشۈرمەيتتى، ئۇلارنى «مەدەنىيىتىمىزنىڭ پەخرى» دەپ ھېسابلايتتى. بولۇپمۇ زۇنۇن قادىرنىڭ توغرا سۆزلۈكىنى، ئاق كۆڭۈللۈكىنى، يازغۇچىغا خاس ئادىللىقىنى، پاكلىقىنى يۇقىرى باھالايتتى. ئۇ: «زۇنۇن قادىر خەلقنىڭ ۋەكىلى، ۋەتىنىمىزنىڭ پەخرى» دېگەنىدى. دادىمىز تالانت ئىگىلىرىگە ھۆرمەت قىلاتتى. مەسىلەن، دادىمىز دوختۇرخاندا داۋالىنىۋاتقاندا، ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىدىن «تاردىم» ژۇرنىلىنىڭ نەشىر قىلىنغانلىقىغا 40 يىل تولۇش مۇناسىۋىتى بىلەن مەخسۇس ئادەم كېلىپ ئۇنى تارىمنىڭ تەشكىلاتچىلىرىدىن بىرى سۈپىتىدە ژۇرنال سەھىپىسىدە تونۇش-تۇرماقچى بولۇۋاتقانلىقىنى ئېيتقاندا، دادىمىز مۇنداق دېدى: «ژۇرنالىنىڭ چىقىشىغا ۋە بۈگۈنكى ھالەتكە كېلىشىگە كۈچ چىقارغانلار كۆپ، سىلەر مېنى تونۇشتۇرغاندىن كۆرە، ئارىمىزدىن مەزگىلسىز كەتكەن تالانتلىق ئەدىبلىرىمىزنى مەسىلەن، زۇنۇن قادىر، تېيىپجان ئېلىيېۋ، ئابدۇكېرىم خوجىلارنى ياخشىراق تونۇشتۇرۇڭلار، مەن تىرىك، ئۇلار بولسا ھاياتتىن كۆز يۇمۇپ، تالاي ئەدەبىيات مۇخلىسلىرىنى ھىجران ئوتىدا كۆيدۈردى.»

دادىمىز ھەمىشەم ھەقىقەتنى قوغداشقا تەييار تۇرۇپ، ئۆز پىكرىنى ھەرقانداق ئادەمنىڭ يۈزىگە ئېيتالايتتى، ئۇ بەزىلەرنىڭ تارىخىي ھەقىقەتنى بۇرمىلايدىغان كۆز

قاراشلىرىنى قاتتىق تەنقىد قىلاتتى، ئۆز پىكرىنى ئېغىزدىلا ئىزھار قىلىپ قالماي، ماقالىلىرىدىمۇ ئىزھار قىلاتتى.

داۋىمىز ياسىن ھاجى خۇدا بەرگە خۇشامەتچىلىك، كىمنىڭدۇر ياخشى كۆرۈشى ئۈچۈن ھەرىكەت قىلىشقا ئوخشاش رەزىللىكلەر يات ئىدى، ئۇ بۇنداق ئادەملەردىن نەپرەتلىنەتتى، «خۇشامەتچىلىك ئەڭ يامان ئىللەت، — دەيتتى بىزگە پات - پاتلا، — جان چىقىپ كەتسىمۇ راست گەپ قىلىشقا ئۆگىنىڭلار، خۇشامەت قىلىپ ئەمەلدار بولۇش كويىغا كىرمەڭلار، ئۆزۈڭلارنىڭ ئىشچانلىقىغا، ئەقىل - پاراسىتىگە تايىنىڭلار، تاماخور، ئاجىز ئادەملەر خۇشامەتچىكىلىدۇ، ھەركىم ئۆزىنىڭ ئىنسانىي ئىززەت - ھۇرمىتىنى ئۆزى ساقلىشى كېرەك، شۇڭلاشقا، بالىلىرىم، بىزدىن كېيىن قالغاندىمۇ ئۆزۈڭلارنىڭ ھالال ئەمگىكى بىلەن خەلقىگە ياخشى خىزمەت قىلىشقا ئىنتىلىڭلار.»

داۋىمىز ياش ئىجاتكارلارغا غەمخورلۇق قىلىشنى ھېچقاچان يادىدىن چىقارمىدى. ئۇ تالانت ئىگىسىنىڭ پەرۋىشكە موھتاج ئىكەنلىكىنى، ئۇنىڭ بېسىپ ئۆتىدىغان يولىنىڭ مۇرەككەپ ۋە ئەگرى - توقاي بولىدىغانلىقىنى ياخشى چۈشىنەتتى، شۇڭلاشقا يېڭىدىن تونۇلۇشقا باشلىغان شائىر، يازغۇچىلارنىڭ ئەسەرلىرىنى قېتىم قېتىم ئوقۇپ چىقاتتى ۋە ئۆز باھاسىنى بېرەتتى. ئۇ 80 - يىلدىن كېيىن ئۆز ئەسەرلىرى بىلەن كىتابخانلارنى جەلپ قىلغان بىر تۈركۈم يازغۇچى، شائىرلارنىڭ نامىنى ئىپتىخار بىلەن تىلغا ئالاتتى. داۋىمىز ياسىن ھاجى خۇدا بەردى بۇ ياشلارنىڭ ئەسەرلىرىدىكى پىكىر چوڭقۇرلۇقىنى قوللاش بىلەن بىللە، بەزىلەرنىڭ كلاسسىك شېئىرىيەتنى رەت قىلىشىنىڭ توغرا ئەمەسلىكىنى ۋە شۇنداقلا بەزىلەرنىڭ مۇدېرنىزمغا قارىقۇيۇق قارشى تۇرۇشىنى ئەيىبلىگەنىدى.

داۋىمىز ئادەملەرنى ياخشى كۆرەتتى، ئۇلارنىڭ سەمىمىي مەسلىھەتچىسى ئىدى. بىز كۆپ چاغلاردا داۋىمىزنىڭ قېشىغا كېلىپ ئۆزلىرىنىڭ تۇرمۇش، خىزمەت ئەھۋاللىرى توغرىلىق سۆزلەپ مەسلىھەت سوراۋاتقان ئادەملەرنى كۆرەتتۇق. ئۇلار داۋىمىزنىڭ يېنىدىن مەسلىھەت، مەدەت ئېلىپ، روھى كۆتۈرۈلگەن ھالدا، خۇشال - خۇرام قايىتاتتى. ئۇ ھەمىشەم بىزگە: «شۆھرەتكە ئىنتىلىپ، ۋىجدانىڭلارغا خىيانەت قىلىشتىن، ئابروي ئۈچۈن ئۆزگىلەرنىڭ مەنپەئەتىنى قۇربان قىلىشتىن ساقلىنىڭلار، ئەمەل ۋە شۆھرەت ئالدامچى كېلىدۇ، ئۇنىڭغا ئەگىشىپ ساختا يول بىلەن يۇقىرىغا ئۆرلىگەن كىشى كېيىن قانداق غۇلاپ چۈشكىنىنى ئۆزىمۇ سەزمەي قالىدۇ، ئادەمنى پەقەت قەتئىي ئىرادە، ھالال ئەمگەك، توغرا نىيەت، يۈكسەك ئارمانلا خەلقنىڭ نەزىر ئېتىبارىغا ئېرىشتۈرۈپ، پارلاق نەتىجىلەرگە ئىگە قىلىدۇ، بۇنى ئېسىڭلاردىن چىقارماڭلار» دەيتتى.

بىز داۋىمىزنىڭ بۇ سۆزىنى زادىلا ئەستىن چىقارمايمىز. ئۇنىڭ ياخشى پەزىلەتلىرىگە ۋارىسلىق قىلىپ، ئۇنىڭ چىرىغىنى ئۆچۈرمەي، چىن دىل بىلەن خەلق ئۈچۈن ئىشلەيدىغان ئادەم بولىمىز.

ماخمۇتجان ئىسلام

ئۇ ئومۇمىيەتچىل ئادەم ئىدى

ئالەمدىن ئۆتكەنلەر ھامان ئەسكە ئېلىنىدۇ. ئۇلارنىڭ بەزىلىرى ياخشى خىسلەت-پەزىلەتلىرى بىلەن تىلغا ئېلىنسا، بەزىلىرى ئەسكىلىكلىرى بىلەن تىلغا ئېلىنىدۇ. ئادەم ياخشىلارنى ئەسلىگەنسېرى ئۇنى شۇنچە سېغىنىدۇ، ئۇنىڭغا ھۆرمىتى ئاشىدۇ، ئۇنىڭ قەدىر-رىگە شۇنچە يېتىدۇ؛ ئەسكىلەرنى ئەسلىگەنسېرى بولسا، ئۇنىڭغا شۇنچە نەپرەتلىنىدۇ. كو-نىلارنىڭ: «ياخشىدىن ئات قالىدۇ، ياماندىن دات» دېگەن سۆزى راست بولسا كېرەك.

مەن پېشقەدەم ئەدىب ياسىن ھاجى خۇدابەردىنى ئەسلەپ، يۇقىرىقىلارنى خىيالىم-دىن ئۆتكۈزدۈم، ئۇنىڭ ھەققىدە تەدرىجىي توختالغان ئىدىم. ئۇ ئادەم ئىكەنلىكى-نى شۇنچە ھېس قىلدىم.

ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ پەخرىي رەئىسى، «تارىم» ژۇرنىلى تەھرىر ھەيئىتىنىڭ مەسئۇلىيەتچىسى، شىنجاڭدىكى ھەر مىللەت خەلقىگە تونۇلغان جامائەت ئەربابى، پېشقەدەم ئەدىب ياسىن ھاجى خۇدا بەردى بەختكە قارشى ۋاپات بولۇۋىدى، ھەممەيلەن قايغۇردۇق، شىنجاڭنىڭ كۆپ مىللەتلىك سوتسىيالىستىك ئەدەبىياتى ئۆزىنىڭ بىر قابىلىيەتلىك يېتەكچىسى، تەشكىلاتچىسى، مېھرىبان پەرۋىشكار-دىن، قىزغىن ئىجادكاردىن ئايرىلدى، ئۇنىڭ ۋاپاتى ئۇيغۇر ئەدەبىياتى ئۈچۈنلا ئەمەس، شىنجاڭنىڭ كۆپ مىللەتلىك سوتسىيالىستىك ئەدەبىياتى ئۈچۈن چوڭ يوقىتىش بولدى، دېيىشتۇق. بۇ ئۇنىڭ بىزنىڭ قەلبىمىزدە قالدۇرغان تەسىرىنىڭ چوڭقۇرلۇقىنى ئىسپاتلىدى.

مەن ياسىن ھاجى خۇدابەردى بىلەن ئىككى-ئۈچ قېتىم يىغىنلاردا ئۇچراشقاندىن باشقا، كۆپرەك ئالاقىلاشقان، سۆھبەتلەشكەن ئەمەس، باشقىلارنىڭ ئۇ ھەقتىكى تونۇشتۇ-رۇشلىرىدىن باشقا، ئۇ ھەقتە كەڭرەك، چوڭقۇرراق تونۇشقىمۇ ئىگە ئەمەس ئىدىم. مېنىڭ نەزەرىمدە ئۇ سۈرلۈك، ئاچچىقى يامان ئادەم ئىدى. 1989-يىل 4-ئايدىكى ئۇنىڭ بىلەن بولغان بىر قېتىملىق سۆھبىتىدە مېنىڭ ياسىن ھاجى خۇدا بەردى توغرىسىدىكى تونۇشۇمنى ئۆز-گەرتتى. توغرا، ئۇ باشقىلار دېگەندەك سۈرلۈك ئىكەن، ئەمما قوپال، توك، تەرسا ئەمەسكەن، خۇش-چاقچاق، ئاق كۆڭۈل، مېھرىبان ئىكەن. ماڭا ئەڭ تەسىر قىلغىنى: ئۇمۇمىيەتچىل ئىكەن.

ئۇ مېنىڭ «تارىم» ژۇرنىلىغا يېڭىدىن يۆتكىلىپ كەلگەن چاغلىرىم ئىدى. بىر كۈنى ئالدىمغا ياسىن ھاجىكامنىڭ «تەھرىرلىك خىزمىتى توغرىسىدا بىر-ئىككى ئېغىز سۆز» دېگەن ماقالىسى كېلىپ قالدى. مەن ماقالىنى ئوقۇپ چىققاندىن كېيىن تولۇقلاشقا، ئۆز-گەرتىشكە تېگىشلىك بىرقانچە نۇقتا بارلىقىنى ھېس قىلدىم. مەن ماقالىنى مۇناسىۋەتلىك يولداشلارنىڭ كۆرۈپ بېقىشىغا سۇندۇم. ئۇلارمۇ مېنىڭ پىكرىلىرىمنى مۇۋاپىق كۆردى. بىز ماقالىنى تەھرىرلەشتىن ئىلگىرى ياسىن ھاجىكامنىڭ پىكرىنى ئېلىپ كۆرۈشنى لايىق تاپتۇق. بۇ چاغدا ياسىن ھاجىكام ئاغرىق بولۇپ، ئۆيىدە داۋالىنىۋاتاتتى. بىرنەچچەيلەن ياسىن ھاجىكامنىڭ قېشىغا بېرىشتىن يالتايدى. ئۇلار: «ھاجىكامنىڭ ئاچچىقى يامان،

گەپ تالىشىپ قالساق ياخشى ئەمەس» دېيىشتى. ئاخىرى ئۆزۈم بېرىشقا توغرا كەلدى. بەزىلەر ماڭا: «ھاجىكام تەرساراق، ئۆز پىكرىدىن يانمايدىغان ئادەم. سەن بۇ يەرگە يېڭى، خېلى چوڭ - چوڭ باشلىقلار بارمىغان يەردە سەن بېرىپ سۆزلەشسەڭ، ئۆزۈڭگە ياخشى بولماسمىكىن» دېدى. مەن ئارىسالدى بولدۇم. ئاخىر ھاجىكامغا تېلېفون بېرىپ، كېلىڭ، كەڭ - كۇشادە سۆزلىشەيلى، دېدى.

مەن ئۆيگە كىرگەندە ياسىن ھاجىكام كارىۋاتتا ياتقانىكەن، ئۇ ئورنىدىن تۇرماقچى بولۇۋېدى، مەن دەرھال:

— يېتىۋېرىڭ، يېتىۋېرىڭ، — دېدىم.

— مېنى ھاكاۋۇر، تەكەببۇر ئىكەن، دەپ قالارسىز، — دېدى ئۇ ۋە كۈلۈپ كەتتى. دەرھاللا بالىلارنى داستىخان تەييارلاشقا بۇيرۇدى. ئاشۇ كۈلكە ۋە بالىلارغا داستىخان تەييارلاش توغرىسىدا بېرىلگەن بۇيرۇق بىلەن تەڭ مەندىكى ئەندىشە، تارتىنىش يوقالدى. مەن كۆڭلۈمدە ئىشىكتىن كىرىشىمگىلا: «ھە نېمە پىكىرلىرىڭ بار، قېنى دە» دېيىشى مۇمكىن، دەپ ئويلىغانىدىم. ھاجىم ئالدى بىلەن مەندىن ئۆزۈمىنىڭ، بالا - چاقىلىرىمنىڭ ئەھۋالىنى، ئاندىن «تاردىم» دېكىلەرنىڭ ئەھۋالىنى، ئەسەرلەرنىڭ ئاز - كۆپلۈكىنى سورىدى، ھەرقانداق ئەھۋال ئاستىدىمۇ «تاردىم»نى ياخشى چىقىرىشنىڭ زۆرۈرلۈكىنى ئېيتتى. بىز ئەسلى تېمىغا كۆچۈشتىن ئىلگىرى چاي ئىچكەچ ئولتۇرۇپ نۇرغۇن پاراڭلاشتۇق. ياسىن ھاجىكام ئەدەبىيات - سەنئەت، كىشىلىك مۇناسىۋەت ۋە باشقىلار ھەققىدە ئەھمىيەتلىك گەپلەرنى قىلدى. ئاخىردا ماڭا ئاقلانغان نەشرىۋاتنى تەڭلەپ تۇرۇپ:

— قېنى، ئەمدى دەڭ، مېنىڭ ھېلىقى ماقالەم توغرىسىدا قانداق پىكىرلىرىڭلار بار؟ — دەپ سورىدى.

— بىزنىڭچە، ماقالىدە تولۇقلاش ۋە ئۆزگەرتىشكە تېگىشلىك مۇنداق ئىككى نۇقتا بار، — دېدىم مەن ھاجىمنىڭ چىرايىغا قاراپ. ئۇنىڭ چىرايىدا ئەستايىدىللىقتىن باشقا ئىپادە يوق ئىدى، — بىرى، تەھرىرلەر جاپاكەش، ئەمما ماقالىدە ئۇلارنىڭ ئورنىغا تولۇقراق باھا بېرىلمەپتۇ.

— توغرا، تەھرىرلەر ھۆرمەتلەشكە، قەدىرلەشكە، خۇددى ئوقۇتقۇچىلارغا ئوخشاشلا، ئون قەدەم نېرىدىن تەزىم قىلىشقا تېگىشلىك كىشىلەر، ئۇلارنى قانچە مەدھىيىلىسەك ئەرزىيدۇ. بۇنى تولۇقلاش كېرەك، يەنە بىرىچۇ؟ — دېدى ياسىن ھاجىكام.

— يەنە بىرى، تەھرىرلىك ئىستىلىدا ساقلىنىۋاتقان بەزى مەسىلىلەر توغرا كۆرسىتىلگەن بولسىمۇ، ئەمما بەزى سۆزلەرنىڭ سالمىقى ئېغىر، بۇ سۆزلەر بۇندىن كېيىنكى خىزمەتلەرگە پايدىسىز، — دېدىم مەن.

— ھە، ھە، كونكرېتراق سۆزلەڭ، — دېدى ياسىن ھاجىكام، — بىزنىڭ ساقلىنىۋاتقان مەسىلىلەرنى كۆرسەتمىسىتىن مەقسىتىمىز — تەجرىبە - ساۋاقلارنى يەكۈنلەپ، خىزمەتنى ئىلگىرى سۈرۈش.

— مەن دېسەم خاپا بولۇپ قالارسىزمىكىن؟

— ھە، سىزگە بەزىلەر شۇنداق دېگەن ئىكەن - دە! — دېدى ياسىن ھاجىكام كۈلۈپ، — خاتالىق بولسا تۈزىتىش، بولمىسا دەققەت قىلىش — بىزنىڭ پرىنسىپىمىز. بۇ پرىنسىپ مۇشۇ بىر ماقالىغىمۇ، ماڭىمۇ باب كېلىدۇ. سۆزلەۋېرىڭ، كۆڭۈلدىكىنى، راست گەپنى دەڭ.

— سىز ماقالىدە تەھرىرلىك ئىستىلىدا ساقلىنىۋاتقان مەسىلىلەرنىڭ مەنبەسى ھەققىدە

ئانچه گەپ قىلماپسىز. مەنبە ـ سەۋەب ياخشىراق كۆرسىتىلمىسە، ھەممە سەۋەنلىك تەھرىر-لىك ئۆزىگىلا ئارتىلىپ قېلىشى مۇمكىن. ماقالىگىزده بەزى تەھرىرلەر ئەسەر تاللىغاندا «ئەسەرگە ئەمەس، مەنپەئەتپەرەسلىك نۇقتىسىنەزەرى بويىچە ئادەمگە، ئۇلپەتچىلىك جەھەت-تىكى يېقىن ـ يىراقلىققا قارايدۇ. مۇھاپىزەت كۆنلۈكى بولالايدىغان، نەپ تېگىدىغان ئاپ-تورلارنىڭ ئەسەرلىرىنى ئەسەرگە ئوخشىمىسىمۇ ئېلان قىلىشقا ئالاھىدە تىرىشىدۇ... قەلەم ھەققىنى بېكىتىشتە ئالاھىدە پەرقلىق مۇئامىلە قىلىدۇ...» دېگەنىدەك سۆزلەر بار. گەرچە بىرە ـ يېرىم كىشىدە مۇنداق ئەھۋال بولسىمۇ، ئەمما بۇ ئومۇمىيلىق ئەمەس، كۆپ ساندىكى تەھرىرلەر ياخشى، ئۇلار پىرىنسىپتا چىڭ تۇرىدۇ. ئاخىرىدا: «بۇ، ئومۇمنىڭ خەزىنىسىنى باشقىلارنىڭ تاپاۋەتخانىسىغا ئايلاندۇرۇش يولىدىكى ئىنتىزامسىزلىقتۇر» دەپسىز. شۇنداقلا «ئايرىم گېزىت ـ ژۇرناللاردا تەھرىر تونۇشى بولمىغانلىقى تۈپەيلىدىن توپا بېسىپ ياتقان، ئەخلەت ساندۇقىغا تاشلىۋېتىلگەن ئەسەرلىرىمىزنى يوق دېگىلى بولامدۇ؟» دېگەنىدەك سۆز-لىرىڭىزمۇ بار. مېنىڭچە، مۇنداق سۆزلەر مەنبۇئاتتا ئېلان قىلىنىسا جان پىدالىق بىلەن ئىشلەۋاتقان مۇتلەق كۆپ ساندىكى تەھرىرلەرگە ئۇۋال بولىدۇ.

ـــ نېمە ئۈچۈن؟

ـــ چۈنكى سىز ئۇزۇن يىل ئەدەبىيات ـ سەنئەت ساھەسىدە رەھبەرلىك خىزمىتىنى ئىشلىگەن، ھازىرمۇ سىز ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ پەخ-رىي رەئىسى، ئامما ئاردىدا يۈقىرى ئىناۋەتكىز بار. شۇڭا سىز دېگەن بۇ ئەھۋاللارنى بىر قىسىملار ئومۇمىيلىق دەپ قارىۋېلىشى، شۇ ئارقىلىق تەھرىرلەرگە ئىشەنمەيدىغان، ئۇلار-نىڭ ئەمگىكىنى ھۆرمەتلىمەيدىغان ئەھۋال كېلىپ چىقىشى مۇمكىن. بۇ ئەلۋەتتە تەھرىر-لىك خىزمىتىگە، تەھرىرلەر بىلەن ئاپتورلار، كىتابخانىلارنىڭ مۇناسىۋىتىگە پايدىسىز.

ياسىن ھاجىم بىر پەس ئويلانغاندىن كېيىن:

ـــ سۆزلىرىڭىز دۇرۇس، ـــ دېدى خۇشاللىق بىلەن، ـــ مەن سەۋەنلىكلەرنى تۈزىتىش-نىلا ئويلاپ، سىز دېگەن تەرەپلەرنى ئانچە ئويلىنىپ كەتمەپتىمەن. راست، بىز تەھرىر-لەرنى ھۆرمەتلىشىمىز، ئۇلارنىڭ ئورنىنى كۆتۈرۈشىمىز كېرەك. ئۇلار ئەڭ جاپاكەش كىشى-لەر، يۈكىنىڭ ئېغىرىنى كۆتۈرىدۇ، ئىقتىسادىي جەھەتتە نامرات. شۇنداق ھالەتتە بىز يەنە ئۇلارنى «نامسىز قەھرىمان»لار دەپ قۇرۇق نام بىلەنلا ئاغزىغا ئىمزىگە سېلىپ قويۇپ، يۈكىنىڭ ئېغىرىنى ئىتتىرىۋەرسەك، ھەدەپ تەنقىدلەۋەرسەك بولمايدۇ. سىز ماقالىنى يۇقىرىقى پىكىرلەر ئاساسىدا تەھرىرلەڭ، ئاندىن مەن كۆرۈۋېتەي.

«مانا بۇ ئومۇمىيەتچىلىك، ئومۇمنى، ئومۇمىي ۋەزىيەتنى كۆزدە تۇتقانلىق، پروليېتار-رىيات ئىنقىلابچىسىغا خاس كەڭ قورساقلىق! دېدىم» مەن ئىچىمدە.

بىز ماقالىنى تەھرىرلەپ بولۇپ ياسىن ھاجىمغا كۆرسىتىۋىدۇق، مەمنۇن بولدى. ماقاله ژۇرنالدا ئېلان قىلىنغاندىن كېيىن ھەرقايسى تەرەپلەرنىڭ ئىنكاسىمۇ ياخشى بولدى. بۇ خۇددى كاۋاپمۇ، زىخمۇ كۆيمىگەندەكلا ئىش بولدى، تەھرىرلەر مەدھىيىلەنىدى، ئۇلارنىڭ يېتەرسىزلىكى، قانداق قىلىشنىڭ زۇرۇرلۇكى كۆرسىتىلدى.

مەن ھەر نۆۋەت شۇ قېتىملىق سۆھبەتنى ئويلىسام، ياسىن ھاجىمنىڭ ئومۇمىيەتچىلىكىدىن ھايا-جانلىنىمەن ۋە ھەممە ئادەم، بولۇپمۇ يۇقىرى ئىناۋەتكە ئىگە، رەھبەرلىك خىزمىتىنى ئىشلەۋاتقانلار ياسىن ھاجىمدەك ئومۇمىيەتچىل، كەڭ قورساق بولسا، خىزمەت-لىرىمىز نەقەدەر ئۇڭۇشلۇق بولغان بولاتتى، دەپ ئويلايمەن.

ۋاردىسلىق قىلىش، ئىنتىلىش، ئىزدىنىش

— ھازىرقى زامان ئەنگلىيە پروزىچىلىقىدىكى بەزى يۇزلىنىشلەر

ئىككىنچى دۇنيا ئۇرۇشىدىن بۇيان، بەزى ئوبزورچىلار ئەنگلىيە پروزىچىلىقىنىڭ رېئال ئەھۋالىدىن ئۇمىدسىزلىنىپ، «بۇرۇنقىدىن ناچارلىشىپ كەتتى» دەپ زارلىدى. ئۇلارنىڭ بەزىلىرى ھازىرقى ئەنگلىيە ئەدەبىيات سەھنىسىگە يېڭى تىرولوپلار چىقمىسا بولمايدۇ، دېيىشتى؛ بەزىلىرى بولسا جوئىس، ۋولف قاتارلىق مەشھۇر مۇدىرنېزمچىلاردىن كېيىنكى ئەنگلىيە پروزىچىلىقى ناچارلىشىپ كەتكەنمىدۇ، ئۇنىڭدا ۋاردىسلىق قىلغۇدەك بىر نەرسە قالمىغانمىدۇ، دېگەندەك گۇمانلاردا بولدى؛ يەنە بەزىلەر ئامېرىكىنىڭ ھەر خىل يېڭى ئېقىمدىكى سىناق ھېكايىلىرى ۋە فرانسىيىنىڭ «يېڭى ھېكايە» ئېقىمىنىڭ شىددەتلىك تەسىرىگە ئۇچرىغانلىقتىن، ئەنئەنىۋى يولدا چىڭ تۇرۇپ كېلىۋاتقان ئەنگلىيە پروزىچىلىقى چېنىپ قالدى، ئەسلىدىكى رەڭگىدىن كەتتى، دەپ چۇقان سېلىشتى. گەرچە بۇ ئوبزورچىلار ئەنگلىيە پروزىچىلىقىغا كۆيۈنۈشنى چىقىش قىلغان بولسىمۇ، ئەمما ئۇلارنىڭ قاراشلىرىدا بىر تەرەپلىمىلىك ۋە تېيىزلىك بار. ئەنگلىيىنىڭ ھازىرقى پروزىچىلىقى راستىنلا «ناچارلىشىپ كەتتى»مۇ؟ تېخىمۇ كۆپ ئوبزورچىنىڭ جاۋابى «ياق!» دېگەندىن ئىبارەت. نۇرغۇن بىلىم ئىگىلىرى كۆپلىگەن تەتقىقات نەتىجىلىرى ئارقىلىق ئەنگلىيە پروزىچىلىقىنىڭ «ناچارلىشىپ» كەتمەيلا قالماستىن، ئۇنىڭ ئەكسىچە ناھايىتى زور ھاياتىي كۈچكە ئىگە بولغانلىقىنى ئىسپاتلىدى. ھازىرقى ئەنگلىيە پروزىچىلىقىنىڭ تەرەققىيات ئەھۋالىدىن قارىغاندا، ئۇنىڭدا مۇنداق يۇزلىنىشلەر بار:

بىرىنچى، ئەنگلىيە پروزىچىلىقىنىڭ تەرەققىياتىدا مۇھىم رول ئويناغان جوئىس، ۋولف قاتارلىق يازغۇچىلار ۋەكىللىك قىلغان مۇدىرنېزمچىلارنىڭ سىناق پروزىچىلىقىنىڭ تەسىرى ئىككىنچى دۇنيا ئۇرۇشىدىن كېيىن زور دەرىجىدە سۇسلىشىپ كەتتى. ئۇنىڭ ئورنىنى ئەنئەنىۋى پروزا شەكىللىرىگە «قايتىش» دەپ ئاتاشقا بولىدىغان بىر خىل يېڭى يۇزلىنىش ئىگىلىدى. نۇرغۇن يازغۇچى يېزىقچىلىقتا جوئىسنى ئەمەس، بەلكى دىككىنس ياكى ئوسىتىننى ئۇستاز قىلىدىغان بولدى. ئەنئەنىۋى پروزىچىلىقنى تەشكىل قىلغۇچى ھېكايە، ۋەقەلىك، پېرسوناژ قاتارلىق ئامىللارغا بىر مەزگىل سەل قارالغان بولسا، ئەمدىلىكتە ئۇلار يەنە ئۇزىنىڭ مۇھىم ئورنىنى ئىگىلىدى. مەسىلەن، ئايال يازغۇچى ئەيلىس مودوك: «مەن جوئىس، ۋولفقا قارىغاندا دىككىنس ۋە دوستويېۋسكىغا يېقىنراقمەن»

دېدى. ئەيمىس بولسا، فېلدىنىڭ ماڭا تەسىرى تېخىمۇ چوڭراق بولدى، دېدى.

ئىككىنچى، ھازىرقى زامان جەمئىيەتشۇناسلىقى خىلمۇخىل مۇرەككەپ زىددىيەتلەر يازغۇچىلارنىڭ دىققىتىنى ئۆزىگە جەلپ قىلدى ھەمدە ئۇلارنىڭ ئىجادىيىتىدە ھەر خىل شەكىللەر بىلەن ئەكس ئەتتۈرۈلدى. ئىككىنچى دۇنيا ئۇرۇشى ۋە ئۇنىڭدىن كېيىنكى مەزگىلدە، ئەنگلىيە جەمئىيىتى تارىختا مىسلى كۆرۈلمىگەن مالىمانچىلىق ۋە تەۋرىنىشنى باشتىن كەچۈردى. ۋېكتورىيە جەمئىيىتىنىڭ ئەنئەنىۋى ئەخلاق مىزانلىرى پارچىلىنىپ، گۇمران بولۇپ يېڭى ئىدىيىۋى ئېقىم ۋە يېڭى ئالىڭ كەلگەندە تارقالدى. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا، ئەنگلىيىدىكى ئىجتىمائىي زىددىيەتلەر كۈندىن كۈنىگە ئۆتكۈرلىشىپ، ئىقتىسادىي ئىگىلىك تۈرغۇنلاشتى، ئارقا ئارقىدىن ئىشچىلارنىڭ ئىش تاشلاش دولقۇنى كۆتۈرۈلۈپ، مىللىي زىددىيەت جىددىيلەشتى، ماۋارېپتا كىرىزىس پەيدا بولدى. بۇلار يازغۇچىلارنىڭ دىققەت - ئېتىبارىنى قوزغىدى. ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ بىۋاستە كەچۈرمىشلىرىنى چىقىش قىلىپ، ئۆز ئەسەرلىرىدە ئۆزلىرىنى ئىسكەنجىگە ئالغان ئىجتىمائىي رېئال مەسىلىلەرنى ئەكس ئەتتۈردى. گەرچە ئۇلارنىڭ ئەكس ئەتتۈرگەن تۈرمۇش دائىرىسى تامامەن دېگۈدەك ئوخشاش بولمىسىمۇ، رېئال مەسىلىلەر ھەققىدىكى چۈشەنچىسى ھەر خىل بولسىمۇ، ئۇلارنىڭ رېئال جەمئىيەتنى ئەكس ئەتتۈرۈشى ۋە جەمئىيەتتىكى مەسىلىلەر ھەققىدىكى ئىزدىنىشلىرىگە، شەك - شۈبھىسىزكى، تۈپ خاراكتېرلىك مەسىلىلەر مۇجەسسەملەشكەن، شۇنداقلا يازغۇچىنىڭ ئىجتىمائىي مەسئۇلىيەتچانلىقى سىڭگەن. 2 - دۇنيا ئۇرۇشىنىڭ رېئاللىقى ئەكس ئەتتۈرۈلگەن نۇرغۇن كۆپ تومۇلۇق رومانلارنىڭ نەشر قىلىنىشى، «غەزەپلەنگەن ياش» ئېقىمىدىكى يازغۇچىلارنىڭ مەيدانغا كېلىشى ھازىرقى زامان پروزىچىلىقىنىڭ ئىجتىمائىي رېئاللىقىنى ئەكس ئەتتۈرۈشتىكى نەتىجىلىرىنى نامايان قىلدى.

ئۇچىنچى، ھازىرقى زامان يازغۇچىلىرى دىككىنىس، فېلدىن، ئوستىننىڭ ئېسىل ئەنئەنىلىرىگە ۋارىسلىق قىلىشتا ئۇنى ئاددىي ھالدىلا دوراپ ياكى قايتىلاپ، تەكرارلاپ ئولتۇرمىدى، بەلكى 20 - ئەسىرنىڭ ھازىرقى ئادەملىرىنىڭ ئىدىيە ۋە كەچۈرمىشلىرىنى ئاساس قىلىپ ئىزدەندى ۋە يېڭىلىق يارىتتى، ھازىرقى زامان ئادەملىرىنىڭ چۈشىنىش ۋە بەھىرلىنىشىگە مۇۋاپىق كېلىدىغان ئىپادىلەش شەكىللىرىنى تېپىش يولىدا تىرىشتى.

تۆتىنچى، كۆپلىگەن يازغۇچىلار ئەسەرلىرىدە ئىپادىلىگەن ئىجتىمائىي مەزمۇنىنىڭ كۈچىيىشىگە ئەگىشىپ، كىتابخانلار ئۈگىيىراق قوبۇل قىلىدىغان ئامىمباب ھېكايىچىلىق شەكلىنى قوللاندى. 20 - ئەسىردىن كېيىن، پروزىچىلار ئىجادىيەت سىناقلىرىنى ئېلىپ بېرىپ، يېڭى ماھارەت، يېڭى ئىپادىلەش ئۇسۇللىرىنى قوللاندى. بەزى كىشىلەر ئەنئەنىۋى ھېكايە ئۇسۇلىدىن باراڭ - بارا يىراقلاپ كەتكەچكە، ئۇلارنىڭ ئەسەرلىرىنى ئاددىي كىتابخانلار چۈشىنەلمەيدىغان بولۇپ قالغانىدى. شۇڭلاشقا ھېكايە ۋەقەلىكى بىلەن ئۆز ئارا تۇقچىلىقىنى نامايان قىلىدىغان بىر تۈركۈم ئامىمباب ھېكايىلار بارلىققا كەلدى. مۇنداق ئەسەرلەرنىڭ كىتابخانلىرى ناھايىتى كۆپ بولۇپ، ئۇ، ئەنئەنىۋى ئەدەبىياتنىڭ ئېتىراپ قىلىشىغا ئېرىشەلمىگەن، شۇنىڭ بىلەن «جىددىي ئەدەبىيات» ۋە «ئامىمباب ئەدەبىيات» ئوتتۇرىسىدا چوڭقۇر ھاڭ پەيدا بولغانىدى. يېقىنقى بىرنەچچە ئون يىلدىن بۇيان ئەھ-

ژال تۆزگەردى، نۇرغۇنلىغان يازغۇچىلار بارا-بارا ھەر خىل شەكىلدىكى ئاممباب ھېكا-يىچىلىق توغرىسىدىكى كەمستىش ۋە بىر تەرەپلىمە قاراشلىرىنى بۇزۇپ تاشلاپ، ئاشۇنداق شەكىل بىلەن پائال تۇردە جىددىي ئىدىيەۋى مەزمۇنلارنى ئىپادىلەيدىغان بولدى. ئۇلار-نىڭ تەسىرى ۋە تىرىشچانلىقى بىلەن بىر تۇركۈم تەسىرى زور ئەسەرلەر مەيدانغا كەلدى.

2 - دۇنيا ئۇرۇشىدىن كېيىن، ئەنگلىيە پروزىچىلىقىدا كۆپ قىسىملىق رومان ئىجا-دىيىتى گۈللەندى. مەزمۇننى ئىپادىلەش نۇقتىسىدىن ئالغاندا، كۆپ قىسىملىق رومانلار ئاددىي ھېكايىلارغا قارىغاندا يازغۇچىدىن تارىخ بىلەن رېئاللىقنىڭ مۇناسىۋىتىنى تېخىمۇ زىچلاشتۇرۇشنى تەلەپ قىلىدۇ. ئەنگلىيىنىڭ كۆپ قىسىملىق رومانلىرىنىڭ تولىسى مەزمۇن جەھەتتە ناھايىتى كەڭ تارىخ رېئاللىقىنى نامايان قىلىدى، ئىككى قېتىملىق دۇنيا ئۇرۇ-شى ئوتتۇرىسىدا ئەنگلىيە جەمئىيىتىدە يۈز بەرگەن غايەت زور ئۆزگىرىشلەرنى ۋە شەخ-سلەرنىڭ شۇ ئىجتىمائىي ئۆزگىرىشلەر داۋامىدىكى سەرگۈزەشتىلىرىنى ئىپادىلىدى. كۆپ قىسىملىق رومانلارنىڭ مەيدانغا كېلىشى يازغۇچىلارنىڭ ئىجتىمائىي زور ئۆزگىرىش دەۋرىگە نىسبەتەن بىلدۇرگەن ئاكتىپ ئىنكاسى بولدى. مانا شۇ كۆپ قىسىملىق رومانلار ئىچىدە چ. پ. سنونىڭ ئون تومىلۇق رومانى «ناتونۇش ئادەم ۋە قېرىنداشلار»، ئا. پاۋېللنىڭ «زامان كۆيىگە تەڭكەش ئويىنالغان ئۇسسۇل» ناملىق تىرىلوگىيىسى، يېۋېللنىڭ «شەرەپ خەنجىرى» ناملىق تىرىلوگىيىسى، ئايال يازغۇچى مەننىبېۋنىڭ «بالقان تىرىلوگىسى» قاتارلىق-لار ئالاھىدە شۆھرەت قازاندى. بۇ رومانلاردا رېئاللىق، رېئاللىق بىلەن ئادەمنىڭ مۇناسىۋىتى، جەمئىيەت بىلەن ئادەمنىڭ مۇناسىۋىتى، ئادەمنىڭ ئىچكى دۇنياسى قاتارلىقلار ئىپادىلەندى.

ئەنگلىيە پروزىچىلىقىدا ئايال يازغۇچىلارنىڭ باش كۆتۈرۈشىمۇ زور بىر ئالاھىدە-لىك. ئايال يازغۇچىلارنىڭ ئالدىنقى قاتارىدا تۇرۇۋاتقان مولېرسېپاك، ئەيلىس مودوك، دولىزلەيشىن قاتارلىقلارنىڭ ئەسەرلىرىدە ئىپادىلەنگىنى يالغۇزلا ئاياللار ئازادلىقى ۋە ئايال-لار ھوقۇقى مەسىلىلىرىلا بولۇپ قالمىدى، ئۇلارنىڭ دىققەت-ئېتىبارى پۈتكۈل ئىنسانىيەت دۇنياسىغا تەئەللۇق مەسىلىلەر بولدى. ئۇلار بىزنىڭ مەسئۇلىيىتىمىز پۈتكۈل ئىنسانىيەت-نىڭ بايانىاتچىسى بولۇش، دېيىشتى. ئاياللار ھوقۇقى مەسىلىسىكى تەرەپدارلىرى ئاياللارنىڭ زۆرۈر دەرسلىكى دەپ كۆككە كۆتۈرگەن «ئالتۇن خاتىرە» دېگەن كىتابنى يازغان دولىز-لەيشىن شۇ كىتابنىڭ كىرىش سۆزىدە ئۇچۇق ئاشكارىلا گەرچە بۇ كىتاب «ئاياللار ئازاد-لىقىنى قوللىسىمۇ»، ئەمما ئۇ «ئايالىلار ئازادلىقى ئۈچۈن گۈپپاڭچىلىق قىلمايدۇ» دەپ يازدى. ئەيلىس مودوكمۇ بىر نۆۋەت مۇخبىرنىڭ زىيارىتىنى قوبۇل قىلغاندا، «مەن ‹ئا-ياللار دۇنياسى› ۋە ‹ئاياللار قارىشى› دېگەندەك تەشەببۇسلارغا ئانچە قىزىقىپ كەتمەي-مەن. بىز پۈتكۈل ئىنسانىيەتكە سىڭىپ كىرىشىمىز كېرەككى، ھەرگىزمۇ بىكى بۆلگۈنچىلىك پەيدا قىلماسلىقىمىز كېرەك» دېدى.

بۇ ئۈچ ئايال يازغۇچى ھازىرقى زامان ئىجتىمائىي مەسىلىلىرىنى جىددىي ئويلىنىپ، غەربنىڭ كېسەل ھالەتتىكى جەمئىيىتى كىشىلەرگە ئېلىپ كەلگەن بوھران تۇيغۇسىنى خىلمۇخىل شەكىلدە، ئوخشاشمايدىغان نۇقتىلاردىن ئەكىس ئەتتۈردى. موللېر سىپاك بىر ئەسىرىدە ئەسەر قەھرىمانىنىڭ تىلى ئارقىلىق مۇنداق دېدى: «مېنىڭ شېئىر ۋە نەسىر-

لەرنى يېزىشىم كىتابخانلاردا بۇ ئەجەبمۇ ئادەمنىڭ ئامراقلىقىنى كەلتۈرىدىغان ئايالكىنە، دېگەن تۈيغۇ پەيدا قىلىش ئۈچۈن بولماستىن، بەلكى ئۆز تىلىم ئارقىلىق ھەقىقەت ۋە مۆجىزە قارىشىنى تارقىتىش ئۈچۈندۇر». دولىزلەيشىن ھېكايە ئىجادىيىتى توغرىسىدىكى بىر ماقالىسىدە «يازغۇچىنىڭ مەسئۇلىيىتى ئاممىنىڭ بايانلاتچىسى بولۇش... بىر يازغۇچىدا ئەڭ ئەقەللىسى مۇنداق ئۆزىنى بىلىش تۈيغۇسى بولۇشى زۆرۈر: ئۇ روشەن ئىپادىلەش ئىقتىدارى تۆۋەن نۇرغۇنلىغان ئادەملەرنىڭ ۋەكىلى، يازغۇچى ئاشۇلارغا ۋەكىل بولۇپ ئۇلارنى ئىپادىلىسە ۋە ئۇلاردىن دائىم ئوزۇق ئېلىپ تۇرالىسا، ئاندىن يازغۇچى دېگەن نامغا مۇناسىپ بولالايدۇ. ئۇ ئاشۇ ئادەملەرگە تەئەللۇق، شۇڭا ئۇلارغا جاۋابكار بولۇشى كېرەك» دەپ يازدى.

يېقىنقى يىللاردىن بۇيان ئەنگلىيىنىڭ كۆپ سانلىكى يازغۇچىلىرى ئاممىباب ھەرىكايىلارنى ياراتمايدىغان كۆز قاراشلارنى چۆرۈپ تاشلاپ، ئىلمىي فانتازىيە، ۋەھىمىلىك ۋەقە، رازۋېتكا قاتارلىق ئاممىباب ھېكايە شەكلىدە ئەسەر يېزىشقا باشلىدى. موللېر سىياكىنىڭ «شوپۇرنىڭ ئورنى» ناملىق رومانى قەستلەپ ئۇلتۇرۇش رومانىغا، «مەنىدىبام دەرۋازىسى» ناملىق رومانى ۋەھىمىلىك رومانغا ئوخشايدۇ. شىلىۋنىڭ «ئىزنى بايقاش» ۋە «تۇرمۇش داۋام قىلماقتا» ناملىق رومانلىرى جەمئىيەتنىڭ قارا پەردىلىرىنى يازغان رومانلارغا ئوخشايدۇ، ئەمما بۇ رومانلار ئادەتتىكى ئادەملەرنىڭ ئىچ پۈشۈقىنى چىقىرىش ئۈچۈن يېزىلغان ئاممىباب ھېكايىلارغا ئوخشىمايدۇ. بۇلارنىڭ ھەممىسىدە جىددىي مەسىلىلەر، يازغۇچىلارنىڭ ھاياتلىق توغرىسىدىكى ئۆي-خىيالىرى ۋە ئارزۇ-ئۈمىدلىرى ئىپادىلەنگەن.

ئاممىباب شەكىل ئىچىدە، ئىلمىي فانتازىيە شەكلى كۆپ يازغۇچىغا يېقىپ قالدى. خۇددى بىر فانتازىيىلىك ئەسەرلەرنى ئېلان قىلدىغان ژۇرنالنىڭ مۇھەررىرى ئېيتقاندەك، فانتازىيە شەكلىنىڭ يازغۇچىلارغا يېقىپ قېلىشىدىكى سەۋەب شۇكى، «ئىلمىي فانتازىيىلىك ھېكايىلەر بىر دەۋرنىڭ ئۈمىدى، ئارزۇ-تىلىكى، قورقۇنچىسى، ئىچكى دۇنياسىدىكى تىتىتىلىق ۋە بېسىمنى ناھايىتى روشەن نامايان قىلدى.»

ئومۇمەن قىلغاندا، ئەنگلىيە يازغۇچىلىرى ئۆز ئەسەرلىرىنىڭ مەزمۇنى، شەكلى ھەمدە ئىپادىلەش ماھارىتى قاتارلىق كۆپلىگەن تەرەپلەردە ئىزدەنمەكتە، سىناق ئېلىپ بارماقتا. بۇ ئىزدىنىشلەر ۋاراسلىق قىلىشنى چەتكە قاققىنى يوق. ۋاراسلىق قىلىش، يېڭىلىق يارىتىش بىر-بىرىنى تولۇقلاش ئاساسىدا بولماقتا.

ماخمۇتجان ئىسلام تەرجىمىسى

(ژۇن مېيخۇينىڭ «ئەدەبىيات-سەنئەت گېزىتى» نىڭ 1990-يىل 7-ئىيۇل سانىغا بېسىلغان شۇ ناملىق ماقالىسىدىن قىسقارتىپ ئېلىندى.)

مەسئۇل مۇھەررىر ئەنۋەر ئابدۇرېھىم

ماھىرلىق بىلەن سىزىلغان «ئېكران سىرتىدىكى سۈرەتلەر»

«تارىم» ژۇرنىلىنىڭ 1988 - يىللىق 10 - سانىغا ئاپتور قۇربان ئەمەتنىڭ «ئېكران سىرتىدىكى سۈرەتلەر» ماۋزۇلۇق بىر قانچە شېئىرى بېسىلدى. ئاپتورنىڭ بۇ شېئىرلىرى كىتابخانىلارنى كۆچلۈك ھاياجانغا سالىدۇ. بۇ شېئىرلار بىزنى گۈزەل، پاك، توختاۋسىز دولقۇنلاپ تۇرىدىغان لىرىك دۇنياغا باشلاپ كىرىدۇ. مۇنۇ مىسرالارغا قارالا:

ئاھۇ كۆزۈڭ ئاققۇزغان دەريا،
دولقۇنلاندى زىناقلىرىڭدا.

ئاھۇ كۆز ئاققۇزغان دولقۇنلۇق دەريا قايسى دەريادۇ؟ مېنىڭچە، ئۇ، شائىر نىڭ تەسەۋۋۇر دۇنياسىدىكى دەريا، ئەمەلىيەتتە، ئۇ، چىرايلىق بىر قىزنىڭ قارا كۆزلىرىدىن ئېقىپ چىققان ياش! خوش، ئۇنداق بولسا بۇ قىز نېمىشقا يىغلايدۇ؟

ھەسرەت ھىدى تارقىتىپ دۇنيا،
ئوت ياندۇردى دىماغلىرىڭدا.

شۇنداق، بۇ دۇنيانىڭ قايغۇ - ھەسرەتلىرى قىزنىڭ ۋۇجۇدىنى ئوتتەك كۆيدۈرمەكتە، ئۇنىڭ كۆزىدىن تارام - تارام ياش زىناقلىرىنى بويلاپ ئېقىپ چۈشمەكتە، بىزنىڭ قەلبىمىزمۇ ئىختىيارسىز ھالدا قىزنىڭ قەلبى بىلەن بىللە ھەسرەت چەكمەكتە، بىراق «رەھىمسىز» شائىر بىزنىڭ ھەسرەت چېكىشىمىزگە يول قويمايدۇ، ئەكسىچە بىزنى قىزنىڭ يىغىسىدىن، ئۇنىڭ چىرايىدىن، ئۇ پەيدا قىلغان مۇھىتتىن ھۇزۇرلاندۇرماقچى بولىدۇ:

كىرپىكلىرىڭ چاقناتقان پانۇس،
شولا يايدى دەريا يۈزىدە.
نازۇك لەۋلىرىڭ توسمىسى، ئەپسۇس،
ئېقىنلارنى توستى ئۆزىدە.
مەجنۇنتاللىق دەريانىڭ بويى،
چېچىڭ سۆيەر دەريالىرىڭنى.
كۆزۈڭ - ئۇپۇق، كۆرسەتسە قۇياش،
نۇرغا چۆمكەر سەھرالىرىڭنى.

شائىر سىزىپ بەرگەن بۇ گۈزەل سۈرەت بىزنى سۆيۈندۈرىدۇ، بىز قىزنىڭ ھەسرەتلىك يىغىسى ۋە ئۇنىڭ پەيدا بولۇش سەۋەبلىرىنى پۈتۈنلەي ئۇنتۇپ قالمىز، قەلبىمىز ھەسرەتكە ئەمەس، لەززەتكە تولىدۇ. ئەمما، بىزنىڭ مۇشۇنداق بىر بىچارە قىزنىڭ يىغىسىغا ھېسداشلىق قىلمايلى، ئەكسىچە ئۇنىڭدىن ھۇزۇرلىنىشىمىز ھەقلىقمۇ؟ شائىر بۇنىڭغا ئېنىق جاۋاب بېرىدۇ:

بەس، مۇڭلانما، كۆلمەكتە قۇياش،
جىلۋە بىلەن بۇلاقلىرىڭدا.

شۇنىڭ بىلەن بىزنىڭ ھۇزۇرلىنىشىمىزنىڭ سىرى ئايان بولىدۇ، ئەسلىدە ياش چىقىۋاتقان بۇلاقتەك كۆزۈنىڭ تەكتىدە يەنە قۇياشتەك جىلۋە قىلىۋاتقان كۆلكە بار ئىكەن ئەمەسمۇ؟! قىسقىسى، «ئاھۇ كۆزۈڭ ئاققۇزغان دەريا» ناملىق بۇ شېئىر كىشىگە بىر خىل خۇش پۇراق، لېكىن ئاچچىق - چۈچۈك مېۋىنىڭ تەمىنى بېرىدۇ.

ئاپتورنىڭ «يۇلتۇزلۇق ئاخشام» نامـلىق يەنە بىر شېئىرىدا بەخت، پەيزىگە چۆمۈلـگەن ئائىلە تۇرمۇشىنىڭ ئىنتايىن ئەھمىيەتلىك بىر كۆرۈنۈشى ئۈستىلىق بىلەن سۈرەتـلەپ بېرىلگەن. بۇ كۆرۈنۈشنى پەيـدا قىلـغان مۇھىت مۇنداق:

كىرپىكلەردىن ياغدۇرۇپ ئاق نۇر،
ئاي مارايدۇ قايرىلسا پەردە.
سالقىن شامال يۇگرەيدۇ غۇر-غۇر،
خاتىرجەملىك كۆلگەن مەھەلدە.
ئاستا مېڭىپ يۈرەر ياش ئانا،
تۆشەك ئارا پۇشۇلدار بوۋاق.

بۇ پەردە شائىرنىڭ تەسۈرلەۋاتقىنى خاتىرجەملىك ۋە خۇشاللىق ھۆكۈم سۈرگەن ئائىلىدىكى ياش ئانا ۋە بوۋاقتىن ئىبارەت، ئەمما «پەردە قايرىلغاندا ئاق نۇر ياغدۇرۇپ ماراۋاتقان ئاي» نېمىنى كۆرسىتىدۇ؟ بىز ئۇنىڭدىن تۆۋەندىكىدەك ئۇچ خىل ھالەتنى تەسەۋۋۇر قىلالايمىز:

بىرىنچىسى، بۇ، پەردە قايرىلـغان ھامان دېرىزىدىن كۆرۈنـگەن ئاسمانـدىكى ئاي.

ئىككىنچى، بۇ ئاي — پۇشۇلداپ ئۇخلاۋاتقان بوۋاقنى كۆرۈش ئۈچۈن پەردىنى قايرىپ، كۆزلىرىدىن نۇر ياغدۇرۇپ تۇرغان ئانا.

ئۈچىنچىسى، بۇ ئاي — جورىسىنىڭ قايتىپ كېلىشىگە تەقەززا بولۇپ، پەردىنى قايرىپ دېرىزىدىن سىرتقا قاراۋاتقان چوكان.

بۇ پەردە كىتابخانىنىڭ تەپەككۇرى چاچما تەسەۋۋۇر بويىچە قانات قاقىدۇ، بۇ «ئاي» زادى ئاسماندىكى ئايمۇ ياكى جورىسىنىڭ ۋە بالىسىنىڭ ئىشقىدا يېنىۋاتقان ياش ئانىمۇ؟ بەلكىم ھەر ئىككىسىدۇر، چۈنكى شائىرنىڭ نەزەرىدە «ئاي» بىلەن «ئانا» نىڭ ئانچە پەرقى يوق، قاراڭ:

پەردىلەرنى چۆمكەيدۇ ئاتا
تۆشكىگە باش قويسا بوۋاق،
كۆلەر ئۆيدە تولۇن ئاي گويا
نۇر سەپكەندەك بىر ئالتۇن تاۋاق.

بوۋاق ئۆز تۆشكىدە ئوخلىغاندا ئاتا پەردىلەرنى چۆمكۈپتىدۇ، بىراق بۇ ۋاقىتتا بىز يەنىلا ئۆيدە نۇر چېچىپ كۆلۈپ تۇرغان تولۇن ئايىنى كۆرىمىز، شەك-شۈبھىسىزكى، شائىرنىڭ قەلبىدە نۇرلۇق ئاي بىلەن ئۇلۇغ ئانا بىر گەۋدە بولۇپ كەتـكەن.

ئىشىك ياقتىن كىرگەندە ئاتا،
سالقىن بېرەر رەيھاندىن پۇراق.
تاتلىق تامشىپ ئويغىنىپ بوۋاق،
ئاتىسىغا سالار چىك گىرە.
ياش ئانىنى سۆيەر بەك ئوماق،
ئېھە، بۇ ئەجەب ئىللىق مەنزىرە.

بوۋاق پۇشۇلداپ ئۇخلايدۇ، ئەمما ياش ئانا بوۋاقنىڭ ئاتىسىنى تەقەززالىق بىلەن كۈتىدۇ، مۇشۇنداق پەيتتە بىردىنلا ئۆيگە كىرىپ كەلگەن ئاتا تەشنا بولغان ئانا ئۈچۈن رەيھان پۇرىقىنى ئېلىپ كىرگەن سالقىن ھاۋانىڭ سېزىمىنى بەرمەسلىكى مۇمكىنمۇ؟ شائىر بىزگە بۇ خىل نازۇك تۇيغۇنى چوڭقۇر ھېس قىلدۇرىدۇ. گەپ بۇنىڭ بىلەن تۇگىمەيدۇ، ئەڭ مۇھىمى، ئاتىنىڭ ئۆيگە ئېلىپ كىرگەن خۇشاللىقى بوۋاقنىمۇ ئويغىتۇپتىدۇ. ئۇ ئاتىسىنىڭ بوينىغا گىرە سالىدۇ، ئاندىن بۇرۇلۇپ ئانىسىنى سۆيىدۇ، بۇ چاغدىكى ئائىلە لەززىتىنى، بۇ مەزگىلدە ئاتا-ئانىنىڭ قانچىلىك شادلىققا چۆمۈلگەنلىكىنى، ئۇلارنىڭ بۇ ھالەتتىن قانـچىلىك مەست بولۇشقانلىقىنى تەسەۋۋۇر قىلىش بىز ئۈچۈن ئانچە تەس ئەمەس، شائىر بىزگە ئائىلە ھاياتىنىڭ ئاجايىپ شېرىن شەربەتـ

لىرىنى تېتىتىدۇ، بىزنى بەختىيار ئائىلىنىڭ جەننىتىگە باشلاپ كىرىدۇ.

تەبىئەتنىڭ ئەللەيلىشىدە،
گۈلزار ئارا ئۇخلايدۇ قورا.
سانسىز يۇلتۇز شېرىن چۈشىدە،
بىتاقەتتە ئىزدەيدۇ جورا ...

ئانا تەبىئەت ئۆزىنىڭ گۈلزارلىقىدا ئۇ ئائىلىگە بەخت ئاتا قىلىپتۇ. شائىر بۇنداق ئائىلىلەرنىڭ تېخىمۇ كۆپىيىشىنى تىلەيدۇ.

دېمەك، بۇ شېئىردا بىز شائىرنىڭ تۇرمۇشقا بولغان ئوتتەك قىزغىنلىقىنى، ئۇنىڭ چوڭقۇر سۆيگۈگە تولغان قەلبىنىڭ تۇرمۇش گۈزەللىكى ئىچىدە ئېرىپ كەتكەنلىكىنى كۆرىمىز.

ئاپتورنىڭ «مۇھەببەت» نامىلىق شېئىرىنىمۇ ئوخشاشلا لىرىك ھېسسىياتنىڭ يارقىن ئىپادىسى دېيىش مۇمكىن، بۇ شېئىردا مۇھەببەتنىڭ «گاچىلارغا تىل»، «ئەمالارغا كۆز»، «ئاجىزلارغا قۇۋۋەت»، «كۆرەڭسىزگە گۈزەللىك» ئاتا قىلالايدىغان ئاجايىپ كۈچ قۇدرىتىگە كۈچلۈك مەدھىيە ئوقۇلغان، سىرلىق مۇھەببەت ھادىسىسى باشقىچە بىر نۇقتىدىن يورۇتۇپ بېرىلگەن.

ئومۇملاشتۇرۇپ ئېيتقاندا، «ئېكران سىرتىدىكى سۈرەتلەر» نامى ئاستىدىكى بۇ بىرنەچچە شېئىر ھازىرغىچە سەنئەت ئېكرانىنىڭ سىرتىدا قالغان تۇرمۇش سۈرەتلىرىنى كۈچلۈك ھېسسىيات ۋە نەپىس تىل ئارقىلىق ماھىرلىق بىلەن سىزىپ بەرگەن.

مەن شائىرنىڭ بۇندىن بۇرۇنقى ئىجادىيىەت ئەھۋالىدىن خەۋەرسىز. شۇڭا ئاددىي كىتابخان سۈپىتى بىلەن مەندە كۈچلۈك ھاياجان قوزغىغان بۇ بىرقانچە شېئىر ھەققىدىكى قىسقىچە كۆز قاراشلىرىمنى ئوتتۇرىغا قويۇپ ئۆتتۈم. مەن ئاپتور قۇربان ئەمەتنىڭ بىزگە يەنىمۇ تەملىك، خۇش پۇراق ئىجادىيەت مېۋىلىرىنى تەقدىم قىلىشىنى سەمىمىي ئۈمىد قىلىمەن.

ئۇرۇمچىدىن ئوسمان ئىسمايىل
مەسئۇل مۇھەررىر ئەنۋەر ئابدۇرېھىم

«سىزنى سۆيەتتىم ...» ھېكايىسىنىڭ بەدىئىي مۇۋەپپەقىيىتى

«تارىم» ژورنىلىنىڭ 1990 - يىل 9 - سانىغا ياسىن نىيازنىڭ «سىزنى سۆيەتتىم ...» ناملىق ھېكايىسى بېسىلدى. بۇ ھېكايە ئاپتورنىڭ بەدىئىي ئىپادىلەش جەھەتتىكى ماھارىتى ۋە ئۇنىڭدا ئېچىپ بېرىلگەن تۇرمۇش ھەقىقىتىنىڭ تەرىبىيەۋى رولى بىلەن كەڭ كىتابخانلاردا ئالاھىدە قىزىقىش قوزغىدى.

بۇ ھېكايىدا يارىتىلغان تۇرمۇش مۇھىتى ئەڭ دەسلەپتىلا بىزگە ئۇدۇلمۇ ئۇدۇل قوشنا ئولتۇرغان بويتاق ئەر بىلەن تۇل چوكانىنى تونۇشتۇرىدۇ، ئاپتور كىتابخانلارنىڭ كۆڭلىگە «بۇ ياش بويتاقلار ئوتتۇرىسىدا بىرەر ئىش چىقىدىغان بولدى» دېگەن شەيتان ۋەسۋەسىنى سېلىپ قويىدۇ. ئىشەنمىسىڭىز، مۇنۇ بايانغا قاراڭ: «... ئۇ

دالان پەشتاقلىرىغا قەدەم باسقاندا، مەن ئىختىيارسىز ئۇنىڭ كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان كۆكسىگە، تولغان ساغرىسىغا قاراپ قالاتتىم... قوشنامىنىڭ چىرايلىق ھۇسن - جامالىنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈرۈپ، خىيال سۈرۈپ ئولتۇرۇپ قالاتتىم ... ئۇچرىشىپ قالساق ئۇ بېشىنى كۆتۈرۈپ تەبەسسۇم قىلىدىغان بولدى.» بىز بۇ قۇرلارنى ئوقۇغىنىمىزدا ئۇلار ئوتتۇرىسىدىكى سىرلىق مۇناسىۋەتكە قىزىقسىنماي، شۇبھىلەنمەي قالاتتۇقمۇ؟ مەدەنىي ئەللەردە، مەدەنىي مىللەتلەردە بىر ئەر بىلەن بىر ئايالنىڭ قوشنا ئولتۇرۇشى، بىر - بىرسىگە قارىشى، تەبەسسۇم قىلىشى ۋە سۆزلىشىشى نورمال ئىش، باشقىلار ئۇنىڭدىن غەيرىلىك ھېس قىلمايدۇ. بىراق بىز ئاشۇنداق ئىشلارغا دۇچ كەلگەندە سەزگۈرلۈك بىلەن ئالاھىدە دىققەت قىلىمىز. جەمئىيىتىمىز كىشىلىرىنىڭ بۇ خىل پىسخىك ئالاھىدىلىكىنىمۇ ئاپتور ئۆز بايانىنىڭ سىرتىدا قالدۇرمىغان: «ئۇ ماڭا گەپ قىلغۇسى بار ئىدى - يۇ، بىراقتىكى ئايالىمنىڭ غايىبانە كۆزلىرىدىن قورقاتتى ... مەنمۇ يېنىمدا يوق ئايالىمنىڭ كۈندەشلىكىدىن قورقۇپ، ئۇنىڭ چىرايىغا تىكىلىپ قارىيالمايتتىم.» قاراڭ، ئۇنىڭ ئۇستىلىقىنى! يوق ئادەمدىن كىم قورقاتتى؟ ئۇلارنىڭ قورقۇۋاتقىنى — دەل بىزدەك باشقىلارنىڭ خۇسۇسىي تۇرمۇشىغا باشقىچە قىزىقىدىغانلارنىڭ كۆزىمىز ئەمەسمۇ؟

شۇنداق، ھېكايە ئاپتورى باشتىلا ئۆزى ياراتقان سىرلىق ۋە سۇرلۇك كەيپىيات بىلەن بىزنى جەلپ قىلىپ قويۇپ، قەلبىنى بىر بۇراپلا، كىتابخانلارنى ھېلىقى تۇل ئايال رۇقىيەنىڭ ياشلىق باھارىغا، كۆيگەن ئاشىقى، جۇرئەتسىز يىگىت «مەن» نىڭ نالە - پەريادلىق روھىي دۇنياسىغا باشلاپ كىرىدۇ. ھەقىقىي ھېكايە شۇنداللا باشلىنىدۇ، ھېكايىنىڭ ھەقىقىي باش قەھرىمانىمۇ شۇنداللا مەيدانغا چىقىدۇ. ھېكايە قۇرلىرىنى زېھىن قويۇپ ئوقۇغىنىمىزدا، ئۇنىڭدا ئالىي مەكتەپ مۇھىتى يالىتلىغانلىقىنى، ھېكايىدا ئوتتۇرىغا چىققان قىز - يىگىتلەرنىڭ ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىمىز. ئاندىن ئاپتور بىزنى ھېكايىدىكى ئاساسلىق ئىككى پېرسوناژنىڭ خاراكتېر توقۇنۇشى يۈز بەرگەن ۋاقىتلاردىن تۇرمۇش مۇھىتىغا باشلاپ كىرىدۇ. ئاپتور ئەنە شۇ مۇھىتتا تېپىك ئوبرازلىق خۇسۇسىيەتنى ھازىرلىغان ئىككى پېرسوناژنىڭ قىلمىش - ئەتمىشلىرىنى دىققەتىمىزنىڭ مەركىزىگە قويىدۇ.

ئاپتور بۇ ئىككى پېرسوناژنى ئۇلارنىڭ خاراكتېر تەرەققىياتىنىڭ مەنتىقىسىگە ئۇيغۇن ھالدا چىن رەۋىشتە تەسۋىرلەپ، ئۇلارنىڭ تۇرمۇش قانۇنىيىتى ئالدىدىكى مەغلۇبىيىتىنىڭ مۇقەررەرلىكىنى ئېچىپ تاشلاپ، ئۇلارنىڭ ئوبرازىنى بەدىئىي تېپ دەرىجىسىگە كۆتۈرۈپ، كىتابخانىنى بەدىئىي زوقلىنىشتىن بەھرىمەن قىلىدۇ ۋە چوڭقۇر ئويلاندۇرىدۇ. ئەقلىلىق كىتابخان ئويلىماي قالمايدۇكى: رۇقىيە بىلەن مۇراتنىڭ مۇھەببەت تراگېدىيىسىنىڭ سەۋەبىي نېمە؟ مۇرات رۇقىيەگە شۇنچە كۆيگەن ۋە بىر مۇھىتتا ياشىغان تۇرۇقلۇق، نېمىشقا مۇھەببەتكە نائىل بولالمىدى؟ ئۇنىڭغا نېمە توسقۇنلۇق قىلدى؟ رۇقىيە ئاتلىق گۈزەل قىز نېمە ئۈچۈن بەختلىك ئائىلە قۇرالماي، بىر بالا بىلەن تۇل قېلىپ، «خۇددى روھى تېنىدىن ئاجراپ

كەتكەندەك ئاجايىپ بىر مۇڭلۇق ھالەتتە ياشاش» ھالىتىگە چۈشۈپ قالدى؟ ئاپتور كىتابخانلارنىڭ ئالدىغا قويىماقچى بولغان ۋە كىشىلەرنى ئويلاندۇرماقچى بولغان مەسىلىمۇ دەل مۇشۇ بولسا كېرەك.

ئاپتور بايان قىلىش نۇقتىسىنى ناھايىتى ياخشى تاللىغان بولۇپ، يىگىتنىڭ تۇرمۇش ۋە پىسخىك كەچۈرمىشلىرىنى «مەن» نىڭ تىلىدىن تەپسىلىي بايان قىلىپ، كىتابخانلارنى بۇ جۈرئەتسىز يىگىتنىڭ بىچارىلىقىغا ئىچىندۇرىدۇ، ئويلاندۇرىدۇ. ئاپتور «مەن» نىڭ مۇھەببەت ۋە تۇرمۇشتا ھەر قېتىم ئوڭۇشسىزلىققا ئۇچرىغانلىقىنى، ھەدەپ ياش تۆكۈپ يىغلىغانلىقىنى بايان قىلىدۇ. ھېسابلاپ باقسام، «مەن» مۇشۇ جەريانىدا 12 قېتىم ياش تۆكۈپ يىغلاپتۇ، لېكىن ئۇنىڭ ياش تۆكۈپ يىغلاشلىرى نېمە مەسىلىنى ھەل قىلدى؟ ئاپتورنىڭ ئىچىپ بەرمەكچى بولغان بىر تۇرمۇش ھەقىقىتىمۇ ئەنە شۇ: بىرەر مەسىلىگە دۇچ كەلگەن ھامان، ئاكتىپ ھالدا چارە ئىزدىمەي، تەدبىر قوللانماي، ھەر كەت قىلماي، ھەدىسلا «مەن»دەك ئاچچىق ياش تۆكۈپ ئولتۇرغان بىلەن ھېچ ئىش پۈتمەيدۇ. ھاياتنىڭ ھەممە ساھەلىرىگە رىقابەت سىكىپ كەتكەن بۇگۈنكى زامانىدا، ئۆز تەقدىرىنىڭ خوجىسى بولالمىغان، ئاكتىپ، تەشەببۇسكار، زېرەك، تېتىك ياشاش ئۇسۇلىنى قوللانمىغان كىشى ھاياتتىكى كۆچلۈكلۈكلەر، غالىبلار قاتارىدىن ئورۇن ئالالمايدۇ. بۇ نۇقتىنى «مەن» نىڭ ئۆزىمۇ تۇرمۇشنىڭ ئاچچىق ساۋاقلىرىنى تېتىغاندىن كېيىن چۈشىنىپ يەتكەندەك قىلىدۇ. ئۇنىڭ «جۈرئەتسىزلىكىم تۈپەيلى خۇدا سىزنى ئۇ ئەرگە چېتىپ مېنى جازالىدى» دېگەنلىكى مۇشۇ يەكۈنىمىزگە دەلىل بولىدۇ. «مەن» نىڭ بەختسىزلىكىغا ئۇنىڭ جۈرئەتسىزلىكىدىن بولدى، ئۇنداقتا رۇقىيەنىڭ بەختسىزلىكىچۇ؟ بۇ ھەقتە ئاپتور يەكۈن چىقارماي، ئۇنىڭ بىر بالا بىلەن تۇل قالغانلىقىنلا ئەسكەرتىپ، قالغىنى زېرەك كىتابخانلارنىڭ ئويلىنىشىغا قالدۇرغان. ئويلاپ باقايلى، بىزنىڭ رېئال تۇرمۇشىمىزدا، رۇقىيەگە ئوخشاش قىزلىق ئىپپەت - نومۇسىنى پەرۋاسىزلىق بىلەن سېتىۋەتكەن بىر قىزنىڭ بەختلىك ئائىلە قۇرالىشى مۇمكىنمۇ؟ ئۇنىڭ بىر بالا بىلەن تۇل قېلىپ، باشقىلارنىڭ ئالدىدا «ئەندىكى كىنىچە تىمسىقلاپ مېڭىش»، «يەردىن بېشىنى كۆتۈرەلمەسلىك» ھالىتىگە چۈشۈپ قالغانلىقى ئەنە شۇ بەختسىزلىكىنىڭ ئىسپاتى ئەمەسمۇ؟ گەرچە ئاپتور ھېكايىنىڭ ئاخىرىدا بۇ بەختسىز تۇل چوكانغا ھېسداشلىق قىلىپ، «بىر يىگىتنىڭ ئاشۇنداق مەجنۇنانە سۆيۈشىگە نائىل بولغان بۇ ئايالنى كىمدۇ بەختسىز دېيىلسۇن» دېيىش ئارقىلىق ئۇنىڭ بوينىغا كەلگۈسى بەختنىڭ نۇرلۇق گۈل چەمبىرىكىنى ئېسىپ قويغان بولسىمۇ، لېكىن بىز يەنىلا ئۇ چوكانىنىڭ بەختلىك بولالىشىغا شۈبھە بىلەن قارايمىز. ئۇنى مەجنۇنانە سۆيگەن «مەن» ئاخىرى ئۇنىڭ قېشىغا قايتىپ كەلگەن، ئۇنىڭ بىلەن ئۆي تۇتقان ھالەتتىمۇ، چوكانىنىڭ ئىلگىرىكى قىلمىشلىرى ئەرنىڭ ۋىجدانىنى ئازابلىماسلىقى، ئوڭايلا ئېسىدىن كۆتۈرۈلۈپ كېتىشى مۇمكىنمۇ؟ بۇ تىۋەررۈسىمۇ «مەن» نىڭ خېتى رۇقىيەگە ئۆزىنىڭ تۇرمۇش بەختسىزلىكىنىڭ سەۋەبىنى تونۇتۇشتا سىگنالنىڭ رول ئوينىغان: «سىزگە بۇ رەزىللىكلەر مۇناسىپ ئەمەس

ئىدى، سىز قىزلىق تېنىڭىزنى، روھىڭىزنى قەدىرلىشىڭىز، پەرىشتىدەك پاك ياشىشىڭىز، مۇھەببىتىڭىزنى ئېگىسىگە تاپشۇرۇشىڭىز كېرەك ئىدى، بىراق قىزلىق تەلپۈنۈشلىرىڭىز ھەممىنى بەربات قىلىۋەتتى، ئەتىكى كۈندە مۇشۇ رۇقىيە ھالال ئەرنىڭ ئالدىغا قانداق بارىدۇ؟» رۇقىيەنىڭ تۇرمۇشتا بەختلىك بولۇش - بولالماسلىقىدىكى ئاچقۇچ دەل مۇشۇ يەردە. تۇرمۇشتا بەختلىك بولۇشنىڭ تەبىرى نېمە؟ قايسىبىر مۇتەپەككۇر بۇ ھەقتە: «بەخت دېگەنلىك — بىراۋنىڭ ئۆزىنى سۆيىدىغانلىقىنى تۇيۇپ تۇرۇشتا» دېگەنىدى. دېمەك ھەقىقىي سۆيۈلۈش ۋە سۆيۈلۈش بەخت دېمەكتۇر. بىراق، ئاشۇ رۇقىيە قايسى يۈزى بىلەن «مەن» نىڭ چىن سۆيگۈسىگە مۇناسىپ بولالايدۇ؟ قايسى يۈزى بىلەن «مەن» نىڭ ئالدىدا ئۆزىنى بەختلىك سېزەلەيدۇ؟ مانا مۇشۇلار ئاپتور ئېچىپ بەرمەكچى بولغان تۇرمۇش ھەقىقىتى.

ئىدرىس بارات

مەسئۇل مۇھەررىر روزىھەھەمەت جۈمە

«چەت - ياقا يۈرت» تىن سادا

قولۇمدا «تارىم» ژۇرنىلىنىڭ 1990 - يىللىق 7 - سانى، ئاپتور ياسىن نىيازنىڭ بۇ سانغا بېسىلغان «تالاش» ناملىق ھېكايىسى مېنى ھەيران قالدۇردى. گەرچە بۇ ئەسەردە تەسىرلىك بايانلار خېلى كۆپ بولسىمۇ، قەلبىمدە ھېچقانداق زوق قوزغىيالمىدى، چۈنكى «تالاش» تا ئىلگىرى سۆزۈلگەن خاھىش ساغلام ئەمەس ئىدى.

«تالاش» تا تەسۋىرلەنگەن «مەن» ئايرىلغىنىغا 20 يىل بولغان، ئەمما ئۆزى بىلمەيدىغان ئاتا - ئانىسىدىن ئۇشتۇمتۇت بىر پارچە خەت تاپشۇرۇۋېلىپ گاڭگىراپ قالىدۇ ۋە بېقىۋالغان ئاپىسى ئايىمخانغا خەت يېزىپ ئەھۋالنى ئوققاندىن كېيىن ئىدىيىسىدە «تالاش» تىن ئىبارەت جىددىي كۈرەشكە دۇچ كېلىدۇ.

«مەن» نىڭ قەلبىدىكى ئارقىلىق ئىپتىدائىي قىلىنغان تۆۋەندىكى: «ئاھ خۇدا، ئاتامدىن ئايرىلىپ ھەمراھسىز قالغان شۇ بەختسىز ئاپام ئەمدى مەندىنمۇ ئايرىلىپ، بۇ دۇنيادا يەككە - يېگانە قالارمۇ؟» دېگەن بايانىدىن كۆرۈش مۇمكىنكى، ئاپتور ئالدى بىلەن سۆز ئىشلىتىشكە دىققەت قىلمىغان. ئەسەردىكى «مەن» بىرەر قېتىم قاتتىق ئاغرىپ قالمىغان ياكى بىرەر چوڭراق ھادىسىگە يولۇقۇپ، ھاياتى خەۋپ ئىچىدە قالمىغان تۇرسا، ئاپتور نېمە ئۈچۈن ئادەتتىكى ئايرىلىشقا ساكراتتىكى ئالدەمنىڭ ئۆلۈم ئالدىدىكى ئاھۇ پەريادىنى ئەكس ئەتتۈرىدىغان ئىبارىلەرنى ئىشلىتىشكە مەجبۇر بولىدىكەن؟ ئېنىقراق ئېيتقاندا، «چەت - ياقا يۈرت» قا قايتماي، ئۇرۇمچىدە قېلىشنى «رەھىمسىزلىك بىلەن» ئۇ دۇنياغا سەپەر قىلغانلىق دېيىش تولىمۇ بىمەنىلىك بولامدۇ؟

ئەگەر مۇھىمى، «تالاش» تا ئىلگىرى سۆزۈلگەن ئىدىيە توغرا ئەمەس.

«تالاش» تا خېلى ئېتىبار بىلەن تەسۋىرلەنگەن پېرسوناژ — قىيىن يىللاردا چەت ئەلگە چىقىپ كېتىپ، زامان ئۆزگىرىشىغا ئۆتەنگە قايتقان، «زامانغا مۇناسىپ ئىلمىي ئادەم» يارمۇھەممەت ئوغلىغا مۇنداق مەسلىھەت بېرىدۇ: «بالام، ئادەم بۇ دۇنياغا كەلگەن ئىكەن، چوقۇم ئىنسانىي

بۇرچىنى ئادا قىلىشى، ئىنسانلىق قىممەتىنى يارىتىشى كېرەك. سەن ئۆزۈڭنىڭ چىقىش يولىنى شېئىرىيەتكە باغلاپسەن، لېكىن شۇ نى ئويلاپ كۆردۈڭمىكىن، كەسىپ جەھەتتە مۇۋەپپەقىيەت قازىنىشنىڭ شارائىت بىلەن مۇناسىۋىتى بارمۇ - يوق؟ مېنىڭچە، ئەلۋەتتە بار ... بۇ يىل مەكتەپ پۈتتۈرىدىكەنسەن، ئالدىڭدا تەقسىمات مەسئىسىگە دۇچ كېلىسەن، يول تاللايسەن، ئىستىقبالىڭغا تەسىر كۆرسىتىدىغان ياشاش، تىرىشىش، كامالەتكە يېتىش شارائىتىنى تاللايسەن ... بۇ سېنىڭ پۈتۈن ئۆمرۈڭگە تەسىر كۆرسىتىدىغان ھالقىلىق پەيت ...» بىز ئاپتورنىڭ «تاللاش» تا زادى قانداق ئىدىيىنى ئىلگىرى سۈرگەنلىكىنى تېخىمۇ ئېنىق دەللىلەش ئۈچۈن «مەن» نىڭ ئاتىسى نىڭ مەسلىھىتىگە جاۋابەن يازغان خېتىدىكى مۇنۇ ئىقرارىنىمۇ قوشۇپ تەھلىل قىلايلى: «... راست! سىز ئېيتقاندەك مەن ئۇرۇمچىدىن ئاشۇ چەتتىكى يۇرتۇمغا كەتسەم مەندىكى تالانت، سەۋىيە كۆمۈلۈپ قالار ...» ناھايىتى ئېنىقكى، ئاپتور بىر پۈتۈن جەمئىيەتنى ئىنتايىن بىر تەرەپلىمە ھالدا چۈشەندۈرۈپ، قانداقتۇر «... ئىستىقبالغا تەسىر كۆرسىتىدىغان ياشاش، تىرىشىش، كامالەتكە يېتىش» تەك ئىشلارنىڭ ھەممىسى پەقەت چوڭ، كاتتا شەھەرلەردىلا ئېرىشكىلى بولىدىغان ئىش، ھەتتا «ئىنسانىي قىممەتنى يارىتىش» تەك مۇنداق چوڭ ئىشمۇ چوڭ شەھەرلەردىلا ۋۇجۇدقا چىقىدىغان ئىش، دېگەن ئىدىيىنى ئىلگىرى سۈرۈپ، «چەت - ياقا يۇرت» لارنى خاتا ھالدا خۇنۈكلەشتۈرگەن. كىشىنى بەكمۇ ئەپسۇسلاندۇرىدىغىنى شۇكى، «چەت - ياقا يۇرت» تا تالانت، سەۋىيە «كۆمۈلۈپ قالار» ئىمىش، قەدىمدىن تارتىپ ھازىرغىچە «چەت - ياقا يۇرت» لارنىڭ قايسى بىرى «تالانت، سەۋىيە» لەرنى دەپنە قىلىدىغان قەبرىستانلىق بولۇپ قاپتۇ؟! بۇ يەردە ئاپتورنىڭ پەقەت ئۆز ھېسسىياتىغا لا ئەسىر بولۇپ، پاكىتلارغا بەھۇرمەتلىك قىلغانلىقى كىشىنى چوڭقۇر ئەپسۇسلاندۇرىدۇ.

دۇرۇس، چوڭ شەھەرلەرنىڭ مەدەنىيەت ۋە ئىقتىسادىي جەھەتتىن ئۆزگىچە ئەۋزەللىكلىرى بار. ئەمما ئۇ يەرلەرنىڭ شارائىتىنى ئەدىبلەرنىڭ «تالانت، سەۋىيە» سىنى كامالەتكە يەتكۈزىدىغان بىردىنبىر ئاساس ئەمەس، «چەت - ياقا يۇرت» لارمۇ «ئىنسانىي قىممەتنى يارىتىش» ئۈچۈن تىرىشچان كۈرەش قىلىۋاتقان تالانت ئىگىلىرىنى ئۆزلىرى زەل «شارائىت» بىلەن تەمىن ئەتمەكتە. چەت - ياقا يۇرتلاردىنمۇ كۆپلەپ تالانت ئىگىلىرى چىقماقتا. يازغۇچى ئۈچۈن «چەت - ياقا يۇرت» لار تېخىمۇ كۆپ ئەۋزەللىككە ئىگە. ئۇ يەرلەر يازغۇچىنى مول، ئۆزگىچە تۇرمۇش ئاساسى بىلەن ئەمىنلەيدۇ. بۇ بىر ئەقەللىي ساۋات.

ئۇنىڭدىن باشقا «تاللاش» تا ئاپتور ھازىر جەمئىيەتنىمىزدە كىشىلەرنى ئىنتايىن بىزار قىلىۋاتقان نامۇۋاپىق غەيرىي تەقسىمات مۇناسىۋىتىگە ھېسداشلىق قىلىش پوزىتسىيىسىدە بولغان.

خۇلاسە شۇكى، «تاللاش» نىڭ كىشىگە ئازراقمۇ زوق بېغىشلىيالمىغانلىقىدىكى سەۋەب، بىرىنچىدىن، ئاپتورنىڭ زامان ۋە ماكانغا بولغان قارىشىنىڭ يۈزە بولغانلىقى، ئىككىنچىدىن، ئەسەر قەھرىمانلىرىنى دەۋر روھىنىڭ يۈكسەكلىكىگە كۆتۈرەلمىگەنلىكى قاتارلىقلاردىن ئىبارەت.

بورىتالادىن نۇرەۋدەھەت ئىسمايىل
مەسئۇل مۇھەررىر ئەنۋەر ئابدۇرېھىم

△ سوۋېت ئىتتىپاقىدا لاۋشې قىزغىنلىقى كۆتۈرۈلدى.

سوۋېت ئىتتىپاقىدا لاۋشېنى تەتقىق قىلىش قىزغىنلىقى كۆتۈرۈلۈپ، ئۇ توغرىلىق مەخسۇس كىتاب ۋە نۇرغۇن ماقالىلەر يېزىلدى. ئۇنىڭ ھەممە ئەسىرى رۇس تىلىغا تەرجىمە قىلىندى.

سوۋېت ئىتتىپاقى خەلقۇشۇناسى ئانتىنوۋېسكى لاۋشېنىڭ مەملىكىتىمىزدە ئېغىر خاتالىق سادىر قىلغان دەپ قارالغان «مۇشۇكلەر شەھىرى» ناملىق رومانى ئۈستىدە توختالغاندا، بۇ جاھان ساتىرىك ئەسەرلەر تارىخىدىكى ئەڭ نادىر ئەسەر، يازغۇچى بۇ رومان بىلەن دۇنيا ئەدەبىياتىدىكى سېدلىن، فرانسى بىلەن بىر قاتاردا تۇرۇشقا تامامەن مۇناسىپ. «مۇشۇكلەر شەھىرى» دە جۇڭگونىڭ مىللىيلىكى مەسىلىسى ئۈستىدە چوڭقۇر ئويلىنىش ئېلىپ بېرىلغان. ئۇ خەلق ئاممىسىنىڭ قورقۇنچاقلىقى، شۇكرى ـ قانائەت قىلىشى ۋە ئۇلۇنىڭ ئۈيۇشۇشلىرىنى كۆرۈپ يەتكەن. بۇ ئەسەر لۇشۇننىڭ «ئا Q نىڭ رەسمىي تەرجىمھالى» غا ئوخشاش، تارىخىي ئەينەكلىكنى بېزەپ كۆرسەتمىگەن، دېگەن. موسكۋا ئۇنىۋېرسىتېتى ئاسىيا، ئافرىقا ئىنستىتۇتىنىڭ پروفېسسورى سىمىنوۋ: «مۇشۇكلەر شەھىرى» دە جاڭ جېيېشىنىڭ مەدەنىيەت سىياسىتى مەسخىرە قىلىنغان ھەمدە بۇ رومانىدىن لاۋشېنىڭ ئىنتايىن سولچىل خاھىش توغرىسىدىكى ئالدىن كۆرەرلىكىنى كۆرگىلى بولىدۇ، دەپ قارىغان. سوۋېت ئىتتىپاقى پەنلەر ئاكادېمىيەسىنىڭ مۇخبىر ئەزاسى لى فۇچېڭنىڭ قارىشىچە: «مۇشۇكلەر شەھىرى» دە ئاپتور تەرىپىدىن تەنقىد قىلىنغان مەدەنىيەت ئىنقىلابى بىلەن 30 يىلدىن كېيىن يۈز بەرگەن مەدەنىيەت ئىنقىلابى ئادەمنى ھەيران قالدۇرغۇدەك دەرىجىدە ئوخشىشىپ كېتىدۇ. بۇ ئاپتورنىڭ مەدەنىيەت جەھەتتىكى ئالدىن كۆرەرلىكىنىلا ئەمەس، بەلكى بۇ ئەسەردىكى مەدەنىيەت تەنقىدىنىڭ ئىنتايىن چوڭقۇرلۇقىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ، سوۋېت ئالىملىرىنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك ئۇنى دۇنيا ساتىرا تارىخىدىكى بۈيۈك ئەسەرلەرنىڭ بىرى، دەپ قارىماقتا.

△ ئەدەبىياتنى قاتىلاملارغا بۆلۈش توغرا ئەمەس.

«زامانىمىزدىكى يازغۇچىلارغا باھا» ژۇرنىلىغا «ئەدەبىياتنى قاتىلاملارغا بۆلۈش توغرا ئەمەس» ناملىق ماقالە بېرىلگەن. ئۇنىڭدا مۇنداق دېيىلمىدۇ: بەزى تەنقىدچىلەر ئەدەبىياتنى بىرنەچچە قاتىلامغا بۆلۈۋاتىدۇ. ئۇلارچە ئەڭ تۆۋەن قاتىلامدىكى ئەدەبىيات ۋەقەلەرنىلا بايان قىلىپ قويىدىكەن، پېرسونا‌ژنى تەسۋىرلەيدىغىنى سەل يۇقىرى قاتىلام بولىدىكەن، پسىخىكىنى، مەدەنىي ئېپادىلەرنى ئېچىپ بېرىش يۇقىرى قاتىلام بولىدىكەن، مەلۇم پەلـ

سەپۇى پىكىر ئىپادىلەنگىنى ئەڭ يۇقىرى قاتلام بولمىدىكەن.

ئوخشاش بولمىغان ئەدەبىي ئەسەرلەردە ئوخشاش بولمىغان نۇقتا بولىدۇ. ئەسەرنىڭ ئالاھىدىلىكى تەھلىل قىلىنغاندا، بۇ خىل ئايرىشنىڭ مۇئەييەن داۋلىسى بار، لېكىن قاتلامغا ئايرىلسا كىشى ئۇنىڭدىن شۇبھىلىنىپ قالمىدۇ.

1. ياخشى ئەسەر كۆپىنچە ۋەقە، پېرسوناژ، پىسخىكا، مەدەنىيەت ۋە پەلسەپىلەر ئۆزئارا سىڭدۈرۈۋېتىلگەنلىكى ئۈچۈن كېلىدۇ.

2. ئوخشاش بولمىغان ئادەملەرنىڭ ئىستېتىك تەلىپى ئوخشاش بولمايدۇ، بىر ئادەمنىڭ بۇگۈن ياخشى كۆرىدىغىنى بىلەن ئەتە ياخشى كۆرىدىغىنى ئوخشاش بولمىغاچقا، يۇقىرى تۆۋەنلىكىنىڭ ئۆلچىمىمۇ ئوخشاش بولمايدۇ.

3. مەلۇم پەلسەپىۋى ئىدىيىلەر ئىپادىلەنگەن ئەسەرلەرنىڭ ھەممىسىنىڭ ياخشى بولۇپ كېتىشى ناتايىن.

4. ئەگەردە پەلسەپىۋى ئىدىيىلەرنى ئىپادىلەش ئەدەبىلەرنىڭ ئورتاق تىرىشىش نىشانىسى بولۇپ قالسا، ئۇلار بۇ ئەڭ يۇقىرى قاتلامغا ئۆزىنى ئۇرسا، ئەدەبىي ئەسەر ئوقۇيدىغان كىتابخان چېقماي قالمىدۇ.

5. ئۆزىنى قۇربان قىلىش روھىغا باي بەزى كىتابخانلارنىڭ ئوقۇغانلىقىنى ھېسابقا ئالساق ئۇنداقتا ئەدەبىيات بىلەن پەلسەپىنىڭ پەرقى بارمۇ - يوق؟

Δ 1990 - يىللىق نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتى مېكسىكا شائىرى، نەسىرچىسى ئوكتاۋىئو پازغا بېرىلدى.

1990 - يىلى 10 - ئاينىڭ 11 - كۈنى شۋېتسىيە ئەدەبىيات ئاكادېمىيەسى 1990 - يىللىق نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتىنىڭ مېكسىكىنىڭ مەشھۇر شائىرى، نەسىرچىسى ئوكتاۋىئو پازنىڭ ھالقىما رېئالىزملىق شېئىرلىرى ۋە ئۇنىڭ تىمائىي ماقالىلىرىگە بېرىلگەنلىكىنى ئېلان قىلدى.

ئۇ، چىلى شائىرى مىسترال، گۋاتېمالا يازغۇچىسى ئاستۇرىئاس، چىلى شائىرى پابلو نېرودا ۋە كولومبىيە يازغۇچىسى گابرىل گارسىيا ماركىزدىن كېيىن شەرەپ بىلەن بۇ مۇكاپاتقا ئېرىشكەن لاتىن ئامېرىكىسى ئىسپان تىلىدىكى 5 - يازغۇچى بولۇپ قالدى.

ئوكتاۋىئو پاز 1914 - يىلى 3 - ئاينىڭ 31 - كۈنى مېكسىكا شەھىرىدە ئادۋوكات ئائىلىسىدە تۇغۇلغان. بۇ يىل 75 ياشقا كىرىدى. ئۇنىڭ ئاتىسى مېكسىكىلىق، ئانىسى ئىسپانىيىلىك. ئۇ بالىلىق چاغلىرىدىلا ئەدەبىياتقا ئىشتىياق باغلىغان. ئون نەچچە يېشىدىن باشلاپلا شېئىر ئېلان قىلىشقا باشلىغان. 1937 - يىلى ئىسپانىيىدە ئىچكى ئۇرۇش بولغاندا ئۇ، مادرىدقا بېرىپ، فاشىستلارغا قارشى يازغۇچىلار ئىتتىپاقىغا قاتناشقان. شۇ يىللىرى ئۇ «فاشىستلارنىڭ توپ ئوقلىرى ئاستىدا» ناملىق شېئىرلار توپلىمىنى ئېلان قىلغان. 1944 - ، 1945 - يىلىغىچە ئامېرىكىدا لاتىن ئامېرىكىسى شېئىرىيىتىنى تەتقىق قىلغان. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ 25 يىل دىپلوماتىيە خىزمىتى بىلەن شۇغۇللانغان. فرانسىيە، شۋېتسارىيە، ياپونىيە ۋە ھىندىستانلاردا ئەلچى بولۇپ تۇرغىنىدا ياۋروپا ۋە ئامېرىكا قىتئەسىنىڭ ھەممە يېرىگە، ھەتتا شەرقتىكى ئافغانىستان ۋە سىرىلانكىغىچە بارغان. پاز يېزىقچىلىقنى ئىزچىل داۋاملاشتۇرۇپ، نۇرغۇن شېئىر ۋە سىياسىۋى، پەلسەپىۋى ماقالىلەرنى يازغان. شۋېتسىيە نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتىنى باھالاش ھەيئىتىنىڭ تەقدىرنامىسىدە: «پازنىڭ شېئىر ۋە نەسىرلىرىدە كولومبو ئامېرىكا قىتئەسىنى تېپىشتىن ئىلگىرىكى

ئامېرىكا ئىنىۋېرسىتېتلىرى مەدەنىيىتى، ئىسپانىيە مەدەنىيىتى ۋە غەرب ھازىرقى زامان مەدەنىيىتى ئاجايىپ ئۇستىلىق بىلەن يۇغۇرۇۋېتىلگەن. ئۇنىڭ شېئىرلىرى ھېسسىياتقا باي، نەزەر دائىرىسى كەڭ... مۇكەممەل ئىنسانپەرۋەرلىك روھى گەۋدىلەندۈرۈلگەن» دېيىلگەن. 1987 - يىلى ئۇ بۈگۈنكى زامان شېئىرىيىتى توغرىلىق توختالغاندا: «بۈگۈنكى زامان شېئىرىيىتىگە چەك قويماق ناھايىتى تەس، 40 يىلنىڭ ئالدىدا بولغان بولسا بۇ ئانچە قىيىن بولمىغان بولاتتى. بۈگۈنكى زامان شېئىرىيىتى ھەممىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدىغان بولدى...

مەن ئۇچۇن ئېيتقاندا قاپىيە بىلەن ۋەزىن ئىنتايىن مۇھىم» دېگەن. ئۇنىڭ ۋەكىل خاراكتېرلىك ئەسىرى «قۇياش تېشى» (1957)، ئازىتىك قۇياش كالېندارى ئابىدىسى تېما قىلىنغان داستان بولۇپ، 584 كۇنلۇك ئازىتىك كالېندارىنى 584 مىسرا بىلەن ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرىدۇ. شۆھرەتلىنىشىگە ئەدەبىيات ئاكادېمىيەسىنىڭ قارىشىچە: «پازىلىك شېئىرلىرى ھالقىما رېئالىزمنىڭ ئىلھامى بىلەن يېڭىچە مۇزىكىلىق تىلغا، ئىنتايىن مول مەزمۇنغا ئىگە بولغان».

پاز ھازىرغىچە 30 دىن ئارتۇق سىياسىۋى، پەلسەپىۋى ماقالىلەر توپلىمى نەشىر قىلدۇردى. بۇلارنىڭ ئىچىدىكى ئەڭ مۇھىم ئورۇندا تۇرىدىغان ئەسىرى «تەنھالىقنىڭ سىرلىق قەسىرى» دىن ئىبارەت. بۇ ئەسەرنىڭ ئالدىنقى تۆت بابىدا مېكسىكىلىقلارنىڭ خاراكتېرى مۇھاكىمە قىلىنغان، كېيىنكى تۆت بابىدا تارىخقا بىرلەشتۈرۈلۈپ ۋەتەننى تەھلىل قىلىنغان بولۇپ، ئاپتورنىڭ مۇنازىرىچان پەلسەپىۋى ئىدىيىگە ئىگە ئىكەنلىكىنى ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا ئۇنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئىدىيىسى لاتىن ئامېرىكىسى ۋە ئىسپانىيەلىكى بىر ئەۋلاد ياش يازغۇچىلارغا تەسىر كۆرسەتكەن. پازنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئىجادىيىتى ھەققىدىكى ئەسەرلىرىمۇ ناھايىتى كۆپ.

پاز لاتىن ئامېرىكىسىدىكى كۆپلىگەن يازغۇچىلارغا ئوخشاش ئۆز ئەسەرلىرىدە سىياسىينى ئەكس ئەتتۈرۈپلا قالماستىن، بەلكى يەنە لاتىن ئامېرىكىسىدىكى سىياسىي، ئىجتىمائىي پائالىيەتلەرگە كەڭ تۈردە قاتنىشىدۇ.

ئۇ شەرق سەنئىتىنى ۋە پەلسەپىسىنى بېرىلىپ تەتقىق قىلغان ھەمدە شۆھرەتسىيە، ياپونىيە، فرانسىيە، ئەنگلىيە شېئىرلىرىنى ۋە مەملىكىتىمىزنىڭ كلاسسىك شائىرلىرىدىن لى بەي، دۇفۇ، ۋاڭ ۋېيلارنىڭ شېئىرلىرىنى ئىسپان تىلىغا تەرجىمە قىلغان. ئۇ جۇڭگو مەدەنىيىتىگە بەك قىزىقىدۇ، شې لىڭيۈن بىلەن تاۋچىيەننىڭ مەنزىرە شېئىرلىرىغا مەپتۇن بولغاندىن باشقا يەنە زامانىمىزدىكى بەزى شائىرلارنىڭ شېئىرلىرىنى ئوقۇغان. ئۇ مۇنداق دەيدۇ: «بۇ يېڭىدىن ئوتتۇرىغا چىققان ياش شائىرلار جۇڭگو شېئىرىيىتى جانلانغانلىقى ۋە جۇڭگو شېئىرىيىتىنىڭ يەنە بىر گۈللىنىشىنىڭ ۋەكىلى. ئۇلار كلاسسىك شەكىللەرنى يېڭىلاپ، شېئىرنىڭ ھاياتىي كۈچىنى ساقلاپ قالدى.»

پاز نيۇيوركتا ئەدەبىيات لېكسىيىسى سۆز-

لەۋاتقاندائۆزىنىڭ مۇكاپاتقائىر بىشكەنلىكىنى ئۇقتى. ئۇ مۇخبىرغا سۆھبەت بايان قىلىپ مۇنداق دېگەن: «مەن بۇ مۇكاپاتقا ئىرىشكەنلىكىمدىن ھەيران قالدىم ۋە ئىنتايىن خۇشال بولدۇم. بۇنى زادىلا ئويلاپ باقمىغان»، «بۇگۈنكى كۈندە شېئىرىيەت ئىنتايىن كەڭ تارقىلىدىغان سەنئەت ئەمەس، بەلكى ئۇ بىر مىللەت، بىر خىل تاۋۇشنىڭ خاتىرىسى (يادنامىسى)» دېگەن. «مېنىڭ بۇ مۇكاپاتقا ئىرىشكەنلىكىم لاتىن ئامېرىكىسى ۋە ئىسپانىيە ئەدەبىياتىنىڭ كۈنسايىن يۇكسىلىۋاتقانلىقىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ، چۈنكى بىر يازغۇچى يەككە - يېگانە بولمايدۇ. ئۇ، جەمئىيەت ۋە بىرخىل ئەنئەنىنىڭ تەشكىلىي قىسمى بولىدۇ»، «مەن ئەزەلدىن مۇكاپاتنى ئىجادىيەتنى ئىلگىرى سۈرۈش ئامىلى دەپ قارايمەن. لېكىن ماڭا بېرىلگەن ئەڭ چوڭ مۇكاپات كىتابخانلارنىڭ مېنىڭ ئەسەرلىرىمنى سۆيۈپ ئوقۇيدىغانلىقىدىن ئىبارەت» دەيدۇ.

پاز مېكسىكا، ئامېرىكا، فرانسىيە، گېرمانىيە، ئىتالىيە قاتارلىق ئەللەرنىڭ ئەدەبىيات مۇكاپاتلىرىغا كۆپ قېتىم ئېرىشكەنىدى.

خەۋەرلەرگە قارىغاندا، 1990 - يىللىق نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتىنىڭ تارقىتىش مۇراسىمى بولتۇر 12 - ئاينىڭ 10 - كۈنى ئۆتكۈزۈلگەن، 1990 - يىللىق نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتىنىڭ سوممىسى 700 مىڭ ئامېرىكا دوللىرى ئەتراپىدا بولغان.

△ قىزىلسۇ قىرغىز ئاپتونوم ئوبلاستىدىكى يازغۇچى، شائىر ۋە ھەۋەسكارلار ئاساسىي قاتلاملارغا چۆكتى.

1990 - يىلى ئۆكتەبرنىڭ ئاخىرىدا قىزىلسۇ قىرغىز ئاپتونوم ئوبلاستلىق ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى 38 نەپەر يازغۇچى، شائىر، سەنئەتچى ۋە ئەدەبىيات ھەۋەسكارلىرىنى پوسكام نەپىسات خىمىيە زاۋۇتىنى زىيارەت قىلىشقا ئۇيۇشتۇردى.

ئۇلار بۇ زاۋۇتنىڭ قۇرۇلۇشى، ھازىرقى ئىشلەپچىقىرىش ئەھۋالى ۋە تەرەققىيات ئىستىقبالى قاتارلىقلاردىن خەۋەردار بولدى. زاۋۇتنىڭ ھەرقايسى ئايرىش سىستېمىلىرى ۋە ھالقىلىرىغىچە كۆزدىن كۆچۈردى. ئىشچىلار بىلەن بىللە بولۇپ ئۇلارنىڭ خىزمىتى ۋە تۇرمۇشى بىلەن تونۇشتى.

ئۇلار يەنە يەكەندىكى سەئىدىيە خانلىقىنىڭ قەبرىستانلىقىغا بېرىپ، سۇلتان ئابدۇرېشىتخان، مەلىكە ئامانىنىساخانىنىڭ قەبرىسىنى زىيارەت قىلدى.

مەسئۇل مۇھەررىر كامىل تۇرسۇن

تۇزىتىش

ژۇرنىلىمىزنىڭ 1990 - يىللىق 12 - سانىنىڭ 40 - بەت تۆۋەندىن 9 - قۇردىكى «تەزىيە» دېگەن سۆزنى «تەزىيىدە ئىكەنلىكىمىزنى» دەپ تۇزىتىپ ئوقۇشىڭلارنى سورايمىز.

تەھرىر بۆلۈمى

ئەدىبلىرىمىز تۇرمۇشىدىن

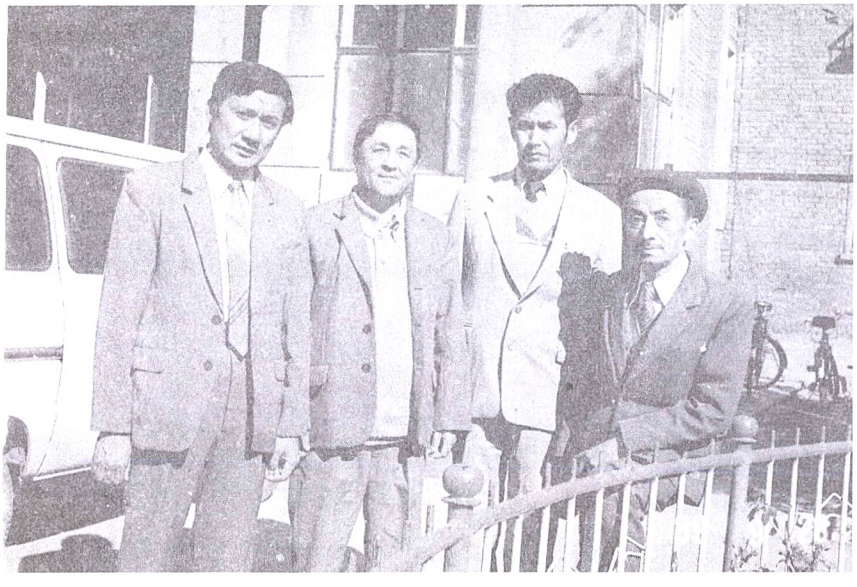

قەشقەر ۋە غۇلجىدىكى بىر
قىسىم ئاپتورلار ئۆزئارا سۆھبەتتە .

باش مۇھەررىر : مەھەممەت شاۋدۇن
مەسئۇل تەھرىرلەر : ياسىن خوجا بەردى ، ئابلىز نازىرى ، ئەلقەم ئەختەم .

تەھرىر ھەيئەتلەر (ئېلىپبە تەرتىپى بويىچە) :

ئابدۇشۇكۇر مۇھەممەتئىمىن ، ئارسلان ، ئابدۇروسۇل ئۆمەر ، ئابلىكىم باقى ، تۇرغان شاۋدۇن ، تۇرسۇنئاي ھوسەين ، قەيۇم تۇردى ، مەھەممەت شاۋدۇن ، مەھەممەت زۇنۇن ، مەھمۇد زەيدى ، ئىمىن تۇرسۇن ، ئىمىن ئەخمەدى ، زوردۇن سابىر .

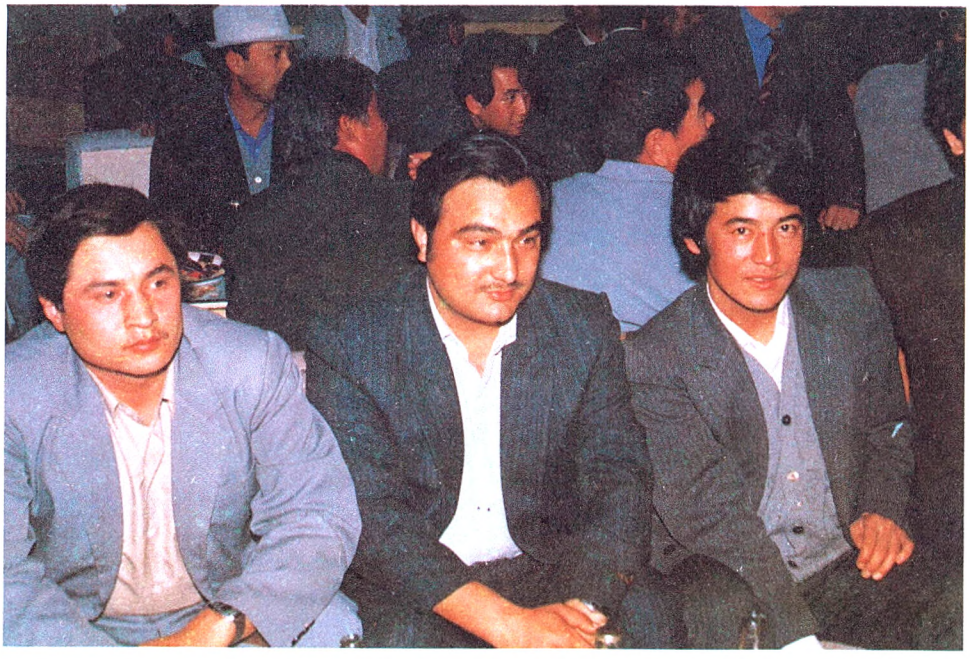

《塔 里 木》 文学月刊 （维吾尔文） TARIMA MONTHLY LITERATURE JOURNAL IN UIGHUR LANGUAGE

تارىم

编　　辑：《塔里木》编辑部
出　　版：新疆人民出版社
印　　刷：新疆新华印刷厂
发　　行：乌鲁木齐市邮局
订阅、零售：各地邮局所

1991 ـ يىل 1 ـ سان (359 ـ سان) ، 41 ـ يىل نەشرى .
تۇزگۈچى « تارىم » ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى .
ئۇرۇمچى جەنۇبىي دوستلۇق يولى 22 ـ قورۇ ، تېلېفون نومۇرى : 416214 .
شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلدى ، شىنجاڭ شىنخۇا باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى .
ئۇرۇمچى پوچتا ئىدارىسىدىن تارقىتىلدۇ . ھەملىكەت بويىچە ھەممە
جايلاردىكى پوچتا ئىدارىلىرى مۇشتېرى قوبۇل قىلدۇ

国内统一刊号：CN65－1010／I
本刊代号：58－66 定 价：1.40 元
邮政编码：830000

ھەملىكەت بويىچە بىرلىككە كەلگەن ژۇرنال نومۇرى : CN 65 ــ 1010 / I
ژۇرنال ۋاكالەت نومۇرى : 66 ــ 58 ، باسما تاۋاق : 10 ، باھاسى : 1.40 يۈەن
پوچتا نومۇرى :